లక్ష్మణరాయ వ్యా

కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావు, ఎం.ఏ

CV

క్షత్రియ వ్యాసావళి

(ప్రథమ సంపుటము)

రచయిత :

• శే. కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావు, ఎమ్. ఏ.

ఆదర్శ గ్రంథమండలి
విజయవాడ-2.

ఆదర్శ ప్రచురణ
ద్వితీయ ముద్రణ :
ఫిబ్రవరి, 1965.

వెల: రు 5-00

ముద్రణ :
శ్రీ విజయలక్ష్మి ఆర్ట్ ప్రింటర్స్, విజయవాడ-2.

విషయసూచిక

—:x:—

చారిత్రక విషయములు

పుట

భాషావిషయములు

శాస్త్రవిషయములు

—:0:—

లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి

—[౦]—

చారిత్రక విషయములు

ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలోని
నియోగివైదికభేద కాలనిర్ణయము *

భరతఖండములోని యితరదేశములలో లేని రెండువింతలు ఆంధ్ర బ్రాహ్మణులలోఁ గలవు. అందొకటి బ్రాహ్మణులు లింగము పట్టు కొనుట. వీరిని మనదేశమున నారాధ్యబ్రాహ్మణు లనియెదరు. ఆఱువేల నియోగులలోను గొందఱు ఆరాధ్యులశిష్యులై లింగములు కట్టుకొని యున్నారు. ఇందుకుఁ గందుకూరివారు బుద్ధిరాజువారు మొదలగు నాఱు వేలకుటుంబములు దృష్టాంతము. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో వృత్తినిబట్టి నియోగులనియు, వైదికులనియు రెండుతెగలేర్పడుట రెండవవింత. మొదటివింతనుగుఱించి మఱియొక తడవ వ్రాయఁగలను. ప్రస్తుతము రెండవవింతనుగుఱించి కొంత వివరింపఁ దలఁచితిని.

ఆంధ్రదేశములోని బ్రాహ్మణులతెగలు వైదికులు, నియోగులు అని రెండు. ఈరెండుతెగలవారును ఆంధ్రదేశంబునఁ గలసిమెలసి యసంఖ్య సంవత్సరములనుండియు నన్నదమ్ములవలె వాసముచేయు చున్నారు. ఇటీవల నేఁబదియఱువది యేండ్లక్రిందట ఆంధ్రదేశము యొక్క యొకానొకభాగమందు వీరికిఁ బరస్పరద్వేషము పుట్టెను. కాని

* 'స్వధర్మప్రకాశిని' ప్లవంగ సం॥ కార్తిక, మార్గశిర మాసములు. సం ౧. సం ౪:౫లు, పుట ౧.

సుద్దైవమున నది దేశమంతటను ప్రసరించినది కాదు. ఈరెండు శాఖల వారిలోని విశేషములును ఈవిభేదము లెప్పుడు పుట్టినదియు మన మిచ్చటఁ గొంచెము విచారించెదము.

వైదికులనఁబడువారిలో వారు నివసించినదేశములను బట్టి నాఁడులను భేదములు కలిగినవి. అందు వేఁగినాఁడు, వెలినాఁడు, మురికినాఁడు, తెలగాణ్యము, కాసలనాఁడు అనునవి ముఖ్యమైనవి. "నాఁడు" అను తెలుఁగుమాటకు దేశము అని యర్థము. అందుచే నాంధ్రదేశములోని వేఱువేఱు సీమలలో నుండువా రొక్కొక్క తెగగా నేర్పడిరని మన మూహింపవచ్చును. ఈ వేఱువేఱునాఁడులవారందరును వైదికులయినను, ఒకరితోనొకరు సంబంధబాంధవ్యములు చేయరు. ప్రతినాఁడివారును తమనాఁడియే శ్రేష్ఠమైనది యని చెప్పుచు నితరనాఁడులవారిని తృణీకరించెదరు. గుజరాత్ దేశమున నెన్నియోసంవత్సరములక్రిందట శాంకరమతమునకుఁ బ్రతిస్పర్ధిగా శుద్ధాద్వైతమతమును స్థాపించిన వల్లభాచార్యులవారు వెలనాఁటివారు. ఈయనవంశమువారు ఇప్పటికి నాదేశమున లక్షాధీశులగు మఠాధిపతులుగా నున్నారు. ఈ పీఠాధిపతులు గృహస్థులు. వీరికి భార్యలు కావలసినప్పుడు ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చి వేలకొలది శుల్కములిచ్చి వెలనాఁటి పిల్లను వివాహమాడుచుందురేకాని గుజరాట్ బ్రాహ్మణుల కన్యలఁగాని, ఇతరనాఁడుల కన్నియలఁగాని వివాహమాడరు. శృంగేరిపీఠాధిపతు లగు ప్రస్తుతపుశంకరాచార్యులవారు, మురికినాఁటి యాంధ్రబ్రాహ్మణులు. ఇంతియకాదు. పదిపండ్రెండుతరముల నుండియు నాపీఠమునకు మురికినాఁటివారే యధిపతులగుచున్నారు. మురికినాఁటివారు కానివా రాపీఠమునకు నధిపతులుకాఁగూడదని యచ్చటివారి యభిప్రాయమైనట్లుఁ గానవచ్చుచున్నది. ధర్మగ్రంథములలో నెచ్చట లేని యశాస్త్రీయమైననాఁడుల యభిమానము పీఠాధిపతులఁ గూడ బాధించుట యాశ్చర్యము కదా! ఇట్టుల వైదికులలోని శాఖాభేదమునుగుఱించి కొంత విచారించి యిఁక యోగులనుగుఱించి కనుఁగొందము.

నియోగులలోని ముఖ్యశాఖ ఆరువేలవారిది. సాధారణముగా నాంధ్రదేశమందు నియోగియనిన ఆరువేలనియోగి యనియె యర్థము. వీరందరును కృష్ణయజుర్వేదాంతర్గత ఆపస్తంబసూత్రమువారు. ప్రథమ శాఖవారును, నందవరీకులును, కరణకమ్మ లనువారును తాము నియోగు లమని చెప్పుకొనియెదరు. కాని వీరిసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువయైనందు నను, ఇం దనేకులు ఇతరదేశములనుండి యాంధ్రదేశమునకు నిటీవల వచ్చినటుల వారే చెప్పుకొనుచుండినందునను వారు మొదట ఆంధ్ర నియోగులు కారని చెప్పవలసియున్నది. కావునఁ బ్రస్తుతవ్యాసమునందు వారినిగుఱించి విశేషము వ్రాయనొల్ల. మఱియొకప్పుడు వ్రాయగలను. ఆరువేలవారిలోనుండి చీలిన శాఖవా రొకరు కలరు. వారికి పాకనాటా ర్వేలనియోగు లనిపేరు. అరువేలవారు పాఁకనాఁటికిఁ బోయి పాఁక నాఁటివారైరి. పాఁకనాఁడనగాఁ బ్రస్తుతపు గుంటూరుమండలములోని కొండవీఁడు మొదలు నెల్లూరుమండలములోని కందుకూరువఱకునున్న దేశమని యెరుంగవలయును*. ఈదేశములోని ఆరువేలనియోగులు పాఁకనాఁటి వారనిపించుకొనిరి. అందుచే నేగ్రంథమునందైనను పాఁక నాఁటి వారని యున్నయెడల నప్పుడు ఆరువేలనియోగులశాఖ యుండెనని మనమూహింపవచ్చును.

ఇట్లీయుభయశాఖలలోని యంతర్భేదములను గుఱించి విచారించి యీ శాఖాభేదము లాంధ్రదేశమున నెంతకాలమునుండి యున్నవో మన మాలోచింపవలసియున్నది. ఇందునగుఱించి యనేకు లనేకవిధముల వ్రాసియున్నారు. కాని యొకరును ఇందునుగుఱించి శాస్త్రీయపద్ధతిని (Scientific)విచారించినవారు కారు. మనము ప్రస్తుతము పక్షాభిమానము విడచి యైతిహాసికపరిశోధన (Historical Investigation) మార్గమును ననుసరించి యీవిషయమును పరిశోధించెదము.

---

* మ. రా. రా|| శ్రీ. రావుబహదరు కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారిచే వ్రాయఁబడిన ఆంధ్రకవులచరిత్ర - ప్రథమభాగము - శ్రీనాథకవి చరిత్ర చూడవలెను.

క్రీ. శ. పదునెనిమిదవ శతాబ్దములో కంకంటి పాపరాజు ఈ క్రింది పద్యములో నారువేలవారిని పొగిడియుండుటచే నాకాలమునం దీశాఖవారు మిక్కిలి వైభవదశయందుండిరని మనము నిశ్చయింప వచ్చును.

సీ॥ అఖిలరాజాదిరాజాస్థానజనహృద్యవిద్యావిహారు లార్వేలవారు
కల్పకబలికర్ణకలశారవోదీర్ణవితరణోదారు లార్వేల వారు
సజ్జనస్తవనీయసతతనిర్వ్యాజహారిపరోపకారు లార్వేలవారు
ఘనదుర్ఘటస్వామికార్యనిర్వహణప్రవీణతాధారు లార్వేలవారు

• • • •

ఇట్లు పదునెనిమిదవ శతాబ్దంబున ఆరువేల వారుండి రని ధృఢపఱచుకొని ఇంతకుఁ బూర్వపుకాలమున వీరుండిరా లేదా యని మన మాలోచించెదము. క్రీ.శ. యొక్క పదునేడవశతాబ్దమున నీశాఖాభేద ముండె ననుటకుఁ గొన్నిప్రమాణములున్నవి. కాని పదునాఱవశతాబ్దమునఁనే వీరుండినటుల ప్రబల ప్రమాణ మున్నందున దానినే యిచ్చట నుదాహరించెదను.

కుమారధూర్జటి యనుకవి కృష్ణరాయవిజయకావ్యమునందుఁ దాను పాఁకనాఁటార్వేలవాఁడయినటుల స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాడు:—

సీ. నను భరద్వాజగోత్రునిసదాపస్తంబసూత్రుని బాంధవస్తోత్రపాత్రు
బాకనాఁటార్వేల వంశ ప్రసిద్ధుని ధూర్జటిపౌత్రు బంధురచరిత్రు

• • • •

కృష్ణదేవరాజవిజయము క్రీ. శ. ౧౫౨౦ ప్రాంతమునందు రచింపఁబడినదని బ్రహ్మశ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగముగారు నిర్ణయించి యున్నారు. (ఆంధ్రకవులచరిత్ర-ద్వితీయభాగము కుమారధూర్జటిచరిత్ర చూఁడుడు.) ఇఁకముందుఁ జేయఁబడిన కాలనిర్ణయము లన్నియుఁ బంతులుగారి ఆంధ్రకవులచరిత్రమునుండియె గ్రహింపబడినవి. స్థల విస్తరభీతిచేతఁ గాలనిర్ణయమునకుఁగల కారణములన్నియు నిచ్చట నీయ లేదు. ఆకారణములన్నియు సవిస్తరముగాఁ జూడఁగోరువారు ఆంధ్ర కవులచరిత్రముఁ జూడనగును.

పైపద్యమును కవికాలనిర్ణయమునుబట్టి పదునాఱవశతాబ్దమధ్యమున ఆర్వేలశాఖ ప్రబలియుండెననియు, నాఁటివారు ఆర్వేలవారిలోనుండి చీలిన యొకశాఖ యనియు మనము నిర్ధారణచేయవచ్చును. ఈ కుమారధూర్జటి కవిధూర్జటియొక్క మనుమఁడు. కవిధూర్జటి కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవీశ్వరుఁడని యందఱికిఁ దెలిసిన విషయమే. మనుమఁడు నియోగియైనప్పుడు తాతమాత్రము వైదికియగునా? కావున కృష్ణరాయల సమయమందు నియోగిశాఖయుండెనని మన మూహింపవచ్చును. కాని మన కీయూహలతోఁ బనిలేదు, అప్పు డార్వేలవారు మిగుల విఖ్యాతిఁజెందిన కవులుగను, రాజ్యధురంధరులుగను, మంత్రీశ్వరులుగను, సైన్యాధీశులుగను నుండి రని చూపుటకు నా కాలమందలి ప్రత్యక్షప్రమాణములే కలవు. అందు మొదటిది పారిజాతాపహరణము.

పారిజాతాపహరణకర్త నంది తిమ్మన్న. ఈతనినే ముక్కుతిమ్మన్న యనియెదరు. ఈతఁడు తన కావ్యమును కృష్ణరాయనికి నంకితముచేసెను. ఈతఁడు 'ఆర్వేలవిపవిత్రకులుఁడ' నని తన కావ్యములోని చరమపద్యములో చెప్పుకొనియున్నాడు.—

సీ. కౌశికగోత్రవిఖ్యాతుఁ డాపస్తంబసూత్రుఁ డార్వేలపవిత్రకులుఁడు

• • • •

కృష్ణరాయనియాస్థానకవి యగు మఱియొక మహాకవీశ్వరుఁడు మాదయగారిమల్లన, ఈతఁడు తన రాజశేఖరచరిత్ర మనుకావ్యములోఁ గృతిపతిని సంబోధించుచు నిట్లు వ్రాసియున్నాడు;—

సుగంధి. సాంద్రప్రభావిభాసిభద్రకీర్తివాహినీ
పూర! దానదూతదివ్యభూజకామధేను! దు
ర్వార! యారువేలవంశవార్ధిపూర్ణచంద్రమా!
సారబుద్ధిజాలనీత శత్రుభూమి భద్రమా! ఆ. ౨.

ఇటులఁ గవిచే సంబోధింపఁబడిన కృతిపతి నాదిండ్ల అప్పామాత్యుఁడు. ఈతఁడు కృష్ణదేవరాయనికి మంత్రియైన తిమ్మరుసుకు జామాతయగుటచే నా మహనీయుఁడును ఆరువేలనియోగియని సుస్థిరమగుచున్నది. ఈ యప్పామాత్యుఁడు తిమ్మరుసుకుమార్తెయగు తిరుమలాంబికను బెండ్లియాడెను. ఈతఁడు కొండవీటికి దండనాధుఁడుగా నుండినటులఁ గానవచ్చుచున్నది. ఈతనితమ్ముఁడగు గోపన గుత్తిదుర్గమునకు దండనాధుఁడుగా నుండెను. ఇటుల శ్రీకృష్ణరాయలవారి కాలములో నియోగులుండుటయేగాక వారు మహోన్నతదశయం దుండిరని స్పష్టపడుచున్నది. కృష్ణదేవరాయలవారు క్రీ. శ. ౧౫౦౯ మొదలుకొని క్రీ.శ. ౧౫౩౦ వరకు రాజ్యముచేసినందునఁ బదునాఱవ శతాబ్దప్రారంభమునను, పదునైదవశతాబ్దాంతమునందును ఆరువేలవారు విజృభించియుండిరని చెప్పవచ్చును. ఇదియుఁ గాక ముక్కుతిమ్మన 'ఆర్వేల పవిత్రకులుఁడు' అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఆర్వేలశాఖను గుఱించి యింత ఘనతగాఁ జెప్పుకొనుటకు నది యప్పటికే మిక్కిలి పురాతనమైనదిగా నుండవలెను. అప్పుడు పుట్టినదిగాఁ గాని నూరు సంవత్సరములకు లోపల పుట్టినదిగాగాని యుండనోపదు. అందువలన ఈ శాఖ పదునాల్గవ శతాబ్దాంతమునఁ గూడ నుండెనని చెప్పవచ్చును.

ఇదియేగాక క్రీ. శ. ౧౪౮౭ వ సంవత్సరము మొదలు క్రీ. శ. ౧౫౦౯ వఱకు రాజ్యముచేసిన నరసింహదేవరాయల (ఈయన కృష్ణదేవరాయలతండ్రి) యాస్థానకవీశ్వరుఁడగు మలయమారుతకవి ముక్కుతిమ్మనకు మేనమామ. ఈ కవియొక్క నిజమైనపేరు ఘంట సింగయ్య ఈతని మేనమామ నందిమల్లయ్య. ఇందువలనఁ బదియైదవశతాబ్ద మధ్యమువర కుండిన యీ కవులందరు నియోగులని మనము స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. క్రీ. శ. ౧౪౭౮ వ సంవత్సరము రాజ్యమునకు వచ్చిన సాళువగుండ నృసింహపాలునికి నాదిండ్లప్పామాత్యుని ముత్తాత తమ్ముఁడైన చిటిగంగన్న మంత్రిగా నున్నటుల రాజశేఖరచరిత్రలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. (ప్రథమాశ్వాసములోని కృతిపతివంశవర్ణన చూడుఁడు.)

ఇందువలనఁ బదునాల్గవ శతాబ్దాంతమువరకే యీశాఖ ప్రబలి యీశాఖవా రనేకు లనేకరాజులయొద్ద మంత్రిత్వ సేనాపతిత్వముల సంపాదించి ఆంధ్ర కర్ణాట దేశములలోని రాజ్యములను దమధీశక్తిచే మంత్రిత్వమున స్వాధీనపఱచుకొనిరని మనయ చెప్పవచ్చును.*

---

* పైయంశములు వ్రాసియచ్చుకుఁ బంపినతరువాతఁ బదునాల్గవ శతాబ్దాంతమునను, బదునేనవ శతాబ్దారంభమందును ఆఱువేలనియోగిశాఖ తెలుఁగుసీమలో మిక్కిలి ప్రబలియుండెనని చూపుటకు బలవత్తరమైన యాధారము కనుపించినది. అనంతామాత్యుఁడనుకవి భోజరాజీయ మను కావ్య మొకటి రచించెను. ఈతఁడు అనంతఛందస్సు, రసాభరణము అను రెండు లక్షణగ్రంథములనుగూడ రచించెను. భోజరాజీయములో నీతఁడు తనపూర్వుల వర్ణించుచుఁ బూర్వులలో నొక్కనికి నాగ్గురుకొడుకులు గలిగిరని చెప్పి యిట్లు ఉత్ప్రేక్షించియున్నాడు; –

క. ఈయార్వురు నొక్కొక్కఁడు
వేయిండ్లకు మొదలుగాఁగ వెలయుమరని కా
దే యాఱువేల పేరిడి
రీయన్వయమునకు నేష్య మెఱిఁగినపెద్దల్.

(ప్రథమాశ్వాసము-౨౫వ పద్యము.)

ఇందువలన నీకవి యాఱువేలనియోగియని స్పష్టము. ఈతఁడు శాలివాహనశకము ౧౩౫౬ వ సంవత్సరమునం దనఁగా క్రీస్తుశకము ౧౪౩౪ వ సంవత్సరమునందు రసాభరణమను అలంకారశాస్త్రమును రచించినటుల నా గ్రంథములోనే వ్రాసికొనెను. కావునఁ బదునాల్గవ శతాబ్దాంతమునను, పదునైదవ శతాబ్దారంభమునను వైదికనియోగిభేద ముండెను అని నిశ్చయించుటకు నేమియు సంశయము లేదు. ఇంతియ కాదు. పైని నుదహరించిన పద్యములోని 'ఏష్యము' అను పదమువలన ఆఱువేలనియోగు లంతకు మిక్కిలి పురాతనకాలమునుండియె యుండి

శ్రీనాథునికాలమును, అతని గ్రంథములును చూచినను పైసంగతియే స్థిరపడుచున్నది. శ్రీనాథుఁడు పదునాల్గవశతాబ్దాంతమునందును. పదునైదవ శతాబ్దారంభమునందును నున్నవాఁడు. ఈతఁడాఱువేలనియోగియైనటుల ఈక్రిందిపద్యమువలన గానవచ్చుచున్నది:—

పాఁకనాఁటింటివాఁడవు బాంధవుఁడవు
కమలనాభునిమనుమఁడ వమలమతివి

(భీమఖండము)

పాఁకనాఁటివా రార్వేలవారిలోని వారని యిదివరకే స్థిరపరచినాము. గనుక పాఁకనాఁటివాఁ డనఁగా బాఁకనాఁటార్వేల నియోగియని యర్థము స్పష్టము. పైపద్యములోని 'బాంధవుఁడవు' అను పదము

రని మనమూహింపవచ్చును. ఆఱువేలశబ్దముపై సుత్ప్రేక్షచేయుట చూడఁగా, ఆ కాలపువారికిఁగూడ ఆఱువేలశబ్దవ్యుత్పత్తి తెలియనంత పురాతనకాలముక్రిందనే యీశబ్దమును, తద్ద్యోతకమగు శాఖయుఁ బుట్టెనని తోఁచుచున్నది.

ఈ 'నియోగి' 'ఆఱువేల' శబ్దములను గూర్చి యొకి విశేష మిచ్చుట వ్రాయవలసియున్నది. పూర్వపు ఆంధ్రకవులు ఆఱువేల పదమునే వాడిరి. కాని నియోగిపదమును వాడరేమి. పైవ్యాసములో నుదాహరింపఁబడిన పద్యములవలన ఈమాట చదువరులకుఁ దేటపడఁగలదు. నాలుగయిదువందల సంవత్సరములక్రింద అరవదేశమునకుఁ బోయి యచ్చటనే యున్న యాంధ్రనియోగుల సంతతివారిని మీరెవరని యడిగిన మేము ఆఱువేలవారమని చెప్పెదరే కాని నియోగుల మని చెప్పరు. ఉత్తరసర్కారులలోనివారు మాత్రము మేము నియోగులమని చెప్పెదరు. కావున మొదట నాఱువేలపదమే విశేషముగా వాడుకలో నుండెననియుఁ దరువాతఁ గొన్నిదినములకు నియోగిపదమునకుఁ బ్రాముఖ్యత వచ్చెననియు తోఁచెడిని.

ముఖ్యమైనది. ఇది కృతిపతియైన బెండపూడి యన్నయమంత్రి కవిని గూర్చి చెప్పినాఁడు. కావున క్రీ. శ. ౧౪౦౦ వఱకు ననఁగా నేఁటికి నైదువందల యేండ్లక్రిందనే నియోగులు కవిత్వ మంత్రిత్వముల స్వాధీనపఱచుకొని రని చెప్పుటకు సందేహము లేదు. ఇట్లు మనము విజయనగరరాజులలోని రెండవ హరిహరరాయల రాజ్యకాలమువఱకు వచ్చిచేరితిమి. ఇఁక నింతకుఁబూర్వ మీ వైదికనియోగివిభేదమున్నదా లేదా యని మనము విచారింపవలసియున్నది. కాని యింతకుఁ బూర్వపు గ్రంథములలో ఆఱువేలవారనిగాని, ప్రాఁకనాఁటివారనిగాని యుండదు. కావున మనము పదునాల్గవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వపు నియోగులను మఱి యొకలింగము (గుర్తు)చేఁ గనుఁగొనవలసి యున్నది. గ్రంథాదులలో. నుపయోగింపఁబడిన 'అమాత్య', 'మంత్రి', 'సచివ', 'దండనాథ' మొదలగు పదముల వలన మనము ఆవర్ణనకు విషయభూతుఁ డగు పురుషుఁడు నియోగియని నిశ్చయింపవచ్చును. పల్లెకరణమైనను అత్యంతము బీదవాఁ డయినను నియోగి తనపేరుతోఁ గలిపి 'అమాత్య' పదము వ్రాయును. ఇది యొక విశేషము. కావున దీనిని పట్టి మనము మనయైతిహాసిక పరిశోధన (Historical Investigation) చేయవచ్చును. కాని యీ పద్ధతినిగుఱించి శ్రీవిద్యారణ్యచరిత్రలో మ రా.రా. వావిలాల శివావధానులు బి. ఏ. గారొక యాక్షేపణ చేసియున్నారు. నియోగి వైదిక విభేదములేని మహారాష్ట్రులు, ఇతర దేశస్థులుకూడ నిజముగా మంత్రులుగానుండి అమాత్యపదము నుపయోగించిరనియు, ఆంధ్రులలోని వైదికులు నిజముగా మంత్రిపదమును జెందినవారేల 'అమాత్య' పదప్రయోగము చేసి యుండకూడదనియు, అందుచే 'అమాత్య' పదమువలన వీఁడు నియోగియని నిశ్చయించుటకు వీలుపడ దనియు వారువ్రాసిరి. ఈ యాక్షేపణ కొంతవఱకు నిజమైనదియె. కావున నిది గ్రాహ్యమే. మనము ప్రస్తుతవిచారణలో నియోగి యని చెప్పఁదలచిన పురుషుఁడు ఆంధ్రబ్రాహ్మణుఁడుగా నుండవలయును. 'అమాత్య' పదవాచ్యుఁడుగఁ గాని, తదర్థక పదవాచ్యుఁడుగఁ గాని యుండవలెను. ఏరాజు నొద్దను మంత్రిగా నుండఁగూడదు. ఇన్ని లక్షణము లేకీభవించినయెడల శ్రీ వావిలాల శివావధానులుగారి యాక్షేపణ యచ్చట వర్తింప

నేరదు. కావున మన మేవంగుణవిశిష్టులనే ప్రస్తుత విచారణలో గ్రహింతము.

ఇట్టివారిలో మొదటివాఁడు బమ్మెర పోతరాజు. ఈతఁడు ఆంధ్ర బ్రాహ్మణుఁడనియు, అత్యంతము బీదవాఁడనియుఁ, గృషివలన జీవనము చేయుచుండెననియు నంద ఱెఱిఁగినదియ. ఈతఁడు తనభాగవతము లోను, ఇతరు లీతని గుఱించి యితరగ్రంథములలోను, 'పోతనామాత్యుఁడ'ని వాడియున్నారు. కావున నీతఁడు నియోగియని స్పష్టముగఁ జెప్పవచ్చును. ఈతఁడు శ్రీనాథునికి సమకాలీనుఁడైనను, ఆతనికంటె నిరువది ముప్పది సంవత్సరములు పెద్దవాఁడు. ఈతఁడు శాలివాహన శకము ౧౩౦౦ ల సంవత్సరమునం దనగా క్రీ. శ. ౧౩౭౮ వ సంవత్సరమునందు జనన మొందినట్లు తెలుఁగు భాగవతమును ముద్రించిన వారు పీఠికయందు వ్రాసియున్నారు. ఇది విజయనగర రాజయిన మొదటి బుక్కరాయలకాలము. ఈ బుక్కరాజు నొద్దనే శ్రీ మాధవాచార్యులవారు మంత్రిగానుండిరి. కావున శ్రీ విద్యారణ్యులవారికాలమున ఆంధ్ర బ్రాహ్మణులలో వైదిక నియోగి విభేదము లేకయుండెనని శ్రీ వావిలాల శివావధానులుగారు వ్రాసినమాట మనము సంశయింపవలసియున్నది. ఇటుల బదునాల్గవ శతాబ్దమును శోధించి పిదప పదమూడవ శతాబ్దమునకుఁ బోయెదము.

పదమూడవ శతాబ్దములోని యాంధ్ర బ్రాహ్మణ మార్తాండుఁ డనఁదగువాఁడు కవిబ్రహ్మయైన తిక్కనసోమయాజి. కాని యీతఁడును, ఈతని తండ్రి తాతలును, రాజులయొద్ద నిజముగా మంత్రులై యున్నందున యీతని గ్రంథములలోని అమాత్యపదము లన్వర్థకములు. శ్రీ అవధానులవారి యాక్షేపణ విషయములు. కావునఁ బ్రస్తుత విచారణలో మన కుపయోగపడనేరవు.

పైనఁ జెప్పిన కారణముచేఁ దిక్కన సోమయాజికాలమున నియోగు లుండిరా లేదా యని శోధించుటకు మనము వేఱుమార్గములఁ జూడవలెను. అందుఁ గొన్నింటి నిచ్చట నిచ్చుచున్నాను.

౧. తిక్కన సోమయాజివంశపువారిప్పుడు నెల్లూరు మండలములోని పాటూరు అనుపల్లెకుఁ గరణములుగను, పాఁకనాఁటార్వేలవారుగను నున్నారు. కావున వారి పూర్వుఁడగు తిక్కనయు నియోగియై యుండవలెను అని మన మూహింపవచ్చును.

౨. అనంతామాత్యుఁ డను కవి భోజరాజీయములోఁ దనవంశమును వర్ణించుచుఁ దన ముత్తాతయగు బయ్యనను గుఱించి యీ ప్రకారము వ్రాసియున్నాడు;—

చ. క్షితిఁ గ్రతుకర్తృతామహిమ చేకొని పంచమవేదమైన భా
  రతముఁ దెనుంగుబాస నభిరామముగా రచియించినట్టి యు
  న్నత చరితుండు తిక్కకవినాయకుఁ డాదట మెచ్చి భవ్య భా
  రతి యనఁ బేరుగన్న కవిరత్నము బయ్యనమంత్రి యల్పుఁడే.

ఈ పద్యమువలన అనంతామాత్యుని పూర్వుఁడగు బయ్యనామాత్యుఁడు తిక్కన సోమయాజి సమకాలీనుఁడని స్పష్టముకదా. అనంతామాత్యుఁడు తా నాఱువేలవాఁడ నని స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాఁడు. (ప్రథమాశ్వాసము- ౪౮-వ పద్యము చూడుఁడు) కావున ఈతని ముత్తాతయగు బయ్యనయు నాఱువేలనియోగి యని మనము నిశ్చయింపవచ్చునుగదా ! ఇదియుఁగాక యీ కవివంశములో నెవ్వరును మంత్రులు గాకపోయినను అందఱికి నీతఁడు 'మంత్రి' 'అమాత్య' పదములఁ బ్రయోగించియున్నాఁడు. బయ్యన మంత్రి గాకపోయినను యీతనిని అనంతకవి 'మంత్రి' 'చమూపతి' పదములతో గౌరవించియున్నాఁడు. కావునఁ దిక్కన సోమయాజికాలమునఁ గూడ నాఱువేలనియోగిశాఖ యుండెనని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇటుల బంద్రెండవశతాబ్దాంతమువఱకుఁ బరిశోధనచేసి యింకను నంతకుఁ బూర్వకాలపు వాఙ్మయమును పరిశీలించి చూడఁగాఁ బదునొకండవ శతాబ్దములో ననఁగా నన్నయభట్టు. రాజరాజనరేంద్రుల కాలములో వైదిక నియోగిశాఖాభేదంబులున్నటులఁ గానవచ్చుచున్నది.

ప్రస్తుతము మనకుఁ దెలిసినంతవఱకు నాంధ్రవాల్మీకి యనఁదగు నన్నయభట్టును, ఆతనికి నాంధ్ర భారతరచనలో సహాయుఁ డయిన నారాయణభట్టును వైదికశిఖామణు లని మనము భట్టపద ప్రయోగము వలన నూహింపవచ్చును. నన్నయభట్టు నియోగియని యొకానొకరు సాధింప యత్నించిరి. కాని యట్లు సాధించుట యసాధ్యము. భట్టు ప్రయోగమేగాక నన్నయ తాను రాజరాజనరేంద్రుని వంశమునకు రాజ పురోహితుఁడనని 'తనకులబ్రాహ్మణ' అను పదముచే భారతములోనే చెప్పియున్నాఁడు. కావున ఆంధ్రభాషావధూటికి జనకుఁడై, వాగను శాసనుం డను ప్రౌఢబిరుదుచే శోభితుఁడగు నన్నయ తమవాఁడని చెప్పుకొను గౌరవ వైదికులకే గలదని నొక్కివక్కాణింపవచ్చును.

ఆ కాలమున నియోగిశాఖ యున్న దనుటకు పావులూరు మల్లన కృతమైన గణిత మొక నిదర్శనము. మల్లన రాజరాజనరేంద్రునివలన నగ్రహారము వడసినవాఁడు కావున నన్నయభట్టునకు సమకాలీనుఁడు. ఈతఁడు తన గ్రంథములోఁ దనను గుఱించియుఁ, దన పూర్వులను గుఱించియుఁ జెప్పియున్నాఁడు. అందొకరును ఏ రాజునొద్దనైనను మంత్రులుగా నుండినటులఁ జెప్పుకొని యుండలేదు. అందుచే నీతఁడు మంత్రికాఁడనుట స్పష్టము, అయినను తన గ్రంథముయొక్క యాశ్వాసాంత గద్యములో 'పావులూరి మల్లనామాత్య ప్రణీతంబైన దశవిధ గణితశాస్త్రంబునందు' అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఇందువలన నీతఁడు నియోగి యనియు, ఆకాలమందు నియోగి వైదిక శాఖాద్వైధం బుండె ననియు మనమూహింపవచ్చును.

రాజరాజనరేంద్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౦౨౨ మొదలు ౧౦౬౩ వఱకు రాజ్యముచేసినటుల శాసనాదులనుబట్టి నిర్ణయింపఁబడినది. కావునఁ బదునొకండవ శతాబ్దారంభమందును, పదవ శతాబ్దాంతము వఱకును అనగా నేఁటికి దొమ్మిదివందల సంవత్సరముల క్రిందికాలమువఱకు మనము వచ్చియున్నాము.

నన్నయభట్టుకుఁ బూర్వకాలపు తెలుఁగుపొత్తంబు లేమియుఁ గానరావు. కావునఁ బదునొకండవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వము ఆంధ్ర

బ్రాహ్మణులలో రెండు తెగ లుండెనా లేదా యని విచారించునెడ శాసనంబులు తప్ప వేరుమార్గంబు లేదు. కాని శిలాతామ్రశాసనములు రాజులచే వ్రాయింపఁబడిన వగుటచే వానియందుఁ బ్రస్తుతవిచారణకు నుపయోగకరంబులగు నంశములుండవు. కావునఁ బ్రమాణాభావంబుకతన మన మీ విచారణ యింతటలో నాపివేయవలసినదియే. కాని చాళుక్య రాజుల యొకానొక శాసనములోఁ బ్రస్తుత విషయమునకు నుపయోగకరమగు ఒక చిన్నవాక్యము కనుపించినది. దానిని యిచ్చట నుదహరించెదను. ఇది తూర్పు చాళుక్యవంశజుఁ డగు సర్వలోకాశ్రయ మహారాజుచేఁ గొందఱు బ్రాహ్మణులకు నొకగ్రామ మిచ్చుచు నీయఁబడిన తామ్రశాసనము. ఇది నెల్లూరు మండలములో దొరకినది. ఎపిగ్రేఫియా ఇండికా యనఁబడు త్రైమాసపత్రికయొక్క ౮-వ సంపుటములోని నాల్గవ సంచిక (1906 ఏప్రిల్) యందుఁ బ్రచురింపఁబడినది. అందలి మూడవపటలము (Plate) లోని రెండవ పుట (side) లో నిట్లు వ్రాసి యున్నది:—

'పరమబ్రహ్మణ్యః మహారాజానుభావ శ్రీ సర్వలోకాశ్రయ మహారాజః కమ్మరాష్ట్రే చెన్దలూఱుగ్రామే గ్రామేయకాన్ అత్రగత సర్వనైయోగికవల్లభాం శ్చాజ్ఞాపయతి.'

అర్థము:—బ్రాహ్మణులయెడ మిక్కిలి విధేయుండును, మహారాజానుభావశ్రీ బిరుదాంకుడును అగు సర్వలోకాశ్రయ మహారాజు కమ్మరాష్ట్రములోని చెన్దలూరుగ్రామవాసులను, అచ్చటనున్న సర్వనైయోగికవల్లభులను ఆజ్ఞాపించుచున్నాఁడు.

ఇందులోని 'నైయోగికవల్లభాన్' అనుపదము నూఱువరహాలు వెలగలది. అందువలన నాకాలమున నియోగులనువా రుండుటయే గాక వారు రాజకీయోద్యోగములలో వల్లభులుగా నుండిరనియుఁ దేలుచున్నది.

ఈ సర్వలోకాశ్రయ మహారాజునకే మంగియువరాజని నామాంతరము. ఈతఁడు పూర్వచాళుక్యరాజులలో నైదవవాఁడు. ఈతఁడు రెండవ విష్ణువర్ధనుని కుమారుఁడు. ఇంద్రభట్టారకుని మనుమఁడు; కుబ్జ

విష్ణువర్ధనుని మునిమనుమఁడు. ఈతఁడు క్రీ. శ. ౧౮౨ వ సంవత్స రము మొదలు ౧౭౧ వ సంవత్సరమువఱకు ననఁగా నిరువదియైదు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెను. ప్రస్తుతశాసన మీతఁడు క్రీ. శ. ౧౨౩ వ సంవత్సరమున అనగా నాతఁడు రాజ్యమునకు వచ్చిన రెండవ సంవత్సరమున చెక్కించెను. ఈ యంశము లన్నియు శాసనములవలన స్థిరపడిన యంశములు. కనుక నేడవ శతాబ్దములో ననగా నేఁటికిఁ బండ్రెండువందల సంవత్సరముల క్రిందట నియోగిశాఖ యస్థిత్వములో నుండెనని మనము నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇట్లు ఆంధ్రదేశములోని నియోగిశాఖ బహుపురాతనకాలము నుండి యుండెనని చూపుట యైతిహాసికపరిశోధన (Historical research) లాలసచేతనే యనియు, ఒక శాఖయందుఁ గల విశేషాభి మానముచేతఁగాని, మఱియొకశాఖయందుఁ గల యసూయచేతఁగాని కాదనియుఁ జదువరు లెఱుంగుదురుగాక. ఉభయశాఖలవారును, ఆ శాఖలలోని యుపశాఖలవారును నాకు సమానులె.

ఇటీవల వారు కొందఱు పరశాఖాద్వేషప్రాధాన్యులయి నియోగ వైదిక శబ్దములకు విశేషార్థములును, విపరీతార్థములను గల్పించిరి. కాని కేవల కల్పనాసృష్టిలోని యాథాందసవ్యుత్పత్తులతో మనకుఁ బ్రయోజ నము లేదు. పూర్వగ్రంథములలో బ్రాహ్మణులకు రెండు ఉద్యోగములు విధింపఁబడియున్నవి. ఒకటి రాజులకు పురోహితులై యుపనయనాది గృహ్యసంస్కారములును, యజ్ఞయాగాదిక్రతువులును చేయించుట. రెండవది రాజులయొద్ద మంత్రులుగాను, న్యాయసభలలో సభాసదులు గాను, ఇతర రాజకీయాధికారులుగాను ఉండి రాజ్యమును గాపాడుట. భరతఖండములోని యితర దేశములలోను వలెనే యాంధ్రదేశములో నీ రెండు పనులును బ్రాహ్మణులు చేయుచుండిరి. కాని ఈ దేశమందుఁ గొన్ని దినములకు వీరుభయులు రెండుతెగలవారై వీరిలో భోజనాదు లున్నను వివాహసంబంధములు లేకుండనయ్యెను. పౌరోహిత్యము చేయుచు వేదమువలన జీవనముచేయువారు వైదికు లయిరి. గ్రామ కరణీకము మొదలు మంత్రిత్వమువఱకుఁ గల సకల రాజకీయోద్యోగ

ములు చేయువారు నియోగులయిరి: ఇంతియకాని వీరిలో భేదమేమియు లేదు. ఒకరు వేదవిద్యను గీర్వాణభాషను గాపాడిరి. మఱియొకరు ఆంధ్రరాజ్యములను, ఆంధ్ర కవిత్వమును రక్షించిరి. ఇట్లు వీరిరువురును శ్రమ విభాగన్యాయము (Division of labour) ననుసరించి దేశక్షేమమున కవసరములయిన కార్యములన్నియు జేయుచుండిరి. ఇదియుఁగాక శ్రీ విశ్వపతిశాస్త్రిులు, శ్రీ నందిరాజు లక్ష్మీనారాయణ దీక్షితుల కాలము వఱకును వైదిక నియోగి శాఖవారికి నన్యోన్యమైత్రియేకాని వైరము లేదు. కలహము పుట్టించి పెంచుటలో నెవ్వరు ప్రముఖులుగా నుండిరనిన విషయము ప్రస్తుతము విచారించుట యనావశ్యము. ఎట్లు లుద్భవించిననేమి? ఈ వైరాగ్ని విశేషము ప్రజ్వరిల్లక యున్నందులకు మనము సంతసించి, యాంధ్రబ్రాహ్మణులలోని యీ రెండుశాఖలను, వీనిలోని యుపశాఖలను గలిపి యాంధ్రబ్రాహ్మణ ప్రపంచమంతయు నొక్కటిగాఁ జేయఁ బ్రయత్నింపవలయును. నిజముగా బ్రాహ్మణ ధర్మమునందు నమ్మిక కలవారు, ఏశాస్త్రములలోను లేని యశాస్త్రీయములును, తస్మాత్ అధార్మికంబులును నగు వైదిక, నియోగ, వేఁగినాఁడు, వెలినాఁడు మొదలయిన యాంధ్రబ్రాహ్మణులలోని యంతర్భేదముల నశింపఁజేసి, వీరందఱి సమ్మేళనము గావించి యాంధ్రబ్రాహ్మణుల నందఱిని నొక్క కుటుంబమువారిని జేయుట తమ ప్రథమ కర్తవ్యముగ నెంచవలయును.

ఈ నియోగి వైదిక సమ్మేళన మసంభవము కాదు. ఈ భేదమునకు నేశాస్త్రమునందు ఆధారములేదు. ఇది స్వకపోల కల్పితము. కావున వీరిని గలుపుట కాక్షేపణ యుండదు. పీఠస్థులును ఒప్పుకొనిన విషయమే. ఇందుకు బహిష్కారభీతి లేదు. ధర్మమునకు దేశమునకు నుపయోగకరమైన సంగతి. కన్యాపుత్రవివాహాదులకును మిక్కిలి వీలుకలుగును. ఆంధ్రవిప్రైక్యముఁ జేసి బ్రాహ్మణ్యముచాతుర్వర్ణ్యములో మొదటిదియగు బ్రాహ్మణ్యమునకు బలంబును, తద్వారా గౌరతయు, ధర్మాభిమానులును దేశాభిమానులును గలిగింతురుగాత.

ఈ రెండు శాఖలవారును ఒకరికినొకరు పిల్లలిచ్చి పుచ్చుకొనుటకు వారివారి నిరాధారములగు స్వాతిశయములు తప్ప మఱియేకారణమును లేదు. మే మధికులమని వైదికు లనుకొనియెదరు; మే మధికులమని నియోగు లనుకొనియెదరు. మొదటినుండియు వీ రుభయులును సమానులని పైన వ్రాసియేయున్నాము. ఒకవేళ వీరుభయు లనుకొనినటుల నేదో హేతువుచేత వీరిలో నొక్కొకరు యితరుల కంటె నధికులుగాఁ బూర్వముండినప్పటికి నేఁ డా యాధిక్యతకుఁ జోటులేదు. ఇప్పుడు పరిస్థితి (circumstances) యంతయు మారి పోయినది. వైదికులు తామధికులమని యేల యనుకొనియెదరు? నియోగులకంటెఁ దమకు వైదికవిద్య యెక్కువ వచ్చుననిగదా? ఈ యంశము పూర్వకాలమందు నిజమైనను నేఁడు నిజముకాదు; వేదవిద్య వారిలో మిక్కిలి తగ్గిపోయినది. ఇంగ్లీషు నేర్చి పూర్తిగ లౌకికు లయిన వారిని విడచివేసినను, వైదికులలోఁ బ్రతిదినము తప్పక సంధ్యావార్చువారు నూటికి నిరువదియైదుగురికంటె నెక్కుడుండరని చెప్పిన నతిశయోక్తి కానేరదు. ఇదియుఁగాక యనేక నియోగులు ప్రస్తుతము వేదాధ్యయనాదికములనుచేసి మీసములు దీసి ఆధానములుచేసి శ్రోత్రియు లయియున్నారు; కావున ఈ విషయమై యీ యుభయ శాఖలవారికి విశేషతారతమ్యము లేదు. ఇందుచే వైదికులు తమశ్రోత్రియత్వమే కారణముగాఁ గల యాధిక్యతను మరువవలెను.

ఇటులనే నియోగులు కూడ తామధికులమని యనుకొనఁగూడదు. వీరు తామధికుల మనుకొనుటకుఁ గారణమేమి? తాము లౌకికధూర్వహులమనియు, రాజకీయాధికారములచే శోభితులమనియు, రసికుల మనియు, వైదికు లట్టివారుగాక యాచనయే జీవనాధారముగాఁ గలిగి లౌకికజ్ఞానము లేని యరసికులనియుఁ గదా వీరి తాత్పర్యము. ఈ యంశములు పూర్వకాలమున నెంత నిజమైనను నేఁడు నిజములు కావని యందఱికిఁ దెలిసిన విషయమే. ప్రస్తుత మనేక వైదికులు ఇంగ్లీషులో గొప్ప పరీక్షల నిచ్చి తహసీలుదారు, డిప్యుటీ కలెక్టరు మొదలైన

గొప్పయుద్యోగములు జేయుటయు, వారి యింట్లో నియోగి యగు సింగన్నపంతులుగారు పాకాధ్యక్షుఁడుగా నుండుటయు మనము ప్రత్యక్షముగా నిప్పుడు చూచుచున్నాము. ఇట్టి సింగన్నపంతులుగారు 'నేను అమాత్యపదవికి నర్హుఁడను. కావున ఈ వైదికికంటె శ్రేష్ఠుఁడ'నని చెప్పినయెడల హాస్యాస్పదముగ నుండదా? కావున మన మిట్టి గర్వము విడువవలెను. ప్రస్తుతము వైదికమునందేమి లౌకికమందేమి యందఱును సమానులయినారు. కావున వీరందఱు భిన్నశాఖలుగా నుండుటకంటె నేకశాఖగా నుండుటయ మంచిది. దేశమందు నైక్యభావము నభివృద్ధిచేయఁగోరు మహానుభావులుగాని, ధర్మాభివృద్ధిచేయఁగోరు శ్రోత్రియులుగాని యీ సులభమైనట్టియు, శాస్త్రీయమైనట్టియు సకలాంధ్ర బ్రాహ్మణులకు నుపయోగకరమైనట్టియు సంస్కారమును గుఱించి శ్రద్ధతోఁ బనిచేయఁ బూనెదరుగాత.

శ్రీనాథుని గ్రంథముల కాలనిర్ణయము *

["హరవిలాసము" ననుసరించి]

శ్రీనాథమహాకవి ప్రణీతకావ్యములలో హరవిలాస మనునది యొకటి. ఈ మహాకావ్యముయొక్క యొకప్రతియుఁ దెనుఁగు దేశము నందు లేకుండ లోపించియుండెను. సీతారామాచార్యుల కాలమున దీనిని ఆంధ్రలోక మెఱుఁగదు. అఱవదేశములో, తంజావూరు పుస్తకభాండా గారమునందు దానిని సంపాదించి యాంధ్రులకొసంగిన యశస్సు శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారిది. దానిని మొదటఁ బ్రకటించిన గౌర వము సరస్వతీ పత్రికాధిపతులది.

హరవిలాసమనునది శివమహాత్మ్యమును వర్ణించునట్టి యేడాశ్వా సముల పద్యకావ్యము. ఇది యవచి తిప్పయసెట్టికి నంకితము చేయఁ బడినది. కొండవీటిని ౧౩౮౦-౧౪౦౦ వఱకుఁ బాలించిన కుమారగిరి యొద్ద నీ సెట్టి సుగంధభాండాగారాధ్యక్షుఁడుగ నుండెను. కవివర్ణన లతిశయోక్తులుకావేని ఈతఁడు ద్వీపాంతరములతోను, దేశాంతరముల తోను వర్తకము చేయుచుండిన కోట్యధీశుండుగఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. కావునఁ జరిత్రవిషయమున ఈకావ్య మధికాదరణీయము. కాని ప్రస్తుత మావిషయమును గుఱించి విచారింపఁదలఁపలేదు. ఈ కావ్యమునందు శ్రీనాథుని కావ్యముల కాలనిర్ణయము చేయుటకు మంచిసాధనముకలదు. అందునుగుఱించి యిచ్చటఁ గొంత చర్చించెదను.

కృతిపతియొక్క తమ్ముఁడైన తిరుమలసెట్టిని వర్ణించుచుఁ గవి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:—

చ. హరిహరరాయఫేరొజిసహా సురధాణ గజాధిపాది భూ
వరులు నిజప్రభావ మభివర్ణనసేయఁ గుమారగిర్యధీ

* 'గ్రంథాలయసర్వస్వము'— ద్వితీయ సంపుటము, ప్రథమసంచిక.

శ్వరుని వసంతవైభవము సర్వము నొక్కఁడ నిర్వహించు మా
తిరుమలనాథసెట్టికిని ధీగుణభట్టికి నెవ్వ రీడగున్.

ఈపద్యమునందు ముగ్గురు సమకాలికులయిన రాజులపేర్లు చెప్పఁబడియున్నవి. వీరిలో హరిహరరాయలు విజయనగరాధీశుఁడు. ౧౩౭౭ మొదలు ౧౪౦౪ వఱకు రాజ్యముచేసెను. 'ఫేరోజిసహా' బహమనీ రాజు. ౧౩౯౭ మొదలు ౧౪౨౨ వఱకు రాజ్యముచేసెను. కుమారగిరి కొండవీటిరాజు. ఈతఁడు శ్రీ జయంతి రామయ్యగారి మతమున ౧౩౮౬ మొదలు ౧౩౯౮ వఱకు రాజ్యముచేసెను*; శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి మతమున ౧౩౮౩ మొదలు ౧౪౦౦ వఱకు రాజ్యము చేసెను†. ఈ ముగ్గురు రాజులు బ్రతికియుండి సస్వరాజ్యములను పాలించుచుండినకాలము శ్రీ జయంతి రామయ్యగారి యభిప్రాయప్రకారము ౧౩౯౭-౧౩౯౮ రెండు సంవత్సరములు. శ్రీ వీరభద్రరావుగారి యభిప్రాయప్రకారము ౧౩౯౭-౧౪౦౦ నాలుగు సంవత్సరములు. ఇట్లు హరవిలాస నిర్మాణకాలము మనము ఒకరెండు సంవత్సరముల అంతరముతో సరిగఁ గనుఁగొనఁ గలిగితిమి. ౧౪౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమున ననఁగా ౧౩౯౮ లోనో ౧౩౯౯ లోనో, కుమారగిరి ప్రభుత్వపుఁ జివరకాలమున, ఈకావ్యము వ్రాయఁబడినదని స్పష్టపడుచున్నది. దీనిని బట్టి యితర కావ్యములయొక్క కాలనిర్ణయము చేయవచ్చును.

శ్రీనాథకృతమైన కాశీఖండమునందు ఈక్రిందిపద్యము కలదు:—

సీ. చిన్నారిపొన్నారి చిఱుతకూకటినాఁడు రచియించితిని మరుత్రాట్చరిత్ర
నూనూగుమీసాల నూత్నయౌవనమున శాలివాహనసప్తశతి నొడివితి
సంతరించితినిండుజవ్వనంబునయందుహర్షనైషధకావ్యమాంధ్రభాషఁ
బ్రౌఢనిర్భరవయఃపరిపాకమునఁ గొనియాడితి భీమనాయకునిమహిమ

---

* Epigraphia Indica Vol. VIII page 13.

† ఆంధ్రుల చరిత్రము; ౩-వ భాగము, ౧౮౧ వ పుట.

తే. వ్రాయ మింతకు మిగులఁ గైవాలకుండఁ
గాశికాఖండ మనుమహాగ్రంథమేను
దెనుఁగుచేసెదఁ గర్ణాటదేశకటక
పద్మవనహేళి శ్రీనాథభట్ట సుకవి.

ఈ పద్యమునందలి "చిన్నారిపొన్నారి చిఱుతకూకటి"కిఁ బదునాఱేండ్లనియు, "నూనూగు"నకు నిరువదియైదేండ్లనియు, "నిండుజవ్వనము"నకు ముప్పదియైదనియు, "వయఃపరిపాకము"నకు అఱువది యేండ్లనియు మనము సాధారణముగ నర్థముచేసికొనవచ్చును. హరవిలాసమునందు నైషధము పేర్కొనఁబడినది. కావున హరివిలాసమునకుఁ బూర్వమైదేండ్లక్రింద నైషధము రచింపఁబడిన దనుకొందము. హరవిలాసమునకు మనము ౧౪౦౦ ల ప్రాంతము కాల మేర్పఱిచినందున, నైషధకాలము ౧౩౯౫ అగును. అప్పటికి శ్రీనాథుఁడు ౩౫ సంవత్సరముల వాఁడనుకొనిన ౧౩౬౦ వ సంవత్సరప్రాంత మాతని జన్మకాలమగును. ఇఁక మరుద్రాట్ చరిత్ర ౧౩౭౭ లోను, శాలివాహన సప్తశతి ౧౩౮౫ లోను, నైషధమందుఁ బేర్కొనఁబడిన పండితారాధ్యచరిత్రము ౧౩౮౫ లోను, భీమఖండము ౧౪౨౦ లోను, కాశీఖండము ౧౪౩౦ లోను రచింపఁబడి యుండవచ్చును. "శివరాత్రిమహాత్మ్యము" అను శ్రీనాథరచితకావ్య మొకటి ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారికి దొరికినది. అది భిక్షావృత్తియను జంగముల మతమువారికి సంకిత మొనర్పఁబడినది. దానినిగుఱించి మనకు నధికము తెలియువఱకును అది ౧౪౩౫-౮ ప్రాంతమున రచింపఁబడినట్లు మన మెంచుకొందము. ౧౪౧౦ లో ఫిరంగిపురశాసనమును, ౧౪౧౩ లో ఆలపాడు తామ్రశాసనములును, ౧౪౧౭ లో అమీనాబాదు శాసనమును-శ్రీనాథుఁడు కొండవీటిరెడ్లయొద్ద విద్యాధికారిగ నుండి రచించినట్లు కనఁబడుచున్నది.* శ్రీనాథుఁడు ౧౪౪౦ ప్రాంతమునఁ గీర్తిశేషుఁడైనట్టు మన మూహింపవచ్చును. ఏలయన, "కాశికావిశ్వేశుఁ గలిసె వీరారెడ్డి" యను చాటువువలన

* Epigraphia Indica Vol. XI. P. 315.

నీతఁడు రాజమహేంద్రవరము రెడ్ల ప్రభుత్వము అంతరించువఱకు నుండెననియు, తరువాతఁ గొద్దికాలములోనే మృత్యుఁడయ్యెననియు అనుకొనవచ్చును. అల్లాడ వేమారెడ్డి శాసనములు ౧౪౩౭-౩౮ తరువాతఁ గానవచ్చుటలేదు1. వీరభద్రారెడ్డి శాసనములు ౧౪౩౩-౩౪ తరువాతవి లేవు2. ౧౪౪౩-౪౪ వఱకు రాజమహేంద్రవరము విజయనగర రాజుల పాలయినట్టును, రెడ్లప్రభుత్వ మంతరించినట్టును మనము రెండవ దేవరాయల ద్రాక్షారామమందలి శాసనమునుబట్టి నిశ్చయింపవచ్చును2. కావున శ్రీనాథుఁడు ౧౪౪౦ కంటెఁ తరువాతఁ బ్రతికియున్నట్టు నిదర్శనములేవియు లేవు. శ్రీనాథుఁడు మొత్తముమీద నెనుబదిసంవత్సరములు బ్రతికియుండెనని తేలుచున్నది. ఇట్లు పైని శ్రీనాథునిగుఱించి మనము తేల్చుకొన్న కాలములన్నియు నీ క్రింది విధముగ పట్టికారూపము నీయవచ్చును.

క్రీ. శ. ౧౩౬౦ జన్మకాలము.

౧౩౭౬ మరుద్రాట్చరిత్ర రచనాకాలము.
౧౩౮౫ శాలివాహనసప్తశతికాలము.
౧౩౯౫ ఆంధ్రనైషధకాలము.
౧౪౦౦ హరవిలాసకాలము.
౧౪౧౦ ఫిరంగిపురశాసనకాలము.
౧౪౧౩ ఆలపాడుతామ్రశాసనకాలము.
౧౪౧౬ అమీనాబాదు శాసనకాలము.
౧౪౨౦ భీమఖండకాలము.
౧౪౩౫ కాశీఖండకాలము.
౧౪౩౫ శివరాత్రిమహాత్మ్యకాలము.
౧౪౪౦ మరణకాలము.

---

1 Annual Report on Epigraphy for 1900 p. 25, and Ibid for 1894 P. 19.

2 Annual Report for 1900 P. 25, paras 64 and 65.

పల్నాటివీరచరిత్రమును ఎప్పుడు వ్రాసినది తెలియదు. అయి నను హరవిలాసము రచించినకాలము (౧౪౦౦) మొదలుకొని భీమ ఖండము రచించినకాలము (౧౪౨౦) వఱకును వేఱుకావ్యములు రచించినట్లుకానరాదు. కావున ఆకాలమునందు నీగ్రంథమును శ్రీనాథుఁడు రచించియుండునని మన మూహింపవచ్చును.

పైని చెప్పినదంతయు హరవిలాసముయొక్క నిర్మాణకాలమును బట్టి చేయఁబడిన యూహ. కాని హరవిలాసము కుమారగిరిరెడ్డికాలము నందు రచింపఁబడలేదనియు, శ్రీనాథుని చరమదశయందు వ్రాయఁ బడియెననియుఁ జెప్పు పూర్వపక్షమొకటికలదు. ఇదివఱకు శ్రీనాథుని గుఱించి వ్రాసినవారందఱును ఇట్లే వ్రాసినారు*. కాని యిందుకు వారు కారణములను ఇచ్చియుండలేదు. మన మాకారణములను ఊహించి నివారింపవచ్చును. హరవిలాసము చివరగ్రంథముగ నెంచుటకును, ౧౪౦౦ లో రచింపఁబడినది కాదనుటకును హరవిలాస గ్రంథమునందు నేవిధమైన యాధారమును కానఁబడదు. అది కుమారగిరియొక్క పెద్ద సెట్టికి సంకితము చేయఁబడినది. కావున నది కుమారగిరి కాలమునందే రచింపఁబడె ననుకొనుట స్వాభావికము, కుమారగిరి చనిపోయినతరువాత

* హరవిలాసమును మొదట ప్రకటించినవారు (శ్రీ పోలవరము జమీందారుగారు) హరవిలాసము ౧౪౪౦ ప్రాంతములను రచించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది" యని వ్రాసిరి. 'శ్రీనాధుని చారిత్ర'మను బహుమతి వ్యాసము వ్రాసిన శ్రీ కూనపులి లక్ష్మినరసయ్యగారు తమగ్రంథము నందు "(హరవిలాసము) ఈతని యంతిమగ్రంథమని నేనూహించెదను" (౩౭-వ పుట) యని యభిప్రాయపడిరి. శ్రీ వెంకటరాయశాస్త్రి గారు దీనిని శ్రీనాథుని చివరగ్రంథమని యభిప్రాయపడిరి. (సర్వంకష టీక, పుట ౧౦). 'పెదకోమటిభూపాలుఁడు మరణమునొందిన తరువాత తాను రాజమహేంద్రపురముఁ జేరకమునుపు హరవిలాసమును రచించి ....తిప్పయసెట్టి కంకితము గావించెను' (ఆంధ్రుల చరిత్రము, 3-వ భాగము, ౨౨౪ పుట) అని శ్రీ వీరభద్రరావుగారి యభిప్రాయము.

౩౦ సంవత్సరములకో ౪౦ సంవత్సరములకో వ్రాయఁబడినదఁ కాను యస్వాభావికము. ఇదియుఁగాక యీ గ్రంథమునందు, కృతిపతిని అతని బంధువులనుగుఱించి వ్రాసిన ఈక్రింది గద్యపద్యములవలన కుమారగిరి సేవలో వీరుండగ నీగ్రంథము వ్రాసినట్లు మన మూహింపవలయును; గాని, కుమారగిరి చచ్చిపోయినతరువాత నలువదియేండ్లకు వెనుకటి సంగతులు జ్ఞాపకముదెచ్చుకొని వ్రాసెననుట పొసఁగనేరదు.

"....కర్పూరవసంతరాయండును .... మాణిక్య సింహాసనాధీశ్వరుండును......... వశీకృతనిఖిల భూభుజుండును..........నయోధ్యానగర స్వామియో యనఁబరఁగి జంబూద్వీప భూభువనమండలీమకుటమండనాయమానంబగు కొండవీటిపురంబు రాజధానిగాఁ గీర్తిలతాదిష్టాష్టాదశద్వీపాంతరాళుండునగు కొమరగిరి నృపాలువలన నాందోళికాచ్ఛత్రచామర తురంగాది రాజ్యచిహ్నములు వడపి యమ్మహారాజునకుం బ్రతి సంవత్సరోత్సవంబునకుం దగినా............ సుగంధద్రవ్యంబులొడఁగూర్చియుఁ జీని సింహళ తవాయి హురుమంజిజలనోగి ప్రభృతి నానాద్వీపనగరాకరంబులగు ధన..........గాణిక్యంబులు తెప్పించియు.... ....సదాచారుండును నన విఖ్యాతిగాంచిన యవచిదేవయ తిప్పప్రభుం డొక్కనాఁ డాస్థాన మండపంబున సుఖోపవిష్టుండై" (౨-౭)

"మ. ఖుసిమీరన్ సురధాణి నిండుకొలువై కూర్చున్నచో నీకరా
భ్యసనంబు న్నుతియించురా యవచితిప్పా (౧. ౨౨.)
"..............కుమారగిర్యధీ
శ్వరుని వసంతవై భవముసర్వము నొకఁడనిర్వహించుచున్.(౧.౨౩)
"కొమరగిరిరాజ దేవేంద్ర కూర్మిహితుఁడు" (౧. ౨౫.)
క. కొమరగిరి వసంతనృపా, గమకవివరగంధసార కస్తూరీ కుం
కుమకర్పూరహిమాంభస్సముదంచితబహుసుగంధిశాలాధ్యక్షా (౧.౩౦.)

ఇట్లు హరవిలాసము వ్రాయునప్పుడు కుమారగిరి బ్రతికియుండెననియు, కొండవీటిలో రాజ్యము చేయుచుండెననియు, ఆతనియొద్ద పెద్దసెట్టిగా అవచితిప్పయ యుండెననియుఁ జూపువాక్యము లీగ్రంథమునందుఁ బెక్కులు గలవు. ఇట్టివాక్యములున్నను, కుమారగిరి చని

చారిత్రక విషయములు

తరువాత, తిప్పన అధికార మూడిపోయినపిదప, హరిహర ఫెంబుశాహాలు కీర్తిశేషులైన యెన్నియో వత్సరములకుఁ దరువాత నీ కావ్యము రచింపఁబడియెనని చెప్పుటకంటె విపరీతమైన సిద్ధాంతము మఱియొకటియుండదు. ఇది కుమారగిరిరెడ్డికాలమున రచింపఁబడలేదని చెప్పునెడల - నైషధము పెదకోమటి వేమారెడ్డికాలమున వ్రాయలేద నియు, భీమఖండము అల్లాడవేమ వీరభద్రులు బ్రతికియుండగఁ జెప్పఁ బడలేదనియు నొప్పుకొనవలసివచ్చి విపరీతసిద్ధాంత ప్రసంగము ప్రాప్తించును.

ఈ ప్రకార మతఃప్రమాణములవలన నిది ౧౪౦౦ వ సంవత్సర ప్రాంతముననే వ్రాయఁబడియెనని చూపి, యిఁక దీనికిఁ బ్రతికూలము లైన బహిఃప్రమాణముల విచారించెదము.

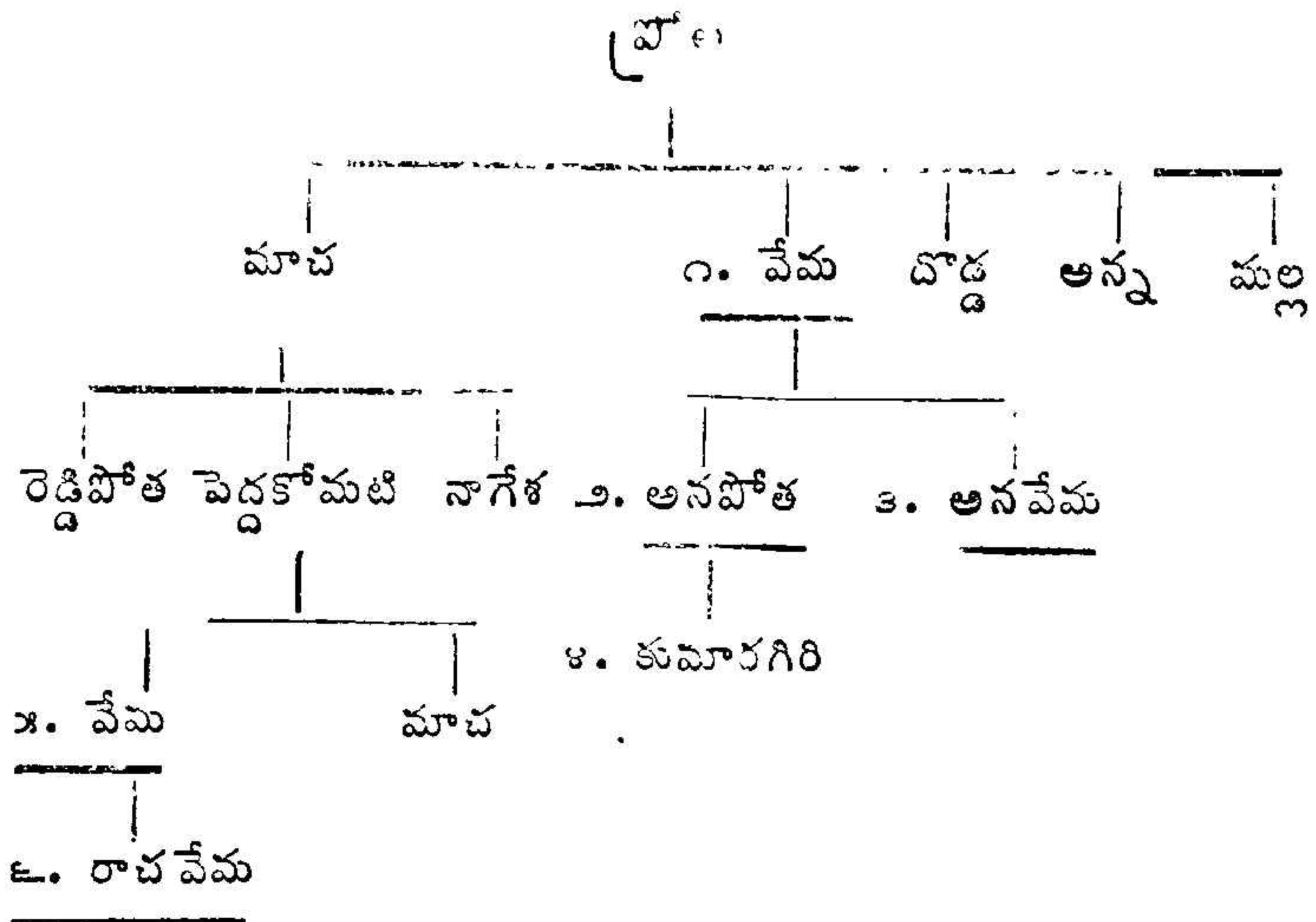
హరవిలాసము ౧౪౦౦ లోనిది యని చెప్పుటకు నడ్డముగ రెండు పూర్వపక్షములు రావచ్చును. ఒకటి హరవిలాసమునందు నాంధ్రనైష ధమును పేర్కొనుట. రెండవది కృతిపతియైన తిప్పయ్యయొక్క వయస్సునకు సంబంధించినది. ఈ రెంటిని క్రమముగ విచారింతము.

ఆంధ్రనైషధము పెదకోమటి వేమారెడ్డియొక్క మంత్రియైన మామిడి సింగన్నకు నంకితము చేయఁబడినది*. పెదకోమటి వేమారెడ్డి

---

* నైషధమును అంకితమందిన మామిడి సింగన్న అనవేమా రెడ్డికి మంత్రియని శ్రీ జయంతి రామయ్యగారును (Epigraphia Indica Vol. XI P. 315. foot note), రాజమహేంద్రవరము నేలిన వేమారెడ్డికి మంత్రియని శ్రీ వేదము వెంకటరాయ శాస్త్రిగారును (శృంగారనైషధము, అవతారిక, పుట ౧౧), కుమారగిరిరెడ్డికి మంత్రి యని కేతవరము వెంకటశాస్త్రిగారును (ఆనందముద్రాక్షరశాల, శృంగార నైషధము పీఠిక ౧౮) వ్రాసియున్నారు. కాని శృంగారనైషధమునకుఁ జివర చివర 'కావ్యోపసంహారము'గాఁ గవిచే వ్రాయఁబడిన గద్య యందు 'పెదకోమటివేమ భూపాల కరుణాపాత్ర' యని వ్రాయఁబడి యుండుటచే, కృతిపతి పెదకోమటియొక్క కుమారుఁడైన వేమారెడ్డికి మంత్రిగ నుండెననుట స్పష్టము.

కొండవీటిరాజ్యమును కుమారగిరిరెడ్డి తరువాత ౧౪౦౦ మొదలు ౧౪౧౫ వఱకు శ్రీ వీరభద్రరావుగారి మతప్రకారమును, ౧౩౮౧ లా మొదలు ౧౪౫౫ వఱకు శ్రీ రామయ్యగారి మతమునను ఏలెను. కావున కుమారగిరి కాలములో వ్రాయఁబడిన హరవిలాసమునందు నాంధ్రనైషధమును పేర్కొనుట యెట్లు సంభవించును? అందుచే హరవిలాసము తరువాత వ్రాయఁబడినది యని పూర్వపక్షము. మొదట చూచుటకు నీ పూర్వపక్షము కొంతబలవత్తరమైనదిగాఁ గానవచ్చును. కాని కొంచెము ఆలోచించినయెడల నీ పూర్వపక్షమునకుఁ బ్రత్యుత్తరమున్నదని తోఁచును. పెదకోమటి వేమారెడ్డి ౧౪౦౦ లో కొండవీటిరాజ్యమునకు వచ్చినను అంతకుఁ బూర్వ మేమియులేని యష్టదరిద్రుఁడు కాఁడు, కొండవీటి వంశములోనివాఁడు. పెద్దకుటుంబమువాఁడు. ఈక్రింది వంశవృక్షమువలన ఇతనికిని ఇతని పూర్వపు కొండవీటి రెడ్డిరాజుల కును గల సంబంధము తెలియఁగలదు.

ఈ వంశవృక్షము శాసనములను, వేమభూపాలీయమ్ అను కావ్యమును అనుసరించివేయఁ బడినది. ఇందు ప్రభుత్వముచేసినవారికి

౧, ౨ అంకెలు వేయఁబడి క్రింద గీటుగీయఁబడినది. అందు నైదవ వాఁడు పెదకోమటివేమ. ఈతని పేరు వేమ; తండ్రిపేరు పెదకోమటి; కావున, ఈతనిని పెదకోమటివేమ యందురు. ఈతఁడు 'మాచ'ని వంశములోనివాఁడు. మాచని తమ్ముఁడైన '౧ వేమ' (ఈతనినే ప్రోలయ వేమ యందురు) మిక్కిలి శూరుఁ డగుటచే కొండవీటిరాజ్య మాతనికే పోయెను. ఇట్లు కొండవీటిరాజ్యము రెండవ వంశమునకుఁ బోయినను 'మాచ', అతని రెండవకొమారుఁడైన 'పెదకోమటి' అనామధేయులుగ నుండలేదనియు, రాజ్యము చేయుచున్నవారికిఁ దోడుగ నుండిరనియు, మన మూహింపవచ్చును*. వేమభూపాలీయమునందు వీరిని గొప్ప రాజులుగఁ గవి వర్ణించినాఁడు. ఆ యతిశయోక్తిని వదలినను, కొన్ని గ్రామములు బూతాదినిమిత్తమైనను, వీరిక్రింద నుండెనని యెంచుట ప్రమాదము కానేరదు. కావున పెదకోమటి కుమారుఁడైన వేమారెడ్డి, కుమారగిరి మరణానంతరము రాజ్యమునకు వచ్చుటకుఁబూర్వము ఒక చిన్న జమీందారుగను రాజవంశమునందు గౌరవముగలవాఁడుగను ఉండెననుటకు సందేహములేదు. శ్రీనాథుఁ డాకాలమున నాతని మంత్రియైన మామిడిసింగన్నకు నాంధ్రనైషధమును అంకితమిచ్చి వేమరాజునకు మంత్రియని వర్ణించుటయందు విరుద్ధమేమియు లేదు. అనఁగా కుమారగిరి కొండవీటిలోఁ బ్రభుత్వము చేయుచున్నప్పుడు ఆతని పెత్తాతమనుమఁడగు పెదకోమటి వేమారెడ్డికూడ కొండవీటికి రాజు గాక పోయినను ఒకచిన్న జమీందారుగ నుండెను. నాలుగూళ్లుగలవారినిగూడ పెద్దరాజులుగను, వారియొద్దనున్న గుమాస్తాలను మంత్రులుగను వర్ణించుట మనకవుల సంప్రదాయమని యాంధ్రకావ్యపాఠకులకు నేను వేఱుగఁజెప్పనక్కఱలేదు. ఈ పెదకోమటిని నాయకునిఁ జేసి వామన భట్టబాణుఁడను కవి సంస్కృత గద్యమునందు 'వేమభూపాలీయ'మను

---

* ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశమందలి కృత్యాదిపద్యములును, వేమభూపాలీయమందలి మాచ, పెదకోమటులకు సంబంధించిన వర్ణనలును చూడనగును.

కావ్య మొకటి వ్రాసినాఁడు. దానిలో ఈతనిని, ఈతని తండ్రి తాతలను మహాచక్రవర్తులుగఁ జెప్పినాఁడు.

పెదకోమటి వేమారెడ్డి అనవేముని కాలమున (చివరకాలమునసైయుండును) ప్రభువుగ నుండెననియు, నాతనికి మంత్రులుండిరనియుఁ జూపుటకు నాంధ్రనైషధములోనే యొకయాధార మున్నది. కృతిభర్తయైన సింగన్నయొక్క తండ్రియైన పెద్దన్న అనవేమభూపాలునియొద్ద మంత్రిగ నున్నట్టును (౧-౨౭), పినతండ్రియైన నామన్న వేమరాజు నొద్ద మంత్రిగ నున్నట్టును (౧-౩౦) చెప్పఁబడియున్నది. పినతండ్రిని గుఱించిన పద్యము ఈక్రింద నీయఁబడుచున్నది.

శా. స్వామిద్రోహరగండలాంఛనునకున్ సంగ్రామ గాండీవికిన్
వేమక్ష్మాపతి కార్యభారకలనా విఖ్యాత ధీశక్తికిన్
నామామాత్యున కన్యరాజనిటలా న్తర్న్యస్తభాగ్యాక్షర
స్తోమాపాకరణప్రవీణునకు మంత్రుల్ సాటియే యెవ్వరున్.

ఇందుఁ జెప్పఁబడిన వేమక్ష్మాపతి పెదకోమటికుమారుఁడైన వేమారెడ్డియే. ఏలయన (౧) ఆకాలమున కొండవీటికి సంబంధించినవాఁడు వేఱు వేమారెడ్డి లేఁడు; (౨) ఈపద్య మెచ్చటిప్రకరణము నుండి తీసుకొనఁబడియెనో ఆ ప్రకరణమునందు ననఁగా నాంధ్రశృంగారనైషధపీఠికయందు నంతటను వేమశబ్దము పెదకోమటివేమ పరముగనే వాడఁబడియున్నది. ఒకానొకరు 'వేమ' అనగా 'అనవేమ' అని యర్థము చేసినారు. కాని దానిని ఒప్పుకొనుటకు వీలులేదు. శాసనములందును, గ్రంథములందును అనవేముని అనవేముఁడే యందురు గాని, వేముఁడని యెచ్చటను వ్రాసియుండలేదు. 'వేమ' యనఁగా 'ప్రోలయవేమ' యైనను కావలెను: 'కాటయవేమ' యైనను కావలెను; 'పెదకోమటివేమ' యైనను కావలెను: లేదా 'అల్లాడవేమ' యైనను కావలెను. సందర్భానువశమున నితరవేము లక్కడ నన్వయింపరు; గనుక వేమ యనఁగా నైషధభర్తయైన సింగన్నకు రాజైన పెదకోమటి వేమ యనియె గ్రహింపవలెను. ఈరీతిగా నీవేమారెడ్డి చివరకాలమునను, కుమారగిరిరెడ్డి కాలమునను ఒక చిన్నప్రభువుగ వారికి సామంతుఁడు

గనో, వారి రాజబంధువుగనో యుండెను. ఆకాలమున నైషధ మాతని మంత్రికి నంకితమీయఁబడెను. తరువాత కుమారగిరి చనిపోఁగా రెండవ కుటుంబములోఁ బురుషు రెవరును లేనందున పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొండవీటిరాజ్యమునకు వచ్చెను. అప్పుడు శ్రీనాథుఁడు విద్యాధికారిగ నుండెను. ఫిరంగిపుర శాసనాదుల వ్రాసెను. ఇట్లు మొదట నైషధము వ్రాయఁబడినది; తరువాత హరవిలాసము రచింపఁబడినది. కావున మొదటి పూర్వపక్షమునకు సమాధానము వచ్చినది.

హరవిలాసము ౧౪౦౦ వ సంవత్సర ప్రాంతమున వ్రాయఁబడియెననుటకు నింకొక పూర్వపక్షము రావచ్చును. హరవిలాసమునందుఁ గవి కృతిభర్తకు బాలసఖుఁడని చెప్పఁబడియున్నది (౧-౭). కృతిభర్త యీక్రిందిపద్యము (౧-౯) చెప్పుటవలన వృద్ధని తోఁచుచున్నది :—

క. కంటిని విశుద్ధ సంతతి, వింటి పురాణములు పెక్కు విశ్వమునొగడన్
మంటిబహువత్సరంబులుఁ. గొంటియశోధనముసుకవికోటినుతింపన్.

కృతినందిన అవచితిప్పయ వృద్ధయిన, నాతని బాలసఖుఁడు గూడ వృద్ధే కావలయునుగదా. ఈ లెక్కప్రకారము హరవిలాసము రచనాకాలము (౧౪౦౦) వఱకు శ్రీనాథుఁడు నలువదియేండ్లవాఁడుగ నున్నాఁడు. కావున ఈ పూర్వపక్ష మంతబలవంతమైనది కాదు. 'మంటి బహువత్సరంబులు' అన నేఁబదియేండ్లు సమీపించినవాఁ డన వచ్చును. 'బాలసఖుఁడు: అనఁగనే తూచినట్టిద్దరికిని ఒక్కటో వయస్సుండనక్కరలేదు, ఇద్దఱికి నేడెనిమిది సంవత్సరములు భేదముండ వచ్చును. శ్రీనాథుఁడు చిన్ననాఁడే పెద్దబుద్ధులుగల యప్రతిమ ప్రతిభాశాలి గనక నాతనికంటెఁ బెద్దవారుకూడ నాతనితోఁ జెలిమిచేసియుండుట యాశ్చర్యముకాదు. ఈ విధముగ రెండు పూర్వపక్షములును ఖండితము లగుటచే హరవిలాసము ౧౪౦౦ ప్రాంతమున వ్రాయఁబడియెనన్న మన మూలసిద్ధాంతము నిశ్చలముగ నిలిచినది.

ఉపసంహారము

శ్రీనాథ మహాకవియొక్క గ్రంథముల కాలనిర్ణయము చేయుటకు నిది యొకప్రయత్నము. ఇంతియకాని రాయిగ్రుద్దినట్లును, త్రాసు తూచినట్లును ఈ సంవత్సరముననే యీ గ్రంథము తప్పక నిర్మింపఁబడినదని చెప్పుటకు నీ వ్యాసము వ్రాయఁబడలేదు. శ్రీనాథుఁ డాంధ్ర వాఙ్మయంబున మిక్కిలి ప్రసిద్ధిచెందినవాఁడు. అతని కాలనిర్ణయమును, అతని గ్రంథముల కాలనిర్ణయమును వీలయినంతవఱకు సాధారణముగఁ జేయఁ బ్రయత్నించుట మన కర్తవ్యము; గనుక నే నొతవిధముగ దారిచూపితిని. క్రొత్తశాసనములుగాని, క్రొత్తగ్రంథములుకాని బయలు దేరి లెక్కయంతయుఁ దప్పినఁ జెప్పలేను; కాని, ఉన్నసాధనములే యాధారములుగఁ నిల్చెనేని పదిసంవత్సరములు హెచ్చుతగ్గుగ నేను వేసినలెక్క నిల్చునని నా తాత్పర్యము.

కృష్ణరాయల కొన్ని దిగ్విజయయాత్రలు*

(౧. ఆముక్తమాల్యద రచనాకాలము)

ఆముక్తమాల్యదలోని యీ క్రిందివచనము మనమందఱము నెఱిఁగినదియే.

"మున్నె కళింగదేశ విజిగీషామనీషన్ దండెత్తిపోయి విజయవాటిం గొన్ని వాసరంబులుండి శ్రీకాకుళనికేతనుం డగు నాంధ్రమధుమథను సేవింపఁబోయి హరివాసరోపవాసం బచ్చట గావింప నప్పుణ్యరాత్రిచతుర్థ యామంబున."

కృష్ణరాయలు తెలుంగురాయని సేవించిన హరివాసర మెద్ది?

కలలో నాంధ్రవిష్ణువు కనఁబడి గ్రంథము రచింపుమని కృష్ణరాయనితోఁ జెప్పెనన్న కథ మనము నమ్మినను నమ్మకపోయినను, రాయలు కళింగముమీఁదికి దండెత్తిపోవునప్పుడు బెజవాడలోఁ గొన్ని దినములుండి యచ్చటినుండి యొక యేకాదశి దినంబున శ్రీకాకుళమునకుఁ బోయెననియు, అప్పటినుండియు నొకకావ్యము వ్రాయవలెనన్న కోర్కె యాతనికిఁ బుట్టి యాతఁడు వ్రాయసాగెననియు మన మూహింపవచ్చును. కావున నీహరివాసరం బెద్ది యని తెలిసికొనుట యావశ్యకం బయ్యె. కాని యిదివఱకునున్న చరిత్రసాధనములవలన నీ యేకాదశి యేసంవత్సరమందలి యేనెలలోని యేపక్షమందలిదియో యని నిశ్చయించుటకు వీలులేకయుండెను. రాయలు బెజవాడలో మకాముచేసియున్న దినములను స్పష్టముగఁ దెల్పుశాసన మింకను మనకు దొరకలేదు. కళింగదండయాత్రా సందర్భమున రాయలవారు బెజవాడకుఁ

---

* 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక' — కాళయుక్తిసంవత్సరము, సప్తమ సంపుటము. పుట ౩౧౩.

జుట్టుపట్లు గ్రామములకును, బెజవాడ దాఁటి కళింగగ్రామములకును వెళ్ళినకాలములను దెలుపు శాసనములు పెక్కులు కలవు. రాయలు క్రీ. శ. ౧౫౧౫ లోఁ గొండవీటికిని అమరావతికిని వెళ్ళెను.1 ఇందు వలననే శ్రీ వీరేశలింగముగారు "కళింగదేశ విజయయాత్రకయి వెడలి విజయవాటి (బెజవాడ)కి వచ్చినది హూణశకము ౧౫౧౫ వ సంవత్సర మగుటచేత రా జీగ్రంథము నా సంవత్సరమునందుఁ జేయ నుద్దేశించి ప్రారంభించియుండును." అని వ్రాసియున్నారు2. ఈ యేటనే రాయలు సింహాచలమునఁ దన యిద్దఱుభార్యలతోఁ గలసి దేవునకు దానము చేసియున్నాడు3, కావున ఈయేట నాతఁడు బెజవాడమీఁదుగా వెళ్ళి యుండును. ౧౫౧౯ లో మరల ఈ రాజుచేఁ జెక్కింపఁబడిన శాసన మొకటి సింహాచలమునందుఁ గానవచ్చుచున్నది4. "ఇట్లు కళింగ దండ యాత్రకై రాయలు క్రీ. శ. ౧౫౧౫ మొదలు ౧౫౧౯ వఱకుఁ బెక్కు సారులు బెజవాడమీఁదుగా వెళ్ళుట తటస్థించెను. ఈ కళింగయుద్ధము పూర్తియగువఱకును కృష్ణరాయలు బెజవాడను తన సైన్యమునకు ముఖ్యశిబిరముగ నేర్పఱచుకొని, అచ్చటినుండి ఆవశ్యకతనుబట్టి సైన్య మును వేఱువేఱుదిశలకుఁ బంపుచున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది. రాయల సేనానులైన పెద్దన మొదలయినవారి కోకటాది గ్రామములలోని శాసన ములవలనను ఈ విషయమే తేలుచున్నది. "కోకటము మొదటి శాస నములో5 నింకొక విశేషము గలదు. అది కోకటము దేవాలయము నందుఁ జెక్కఁబడినను నందలి దానముమాత్రము బెజవాడలోఁ గృష్ణా తీరమున మల్లిఖార్జు స్వామిసన్నిధిని నీయఁబడినది. అనఁగా శా. శ. ౧౪౪౦ వైశాఖ శు॥ ౧౫ చంద్రగ్రహణకాలమున (౨౫ ఏప్రిల్

1. 276 and 272 of 1897 Mad. Epi. Collections.
2. ఆంధ్రకవుల చరిత్రము, ౨-వ భాగము కృష్ణరాయలు.
3. 243 and 249 of 1889 Mad. Epi. Collections.
4. 244 of 1899.
5. కోకటమునందలి శిలాశాసనముల నకళ్ళు. చెన్నపురి గవర్న మెంటు మ్యానుస్క్రిప్టులైబ్రరీలోని లోకల్‌రికార్డ్సు. ౧౦-వ వాల్యుంలో "కోకటము కైఫియతు" అనుదానిలో నీయఁబడినవి.

౧౫౧౮) పెద్దన బెజవాడలో నుండెను. కృష్ణదేవరాయఁడుకూడ నాకాలమున నచ్చట నుండెననియు, అతనితో నాతని సేనానులుకూడ బెజవాడ వెళ్ళియుండిరనియు మన మూహింపవచ్చును. దీనికి ననుగుణముగ నిదే తేదినిఁ గృష్ణరాయని మఱియొకసేనాని యయిన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర సింగయ్య యను నాతఁడు కనకదుర్గకు నిచ్చిన భూదానశాసన మొకటి బెజవాడ కనకదుర్గగుడిలోఁ గలదు1. కావున నీ వీరులందఱును గృష్ణరాయనితో నచ్చటఁ గూడియుండిరని యూహించుటకు వీలుకలదు. రాయలు కళింగముమీఁదికి రెండుసారులో మూఁడుసారులో, దండయాత్ర వెళ్ళినట్లు కానవచ్చుచున్నది. సింహాచలమునందుఁ గృష్ణరాయఁడు శా. శ. ౧౪౩౮ (క్రీ. శ. ౧౫౧౬) ధాత చైత్ర బ॥ ౧౨ దినమున నొకశాసనమును2, శా. శ. ౧౪౪౧ ప్రమాది శ్రావణ శు॥ ౧౩ (క్రీ. శ. ౧౫౧౯) నాఁడొక శాసనమును వేయించెను. అందువలన మొదట సింహాద్రివరకు దిగ్విజయముచేసి వచ్చినట్లును, రెండవసారి కటకమువఱకు వెళ్ళినట్లును గానవచ్చుచున్నది. ఈ రెండు కళింగ దిగ్విజయములకు నడుమ నున్నకాలమునఁ గృష్ణరాయఁడు బెజవాడ మకాములోఁ దనసైన్య శిబిరము కొంత నిల్వయుంచినట్లును, తానును దన నాయకులును అటునుండి యిటు, ఇటునుండి యటు వచ్చి వెళ్ళు చున్నట్లును గానవచ్చెడిని."3

ఇట్లు "కళింగదేశ విజిగీషామనీషన్ దండెత్తి" పోవుట ౧౫౧౫ మొదలు ౧౫౧౯ వఱకు జరిగినందునఁ గృష్ణదేవరాయలు శ్రీకాకుళమునకుఁ బోయిన దేసంవత్సరమో నిశ్చయముగఁ జెప్పుటకుఁ వీలులేక యుండెను. కానియిటీవల ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వమున "అల్లాసానిపెద్దన్న"

1. Epigraphical Reports S. Circle 329 of 1892.

2. Epi. R. No. 244 and 245 of 1899. ఈ రెండుశాసనముల నకళ్ళు గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి కవిజీవితములో నీయఁబడినవి.

3. ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము 3-వ సంపుటము "అల్లసానిపెద్దన్న" అను వ్యాసములోనుండి తీసికొనఁబడినది.

యను వ్యాసము వ్రాయుటకునై నేను సాధనములను సేకరించుచుండఁగా, చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమునందు నాకు "ఈలియట్స్ కలెక్షన్" అను శాసనసమూహములో నీక్రింది శాసనము కానవచ్చెను. ఇది శ్రీకాకుళపు తెలుఁగు రాయనికి గృష్ణరాయనిచే నీయఁబడిన దాన శాసనము. నాకుఁదెలిసినంతవఱకును ఈశాసనమందలి విషయము లిదివఱ కెవ్వరిచేతను జర్చింపబడియుండలేదు1. అందువలన, ఆంధ్రవాఙ్మయశోధకులకును, రాయలచరిత్రకారులకును నిది ముఖ్యమైనది యని తలఁచి దానిని దొరికినది దొరికినట్లు దిద్దకుండ నిచ్చుచున్నాను. లేఖక ప్రమాద ములచే నిందుఁ గొన్నితప్పులున్నను జరిత్రమునకు నక్కఱకువచ్చు భాగమున దోషములు లేనందునను, మఱియొకప్రతి దొరకనందున మన యిష్టమువచ్చినట్లు దిద్దుట తప్పని నాసిద్ధాంతమగుటచేతను ఈలియట్ కలెక్షన్‌లో నున్నట్టే దాని నిచ్చుచున్నాను. శ్రీకాకుళమునుండి దీని యొక్క పరిశుద్ధప్రతి యొకటి సంపాదించుటకు యత్నించుచున్నాడను. అది దొరికినతరువాతఁ బటముతోఁగూడఁ బ్రకటింపఁగలను:—

"బందరుజిల్లా యిలాకా చల్లపల్లితాలూకాలోచేరిన శ్రీకాకుళం గ్రామం తూర్పున వేంచేసియున్న శ్రీకాకుళేశ్వరస్వామివారి ఆలయం మీద వున్న శిలాశాసనములు. గర్భాలయంమీద తూర్పుద్వారంకు వుత్తరం2."

"శుభమస్తు హరేర్లీలావరాహస్య। దంష్ట్రాదండస్యపాతునః। హేమం శ్రీకలశాయిత్ర। ధాత్రీఛత్రశ్రయందశా॥ స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౪౪౦ అగు నేటి బహుధాన్యనామ సం॥ర ఫాల్గుణ శుద్ధ ౧౧ శుక్రవారం శ్రీకాకుళపు తెలుగురాయలకు

---

1. రాబర్టుసూయెల్ "అంటిక్విటిస్ వాల్యూం ౧" అను గ్రంథములో శ్రీకాకుళమునందు శా. శ. ౧౪౪౦ సంవత్సరపు శాసన మొకటి రాయలవారిది ఉన్నట్టు చెప్పెనే కాని అందలి విషయమును చెప్పలేదు. అది యిదియో మఱియొకటియో చెప్పఁజాలము.

2. ఈ యుపోద్ఘాత మీశాసనమునకు నకలువ్రాసినవారిచే వ్రాయఁబడినదనుట స్పష్టము.

శ్రీమన్మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవమహా రాయలుంగారు దంణ్నాం సమర్పించి యిచ్చిన ధర్మశాసనం ॥ స్వామికి కుంభసంక్రణపుణ్యకాలమందు సందర్శించి కొండపిలి సీమకుం జేరి వొచ్చిన దేవరపుం గోటస్తలం లోపలి యెర్లగడ్డగ్రామం ౧న్ని దేవ పల్లిగ్రామం ౧న్ని శ్రీకామశానుస్వామి విప్రతిగ్రహాలబ్ధమైన సత్రాల భూమి తోటలు నిత్యవసరాలు శ్రీరామానుజకూటము ద్వాదసులు సహిత మయిన భూమిన్ని క్రాంతలంక చింతలంక వుంద్రసలుక పిరాట్లంక పులుగడ్డలంక క్రోసూరు మండుల్లివచ్చిన కంభాలదొడ్డిన్ని కొండవీటి సీమలోని పెదగాడిపట్టున్ను వినికొండసీమలోని కారుమంచిన్ని స్వామి సన్నిధిని ధారాపూర్వకముగాను స్వామి నిత్యనైవేద్యాలకున్ను అంగ రంగవైభవాలకున్ను యిదమడవక జరుగుటకై శ్రీకాకులని తెలుంగు వల్లభునికి సమర్పిస్తిమి గనుక ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను అవుధరించేది ॥ స్వదత్తాద్విగుణంపుణ్యం పరదత్తానుపాలనం పరధత్తాపహారేణ స్వదత్త నిష్ఫలంభవేత్॥ ఈధర్మానకు ఎవరుతప్పినను గంగలోను గోబ్రాహ్మణ వధ చేసినపాపాన వొందువారలు. ఈ అయిదు గ్రామాలున్ను శ్రీవల్ల భునికి సమర్పించి యీ అయిదుగ్రామాదులలో యిందువల్ల వచ్చిన నిత్యనైవేద్యంకట్టడి దధ్యోజనంపళ్ళెలు ౪। అలంకార ప్రసాదం పళ్ళెలు ౪। అప్పాలు ౨౬ పళ్ళెం ౧కి। అతిరసాలు పళ్ళెం ౧। వడలపళ్ళెం ౧। యిడ్డెనకుడుములపళ్ళెం ౧। పప్పుకూరలు నెయ్యి పచ్చళ్లు అర్కరంగాయలు తోడలు ఆరగించె పళ్లాలు ౬న్ని। ఆనబాల ప్రసాద పళ్లాలు ౨। బెరసి ఆరగించె ౭౪ డెబ్బయినాలుగింటికి పళ్ళెం వారి అమృతపడినిం ।. లెక్కను। కస్తూరికర్పూరపరిమెళ సహితం గుండాలు"*

ఈ శాసనమునుబట్టిచూడఁ గృష్ణరాయఁడు శ్రీకాకుళమందలి యాంధ్రవిష్ణువును సేవించినదినంబును, ఆతఁ డాతనికలఁ గాన్పించి యాంధ్రకావ్యము వ్రాయవలసినదని యానతిచ్చెనని యాముక్తమాల్య

* Elliot's Collection in the Government Oriental Ms. Library, Madras, page 547.

దలో వర్ణింపఁబడిన ప్రసంగము జరిగిన హరివాసరంబును శా. శ. ౧౪౪౦ అగు నేటి బహుధాన్యనామ సం॥ర ఫాల్గుణ శుద్ధ ౧౧ (ఏకాదశి) శుక్రవారమని స్పష్టమగుచున్నది. లెక్కవేసిచూడ నిది క్రీ. శ. ౧౫౧౯-వ సంవత్సరమందలి ఫిబ్రేవరినెలలోని ౧౧-వ తేది యగుచున్నది. కావున నాంధ్రమహాకావ్యములలో నొక్కటియగు నాముక్తమాల్యద రచన ప్రారంభింపఁబడిన దిన మింతసూక్ష్మముగను నిశ్చయముగను మనకుఁ దెలిసినందుకు మన మెంతయు సంతసిల్లవలసి యున్నది.

౨. ఆదిల్‌షాహమీఁది దాడి

పై శాసనముతో సంబంధము లేకపోయినను ఆముక్తమాల్యద యొక్క కాలనిర్ణయముతో సంబంధముండుటచే నాగ్రంథమందలి కొన్ని పద్యములలోని విషయములను గుఱించి యిచ్చటఁ గొంచెము వివరింపవలసియున్నది. ఉపోద్ఘాతమునందు నీక్రిందిపద్యము కలదు:—

మ. అలుక న్నోటకభట్టికా ఖురపుటీహల్య న్గురాసానిపు
 చ్చలు వోదున్ని చలచ్చమూగజమదాసారపుతీ నీరిపు
 ష్కలసస్యం బిడి యేకధాటి బళిరా కట్టించి తౌ దృష్టి కే
 దులఖానోగ్రకపాల మర్ధపహరిద్భూజాంగల శ్రేణికిన్. 1

ఈపద్యమునుబట్టి చూడఁ గృష్ణరాయఁడు ఏదులఖాను నోడించిన తరువాత నీగ్రంథము పూర్తిచేయఁబడె ననుట స్పష్టము. ఏదులఖానుఁడు

---

1. ఈపద్యము సంస్కృతసమాసభూయిష్టము గనుక దీని తాత్పర్య మిచ్చెదను. ["ఓకృష్ణరాయ !] నీవు ఉత్తరదేశముపై దాడి వెడలినప్పుడు అచ్చటిభూములలో (పొలములలో) ఖురాసాను దేశజులైన మహమ్మదీయులనియెడు పుచ్చచెట్లులేకుండగఁ నీ సైన్యమందలి గుఱ్ఱములగిట్టలనెడు నాఁగండ్లతోఁ జెడదున్ని యేనుఁగుల మదధారలతో నాపొలముల దడిపి పదునుచేసి, యందు గీర్తియను పైరును ఎక్కువగా నాటి, దానికి దృష్టిపరిహారముగా ఏదులఖానుని భయంకరమైన పుఱ్ఱెను వెఱబొమ్మనఁగఁ గట్టించితివి."

క్రీ. శ. ౧౫౨౦ లో నోడింపఁబడియెఁ గావున నా సంవత్సరమునకుఁ దరువాతనే యీ కావ్యము పూర్తి చేయఁబడినదని యిదివఱకు శ్రీ వీరేశలింగముగారును, ఇతర పండితులును, నేనును వ్రాసియున్నారము. కాని యిప్పుడు, ఏదులఖానుఁడు రాయలచే నెప్పు డోడింపఁబడియెనో యన్న విషయము మరలఁ గొంతవఱకు విమర్శనీయమని నా తాత్పర్యము.

ఏదులఖానుఁ డనఁగా బీజాపూరు (విజాపురము) నవాబు. కృష్ణరాయఁడు క్రీ. శ. ౧౫౦౯ మొదలు ౧౫౩౦ వఱకు రాజ్యముచేసెనని యిప్పటి చరిత్రకారులందఱు నొప్పుకొనియున్నారు1. కావున నీతని కాలమునఁ విజాపురమున నిద్దఱునవాబు లుండిరని చెప్పవలెను. యూసప్ఆదిల్ శాహ అనువాఁడు ౧౪౮౯ మొదలు ౧౫౧౦ వఱకు రాజ్యముచేసెను. అనఁగాఁ గృష్ణరాయలు రాజ్యమునకు వచ్చినతరువాత నీతఁ డొకసంవత్సరమువఱకైన నుండెను. ఇతఁడె స్వతంత్రుఁడై "ఆదిల్ శాహి" వంశమునకు మూలపురుషుఁ డయ్యెను. ఈతని కొమారుఁడు ఇస్మాయిల్ ఆదిల్ శాహ అనువాఁడు క్రి. శ. ౧౫౧౦ మొదలు ౧౫౩౪ వఱకు రాజ్యమేలెను. అనఁగాఁ గృష్ణరాయని నిధనానంతర మీతఁడు నాలుసంవత్సరములవఱకు బ్రతికియుండెను2, ఈతఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినప్పుడు పదునొకండేండ్లవాఁడట.

ఆదిల్ శాహతో జరిగిన ముఖ్యయుద్ధము రాయచూరుయుద్ధము.

---

1. రాయలు శా. శ. ౧౪౪౨ లో ననఁగా క్రీ. శ. ౧౫౨౫ లోనే కీర్తిశేషుఁ డయ్యెనని చెప్పు చాటుపద్య మొకటికలదు. (కవులచరిత్ర ౨-వ భా.) నాకు నిటీవల దొరకిన కొన్నికాగితములనుబట్టి యీచాటువు నిజముచెప్పుచున్నదేమో యన్న యభిప్రాయము కలుగుచున్నది. కాని కొన్ని శాసనము లిందుకు వ్యతిరేకముగఁ నున్నందున, వానిమూలము లను (originals) పూర్తిగఁ బరిశోధించి, ప్రమాణద్వయమునకుఁ గల బలాబలములఁ జక్కఁగఁ దూఁచిచూచి నా యభిప్రాయమును లోకమునకు వెల్లడిచేయఁ దలఁచినాఁడను.

2. ఈ యంకెలన్నియు Beale's Oriental Biographical Dictionary నుండి తీసికొనఁబడినవి. ఈతఁడు ఫేరిస్టా మొదలయిన మహమ్మడీయ చరిత్రకారుల గ్రంథములనుండి వీనిని సేకరించెను.

కాని రాయచూరునొద్ద రాయలకు నాదిల్‌శాహతో రెండుతడవలు యుద్ధము సంభవించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఇందునుగుఱించి సూయెల్ ఇట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు. "కాల మనుకూలమని తలఁచి కృష్ణరాయఁడు ౧౫౧౨-వ సంవత్సరప్రాంతమున సుల్తాను రాజ్యముపై దండెత్తిపోయి రాయచూరుదుర్గముపైఁ బడెను. తుద కాదుర్గమందలి సైనికులు దానిని రాయలకు స్వాధీనపఱిచిరి; తనరాజ్యమందలి వ్యవహారములో నెక్కువగాఁ జిక్కుయున్నందున ఆదిల్‌శాహ సకాలమునకు సాహాయ్యముఁ బంపలేకపోయెను. ఇట్లు ఫెరిస్తా చెప్పుచున్నాఁడు."1 ఈసమాచారమును ననిజ్ ఎత్తుకొనలేదు. ఆతని వ్రాఁతలఁబట్టి చూడ రాయలు ౧౫౨౦ లోనే మొట్టమొదట ఆదిల్‌శాహమీఁదికి దండెత్తిపోయినట్టును, రాయచూరప్పుడు శాహస్వాధీనమం దుండఁగా రాయలు దానిని సాధించుటకు వెళ్ళినట్టును గానవచ్చును. ఇట్లు నన్ని కథకును ఫెరిస్తాయ కథకును భేదము కలదు. ఎందుకనఁగా, ౧౫౨౦ లోని దాడినిగుఱించి వ్రాయుచు ఫెరిస్తా, అంతకుఁ బూర్వము ౧౫౧౨ లో విజయనగరపురాజులచేఁ దీసికొనఁబడిన ముద్గల్లు, రాయచూరుదుర్గములను మరల సాధించుటకై ఇస్మాయిల్ ఆదిల్‌శాహ యుద్ధసన్నద్ధుఁడయ్యెను అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఈ రెండుకథలలో నేది నిజమో నేను జెప్పలేను."2

ఇట్లు నన్నిజుమతమున ౧౫౨౦ లో నొక్కసారిమాత్రమును, ఫెరిస్తా మతమున ౧౫౧౨ లో నొకసారియు, ౧౫౨౦ లో రెండవసారియు రాయలకును శాహసైన్యములకును యుద్ధము జరిగి విజయలక్ష్మి రాయలనే వరించెను.

ఆలోచించిచూడఁగా ఫెరిస్తామాటయే నిజమని తోఁచుచున్నది. కృష్ణదేవరాయ విజయము, రాయవాచకము3 అను గ్రంథములలో

1. Scott's Trans. 1. 236. 2. Forgotten Empire.

3. ఈగ్రంథములు చరిత్ర కంతగాఁ బ్రామాణికములు కావని నేనెఱుఁగుదును. కాని ప్రామాణికము లయిన యితర గ్రంథములలోని కథలకు సహకారిగా నున్నప్పుడు వీనిలోనికథలను బూర్వమునుండి పరంపరగా వచ్చుచున్న యితిహాసములు (traditions) అనిఅంగీకరింపవచ్చును. వానిని ప్రామాణిక గ్రంథమునకుసహకారులుగాఁ గ్రహింపవచ్చును.

గృష్ణరాయఁడు గజపతిమీఁదికి దండెత్తిపోక పూర్వము రాచూరుదుర్గమును బట్టుకొని యందుఁ దనసైన్యముల నుంచినట్లును, అహమదునగర విజాపుర గోలకొండ నవాబులతోఁ గృష్ణాతీరమునఁ బోరి వారిని నోడించినట్లును జెప్పఁబడియున్నది. ఇందునుగుఱించి కృష్ణరాయ విజయమందలి తృతీయాశ్వాసమంతయుఁ జూడనగును. అందును నీ క్రిందివాక్యములు ముఖ్యములు :—

"........చంచత్ప్రతాపంబు మెఱయ రయంబున విజాపురంబు గడుదుర్గంబుల చాయం జనుదెంచు సమయంబునఁ ... ."

"........తొంటి రఘుమహారాజుచందంబున నిఖిలరాజులు తనకు హస్తగతంబులు సేయ నాదవని ముదుగల్లు రాచూరు మొదలైన మహాస్థలంబుల నిజబలంబు లుంచి మించి........"

రాయవాచకమునుండి యీ క్రిందివాక్యముఁ జూడనగును :—

"........నాయడిమూకలను జూచి విజయాపురం సరుదుల నడువ మనంగ్గా సరుదుస్థలాలవుండి గురిమనుష్యులనున్ను దుర్గాలవుండ్డె రాణువనున్ను నిర్వహించలేక విడిచి పారిపోసాగిరి. గనక అందుండి, రాచూచి, (రి), ముదికల్లు, అద్దంకి, ఆదవని ఇవి మొదలైన స్థలాదులకు ఠాణ్యములు వుంచి దినమొక్కటిగా సరినడవగా........"1

ఇట్లు చెప్పుటయేగాక యీ గ్రంథములు కృష్ణరాయఁడు తురకలను యీ తడవ గెలుచుట యాతని ప్రథమదిగ్విజయ2 మన్నట్లుకూడఁ జెప్పుచున్నవి :—

---

1. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ పత్రికలో ముద్రింపఁబడిన "రాయవాచకము" (పుట. ౪౬-౪౨) చూడనగును.

2. ఇంతకుఁ బూర్వము కృష్ణరాయఁడు "ఉమ్మత్తూరు శివసముద్ర స్థలంబుల నెసంగు గంగరాజు నొడయలనోడించె" నని యీ గ్రంథములోనే చెప్పఁబడియున్నను ఆతఁడు కేవలము చేతిక్రింది సామంతుఁడగుటచే దానిని స్వతంత్ర దిగ్విజయముగ నెంచలేము. పరరాజుల గెలిచినది యిదియే మొదటితడవ.

"గనక కృష్ణరాయలున్ను నగర కట్టిపెట్టమనిన్ని గుడారాలు నిశానులు నగారా మొదలైనది మొదట జగడాన దొరికింది గనుక అదంతా నగరకట్టమని అప్పాజి మొదలయిన నియ్యోగులతో నున్న........" [రాయ. 49 పుట.)

దీనినిబట్టి చూడఁ గృష్ణరాయలు రాజ్యమునకు వచ్చిన కొద్ది దినములకే రాయచూరుదుర్గమును బట్టుకొని ఆదిల్‌ఖానుతోఁ బోరాడెనని మనమూహింపవచ్చును. ఇఁక నీయుద్ధము ఫెరిస్తాచెప్పినట్లు ౧౫౧౨ లో జరిగెనా లేక యంతకంటెఁ బూర్వమె జరిగెనా చూడవలయును.

అదిల్‌శాహ చంపఁబడెను.

ఆముక్తమాల్యదనుండి పై నుదాహరింపఁబడిన పద్యమునందు నొకవిశేషము కలదు. అందలి రూపకమును మనము గమనింపవలెను. కృష్ణరాయఁడు ఏదులఖానుని పుత్రెను వెలబొమ్మగా వ్రేలాడఁగట్టించె నన నేమియర్థము ? ఏదులఖానుని జంపెనన్న యర్థము స్పష్టముగ స్ఫురించుచున్నదిగదా ? ఇది యెట్లు? ఇతరచరిత్రకారు లెవ్వరును ఆదిల్ ఖానుని గృష్ణరాయలు చంపినట్లు వ్రాసియుండలేదు, కాని కృష్ణరాయలు తనగ్రంథములో, నప్పటివారికందఱకును దనకృతిగాఁ జూపు గ్రంథములో నసత్యము వ్రాయునా ? బ్రతికియున్న తనప్రబలశత్రునిగుఱించి యిట్లు వ్రాయుట తటస్థించునా ? కావున రాయలు నిజమే వ్రాసెనని తలఁపవలెను. కృష్ణరాయనిచేతనే చచ్చినను చావకున్నను ఆదాడిలో నొక ఆదిల్‌షహ చచ్చియుండవలెను. లేనియెడల వానిపుత్రె వ్రేలాడఁ గట్టఁబడెనని రూపకముగనైన వ్రాయుట యెటుల సంభవించును. ఫెరిస్తా యీసంగతి వ్రాయకపోవుటకుఁ గారణము కలదు, ఆతఁడు మహమ్మదీయపక్షపాతి. కావున నొక మహమ్మదీయసుల్తాన్ హిందూ రాజుచే జచ్చెనని వ్రాయుట యాతనికి నప్రియమైనపని. కావున నాతఁడు వ్రాయకయుండును.

ఇఁక నొక ఆదిల్‌శాహ కృష్ణరాయనిచేఁ జచ్చెనన్నఁ, జచ్చినవాఁ డెవ్వఁడు ? ౧౫౧౦ లోఁ జచ్చిన యూసఫ్ ఆదిల్‌శాహయే యితఁడై

యుండవలెను. కృష్ణరాయల తరువాతఁగూడ బ్రతికియున్న ఇస్మాయిల్ ఆదిల్ శాహ అయియుండఁడు. ఇదియె నిజమైనయెడల మొదటి రాయచూరుయుద్ధము ౧౫౧౦ లో జరిగియుండవలెను.1 పద్యమునందు "ఏదులశాహో గ్రకపాలము" అను పాఠముండుటకు బదులుగా నన్ని ప్రతులలోను "ఏదులఖానో గ్రకపాలము" అని యుండుటయు నీయూహకు సహకారిగ నున్నది. ఈయూసుఫ్ అను నతనికి మొదట యూసుప్ ఆదిల్ ఖాన్ అని పేరు. ఈతఁడు మొదట బహమనీరాజుల సేవకుఁడుగా నుండి విజాపురమున సుబేదారుగా నుండెను. ౧౪౮౯ లో స్వతంత్రుఁడై "యూసఫ్ ఆదిల్ శాహ" యన్న బిరుదము ధరించెను. కాని యింకను బహమని సుల్తానులు పేరుకైనను నుండుటవలనను, కృష్ణరాయలు వారికి సాయముచేయవలయునని తలంచుచున్నందునను, స్వామిద్రోహి యయిన యూసఫ్ఆదిల్ ఖానుని 'శాహ'గా ననఁగా స్వతంత్రరాజుగా నొప్పుకొనక, ఒకానొకఖానుగా నెన్నుటయే రాజనీతి యనుటకు సందేహములేదు. ఇందుచేతనే విజయనగరము వా రాతనిని ఒకానొక సేనానియగు తురకగా నెంచిరేగాని స్వతంత్రుఁడైన రాజుఁగ నెంచలేదు. పెద్దనాదు లిందువలననే తమ గ్రంథములలో నీతనినిగుఱించి చెప్పియుండకపోవచ్చును. గజపతి మొదలయిన మహారాజులయెదుట వీఁడు వారి కొకవర్ణనీయుఁడుగఁ గాన్పింపకపోవచ్చును.

ఆముక్తమాల్యదలో వ్రాసినట్లు కృష్ణరాయఁడు ఆదిల్ ఖానుని నిజముగఁ జంపినయెడల నీసమాచారము ౧౫౧౦-వ సంవత్సరప్రాంతమున జరిగియుండును. తరువాత మరల ౧౫౨౦ లోను, కృష్ణరాయల రాజ్య చరమదశయందును (౧౫౨౯) రాయచూరునొద్ద ఆదిల్ శాహకును కృష్ణరాయలకును పోరు జరిగి యందు శాహ ఫరారియయ్యెను; కాని చావలేదు. ఆతఁడు రాయలతరువాతఁ గూడ బ్రతికియుండెను.

---

1. లేదా యూసుఫ్ఖాన్ ౧౫౧౨ లో నైనఁ జచ్చియుండవలెను. ఈవిషయము శోధింపఁదగినది.

కావునఁ జచ్చినవాఁడు మొదటివాఁడే యయియుంతవలెను. తుదకు యుద్ధములోఁ జచ్చినను జావకున్నను, రాయ లాదేశముమీఁదికి దండెత్తిపోయినకాలమందైనను జచ్చియుండవలెను. అట్లు కానియెడల రాయలు "ఏకధాటి బళిరా! కట్టించి తౌ దృష్టి కేదులఖానోగ్రకపాల మర్ధపహారిద్భూజాంగలశ్రేణికిన్" అని వ్రాసికొనుట ఎప్పుడును దటస్థింపదు.

ఈ యూసుఫ్ఆదిల్ఖానుఁడె తనచావునకుఁ గొలఁదిమాసములకుఁ బూర్వము గోవాపట్టణమును గోలుపోయెనని ఫిరంగివారు వ్రాసియున్నారు. కావున నట్లే యీతఁడు రాయచూరు మొదలయిన దుర్గములనుగూడఁ బోఁగొట్టుకొని యుండుట యాశ్చర్యముకాదు. అయినను ఇవన్నియు నూహలు. వీనిని గట్టిగ సిద్ధాంతీకరించుటకుఁ జరిత్రశోధకులింకను శోధనలు చేయవలెను.

౩. కలుబర్గాపై దాడి

కృష్ణరాయఁడు యవనులను గెల్చినట్లు వర్ణింపఁబడిన పద్యమింకొకటి ఆముక్తమాల్యదలోఁ గలదు:—

సీ. సనకాదిదివిజమస్కరిఫాలగోపిచందనపుండ్రవల్లిక ల్నాకినాకి
సెలసిహాహాహూహూవులదండియలతంత్రిద్రెవ్వసింగిణులుగాదివిచితివిచి
స్వపరిష్కృతవియజ్ఝరవాలుకాలింగసమితి ముచ్చెలకాళ్ళఁ జమిరిచమిరి
రంభాప్రధానాప్సరఃపృథూరోజకుంభంబు లెచ్చటఁ గన్నఁ బట్టిపట్టి
తిరుగుహరిపురి సురతరుసురల మరిగి, బహుళహాళభరితకల్బరిగనగర
సగరపుంవరపరిబృఢజవవయవన,పృతన భవదసినినిఁదెగి కృష్ణరాయ*

* ఓ కృష్ణరాయా, కల్బరిగనగరమందును, సగరనగరమందును, ఉన్న తొందరపాటుగల యవనసైనికులు యుద్ధమునందు నీ ఖడ్గముచేఁ జచ్చి యింద్రలోకమునకుఁ బోయి యచ్చటికల్పవృక్షమున కల్లుద్రావ మరిగి సనకాదిదేవమునుల నొసటనున్న గోపీచందనపునామములను నాకినాకి, హాహాహూహూ లనఁబడు దేవగాయకుల వీణెలు లాఁగుకొని, తీఁగలు తెగునట్లు వానిని వంచివంచి, ఆకాశగంగయొడ్డున స్వపఋషులిసుకతో లింగములనుచేసి పూజింప వానిని తమ ముచ్చెకాళ్ళతో రాచిరాచి రంభ మొదలయిన యప్సరస లెచ్చటఁ గనఁబడి! వారి నచ్చటఁ బట్టుకొని వారి కుండలవంటికుచలములను ఒత్తియొత్తితిరుగుచుందురు.

కృష్ణరాయలు కల్బర్గపురమును గెల్చినట్లు మనుచరిత్రమునందుఁ గూడ నీ క్రిందిపద్యభాగమునఁ జెప్పఁబడినది:—

ప్రళయఘనాఘనఘోషజయానక భాంకృతిభీమచపేటలుఠత్
కలుబరగీకటకక్షితిరక్షక ।

ఈ పద్యములను బట్టిచూడ రాయలు కల్బరిగనగరమందును సగరపురమందును తురకలను సంహరించెనని తెలియుచున్నది. కల్బరిగ అనఁగా నిప్పుడు నైజామురాజ్యమందు "గుల్బర్గా" యని పిలువఁబడు నది. ఇది పూర్వము బహమనీరాజ్యమునకు రాజధాని. సగరపట్టణమను నది యిప్పుడు భీమానదికి ననతిదూరమున "నస్రతాబాద్ సాగర్" అను పేరిట గుల్బర్గాజిల్లాలోనేయున్నది1. కాని యీయుద్ధ మెప్పుడు జరిగినది కనుఁగొనవలసియున్నది. ఏదులఖాను సంబంధమైన క్రిందటి పద్యమందలి విషయమును, కలుబరగను గుఱించిన యీ విషయమును ఒక్కదాడికి సంబంధించినవో లేక వేఱువేఱుదాడులకు సంబంధించినవో? పెద్దన కలుబరిగినిగుఱించి చెప్పి వేఱుగ ఏదులఖానునిగుఱించి చెప్పకపోవుటయు, ఆముక్తమాల్యదలో నీ రెండుపద్యములును నొక దానితరువాత నొకటి కలసియుండుటయుఁ జూడ నివి యొక్కదాడిలోని వార్తలేయని తోఁచెడిని. అట్లయిన దీనికాలముఁ గనుఁగొనుటకు వీలు గలదు. గుల్బర్గాపట్టణమును యూసఫ్ఆదిల్ఖానుఁడు ౧౫౦౪-వ సంవత్సరమునఁ బట్టుకొనెను. అది ౧౫౧౪ వఱకు ఆదిల్శాహల స్వాధీనమందుండెను. ఆసంవత్సరమున అమీర్‌బేరిద్ దానిని సాధించెను అని

1. The yet Remembered Ruler of a long Forgotten Empire by Mr. S.Krishnaswami Iyengar. p. 22. ఈసాగర్ కోట కోటపేరు బహమనీరాజులచరిత్రములో నెన్నియోసారులు వచ్చును. ఇచ్చటఁ బెద్దదుర్గముండెను. కొందఱు బహమనీరాజు లిందు ఖైదుచేయఁబడిరి. ఈసంగతి యిట్లుండ పైపద్యమునకు నర్థమువ్రాసినవారు సగరపురమనఁగా అయోధ్య అని వ్రాసియున్నారు. ! ! !

యిదివఱకున్న చరిత్రములు చెప్పుచున్నవి[1]. కావున నీపట్టణము ౧౫౦౯-౧౫౧౦ లో యూసఫ్‌ఆదిల్‌ఖానుని స్వాధీనమందె యుండె ననుటకు సందేహములేదు. ఆకాలముననే రాయలు గుల్బర్గామీఁదికిఁ బోయెనని తలఁపవలసియుండును. కాని రాయలవారు తిరుపతికి వెళ్ళి నప్పు డచ్చటినుండి గుల్బర్గాకుఁ బోయివచ్చెనని రాయవాచకమునందుఁ జెప్పఁబడియున్నది:—

"కృష్ణరాయలవారు ఉత్తరాది తురకలకార్యం జయంచేసుకొని శిమకై తిరిగి తిరుపతికి రాంగా కళ్యాణకలుబరిగె కోటలవారు గర్వితులై కోటమీదనుండి కూతలీంగా ఆ వార్తలు రాయలవారు విని యెదిరి తెగవారిది అడుగగా మ్లేచ్ఛులతెగవారు వున్నారు గనక కోటమీదికై అంద్దుల మగడించమని కలుబరెగకోట లగ్గబెట్టించి మూడుముక్కాలు ఘడియలలో కోట సాధించి ఆకోటలో వున్న యజమానుణ్ణి చేపట్టుగా పట్టుకొని ఆరువేలగుర్రాలవారినిన్ని గుర్రాలనున్ను ఏకవాగెగా బట్టుకొని ఆకోటకు ఠాణ్యం గుజ్జరి కళ్యాణరావును వుంచి తిరుపతికి వచ్చి...."

[పుట. ౬౧]

ఇదియె నిజమనుకొనినయెడల రాయలు గుల్బర్గాను సాధించిన యేఁడు ౧౫౧౪ అగును. రాయలు తిరుపతికి వెళ్ళినయేఁడు శా. శ. ౧౪౩౬ అనఁగా, క్రీ. శ. ౧౫౧౪[2]. ఈసంవత్సరముననే ఆమీర్‌బరీద్ అన్నవాఁడు గుల్బర్గాను విజాపురమువారియొద్దనుండి తీసికొనినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. అందువలన బరీదు కృష్ణరాయలసాయము కోరినందుననో, లేక స్వయముగనో యనాథుఁడయిన బహమనీరాజునకు సాయముగ రాయలు ౧౫౧౪ లో వెళ్ళి బిజాపురమువారిని ఓడించి యుండును అని మనమూహింపవచ్చును. మహమ్మదీయ చరిత్రకారులు కృష్ణరాయనిపేరు చెప్పక బరీదే గుల్బర్గాను గెలిచినట్లు వ్రాసియుందురు.

1. Imperial Gazetteer of India Gulbarga.
2. Epigraphical Collections No. 53 to 55 of 1889.

ఇంకొకవికల్పము. నూయెలుచే భాషాంతరీకరింపఁబడిన పోర్చు గీసు చరిత్రకారులు, కృష్ణరాయలు రాయచూరుయుద్ధము (౧౫౨౦) జరిగినతరువాత విజాపురమునకు వెళ్ళెననియు,1 నచ్చట ఖైదీలుగానున్న ముగ్గురు బహమనీ రాజపుత్రులను బట్టుకొని, యందొకనిని బహమని రాజుగఁ జేసెననియు వ్రాసిరి. ౧౫౨౧ లోఁ జచ్చిపోయిన రెండవ అహమ్మదుశాహ అనుబహమని సుల్తానునకు ముగ్గురు కుమాళ్ళున్న మాట నిజము కాని వీరు ఆదిల్‌శాహుల స్వాధీనమందు లేరు. అమీర్ బరీద్ స్వాధీనమందుండిరి. బీదరులో నసఁగా గుల్బగాన్‌రాజ్యమందు నుండిరి. కావున వీరిని గృష్ణరాయలు బరీదుచెఱనుండి విడిపించియుం డును. ముగ్గు రన్నదమ్ములలోఁ బెద్దవాఁడగు అల్లావుద్దీన్ అనువాఁడు ౧౫౨౧ లోఁ బరీదుచే రాజ్యారూఢుఁడుగఁ జేయబడెనని యున్నది. కావున పోర్చుగీజువారి వ్రాఁతలే నమ్మునెడల గుల్బర్గా దండయాత్ర ౧౫౨౧ లో జరిగెనని తేలును.

ఇట్లీదండయాత్ర యెప్పుడు జరిగెనన్న విషయమున మూఁడు వికల్పములు కలవు. క్రీ. శ. ౧౫౧౦, ౧౫౧౪, ౧౫౨౧. వీనిలో ౧౫౧౪ అనునదియే యధికగ్రాహ్యమని నా తాత్పర్యము.

౪. కెంబావిపై దాడి.

రాయలు తురుష్కులను జయించినట్లు స్పష్టముగఁ జెప్పు పద్యమిం కొకటి యాముక్తమాల్యదయొక్క ౫-వ ఆశ్వాసమునకుఁజివరనున్నది:-

మ. ఇది యంధ్రోక్తి యథార్థనామయవనాసృక్పూర్ణ కెంబావివా
రిదపద్ధత్యవరోధివప్రవలయశ్రేణీవిఘాతక్రియా
స్పదసేనాగ్రదకృష్ణరాయమహిభృత్సంజ్ఞాస్మదాముక్తమా
ల్యద నాశ్వాసము పంచమం బమరు హృద్యంబైన పద్యంబులన్2.

1. Forgotten Empire. p. 157.
2. వెనుఁగుబాసలో శబ్దార్థము సరిపోవునట్లు తురకల రక్తముతో నిండిన 'కెంబావి' యను పట్టణమునందలి మేఘమార్గము నంటునంతటి యెత్తైన కోటలను బడఁగొట్టునట్టి సైన్యములకు నాయకుఁడనగు కృష్ణ రాయఁడను నాచే రచింపఁబడిన యాముక్తమాల్యదయందలి పంచమా శ్వాసము రమ్యమైన పద్యములచే నొప్పును.

ఇందలి 'కెంబావి' యెద్ది? ఇచ్చటి యవను లెవ్వరు? 'కెంబావి' యనఁగా 'కెంబా' అనుపట్టణమని టీకాకారులు వ్రాసియున్నారు. కెంబా యన నిప్పుడు "క్యాంబే" యనుపట్టణమే మోయని యుచ్చారణసామ్య ముచే దోఁపవచ్చును. కాని హైద్రాబాదా రాజ్యపటముఁ జూడఁగా "కెంబావి" అను గ్రామము గుల్బర్గాజిల్లాలో గానవచ్చినది. ఇది గుల్బర్గాకు నైరృతిమూలను (S. W.) ౫౦ మైళ్ళమీద నున్నది. షోరాపురము, సాగర్ అనునవి దీనికి సమీపమందె యున్నవి. పైని సురపురమని చెప్పఁబడిన షోరాపురమునకు కెంభావి వాయవ్యమున ౧౪-౧౫ మైళ్ళ దూరమున నున్నది. సగరపురమని చెప్పఁబడిన సాగర్ కెంభావికిఁ దూర్పున ౧౬-౧౭ మైళ్ళమీఁద నున్నది. కెంభావి, షోరాపూర్, సాగర్ ఈమూఁడును గుల్బర్గాజిల్లాలోనివి. ఈమూఁడును కృష్ణా భీమానదుల యంతర్వేది (దువాబ్) లో, కృష్ణకు నుత్తరమునను భీమకు దక్షిణము నను నున్నవి, రాయచూరునకుఁ గెంభావి వాయవ్యమూలగా ౬౦-౭౦ మైళ్ళమీద నున్నది. రాయచూరు కృష్ణా తుంగభద్రల యంతర్వేదిలో నున్నదని చదువరు లెఱింగియేయున్నారు. ఈ కెంభావి విజయనగరము నకు సూటిగ నుత్తరమున ౯౦ మైళ్ళదూరమున నున్నది. కావున నాముక్తమాల్యదలోని కెంబావి యిదియనియే తలంచుట న్యాయ్యము. ఈశోధనతోడ "కెంబావి" యనఁగా "క్యాంబే" యగునే మోయన్న యూహ పూర్వపక్షమగుచున్నది. నైజామురాజ్యములోని యీ కెంభావి పూర్వమొకప్పుడు ముఖ్యరాజధానిగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది.1

రాయలవారు గుజరాత్ దేశమునకు దాడివెళ్ళినట్లు మనుచరిత్ర ములోని యీక్రిందిపద్యము సూచించుచున్నది.

సీ. ఉదయాచలేంద్రంబు మొదల నెవ్వనికుమారతకుఁ
క్రౌంచాచల రాజమయ్యె

Epi. Ind. Vol. XII. p. 291. ఈశాసనముజాడ (reference) నామిత్రులైన శ్రీరంగనాథ సరస్వతిగారివలన నాకుఁ దెలిసెను. కావున వారికిఁ గృతజ్ఞుఁడ.

నావాడపతిశకంధరసింధురాధ్యక్షు లరిఁగావు లెవ్వానిఖరతరాసి
కాపంచగౌడధాత్రీపదం బెవ్వాని కసివారుగా నేగునట్టిబయలు.

పైమూఁడు చరణములలోని 'ఉదయాచలేంద్రము' 'నావాడపతి' 'శకంధర' 'సింధురాధ్యక్షుఁడు' అను పదములచేఁ గవి కొన్ని చరిత్రాంశముల సూచించినాఁ డనుటకు సందేహములేదు. 'ఉదయాచలేంద్ర' మనఁగా నెల్లూరుసీమలోని ఉదయాద్రి. 'సింధురాధ్యక్ష' అనఁగా గజపతి అని చెప్పిన టీకాకారుల యర్థమును మన మంగీకరింపవచ్చును. కాని యితర పదములవలన నే దేశమునుగాని యేరాజునుగాని గ్రహింపవలయునో టీకాకారుల వ్రాఁతలవలన నర్థబోధ యగుటలేదు. 'నావాడపతి'=నావాడదేశపురాజు; శకంధర=శకంధరుఁడనురాజు; పంచగౌడధాత్రీపదము=కన్నోజీలు మొదలయినవారి ఉత్తరదేశము; అని టీకాకారులు వ్రాసియున్నారు. ఇంతకంటె నధికస్పష్టమైన యర్థ మేమైన నిందుండి లాగవచ్చునేమో యత్నింతము. ఇందలి 'శకంధర' శబ్దము 'శికందర్'* అను పారసీకశబ్దమునకు సంస్కృతరూపమని నా తాత్పర్యము. కృష్ణదేవరాయల కాలమున గుజరాతు రాజ్యముపై శికందర్ అను నవాబుండెను. పెద్దనచేఁ బేర్కొనఁబడు గౌరవముంగన్న శకంధరుఁ డీతఁడే యగునేని రాయలు గుజరాతుమీఁదికి క్రీ. శ. ౧౫౨౬ లో వెళ్ళెనని చెప్పుటయేగాక, ఆయేఁడు ఫిబ్రవరీ, మార్చి, యేప్రల్ యీ మూఁడునెలలలో నెప్పుడో యొకప్పుడు వెళ్ళెననికూడఁ జెప్పవచ్చును. ఎందుకన నీతఁడు మూడునెలలే రాజ్యముచేసెను. ఈకాలము మన మిదివఱ కూహించిన కాలముతో సరిపోవుటలేదు. ఈరెండు కాలములలో నేది నిజమో శోధింపవలెను.

'ఆపంచగౌడధాత్రీపదము' లోని 'ఆఙ్' అనుదానికి మనము 'మర్యాద' యనియె యర్థము తీసికొనవచ్చును; 'అభివిధి' అని తీసికొన

---

* 'అలెగ్జాండర్' శబ్దమును పారసీకచరిత్రకారు లందఱును 'శికందర్' అని వ్యవహరించెదరు. దీనినే మనవారు 'శకంధర'గా మార్చి 'శక' శబ్దమునకును దానికిని సంబంధము కల్పించిరని నాయూహ.

నక్కఱలేదు. ['ఆజ్ మర్యాదాభివిధ్యోః' పాణిని ౨. ౧-౧౩] 'ఆపంచ గౌడ' అనఁగా పంచగౌడదేశమువఱకు నని యర్థము. పంచగౌడు లనఁగా సారస్వతులు, కాన్యకుబ్జులు, మైథిలులు, గౌడులు, నుత్కళులు, గుజరాతీలు పంచద్రావిడులలోనివారేకాని, గౌడులుకారు. కావున ఆపంచ గౌడమనఁగా గుజరాతుదేశమువఱకును అని యర్థముచేయవచ్చును. దానికి గౌడదేశము తగిలియున్నది గనుక 'ఆపంచగౌడ' పద మిచ్చుట మర్యాదపరము. ఇట్టి పద్యము కృష్ణరాయని యుత్తర (నర్మదకుత్తర) దిగ్విజయయాత్రను సూచించుచున్నదని యర్థము చేసికొనవచ్చును. 'ఆపంచగౌడ' దేశమనఁగా నర్మదకు నుత్తరమున నున్న హిందూదేశ మనియు సాధారణముగ నర్థముచేయవచ్చును. ఇందునుగుఱించి యింత కంటె నెక్కుడు చర్చించుటకు నధికసాధనములేమియు లేవు.

కృష్ణదేవరాయల నిర్యాణకాలము *

ఇదివఱకుఁ జరిత్రకారు లందఱును కృష్ణదేవరాయలు క్రీ. శ. ౧౫౦౯ మొదలు ౧౫౩౦ వఱకు రాజ్యముచేసెననియు, ౧౫౩౦ లోఁ గీర్తిశేషుఁడయ్యెననియు వ్రాయుచున్నారు. కాని యిందునుగుఱించిన శాసనాదులను మఱల నెక్కుడు శ్రద్ధతో శోధించవలయునని నా తాత్పర్యము. రాయలవారు ౧౫౩౦ లోఁ గాక ౧౫౨౫-౨౬ లోఁ గీర్తిశేషుఁడయ్యేనేమోయని నాకుఁ బ్రబలసంశయము కలుగుచున్నది. ఇందుకుఁ గల హేతువులను కొన్నిటి నిచ్చటఁ జర్చించెదను.

కృష్ణరాయలు శా. శ. ౧౪౪౭ సరియయిన క్రీ. శ. ౧౫౨౫-వ సంవత్సరమునఁ గీర్తిశేషుఁడయ్యెననిఁ చెప్పునట్టి ఈక్రింది చాటుపద్యము తెనుగుదేశమందుఁ బరంపరగా వచ్చుచున్నది.

ఉ॥ బోరన యాచకప్రతతి•భూరివిపద్దశ నొందుచుండఁగా
నారయ శాలివాహనశ•కాబ్దములప్రియుగాబ్ధిసోములం
దారణవత్సరంబున ని•దాఘదినంబున జ్యేష్ఠ శుద్ధష
ష్ఠిరవివాసరంబున నృ•సింహునికృష్ణుఁడు చేరె స్వర్గమున్
ద్వారక నున్నకృష్ణుఁ డవ•తారసమాప్తము నొందుకైవడిన్.†

ఈ చాటువునుబట్టి చూడఁగా గృష్ణరాయఁడు తారణసంవత్సరమగునట్టి శా. శ. ‡ ౧౪౪౭-వ యేఁట జ్యేష్ఠశుద్ధ షష్ఠి ఆదివారమునాఁడు

---

* ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక. కాళయుక్తి సంవత్సరము సప్తమ సంపుటము పుట. ౪-౨౩.

† ఆంధ్రకవుల చరిత్రము. ౨-వ భాగము.

‡ ఇది గతాబ్దము కాదు. జరుగుచున్న సంవత్సరపుసంఖ్య యని నా తాత్పర్యము.

కీర్తిశేషుఁడయ్యెనని కానవచ్చుచున్నది. దీని కనుకూలముగఁ జెన్న పట్టణమందలి ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోనున్న 'లోకల్ రికార్డ్స్' యొక్క ౧౮-వ సంపుటములోని ౪౦౩-వ పుటలో రామరాజుచే నీయఁబడిన యీకౌలు కలదు:—

"చింతరాజుపల్లెపాళెం వెంకటపతిరాయనివద్ద నున్న కాగితపు కౌలుకు నకలు"—

"స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౪౮ అగు నేటి వ్యయనామసంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ లు శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజకంఠీరవ రాజకందర్ప మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర రాజపూజితులగు మహారాజ శ్రీ రామరాజయ్యగారు విజయనగర సింహాసనమున పృథ్వీసామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను గురుగింజకూట నమలనేని కుమార పెదబుచ్చినాయనివారికి వ్రాయించి యిచ్చిన కౌలునిరూపం—మహారాజశ్రీ కృష్ణరాయలయ్య గారికిన్నీ తరిగొండ తిమ్మానాయని కుమార రామానాయనికిన్నీ విరోధం సంభవించినప్పుడు మీరు వారిలో కలసిరి అని సంశయించి మీకు నడుస్తువున్న గ్రామాదులు నశరజప్తీ చేయించిరి గనుక కోటకొండ పెద్దవోబుళరాజు విప్పపెంట కుమారజంగమరెడ్డి కడప గోపాలబుద్ధారెడ్డి వోగిమళ్ళ పెద్దరెడ్డి వీరబల్లె యరమాచిరెడ్డి గెండికోట బాగసాని పెద్దనల్లపరెడ్డి యీ మొదలయిన దేశస్థులున్నూ మహారాజశ్రీ రాయలవారి ముద్రకర్త వుదయగిరి మలహరిశంకరపంతులు కొమారుడు ఆనంద గోపాలపంతులవారు నూతో విన్నపంచేసిరి. గనుక చిత్తగించి మీకు నడుస్తువున్న గ్రామాదులు విప్పపెంటలోకి చెల్లె ఆరుగ్రామాదులున్నూ విప్పపెంట ౧ -పొంశమాళ్ల ౧ —విరుపల్లె ౧ సోమవరం పెద్దపీడు ౧ గెండికోట ౧ —చింతరాజుపాళెం ౧—.మలనేనిపట్టం ౧, యీపద్దాలుగు గ్రామములున్నూ మొఖా చెన్నూరుపర్గణే శిద్ధవటంతాలూకు యెనభయినాలుగు గ్రామాదులు కావలి నిర్ణయం కామ్రగుంటకుల్ ౨ మడకకుర్ ౨ మగ్గానకర్ ౨ వర్తకులయిండ్లకుర్ ౨ మడి అనిన్ని- ఆధాన్యం చెన్నూరు తాలూకు ౧౪ గ్రామాదులు శిద్ధవటంతాలూకు వ ౪ అనిన్ని గ్రామానకు....

.........మడి సూర్యకొమారుని కనమరుసుము చేరి కట్టనరుసుము— దొంగలసావి రుసం—తిరుపతిభాట రుసం—పరపల్లె వంగివాళ్ళ వీటి రుసుములు వొక్కల పెరికెకుర్ ౦1౦ రసవుగాన్నకునగకుర్ ౦1౦ వస్త్రాలనగకుర్ ౧12 తిరుపతి పరుషకు స్వారికి నె ౪ జనం ౧ కి వెబులు ౧ ఖూసాన్కుర్ ౧౪=యీ చొప్పున నడిపించుక మాకవులు నంమ్మి సుఖానవుండమని వ్రాయించి యిచ్చిన కవులు నిరూపం."

ఈ కౌలునుబట్టిచూడ శా. శ. ౧౪౪౮ వ్యయనామసంవత్సరము వైశాఖమాసమునందు విజయనగరమున రామరాజు ప్రభుత్వము చేయు చున్నట్టును, అదివఱకే కృష్ణరాయలు కీర్తిశేషుఁడైనట్టును గానవచ్చు చున్నది. ఈకౌలు పైచాటువునకు సహకారిగనే యున్నది.

కృష్ణరాయలు తారణనామసంవత్సరముననే కీర్తిశేషుడై యుండ వచ్చు ననుటకు మఱికొన్నిశాసనములు కానవచ్చుచున్నవి.

1. తారణనామసంవత్సర మార్గశిర శు. ౨ వఱకుఁ గృష్ణరాయని కుమారుఁడైన తిరుమలరాయఁడు రాజ్యముచేయుచున్నట్టొక కన్నడ శాసనము కలదు.1 ఇది ముఖ్యముగఁ జూడఁదగినది గనుక దాని నిచ్చట నిచ్చుచున్నాఁడను.

"స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్ష ౧౪౪౬ నెయ తారణసంవత్సరద మార్గశిర శుద్ధ ౨ శని స్వస్తి శ్రీమాన్ మహారాజాధి రాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరభుజబల ప్రతాప గజపతి అశ్వపతి భాడ శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయ ఉదరాబ్ధిచంద్ర శ్రీ తిరుమలదేవమహారాయవ కాలదలు శ్రీమాన్ మహాసేన సాళువచతుస్సముద్రాధీశ్వర తిమ్మన్న దండనాయకర దేశదలు స్వస్తిశ్రీ అభినవకాంచీసమకలు ఊరవర్ వరదరాజ దేవర ఉత్తమసంధి దధ్యన్నదివసకె శ్రీకృష్ణదేవమహా రాయరిగె గంగోదక సేవితిరప్ప........కోనపనాయకరు, తిరుమలదేవ మహారాయరిగు తిమన్న దన్నాయకరిగు ధర్మవాగబెకు ఎందునూరయన హల్లిగె ప్రతినామవానాయకపురవను కొనపనాయకరు వరదరాజదేవరిగె

1. Epi. Carnatica Vol. IX. p. 75, District Bangalore, Taluq Magadi. Inscription No. 82.

సమర్పిసిదరు తావుమాడిద సెన ఆచంద్రార్క-స్థాయిగాగి నడయబెకందు మాడిదసేవె..................."

ఈశాసనము వ్రాయువఱకుఁ గృష్ణరాయలు మృతినొందెననియు, ఆతని కుమారుఁడగు తిప్పప్ప రాజ్యము చేయుచుండెననియు మన మూహింపవచ్చును. ఇది మంత్రియైన సాళ్వ తిమ్మరసురాజ్యమందుఁ జేయఁబడినదానము. కృష్ణదేవమహారాయలకుఁ గోనపనాయకుఁ డనువాఁడు గంగోదకము సేవింపఁజేసెననియు నిందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. చరమావస్థయందు గొంతులో గంగబోయు నాచారము హిందూదేశమందంతటను గలదు. కావునఁ గోనపనాయకుఁడు రాయలచరమదశయం దాతనిసేవ చేసి ధన్యుఁడయ్యెనని మనము తలంపవచ్చును. పై చాటుపద్యమునందలి మరణతిథియె నిజమైనయెడల ఈశాసనము రాయల మరణానంతరమున ఆరునెలలలో వేయఁబడినది యగును.

2. శా. శ. ౧౪౫౦-లో నచ్యుతరాయలు విజయనగరమందు రాజ్యము చేయుచున్నట్లు నెల్లూరుమండలమునందు నొకశాసనముకలదు1. దాని నిచ్చట వలయునంతభాగము మాత్ర మిచ్చుచున్నాఁడను:—

"స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శ. ౧౪౫౦ అగు నేటి (పార్థివసంవత్సర ఫాల్గుణ) శు. ౧౫ బు మున (శ్రీమన్మహామండలేశ్వర.........) అచ్యుతదేవమహారాయలువారు విజయనగరమందు వజ్రసింహాసనారూఢులై ఏలుచుండ, వుదయగిరిపట్నంబున శ్రీమన్మహామండలేశ్వర (శ్రీ) రాజు చినతిరుమల రాజులవారి కార్యకర్తలైన తిమ్మరాజులవారి కార్యకర్తలైన తిమ్మరాజు నందయ్యగారు వేదాద్రి శ్రీనరసింహదేవుని దివ్యశ్రీపాదపద్మంబులకు సాష్టాంగ దండప్రణామంబులు సమర్పించి యిచ్చిన ధర్మశాసనక్రమ మెట్లన్నను.........."

ఈశాసనమునుబట్టి చూడ శా. శ. ౧౪౫౦-లో అచ్యుతదేవరాయలు విజయనగరమందు రాజ్యముచేయుచున్నట్లు, అనఁగా కృష్ణరాయలు కీర్తిశేషుఁడైనట్లు కానవచ్చుచున్నది.

1. Butterworth and Venugopala Chetty: Nellore Inscriptions, Vol II, p. 803. Nellore Taluq, Inscription No. 34-A.

3. శా. శ. ౧౪౪౬-లోఁ గృష్ణరాయని కుమారుఁడైనఁ తిరుమల దేవరాయలు దానము చేసినట్లున్నది.1

4. శా. శ. ౧౪౫౦ (క్రీ. శ. ౧౫౨౮). ౧౪౫౧ (క్రీ. శ. ౧౫౨౯) సంవత్సరములలో నచ్యుతరాయశాసనములు కానవచ్చు చున్నవి2 ;

వీనినన్నిటినిబట్టి చూడఁగాఁ గృష్ణరాయలు శా. శ. ౧౪౪౬ లోనో ౧౪౪౭-లోనో మృతినొందినట్లును, అప్పటినుండియు శా. శ. ౧౪౫౨ (క్రీ. శ. ౧౫౩౦) వఱకు విజయనగరరాజ్యమును ఆక్రమించుకొనవలయునని అతని కుమారుఁడైన తిరుమలరాయలును, అల్లుఁడైన రామరాయలును, తమ్ముఁడైన అచ్యుతరాయలు ప్రయత్నించుచుండినట్లును3 ఎవరికి వీలయినప్పుడు వారు శాసనములు వేయించుట, కొల్లఁబెట్టుట మొదలయిన పనులు చేయుచుండినట్లును, ఈకాలమునందు నెవరి యధికారమును స్థిరపడనట్లును దోఁచుచున్నది.

ఈయూహలకన్నిటికి వ్యతిరేకముగఁ గృష్ణరాయనిశాసనములు పెక్కులు శా. శ. ౧౪౫౨ వఱకును గలవు ! కావుననే సుయెల్ మొదలయిన తద్‌జ్ఞులు కృష్ణరాయలు శా. శ. ౧౪౫౨ (క్రీ. శ. ౧౫౩౦) వఱకును జీవించియుండెనని వ్రాసియున్నారు. కాని, వారు, నేను పైని జూపిన కౌలునుగాని, శాసనములనుగాని జర్చించి సమన్వయించుటకు యత్నించియుండలేదు. ఇఁక మీఁదఁ జరిత్రవ్రాయువారు వీని నన్నిఁటిని సమన్వయింపవలసియున్నది. వీని నన్నిటిని నొకవిధముగా సమన్వయింపవచ్చునేమో ! ౧౪౪౬-లోనే రాయలు మృతినొంది యుండవచ్చును. తరువాత ౧౪౫౨ వఱకును అచ్యుతరామరాజాదులు కలహపడుచు రాజ్యమరాజకముగా నున్నకాలమందుఁ గొందఱు నాయకులు దటస్థులుగ నుండి, వీరివైపుఁ జేరక వారివైపుఁ జేరక యుండవచ్చును.

---

1. 130 of 1896 Epigraphical Collections.
2. Sewell : Antiquities, Vol. 1 pp. 93; 182; 322.
3. Ep. Carn. Vol. IX, Ma. 82.

అట్టివారు శాసనాదులు వ్రాయవలసివచ్చినప్పుడు ఆ శాసనములలో. నప్పుడు రాజ్యమునకై పోరాడుచున్నవారిలో నెవ్వరిపేరు చేర్చుటకును చెల్లక అంతకుఁ బూర్వము నిశ్చయముగఁ బ్రభుత్వముచేసిన కృష్ణ రాయలపేరే వ్రాయించియుందురు. ఇదియొక యూహ. ఈయూహ ననుసరించి శా. శ. ౧౪౫౨ తరువాతి రాయలశాసనము లన్నియు బహుసూక్ష్మదృష్టితో శోధింపఁబడవలెను. ఆపని యవకాశానుసారముగ నేను జేయుచునేయున్నాను. కాని యితరులును చేయుదురుగాక.

ఈవ్యాసము వ్రాయుటలో నాయుద్దేశము పై నుదాహరించిన కౌలును వెలిబుచ్చి, దానినిబట్టి రాయలనిధనకాలము నిశ్చయించుటకు వీలుండునేమో యోజింపుఁడని యీవిషయమున శ్రద్ధగలవారిని బురి కొల్పుటయే. కాని, యిదమిద్ధమని నిశ్చయించుటకుఁ గాదు. పై నుదాహ రించిన గౌలు నూఱేండ్లక్రింద చింతరాజుపల్లెపాళెం వెంకటపతిరాయని యొద్ద నుండెను. ఈగ్రామము దత్తమండలములలోని కడపజిల్లాలోనిది. వెంకటపతిరాయని వంశజు లెవరైననున్నయెడల వారు, ఈకౌలు కాగి తముయొక్క అసలు తమయొద్దనున్నయెడల దానికి సరియయిన నకలు వ్రాసి నాకుఁ బంపుదురుగాక. లేక పత్రికలోనైన బ్రకటింతురుగాక. ఇంకను నిందున గుఱించి వారియొద్ద నెట్టి కాగితపత్రములున్నను వెలి పుచ్చి కృష్ణరాయల కాలనిర్ణయమునకును నాకాలమందలి యితర విష యముల నెఱుఁగుటకును గొత్తసాధనములఁ దెలుంగుదేశజులకు నొసంగి వారికృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులగుదురుగాక. చరిత్ర విషయమై శ్రద్ధ గల దత్తమండలములలోని శోధకులు కొందఱిందునుగుఱించి శ్రద్ధ వహించి, నూతనములైన కాగితపత్రములను గనుఁగొనుటకు యత్నిం చెదరని నమ్ముచున్నాను.

శాసనములను శోధించెడువారందఱును గృష్ణరాయనిశాసనములు శా. శ. ౧౪౫౨ తరువాతవి శోధించునపుడు నేను రాయలనిధనకాల మును గుఱించి పైనివ్రాసిన విషయములను జ్ఞాపకముంచుకొందురని నమ్ముచున్నాఁడను.

చాళుక్యులు దాక్షిణాత్యులే *

చాళుక్యు లుత్తరదేశమునుండి వచ్చినవారనియు, చంద్రవంశపు క్షత్రియులనియుఁ బెక్కు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. కాని మనకుఁ దెలిసినంతవఱకుఁ జరిత్రలందు గానఁబడు చాళుక్యులకును, ఉత్తరదేశమునకును ఎట్టి సంబంధమును లేదనియు, గదంబ రాష్ట్రకూటాది వంశములవరె వీరును దాక్షిణాత్యులె యనియుఁ దెలియుచున్నది.

ఇచ్చట దాక్షిణాత్య శబ్దమునకుఁ గొంచెము నిర్వచనము చెప్ప వలెను. మన పూర్వులచే హిందూదేశము రెండుఖండములుగా విభాగింపఁబడినది. ఒకటి ఉత్తరహిందూదేశము, రెండవది దక్షిణ హిందూ దేశము. ఈ రెంటికిని సరిహద్దు వింధ్యపర్వతము లేక నర్మదానది. ఈ పర్వతమునకుఁగాని, నదికిగాని దక్షిణముననున్న భూభాగమున కంతటికిని దక్షిణాపథమనియు, లేక దక్షిణ హిందూదేశమనియుఁ బేళ్లు. ఇచ్చట నివసించువారు దాక్షిణాత్యులు. కాని యీ వ్యాసమునందు దాక్షిణాత్యశబ్దమును యింత వ్యాపకార్థమందు నుపయోగింపఁ దలఁచు కొనలేదు. ఆంధ్రదేశమును, దానికిఁజుట్టును అంటి సరిహద్దులుగనున్న దేశమును మాత్రము గ్రహింపఁదలఁచితిని. ఆదేశములలో నీశాన్యమున నున్న ఓఢ్రదేశమునుగూడ గ్రహింపనక్కఱలేదు. సరిహద్దుగ లేక పోయినను మళయాళదేశమునుగూడ నంచఁ జెప్పవచ్చును. ఇట్లు దాక్షిణాత్యపదమువలన నాంధ్ర, కర్ణాట, ద్రావిడ, మళయాళ, మహారాష్ట్ర దేశములు సూచింపఁబడును.

---

* ఈ వ్యాసమును లక్ష్మణరావు పంతులుగారు పరమపదించు నాటి మధ్యాహ్నము ముగించిరి. ఇదియే వారి తుదివ్యాసము. శారద (సం. ౨, సం. ౧. రుధిరోద్గారి, భాద్రపదము)లో ప్రకటింపఁబడినది.

చాళుక్యుల చరిత్ర కనుఁగొనుటకై యీనామముగల వంశములు చరిత్రగ్రంథములలో నెన్ని కలవో మొదటఁ జూడవలెను. చరిత్రకు నందినంతవఱకు వీరివంశము లయిదు కానవచ్చుచున్నవి.

౧. మొదటిది వాతాపి (బాదామి) యను పట్టణము రాజధాని గాఁగల వంశము. వీరు రమారమిగా క్రీ. శ. ౫౫౦ మొదలు ౭౫౦ వఱకు, రెండువందలయేండ్లు రాజ్యముచేసిరి. ఈ వంశమే మిగిలిన యన్నివంశములకును మూలమని చెప్పవచ్చును.

౨. రెండవ వంశమువారు తూర్పు చాళుక్యులను పేరుతో రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా ౬౧౦ మొదలు ౧౧౦౦ వఱకు రాజ్యమేలిరి.

౩. మూఁడవ వంశమువారు కన్నడదేశమందలి కళ్యాణపట్టణము * రాజధానిగ రమారమి ౯౭౦ మొదలు ౧౨౦౦ వఱకు రాజ్యముచేసిరి. మొదటివంశమువారిని, మూఁడవ వంశమువారిని కలిపి సాధారణముగాఁ బశ్చిమచాళుక్య లందురు.•

---

* వీరి రాజధానియైన కళ్యాణపట్టణము (దీనినే కటక మనుచుండిరి.) మహారాష్ట్రదేశమందలిది యని శ్రీయుత జయంతి రామయ్య పంతులుగారు సాహిత్యపత్రికలో వ్రాసిరి. ఈ మాటనే శ్రీయుత బ్రహ్మయ్యగారును, వారి శిష్యులును, మఱికొందఱును అనువదించుచున్నారు. కాని యీకళ్యాణము మహారాష్ట్రదేశమందలి రైల్‌స్టేషన్ అయిన కళ్యాన్ కాదు. కన్నడదేశమందలి కళ్యాణిపట్టణము. ఇది నైజామురాజ్యమునందు గుల్బర్గాజిల్లాలో నున్నది. (Vide Imperial Gazetteer of India.)

• ఈ రెండు వంశములవారిలో విశేషవిభేదము చేయక, యుభయులను "కళ్యాణచాళుక్య" లనియు, పశ్చిమచాళుక్య లనియుఁ జరిత్రకారులు వ్యవహరించియున్నారు.

౪. నాల్గవశాఖయు, అయిదవశాఖయు గుజరాత్‌దేశము నేలిన చాళుక్యులు. నాల్గవవంశమువారు ౭౦౦ మొదలు ౭౫౦ వఱకు నున్నత దశలో నున్నట్టు కానవచ్చుచున్నది.

౫. అయిదవశాఖవారు సోళంకులు అను పేరిట "అన్హిల్‌వాడ" పట్టణము రాజధానిగ ౯౪౦ మొదలు ౧౧౪౩ వఱకు దొరతనముచేసిరి. కొందఱు చాళుక్యులు సోళంకులన్న పేరిట రాజపుత్రస్థానమందును, బుందేల్‌ఖండమునందును చిన్నచిన్న సంస్థానములను సంపాదించుకొనిరి. చిన్నచిన్న సంస్థానికులుగా ఆఱవదేశమునందును వ్యాపించినట్లు శాసనములవలన దెలియుచున్నది. కన్నడదేశమునందుఁ గూడఁ దరువాతికాలమున నీ చాళుక్యులు చిన్నచిన్న జమీందారులుగ నున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

ఇఁక వీరందఱి ఉత్పత్తినిగుఱించి విచారింపఁగా వీరందఱును దక్షిణదేశపువారే యనియు, వీరిలోనుండి కొందరు దక్షిణమునుండి యుత్తరమునకుఁ బోయిరేగాని, ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు రాలేదనియు, వారి చరిత్రములును శాసనములును స్పష్టముగా నుద్ఘోషించుచున్నవి. అది యెట్లో చూతము. మొదటివంశమువారగు వాతాపి చాళుక్యులు కన్నడదేశజు లని వేరుగ జెప్పనక్కరలేదు. వారి రాజధాని కన్నడదేశమునం దుండుటవలనను, వారిచ్చిన కొన్నిశాసనములు కన్నడమునం దుండుటవలనను, మిగిలినవి సంస్కృతమునందుమాత్ర ముండి ఇతరభాషలలో లేకపోవుటవలనను, వారికి మహారాష్ట్రిదేశము మీద కొంతయధికారమున్నను అచ్చట వారిచ్చిన శాసనములు మహారాష్ట్రిమునందు వ్రాయకపోఁగా, సంస్కృతశాసనములు గూడ వారు కన్నడాక్షరములందే వ్రాయించుటవలనను వారి మాతృభాష కన్నడమనుట కెంతమాత్రమును సందియములేదు. తా ముత్తరదేశమునుండి వచ్చితిమని వారెచ్చటను తమ శాసనములందు జెప్పుకొనియుండలేదు.

ఈ బాదామి చాళుక్యులు మహారాష్ట్రిలని కొందఱు వ్రాసియున్నారు. మహారాష్ట్రిలయినను, దాక్షిణాత్యులేగాన నావాదమునకు

నేమియు భంగములేదు. కాని, మహారాష్ట్రులా, కర్ణాటకులా? యనిన చర్చకు జవాబుగా, కర్ణాటకులేయని చెప్పవలసియున్నది. ఇందు కింకను ప్రమాణము కావలసినవారు రాష్ట్రకూటరాజైన దంతిదుర్గుఁడనువాని సమానగడతామ్రశాసనము జూడనగును.* అది శా. శ. ౬౭౫ నాటిది. ఈరాజు బాదామివంశమును జయించినవాడు. ఈరాజుకూడ తాను జయించిన చాళుక్యులు కర్ణాటులని యాశాసనమునందు స్పష్టముగ జెప్పెను. ఇట్లు శ్రీహర్షుని నర్మదానది యొద్దున నడగించిన పులకేశి కర్ణాటకుఁడని సమకాలమువారి యభిప్రాయ మనుటకు నేమియు సందేహములేదు.

ఇఁక రెండవ చాళుక్యవంశమువారైన తూర్పు చాళుక్యులు వాతాపి చాళుక్యులలోనుండియే చీలినవారని సర్వవిదితము. పశ్చిమ చాళుక్యరాజైన రెండవ పులకేశియు, తూర్పు చాళుక్యవంశస్థాపకుఁడైన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడును, అన్నదమ్ములు; అట్లే నాల్గవవంశమని పైని చెప్పఁబడినదియు, గుజరాతుదేశమునందు రాజ్యమేలినదియు నగు చాళుక్యవంశమునకు మూలపురుషుఁడు రెండవ పులకేశికిఁ దమ్ముఁడు. మూఁడవ వంశమువారైన కళ్యాణీచాళుక్యులును మొదటివంశమునుండి పుట్టినవారే. ఈరెండు వంశములకుం గల సంబంధము ఫ్లీటుగారి గ్రంథమునందు ౩౭౫ వ పుటలో నియ్యబడినది. ఇది కౌథేయము తామ్రశాసనమునుండి ఎత్తి వ్రాయఁబడినది. చూడనగును.

ఇఁక మిగిలినవారు అన్హిల్‌వాడ రాజులైన సోళంకి నృపతులు. వీరును పశ్చిమచాళుక్యరాజవంశములోని యొక పురుషుని సంతతివారని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. రాజపుత్రస్థాన చరిత్రవ్రాసిన కర్నల్ టాడ్ ఇట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు.

"They were Princes of Kalian, on the Malabar Coast, which city still exhibits vestiges of ancient grandeur. It was from Kalian that a scion of the Solanki tree was

* Ind, Ant Vol. XI, P. 114.

taken and engrafted on the Royal stem of the Chawuras of Anhulwarra Putun" Vol. I, P. 81.

"వారు కళ్యాణరాజపుత్రులు. ఈపట్టణ మిప్పటికినీ తన పూర్వ వైభవమును సూచించుచు మలబారుతీరమున నున్నది. ఇప్పటి రాజు లనువృక్షమునుండి యొకకొమ్మ దెచ్చి అన్హిల్వాడ పట్టణపు రాజ వృక్షముపై నంటునాటనైనది" అని పైదాని కర్థము.

రాజపుత్రస్థానమందలి సోలంకీలు గుజరాతు సోలంకీలనుండి యుద్భవించినవారు. ఇందులకు గొన్ని యుదాహరణములు. రాజపుత్ర స్థానము నంటుకొని 'టానవాడా' అను సంస్థానమొకటి కలదు. ఇది యిప్పటి బొంబాయిరాష్ట్రములో జేర్పఁబడినది. ఇచ్చటిరాజు సోళంకియే. అన్హిల్వాడా సోళంకిలలోనివాఁడు.

"The chief is descended from a Rajput dynasty that ruled at Anhilwada Patan··· The chief 'Maharana' is a Hindu of the Solanki Rajput class.''

—IMPERIAL GAZETTEER OF INDIA.

"ఈరాజు అన్హిల్వాడ పట్టణమున రాజ్యముచేసినవారి వంశ జుఁడు.... ఈ మహారాణా సోళంకివంశమువాఁడు" అని దీని కర్థము.

మధ్యహిందూస్థానమునందు రీవా యని యొక రాజపుత్ర సంస్థానము కలదు. అచ్చటివారు సోళంకులలోని బఘేళ్ అను శాఖవారును గుజరాతునుండి వచ్చినవారే.

"The chiefs of Rewah are Baghul Rajputs descended from the Solanki clan which ruled over Guzerat from the 10th to 13th Century."

— IMPERIAL GAZETTEER OF INDIA.

"రీవారాజులు బఘేల్ రాజపుత్రులు. గుజరాతుదేశమునందు ౧౦ వ శతాబ్దమునుండి ౧౩ వ శతాబ్దమువఱకు రాజ్యముచేసిన సోళంకి వంశమునుండియే వీరి యుత్పత్తి" అని యర్థము.

ఇట్లు ఉత్తర హిందూదేశమునందలి సోళంకుల పూర్వచరిత్రము పరీక్షించినయెడల వారందఱును గుజరాతునుండి వచ్చినవారని స్పష్టముగాఁ దేలుచున్నది. గుజరాతు సోళంకులు కన్నడచాళుక్యులలోనుండి చీలినవారని ఇదివఱకే తెలిపియున్నాము. ఈలాగున చాళుక్యులెచటనున్నను, ఏపేరుతోనున్నను దక్షిణమునుండి యుత్తరమునకుఁ బోయినవారుగాఁ గానవచ్చుచున్నారే గాని యుత్తరమునుండి దక్షిణమునకు వచ్చినవారుగా నే చరిత్రవలనను గానరాదు.

ఇఁక వీరి కొన్నిశాసనములలోను, గ్రంథములలోను ఈయఁబడిన వీరి యుత్పత్తికి సంబంధించిన గాథలను, ఉత్తరమునుండి వచ్చినారనిన గాథలను పరీక్షించెదము. వాతాపిచాళుక్యులు తాము ఉత్తరమునుండి వచ్చితిమని ఎచ్చటను, ఎన్నడును చెప్పుకొనియుండలేదు. ఉత్తరపుగాథ అనఁగా అయోధ్యనుండి వచ్చితిమన్న కథ మొదట పదవ శతాబ్దములో పూర్వచాళుక్యులలో పుట్టినది. ఈయది మొదట రాజరాజు తండ్రి యయిన విమలాదిత్యుని రణస్థిపూండి శాసనములోఁ గానవచ్చును. ఈయది క్రీ. శ. ౧౦౧౧ వ సంవత్సరపునాఁటిది. చాళుక్యుల మొదటి శాసనము ౫౫౦ ప్రాంతపుది. కావున ఈ వంశము రాజ్యమునకు వచ్చినతర్వాత రమారమి ౫౦౦ ల యేండ్లవఱకును ఈగాథ ఎవరు నెఱుఁగరు. ఈగాధ చెప్పుటలో తమవంశము చంద్రవంశమని చెప్పుకొనిరి. చంద్రవంశమునకును, అయోధ్యకును ఏమి సంబంధము ? అయోధ్య ఎప్పుడును సూర్యవంశజుల రాజధాని. అచ్చటఁ జంద్రవంశజు లేలినట్లు పురాణములలో లేదు. చరిత్రములలోను గానరాదు. కావున నిదియొక యసంగతమైన గాథ, అసంగతమైనను సుసంగతమైనను ఉత్తర చాళుక్యుల గాథలతోఁ గలియుటలేదు.

కళ్యాణ చాళుక్యులలో గొప్పరాజైన విక్రమాంకదేవునిం గుఱించి బిల్హణుఁడను కవి విక్రమాంకదేవ చరిత్రమను ఒక కావ్యము రచించెను. అందుఁ జెప్పఁబడిన చాళుక్యోత్పత్తి కథకును పైశాసనాలలో చెప్పఁబడిన కథకును సంబంధములేదు. రణస్థిపూండి శాసనము నందును, దాని ననుసరించి వ్రాయఁబడిన నందంపూఁడి శాసనమునందును, బ్రహ్మకు అత్రి, అత్రికిఁ జంద్రుఁడు పుట్టినట్లు చెప్పి అప్పటి నుండి పాండవులవఱకును, తర్వాత ఉదయనునివఱకును వంశము చెప్పఁబడినది, ఉదయనునినుండి ఏఁబదితొంబది తరములవా రయోధ్యలో రాజ్యముచేసిరఁట. పిదప విజయాదిత్యుఁడను రాజు దక్షిణాపథమునకు వచ్చి త్రిలోచన పల్లవునిచే నిహతుఁడయ్యెనట. ఆతని భార్య గర్భవతి. విష్ణుభట్ట సోమయాజిచేఁ గాపాడఁబడి విష్ణువర్ధనుఁడను కుమారునిఁ గనెను. ఆతఁడు చళుక్యపర్వతముమీఁద తపస్సుచేసి, నందాదేవి వరప్రభావమువలన పల్లవునిఁ జంపి సేతునర్మదామధ్యస్థ మగు సార్ధ సప్తలక్ష దక్షిణాపథమునంతయు నాక్రమించెను. చళుక్యపర్వతముపై తపస్సు చేయుటవలన నాతనికి చాళుక్యుఁడన్న పేరువచ్చెను — ఇది ఈ శాసనమునందు గల పూర్వచరిత్ర భాగమునకు సారాంశము. ఈ శాసనములు వ్రాసినవారి మతమున ఉత్తరదేశమునం దున్నంతవఱకును ఈ రాజవంశమునకు చాళుక్యులన్న పేరులేదు. దక్షిణదేశమునకు వచ్చిన తరువాతనే యాపేరు వచ్చెను.

ఇఁక విక్రమాంకదేవుని యాస్థానకవి యైన బిల్హణుఁడేమి చెప్పునో చూతము. ఒకదినము బ్రహ్మదేవుఁడు సంధ్యావందనము చేసికొనుచుండఁగా నప్పటికి నింద్రుఁడు వచ్చి ప్రపంచమునందంతటను పాపము హెచ్చుగుచున్నదని మనవిచేయఁగా బ్రహ్మ తన చులుకము (పుడిసిలి) వైపు చూచెను. అందుండి యొక క్షాత్రతేజముగల పురుషుఁడు పుట్టెను. వాఁడు చులుకములోనుండి పుట్టినవాఁడు గనుక చాళుక్యుఁడాయెను. వాఁ డయోధ్యలో రాజ్యమేలెను. కొంతకాలమైన తరువాత నావంశమునందు హారీతమానవ్య లనువారు పుట్టిరి. ఇట్లు రెండు కథలకును ఏవిధమైన సంబంధములేదు. ఈ కథప్రకారము చాళు

క్యులు చంద్రవంశజులుకారు, సూర్యవంశజులుకారు, అగ్నికులజులు కారు. వారి మూలపురుషుఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రుఁడు, ఆయనకే చాళుక్యుఁడన్న పేరున్నది. గనుక యది దక్షిణమునకు వచ్చినతరువాత రాలేదు. వంశము పుట్టినతోడనే పుట్టినది. దానికిని చాళుక్య పర్వతమునకును ఏవిధమైన సంబంధములేదు. రణస్థిపూండి శాసన వంశమునందు మానవ్యహారీతులు లేరు. ఈ గ్రంథవంశమునందు పాండవాదులు ఉదయనాదులు కానరారు.

క్రీ. శ. ౧౦౨౫ సంవత్సరమునాఁటి ఇంకొక పశ్చిమ చాళుక్య శాసనమునందు బ్రహ్మకుమారుఁడు స్వయంభూమనువు. వానికొడుకు మానవ్యుఁడు, వానికొడుకు హారీతి. వానికొడుకు పంచశిఖి హారీతి, వానికొడుకు చళుక్యుఁడు. వాని సంతతివారే చాళుక్య లనియున్నది. ఇట్లు చాళుక్య వంశోత్పత్తిని గుఱించియు, చాళుక్య శబ్దార్థమును గుఱించియు. శాసనములును, గ్రంథములును పరస్పర విరుద్ధమైన గాథలు వ్రాయుట చూడఁగా వీరు క్రొత్తగా రాజ్యమునకువచ్చిన దాక్షిణాత్యులనియు, అంతకుఁ బూర్వచరిత్రము వీరి కేదియు లేదనియు, క్షత్రియులమని చెప్పుకొనవలెనన్న కోర్కె మాత్రము వారికి గలదనియు, వారియొద్దనున్న పండితుల యిష్టప్రకారము చళుక్యశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తియు, దానికి దగినట్లు కథలును కల్పింపఁబడెనని స్పష్టమగుచున్నది.

దక్షిణములోని చాళుక్యులగాథ లిట్లుండగా నుత్తరమండలి చాళుక్యులనఁగా సోళంకులు తాము అగ్నికులక్షత్రియులమని చెప్పుకొనసాగిరి. పవార్ (ప్రమార), పరిహారీ (ప్రతిహార), చౌహాన్ (చాహమాన), సోలంకి (చౌళుక్య) ఈ నాల్గు క్షత్రియజాతులును అగ్నికుల క్షత్రియులని రాజపుత్రస్థానమం దనియెదరు. ఆబూ పర్వతముమీద వసిష్ఠుఁడు అగ్నికుండము స్థాపించి రాక్షసవినాశనమునకై తగిన పురుషుల నీయుమని శివుని గోరగా, పైన పేర్కొనఁబడిన నలుగురు పురుషుల నిచ్చెనట. వారిలో ఛులుకమునందుండి పుట్టినవాఁడు చాళుక్యుఁ డయ్యెను.

పైగాథలన్నియుఁ జూడ వీరు మొదట క్షత్రియులు కారనియు, ప్రభుత్వము పెరిగినకొలదిని ఎవ్వరికిదోచిన గాథలను వారు కల్పించుకొని క్షత్రియులమని చెప్పుకొనదొడగిరనియు తేలుచున్నది.

ఇక వీరి "మానవ్యస గోత్రణాం, హారీతి పుత్రాణాం, కౌశికీ వర ప్రసాదలబ్ధ రాజ్యాణాం" అను బిరుదములవలన నైనను వీరి పూర్వోత్తరమేదియైన కనుగొనియెదమన్న, నా బిరుదములన్నియును వీరు వీరికంటెఁ బూర్వము రాజ్యముచేసిన కదంబులయొద్దనుండి తీసికొనినవిగాని క్రొత్తవికావు. కదంబులను కొట్టి రాజ్యము తీసికొనినట్లే వారి బిరుదములనుకూడ వీరు లాగుకొనిరి. కావున నంతకుపూర్వము చాళుక్యతెగకు ప్రముఖతగాని, రాజ్యముగాని, బిరుదములుకాని ఉండెననుటకు నాధారములు లేవు.

సల్కి చళుక్య శబ్దవిచారము

చాళుక్యులుత్తరదేశమువారు కారనుటకు వారిపేరొకసూచకమైయున్నది. వారి మూలనామము దేశ్యమైన సలుక్కి, లేక సల్కి* అనునది. వీరికి రాజ్యము వచ్చి తాము క్షత్రియులమని చెప్పుకొనఁ దలచినప్పుడు వీరు దానికి సంస్కృతీకరణము గావించి చలుక్య, చాలుక్య, చౌలుక్యరూపములఁ గల్పించిరి. ఇట్లు దేశ్యశబ్దములను సంస్కరించి

* ఇది చల్కి, చలుక్కి అనిన రూపములతోనైన నుండియుండవచ్చును. ఏకకాలమందు చల్కి, సల్కి రూపములుండుటయు నసంభవముకాదు. చకారము సకారముగా మారుటయు, సకారము చకారముగ మారుటయు నన్నిభాషలలోను గల మార్పే. ఇందు వింత ఏమియులేదు. అందరు వ్యుత్పత్తి శాస్త్రజ్ఞులును ఒప్పిన విషయమే. దీనికి ప్రమాణము లక్కరలేదు. కాని యిందునుగుఱించి ఏమియు నెరుఁగనివారు ప్రమాణముల నపేక్షింతురు. కావున వారికినై కొన్ని యుదాహరణములనిచ్చెద. తెలుఁగులో రెండు రూపములుగల శబ్దములును, సంస్కృతమున నొక రూపమును తెలుఁగున మరియొక రూపమును గల శబ్దములును, గౌడ భాషలలో నొక రూపమును, ఆంధ్రమున మరియొక రూపమును,

వానికి సంస్కృతదుస్తులను కట్టుట యప్పటినుండి యిప్పటి కాలము వఱకును జరుగుచునేయున్నది. బందరును బృందావనపురము జేసిరి. సులతానును సురత్రాణుని గావించిరి. పండ్రెండేండ్లక్రింద మూసి యను ఏఱు హైదరాబాదుపట్టణమును ముంచివేసెను. అప్పుడా నదియొక్క మహాత్మ్యము హెచ్చి అది ముచికుందానది యయ్యెను; దానికి భాగవతమునందలి ముచికుందునితో బంధుత్వము కలిపిరి; కావున నిట్టి సంస్కృతీకరణములు మనకు నూతనములు కావు. ఇఁక సలుక్కి-చాలుక్య శబ్దచరిత్రములను కొంత విచారింతము. ఈక్రింద నీయఁబడిన పట్టికలో శాసనాధారములను బట్టి చలుక్కి, సల్కి రూపముల పురాతనత్వము తెలియఁగలదు.

సల్కివంశ పరంపర

	కాలము	రూపము	ప్రమాణము
౧.	౭౦౯	చలికి	కొక్కిలి మహారాజు తామ్రశాసనము. 1
౨.	౭౩౯	చలుక్కి	గుజరాతులోని చలుక్యరాజైన అవనిజనాశ్రయుని శాసనము 2

ద్రావిడభాషలలో నొక రూపమును ఆంధ్రమున మరియొక రూపమును గల శబ్దములను గొన్నింటి నుదాహరించెదను.

చాగు, సాగు; సను, చను; చలుపు, సలుపు; చావు, సావు అనునవి తెనుగున నుభయరూపములతోఁ గానవచ్చుచున్నవి, చంపక, చూర్ణ, చమర, సార అను సాంస్కృతికములకు దెలుఁగున సంపెగ, సున్నము. సవరము, చారు అనునవి; హిందూస్థానీ మరాఠీలలో చావడి, తెనుగున సావడి; చుట్టు, చిప్ప, చలి, చేదు, చేరు అనునవి తెలుఁగులు; సుట్టు, సిప్ప, సలి, సేదు, సేరు అనునవి కన్నడములు; చెట్టి, చిఱు, చిన్న, చేయు తెలుఁగులు; చెట్టి, సిఱు, సిన్న, సేయ్ అనునవి అఱవములు.

౧. C. P. 11 of 1908;

౨. Proceedings of the Seventh Inter national Congress of Orientalists; Aryan Section P. 232 and Plate.

౩. ౮౫౦ సలుక్కి గుణగవిజయాదిత్యుని గుంటూరుశాసనము.1
౪. ౮౫౦ సలుకె గుణగవిజయాదిత్యుని సాతులూరుశాసనము.2
౫. ౮౯౨ సల్కి ప్రథమ చాలుక్యభీముని అత్తిలిశాసనము.3
౬. ౯౦౦ల ప్రాంతము చళ్కి విక్రమచోళమహారాజు నాటిశాసనము.4
౭. ౯౦౦ల ప్రాంతము సళ్కి విక్రమచోళమహారాజు నాటిశాసనము.5
౮. ౯౩౦ సళ్కి యుద్ధమల్లుని శాసనము. 6
౯. ౧౧ వ శతాబ్దము శలుక్కి విష్ణువర్ధన మహారాజు శాసనము. 7
౧౦. ౧౩ వ శతాబ్దము చలుక్కి నారాయణ మనుమసిద్ధి శాసనము. 8

ఇట్లు చలుక్కి చలుకి, చల్కి రూపములు, వాని మారు టుచ్చారణ లనఁదగు సలుక్కి, సల్కి, రూపములు మిక్కిలి పురాతనకాలమునుండి అనఁగా చాలుక్యుల మొదటివంశమునాఁటినుండియు ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దమువఱకుఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఇంతియ కాదు. అన్నిదేశములలోను గానవచ్చుచున్నది. చాలుక్యు లెచ్చటికిఁ బోయినను సల్కి యచ్చటఁ గానవచ్చును. గుజరాతుదేశమున, కన్నడదేశమున, తెలుఁగుదేశమున అఱవదేశమున ఈ రూపము కానవచ్చుచున్నది. ఇది వింతకదా! ఇది మూలరూపము కానియెడల చాలుక్యులవెంట సర్వత్ర ప్రసరించుట యెట్లు సంభవించును? "చలుక్కి" లోని "చ" అనునది "స" గ మారుటయు, పద మధ్యాక్షరములోని ఉకారము లోపించుటయు,

1. C. P. No. 5 of 1911-12;
2. ప్రకటింపబడలేదు. నాయొద్ద నున్నది.
3. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక, సం. ౧౧, పుట ౨౪౧.
4. E p. Rep. Ins, No. 400 of 1904.
5 E p. Rep. No. 401 of 1904.
6. ఆం. సా. పరి. పత్రిక సం. ౬, పుట ౪౯.
7. Ep. Rep. No. 44 of 1896.
8. Nellorc Inscriptions, Venkatagiri, No. 19.

"క్క" లోని రెండు కకారములలో నొక్కటి లోపించుటయు — అను మార్పులు పెద్దవికావు, వింతలునుకావు, సర్వసాధారణమైనవి. కావున చలుక్క, సలుకి, సల్కి శబ్దములలో నేదియైనను మొదటినుండి వచ్చుచున్నదనుట సిద్ధము. పైజాతివారు చకారమును, క్రిందిజాతివారు సకారమును ఉచ్చరించుట సహజమే. ఇట్లు "సల్కి" శబ్దము మొదటినుండియు అసాధారణమైన యేమార్పును లేకయుండెనని తెలిసికొని, ఇఁక సంస్కృత మనుకొనఁబడు "చాలుక్య" శబ్దచరిత్రము జూతము.

'చాలుక్య' శబ్ద చరిత్రము

చరిత్రకారులు సాధారణముగా నన్నివంశముల చాళుక్యులను "చాళుక్యులు" అను దీర్ఘ చకారపూర్వకముగా వ్రాయుచుండుటవలన నీశబ్ద మీ రూపముతోడనే మొదటినుండియు నుండెనని కొందఱు భ్రమపడవచ్చును. కాని యది తప్పు. ఈశబ్దము సంస్కృతమువలె కానఁబడవలెనని యెన్నియో సంస్కారములను గనినది. ఇయ్యది మూలరూపము కాదనియు, సంస్కృతీకరణరూపమనియు జెప్పుటకు నింతకంటె వేఱుప్రమాణ మక్కరలేదు. ఇఁక నీ సంస్కరణములను కాలానుక్రమముగ విచారింతము.

౧. చల్క్య (క్రీ. శ. ౫ వ శతాబ్దము) — ఇయ్యది మొదటి సంస్కృతీకరణరూపము. ఇది 'చల్కి' యను దేశ్యపదమునకు సంస్కృత కృతిమరూపమనుట స్పష్టము. ఇదియుఁగాక, మధ్యాక్షరములోని ఉకారము లోపించిన రూపముగూడ మొదటినుండియు నుండెనని దీనివలన మన మూహింపవచ్చును. "చల్కేరపత్య" మనియో, "చల్కస్యపత్య" మనియో యర్థము చేసికొని యఞ్ ప్రత్యయము పెట్టగా నీరూపము సిద్ధించినదని తలంచిరి. "యాజ్ఞవల్క్య"ది శబ్దమువలె నిదికూడ సంస్కృతశబ్దమయ్యెనని సంతసించిరి.

—Badami cave Inscription, IInd. Ant. VI, P. 363.

౨. చలిక్య (ఆఱవ శతాబ్దము చివరఁ ఏడవ శతాబ్దము ప్రారంభము). తరువాత నీరూపము బాగుగలేదని తలంచి మంగళేశుని కాలమున "చలిక్య" రూపమును గడిఁచిరి:—Ind. Ant. VI Vol. XIX, P. 16.

౩. చలుక్య* (౭ వ శతాబ్దము). అదియు బాగుగలేదని చివరకు రెండవ పులకేశికాలమున "చలుక్యరూపము" సిద్ధమాయెను. ఇటు తరువాత నీరూపమే వాతాపి చాలుక్యుల యన్ని శాసనములలోను గానవచ్చును. చకారమునకు దీర్ఘముగల చాలుక్యరూపము వారి ఏశాసనమందును గానరాదు. ఇంతియకాదు. తూర్పు చాళుక్య శాసనములు పరీక్షించినను ౯ వ శతాబ్దమువఱకును వారి యన్ని శాసనములలోను "చళుక్య" రూపమే గానవచ్చును. "చాళుక్య" యను దీర్ఘరూపము మొట్టమొదట కలి విష్ణువర్ధనుని (౮౪౩-౮౪౪) అహద నగరశాసనమునందు గానవచ్చును. ఇయ్యది, పూర్వ పశ్చిమ చాళుక్యుల పెక్కు శాసనములను ప్రకటించిన డాక్టరు ప్లీటు మతము. ప్లీటు వ్రాసినతరువాత ప్రకటింపఁబడిన పూర్వపశ్చిమచాళుక్యుల శాసనములను నేను శ్రద్ధతో పరీక్షించితిని. ౯ వ శతాబ్దమునకు బూర్వపువానిలో "చాళుక్య" యను దీర్ఘరూప మెచ్చటను గానరాదు.

౪. చాళుక్య (౯ వ శతాబ్దము)— ఈ రూపమును కళ్యాణపుర వంశమువారును, ౯ వ శతాబ్దము తరువాత బూర్వచాళుక్యులును యథేచ్ఛముగ వాడిరి. "చలుక్య" యనునది సరియయిన సంస్కృతీకరణము కాదనియు, యాజ్ఞవల్క్య శబ్దమునందలి మొదటి యకారమునకు వృద్ధివచ్చినట్లు చాళుక్యపదములోని మొదటి చకారమునకు వృద్ధి రావలయుననియుఁ దలఁచి సంస్కృతీకరణమునందు ఈ శబ్దమును యింకొక మెట్టెక్కించి యప్పటి పండితులు చాళుక్యరూపమును సాధించిరి. తరువాతి వారీరూపమునే ఎక్కువగా వాడినను, పూర్వపు

---

* అన్నియెడలను 'ల' కార 'ళ' కారములను భేదములేక వాడిరి. గనుక 'ళ' కారరూపముల దేపతేప చెప్పనక్కరలేదు. అది అంతటను ఉన్నవనియె యెఱుఁగునది.

'చలుక్య' రూపముగూడ నచటచ్చట తలచూపుచునే యుండెను.

౫. చౌలుక్య — ఈశబ్దసంస్కరణ మింతటితో నాగినదికాదు. సంస్కృతమున చల్క, చల్కి శబ్దములు లేవు. లేనిశబ్దములనుండి "చలుక్య"గాని, "చాలుక్య"గాని పుట్టుటయెట్లు అని తలంచి పశ్చిమ చాళుక్యుల పండితులును, గుజరాతు చాళుక్యుల పండితులును "చులుక" మునుండి పుట్టెనన్నగాథ యొకదానిని గల్పించిరి. వారికి చాళుక్య రూపము సాధువుగఁ గన్పింపలేదు. చులుకమందలి మొదటి ఉకారము నకు వృద్ధివచ్చినయెడల "చౌ" కావలయునేగాని "చా" ఎట్లగు? కావున దిద్దుదిద్దుమని "చ"కు ఔత్వమిచ్చి చాలుక్యులను "చౌలుక్యులు" గావించిరి. ౫వ వంశమువారగు గుజరాతులోని సోళంకిలు ఈరూప మునే విశేషముగ వాడిరి.

ఇట్లీశబ్దము చల్క్య, చలిక్య, చలుక్య, చాళుక్య, చౌలుక్య - యను అవతారముల నెత్తుచు పూర్తిగ సంస్కృతవేషమును ధరించితి నని తలంచెను. ఈ మార్పులవలననే యియ్యది మూలరూపము కాద నియు దేశ్యశబ్దమునకు నలంకారములుపెట్టి ప్రాయశ్చిత్తము లొసంగి సిద్ధము చేయఁబడిన కృత్రిమ సాంస్కృతిక రూపమనియు స్పష్ట ముగా దెలుచున్నది. దేశశబ్దములకు, తద్భవశబ్దములకు భిన్నకాలము లందును, భిన్నదేశములందును భిన్నరూపము లుండుట కలదు. కాని సంస్కృతశబ్దముయొక్క రూపము లిట్లుమాఱుట ఎచటనైనను కలదా? ఆ మాఱుటలోను ఒక శబ్దమునకంటె మఱియొకశబ్దము కఠినమైనదిగా మాఱుట గొప్ప వింత. కావున "చలికి" శబ్దముదేశ్యము; "చాళుక్య" శబ్దము పండిత నిర్మితము అనుటకు సందేహములేదు.

చాళుక్యులంగుఱించి క్షత్రియులని వ్రాయఁబడియున్నను పండి తులకు వారి క్షత్రియత్వమును గుఱించి సంశయముండినట్లు తోచు చున్నది. బిల్హణుడు విక్రమాంకదేవచరిత్రమునందు ఈ వంశాభివృద్ధిని గుఱించి వ్రాయుచు ఇట్లనుచున్నాఁడు.

"క్రమేణ తస్మా దుదియాయ వంశః
శౌరేఃపదా ద్గాంగఇవ ప్రవాహః" [౧, ౩౪]

ఇచ్చట స్పష్టముగాఁ దెలియకుండగను, ధ్వనిమూలకముగాఁ దోచునట్లును ఈజాతివారు శూద్రప్రాయులని చెప్పుటయే కవియొక్క యుద్దేశముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. విష్ణుపాదమునందు పుట్టిన గంగా ప్రవాహమువలె అతనివలన నావంశము క్రమముగా వృద్ధిచెందెనని కవి చెప్పుచున్నాడు. పైకిచూడ గంగతోపోల్చుట పవిత్రతను సూచించినను విష్ణుపాదోద్భవత్వము శూద్రత్వమును ధ్వనించును. శూద్రజాతిని వర్ణించినప్పుడు వారిని విష్ణుపాదోద్భవమయిన గంగతో పోల్చి వర్ణించుట కవిసాంప్రదాయమయి యున్నది.

ఇంకొక ప్రబల ప్రమాణము

అఱవమునందు "దివాకరమ్" అను పేరుగల కోశముగలదు. ఇది ౯-౧౦ శతాబ్దప్రాంతపుది. ఇది యింతకంటెను ప్రాచీనమని చెప్పువారును కలరు. ఇందు "చళిక్యవెందర్" "వెళ్కుల అరసర్" అను పదములు పర్యాయపదములుగ నీయబడినవి. "చళిక్యరాజులు" "వేళ్కుల నృపతులు" అని యీపదముల కర్థము. అనగా ఆకాలమున చాళుక్యులు వెళ్ కులమువారన్న నమ్మిక యుండెననుట స్పష్టము. వెళ్కులమువారిని యిప్పుడు "వెల్లాళ్" అందురు, వీరు శూద్రులు. తెలుగులోని వెలమవారు. కన్నడములోని 'వక్కలిగర్' మొదలయిన జాతులు వెల్ జాతులనియే చెప్పవలెను. వీరందఱును మొదట నొక్కజాతివారే. కాని దేశభేదముల బట్టి పేళ్లు మాఱుట సంభవించినది. దీనినిబట్టి చాళుక్యులు మొదట దాక్షిణాత్యశూద్రజాతివారనియు, రాజ్యము వచ్చిన తరువాత క్రమముగ క్షత్రియత్వము జెందిరనియు స్పష్టమగుచున్నది.

వీరే యననేల?

ఒక్క చాళుక్యులను గుఱించియే యననేల? దక్షిణమునందుఁ బ్రఖ్యాతిచెందిన కదంబ, రాష్ట్రకూట, హొయసళ, చోళ, పాండ్య

చేరాదులందఱును మొదట వ్యవసాయముచేయు తెగలుగా 'నుండిరి' తరువాత వారిలోనుండి పరాక్రమశాలులు పుట్టి రాజులయి ప్రబలిన తరువాత తాము క్షత్రియులమని చెప్పుకొనసాగిరి. అనఁగా మొదట శూద్రులుగానుండి క్షాత్రతేజమువలన క్షత్రియత్వము నొందిరి. కావున వీరు సూర్యునినుండి పుట్టిరి: చంద్రునినుండి పుట్టిరి: ఇక్ష్వాకువంశజులు అని చెప్పినప్పుడు లేదని చెప్పవలసివచ్చునేగాని క్షాత్రతేజమువలన క్షత్రియత్వము సంపాదించినవారని చెప్పినయెడల నెవ్వరును కాదని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఏకాధ్వరముగ ఆఱువందల సంవత్సరములవఱకును తెనుగుదేశమును కర్ణాటకదేశాదులను పెక్కువందల సంవత్సరములవఱకును ఏలి సమ్రాట్ శ్రీహర్షుని పారదోలిన చాళుక్యులు క్షత్రియులు కానియెడల మఱియెవరు క్షత్రియులు ?

ఏకశిలానగర మోరుగల్లే.*

సిద్ధాంతస్థాపనము

ప్రథమహేతువు

బమ్మెరపోతరాజు ఆంధ్రభాగవతమును 'ఏకశిలానగరము' నందు వ్రాయఁ బ్రారంభించినట్లు ఆగ్రంథమునందే చెప్పఁబడియున్నది. పోతన ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములోనివాఁడు.1 ఆ కాలమున నాంధ్రదేశమందు 'ఏకశిలానగరము' అను నామము కాకతీయరాజుల రాజధానియైన ఓరుగంటికి నుండెననుట సుప్రసిద్ధము.2 అందఱు నొప్పుకొనిన విషయము, ఆకాలపు గ్రంథములవలనను శాసనములవలనను నిశ్చితము. ఆకాలమునందీపేరు మఱియొకగ్రామమున కుండెననుటకు నెవ్వరును సమకాలికప్రమాణ మేదియుఁ జూపి యుండలేదు. కావున ఆంధ్రభాగవత రచన ఓరుగంటిలోనే ప్రారంభింపబడెననుట సిద్ధాంతము,

(అ) పోతనకాలము.

వాదవిషయములు గాని స్వతంత్రప్రమాణములనుబట్టి చూడ, పోతన తిక్కనసోమయాజిని పూర్వకవిగా పొగడెఁ గావున క్రీ. శ. ౧౩౦౦ లకుఁ దరువాతివాఁడనియు, కృష్ణరాయల చరమదశయందున్న అయ్యలరాజు రామభద్రునిచేఁ బొగడ్తగన్నవాఁడగుటచే క్రీ. శ. ౧౫౦౦ లకుఁ బూర్వుఁడనియు నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనవచ్చును. ఈ కవి యీ ౨౦౦ సంవత్సరములలో నెప్పుడో పుట్టి యెప్పుడో కీర్తిశేషుఁ

---

* అముద్రితము.

1. ఆంధ్రకవులచరిత్ర, ప్రథమభాగము. పుట ౫౫౧.

2. ప్రతాపరుద్రీయము.

డయ్యె ననుట నిశ్చయము. ఇంతకంటె నిశ్చితముగఁ గాలనిర్ణయము చేయుటకు నైతిహ్యములు తప్ప వేఱు ప్రమాణములు లేవు.1 వానిని బట్టియే పోతనకాలము ౧౪ వ. శతాబ్దముయొక్క చతుర్థపాదమును, ౧౫ వ శతాబ్దముయొక్క పూర్వార్థమును అని రమారమిగఁ జరిత్రకారులు నిర్ణయించియున్నారు. ఒంటిమిట్టవారుకూడ నీకాలమును అంగీకరించి యున్నారు. [బ. పో. వి. ౧౯ పుట] కావున సాధారణముగఁ బోతన కాలము క్రీ. శ. ౧౩౭౦, ౧౪౬౦ వఱకని యీవాదమున గ్రహింతము. పోతన జన్మకాలమును, మరణకాలమును నిశ్చయముగఁ దెలియవు. కావున నిది రమారమికాలమని యెఱుంగునది, ఇట్లు పోతన ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములవాఁడగుట యుభయవాదులకును సమ్మతమగుటచే నాకాలమున "ఏకశిలానగర" మన్న పేరే పట్టణమునకుండెనో చూచుట యీ వాదమునందలి ముఖ్యవిషయము. ఆకాలమునం దేనగరమునకు నీపేరుండెనని సమకాలప్రమాణ ముండునో యానగరమునందే పోతన భాగవతరచన కారంభించెననుట నిశ్చయము.

(ఆ) ఓరుగంటికి ఏకశిలానగరమన్న పేరున్నందుకుఁ బ్రమాణములు.

ఓరుగంటికి ఏకశిలానగరమన్న పేరు కాకతీయుల కాలమునుండి నేటివఱకు సుప్రసిద్ధముగ వచ్చుచున్నదని అందఱును ఒప్పుకొనిన విషయమే. అనగాఁ బోతనకుఁ బూర్వమును, పోతనకాలమునను, తరువాతికాలమునను ఓరుగంటికి నేకశిలానగరమన్న నామము పరంపరగ వచ్చుచున్న దనునది జగద్విదితము. ఈసంగతి ఒంటిమిట్టవాదులును ఒప్పుకొనియున్నారు, [బ. పో. వి. ౯౧ పుట] కాని యట్లొప్పుకొనియు వారొకప్పుడు ఓరుగంటికి నేకశిలానగర నామమున్నందుకుఁ బ్రమా

---

1. సర్వజ్ఞ సింగమనీని కంకితముచేయబడిన భోగినీదండకము పోతరాజుకాలమును నిర్ణయించుటకుఁ బ్రబలమైన యాధారము. కాని యది ఒంటిమిట్టవాదులకును మాకును వివాదవిషయము గనుక దానిని గుఱించి యిచ్చటఁ జెప్పలేదు. అందునగుఱించి ౪ వ హేతువులోఁ బూర్తిగఁ జర్చించెదము.

ణమే లేదనికూడ వ్రాయుచుందురు। శ్రీయుత వావిలికొలను సుబ్బారావు పంతులుగారు తమ తృతీయవ్యాసమునందు ఒంటిమిట్టకుఁ బోతన కాలమున నేకశిలానగరమన్న పేరున్నందుకు బురాతనప్రమాణములఁ జూపఁబోయి క్రీ. శ. ౧౮౮౫ లో మ్యాక్లిన్‌దొరగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన 'మద్రాస్ మ్యాన్యుఅల్ ఆఫ్ అడ్మినిస్ట్రేషన్' అను నింగ్లీషు గ్రంథమును స్వతఃప్రమాణముగ నుదాహరించి యింతగొప్పప్రమాణము తమకే గనుక దొరికెనని హర్షించి, చివర "ఇట్టి దోరుగంటికి నాకాశపుష్పము కదా?"1 యని పరిహసించిరి। ఏమీ? ఓరుగంటివాదులకుఁ బ్రమాణములే లేవా? నిజము. శ్రీ సుబ్బారావువంటి వాల్మీకులవారిమాట మేమేల యసత్యము చేయవలెను? వారి వాక్యమునకు "ఇట్టి కపూర్తి ప్రమాణము లోరుగంటివారికి నాకాశపుష్పములే. వారి ప్రమాణములన్నియు నిట్టివానికంటె లక్షమడుంగులు యోగ్యతగల సమకాల, సమీపకాల, పరంపరాగత కాలములందలి యుద్గ్రంథములును, శిలాశాసనములును నిస్సటిదిన మూహలతో వ్రాయఁబడినవికావు." అని యర్థము చేయుచున్నాము.

ఓరుగంటికి నేకశిలానగరమన్న పేరు ౧౩ వ శతాబ్దమునుండియుఁ గలదని చరిత్ర తెలిసినవారికి వేఱుగఁ జెప్పి ప్రమాణములను జూపనక్కఱలేదు. కాని చరిత్ర బాగుగఁ దెలియనివారు ఒంటిమిట్టవాదులు వ్రాసిన పైవ్రాతలవంటివానిఁ జూచి భ్రమపడుదురేమో యని, కాకతీయుల రాజధానికి 'ఏకశిలానగర' మన్న పేరున్నందులకుఁ గొన్నిప్రమాణములను ఈక్రింద జూపుచున్నారము:—

1. ఈవాక్యమునందు రెట్టింపు (Double) అసత్యమున్నది. (౧)ఒకటి మ్యాన్యుల్‌కంటె లక్షమడుంగులధికప్రామాణ్యముగల ప్రతాపరుద్రీయాధికోద్గ్రంథము లోరుగంటివారి కాధారములున్నవని తెలిసియు లేవని వ్రాయుట. (౨) రెండవది వీ రుదాహరించుచున్న మ్యాన్యూలు లోనే, అదేపుటలో, అదేశీర్షిక క్రింద నోరుగంటికిఁగూడ ఏకశిలానగరమన్న పేరున్నట్లు సూచింపఁబడినను, దానిని కప్పిపుచ్చి అప్రమాణము తమ కొక్కరికే చెల్లునట్లు వ్రాయుట!

(౧) క్రీ. శ. ౧౩౦౦ ల ప్రాంతము. ప్రతాపరుద్రీయము. సంస్కృత సాహిత్య లక్షణగ్రంథము. విద్యానాథప్రణీతము. సుప్రసిద్ధము. ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రున కంకితము. ఈచక్రవర్తి క్రీ. శ. ౧౨౯౫ మొదలు ౧౩౨౩ వఱకు రాజ్యముచేసెను.

౨. క్రీ. శ. ౧౩౧౩ ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుని ఓరుగంటి శాసనము ప్రమాది. [Ep. R. Southern circle No. 109 of 1902.]

౩. క్రీ. శ. ౧౩౧౬ ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుని కంచిలోని శాసనము శా. శ. ౧౨౩౮ [Ep. Ind. Vol. VII P. 130.]

౪. క్రీ. శ. ౧౩౬౯ రేచర్ల అనపోతనాయని శిలాశాసనము, ఓరుగంటికి సమీపముననున్న అయ్యనవోలు దేవస్థానమున నున్నది, [వెలుగోటివారి చరిత్రము. అనుబంధము పుట ౨౦.]

౫. క్రీ. శ. ౦౪౨౦ ప్రాంతము. క్రీడాభిరామము. ఆంధ్ర కావ్యము. వల్లభరాయప్రణీతము. ఇది శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవి గారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది.1

---

1. ఈ వాదమునం దీప్రమాణము చాల ముఖ్యమైనది. ఈ కవి యొక్క తండ్రి ౦౩౭౭ మొదలు ౧౪౦౪ వఱకు రాజ్యముచేసిన ద్వితీయ హమీహరాయలయొద్ద రత్నభాండాగా రధ్యక్షుఁడుగ నుండెను. కావున నీతఁడు ౧౪౨౦ ప్రాంతమువాఁ డనుకొనవచ్చును. గనుక యీ కవి పోతనకు పరిసరకాలికుఁడో లేక పోతన జిన్నవాఁడుగ నున్నప్పుడున్నవాడో యనుట స్పష్టము. ఈమాట ఒంటిమిట్టవారు కూడ నంగీకరించిరి. [బ. పో. వి. ౧౯౩౩ పుటలు] ఇంతియకాదు. ఈకవి కడప మండలమువాఁడఁట [బ. పో. వి. ౩౫ పుట] తథాస్తు. ఓరుగంటివాదమున కింకేమి కావలయును? కడపమండలమువాఁడు, పోతనకాలమువాఁడు అగు కవి ఓరుగంటిని ఏకశిలానగరనామముతో వర్ణించెను, పోతన తాను ఏకశిలానగరమున భాగవతము వ్రాయ నారంభించితినని చెప్పెను. ఇట్టి యభేద్యమైన సమకాలికప్రమాణమును త్రోసివేసి, ప్రామాణ్యములేని ౧౮౪౭ లోని, "పుట్టునోటు"నుబట్టి ౧౪౪౦ ప్రాంతమున ఒంటిమిట్టకు ఏకశిలానగరమన్న పేరుండెననియు, నందే పోతన భాగవతము వ్రాసెననియుఁ జెప్పుట వాదమా? వితండమా?

౭. క్రీ. శ. ౧౫౦౩ : శా. శ. ౧౪౨౫ ఓరుగంటిలోని వేంక టేశ్వర దేవాలయ మంటపమందలి శాసనము. చిత్తాపఖానునిది [Ep. R. No. 108 of 1902 దీనిప్రతి Local Record Vol. 45 లోఁ గూడఁ గలదు.]

౭. క్రీ. శ. ౧౬౩౦ ప్రాంతము సిద్ధేశ్వరచరిత్రము. కాసె సర్వప్పప్రణీతము ద్విపదకావ్యము. దీనిని ననుసరించియే సోమదేవ రాజీయము వ్రాయఁబడినది. కావున నంతకంటెఁ బూర్వపుది.

౮. క్రీ. శ. ౧౭౩౦ ప్రాంతము. సోమదేవరాజీయము, ఆంధ్ర కావ్యము కూచిమంచి జగ్గకవి ప్రణీతము. దీని కాలనిర్ణయమునకై ఆంధ్రకవుల చరిత్రముఁ జూడనగును. ఇది కొంతవఱకు గురుజాడ రామమూర్తిగారిచే నచ్చొత్తింపఁబడెను.

౯. క్రీ. శ. ౧౭౫౦ ప్రాంతము. ప్రతాపచరిత్రము. వచనము. ఏకామ్రనాథరచితము. ఆంధ్రపరిషత్ పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడినది. కాలము నిశ్చయముగఁ దెలియదు.

౧౦. క్రీ. శ. ౧౮౦౦ ప్రాంతము. ఏకశిలానగరవృత్తాంతము. కర్నల్ మెకంజీచే ౧౮౦౦ ప్రాంతమున సంగ్రహింపఁబడిన కైఫీ యతులలో నొకటి.

ఇట్లు ౧౩ వ శతాబ్దము చివరనుండి ౧౮ వ శతాబ్దము చివర వఱకును ఓరుగంటికి ఏకశిలానగరమన్న సంస్కృతనామము సుప్ర సిద్ధముగ నుండెననుట స్పష్టము, ఈవిషయమై యింకను ఎన్ని ప్రమా ణములనైనఁ జూపవచ్చును. కాని జగమెఱిఁగిన బ్రాహ్మణునకు జందె మేల యన్నట్టివి యనావశ్యకములని గ్రంథవిస్తరభీతిచే విరమించితిమి, మేము పైని చూపినప్రమాణములు పోతనకుఁ బూర్వకాలీనములు, సమ కాలీనములు, సమీపకాలీనములు, పరంపరాగతకాలీనములు. ప్రమా ణములన్న నిట్లుండవలయునుగదా ?

(ఇ) ౧౪-౧౫ శతాబ్దములలోఁ గాని, తరువాత ౧౯ వ శతా బ్దమువఱకుఁ గాని, ఏకశిలానగరమన్న పేరు ఆంధ్రదేశమందు మఱి

యొక పట్టణమున కున్నట్లు ఒంటిమిట్టవాదులుగాని, మఱియొకరుగాని ఏప్రమాణమును జూపియుండలేదు. ఒంటిమిట్ట కాపేరుండెనని వారు చూపిన మూఁడు ప్రమాణములలో నొకటి ౧౭ వ శతాబ్ద మధ్య కాలముది! మఱియొకటి ౧౭ వ శతాబ్దము అంత్యకాలముది!! ఇంకొకటి ౨౦ వ శతాబ్దములోనిది!!! ఇది ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములలో నొంటిమిట్టకు నేకశిలానగరమన్న పేరుండెనని చూపుటకు నెంతమాత్రమును పనికిరావని వేఱుగఁ జెప్పవలెనా? ఈ ప్రమాణముల యోగ్యతనుగుఱించి "పూర్వపక్షఖండనము"లో విశేషముగఁ జర్చించెదము. ఇదియుఁగాక ఒంటిమిట్టకు నెల్లప్పుడును 'ఒంటిమిట్ట' యన్న పేరే తప్ప 'ఏకశిలానగర' మన్న పేరెన్నఁడును లేదని పూర్వగ్రంథములవల్లను, శాసనములవల్లను స్పష్టపడుచున్నది. ఇందునగుఱించిన ప్రబలశాసనాదికప్రమాణములను పూర్వపక్షఖండమునందు 'ఒంటిమిట్ట యెప్పుడును ఒంటిమిట్టే' యన్న ప్రకరణమునఁ జూడనగు.

ఇది యట్లుండఁ దమకు లాభములేకపోయినను, మావాదమునకు నష్టము కలుగునన్న యాశతో భోనగిరికిఁ గూడ ఏకశిలానగరమన్న పేరున్నదని ఒంటిమిట్టవాదు లొక ప్రమాణముఁ జూపిరి. [సు. ప్ర. వ్యా. అను ౫] ఇదియు ౧౭ వ శతాబ్దములోనిదే. కావున దీనికిని ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దమునుగుఱించి జరుగుచున్న యీవాదమునందు, ఒంటిమిట్టవారి నిన్నటి మూఁడుప్రమాణములకంటె నెక్కుడుయోగ్యత లేదు. ఈప్రమాణము యోగ్యతనుగుఱించి పూర్వపక్షఖండమున విపులముగ వ్రాయఁబడును.

ఇట్లు ౧౪ వ శతాబ్దము మొదలుకొని నేఁటివఱకును ఓరుగంటికి ఏకశిలానగరమన్న నామము వచ్చుచుండుటకుఁ బ్రబలమైనట్టియు, సమకాలికములయినట్టియు సుగ్రంథములును, రాజశాసనములును ఉండుటయు, మఱి యేగ్రామమునకును ౧౪-౧౫ శతాబ్దములలో నట్టి పేరున్నట్టు ప్రమాణము లేకపోవుటయుఁ జూడ భాగవతమునఁ బేర్కొనఁబడిన ఏకశిలానగర మోరుగల్లనియే ఒప్పుకొని తీరవలయును.

ఈయొక్క ప్రమాణముతోడనే ఓరుగంటివాదమునకుఁ బరిపూర్ణ దిగ్విజయమును, ఒంటిమిట్టవాదమునకుఁ సంపూర్ణ పరాభవమును గలిగె ననుటకు నెవ్విధమైన సందేహమునులేదు. ఇట్లీవాదమునంతను ఉప సంహరించుటకు నీ యొక ప్రమాణమే చాలును. అయినను ఓరుగంటి వారికిఁ గల యితర స్వతంత్ర ప్రబల ప్రమాణములనుగూడ నిందుఁ బొందుపఱిచెదము.

౨. ద్వితీయ హేతువు

బొమ్మెర బమ్మెరయే.

ఓరుగంటికి ముప్పదిమైళ్ళదూరమున 'బొమ్మెర' యను గ్రామము కలదు. పోతన యింటిపేరు 'బమ్మెరవా'రని భాగవతమే చెప్పుచున్నది. ఇట్టిపేరుగల యూరు తెలుఁగుదేశమునందు నెచ్చటను మఱియొకటి ఉన్నట్టు ఒంటిమిట్టవాదులుగాని, ఇతరులుగాని ప్రమాణములు చూపి యుండలేదు. కావునఁ బోతన యోరుగంటిపై పువాఁ డనియు, బొమ్మె రను బట్టియే యాతని వంశమునకు బమ్మెరవారన్న యింటిపేరు వచ్చె ననియు నూహించుట సకల న్యాయశాస్త్రముల సంప్రదాయము ననుస రించిన సిద్ధాంతము.

(అ) ఇదియు, మొదటిదియు వేర్వేరు స్వతంత్రములైన హేతువులు. చరిత్రములయందు నొకానొక పురుషుని స్థలనిర్ణయము చేయుటకు నింతకంటెఁ బ్రబలమైన స్వతంత్రప్రమాణము లుండఁజాలవు. ఇందలి యొక్కొక్కటియు నోరుగంటివాదమును సిద్ధాంతపఱచుటకుఁ జాలును. ఇఁక రెండుఁ గలసిన సిద్ధాంత మత్యంతప్రబలమని మేము వేఱుఁగఁ జెప్పవలెనా ?

"బొమ్మెర" గ్రామ మోరుగంటికి సమీపమున నుండుట ఓరు గంటి వాదమునకు నత్యంతానుకూలమైనదనియు ఒంటిమిట్టవాదమునకుఁ బరిపూర్ణవినాశహేతువైనదనియు నెఱిఁగి యాహేతువును ఎట్లైన నెగురఁ గొట్టవలయునని ఒంటిమిట్టవాదులు పన్నిన పన్నుగడలును, పడిన

పాట్లను చూచినయెడల వా. రీప్రమాణమును చూచి యెంత భయపడు చున్నదియు స్పష్టపడఁగలదు. వారి పూర్వపక్షములు :

(౧) పోతరాజుయొక్క యింటిపేరు ఊరినిబట్టి రాలేదట. 'బమ్మెర' భ్రమణశబ్దభవ మఁట! బమ్మెరవా రనఁగా భ్రమణము చేయుచుండువారు, బలాదూరు తిరుగువారు అని యర్థమఁట! పోతనయో, అతని పూర్వులో తిండికిలేక దేశదిమ్మరులై తిరిగితిరిగి ఒంటిమిట్టకు వచ్చినందున ఈపేరు వచ్చెనఁట! ఎంత యాలోచించి వీరీ యుక్తిని కుదుర్చుకొనిరో గాని యిది వినుటకుఁగాని చెప్పుటకుఁగాని ఇంపుగలేదని మేము నొక్కి చెప్పగలము. పూర్వకవులు మాత్రము 'బమ్మెర' గ్రామ నామమే యనియు, దానినిబట్టియే కవికి 'బమ్మెరవారు' అన్న యింటిపేరు వచ్చెననియు ననుకొనుచుండిరి. అందుకుఁ బ్రమాణముగ పట్టమిట్ట సరస్వతీ సోమయాజి ఆంధ్రభాగవతకర్తను స్తుతించిన పద్యపాదముం గనుఁడు :—

'బమ్మెరపుర పోతరాజు నసమీకృతభోజు నుతింతు నెంతయున్'

దేశదిమ్మరితనమువలన వచ్చినదనియు, గ్రామనామముగా రాలేదనియు రాయిగ్రుద్దువారివాదమున కింతకంటె నెక్కుడు పరాభవ మేముండును?

(౨) సరే గ్రామమునుబట్టి 'బమ్మెర' యను నింటిపేరు వచ్చిన రానిండు. గాని మీరు చూపునది 'బమ్మెర' కానేకాదు; అది 'బొమ్మెర'— అని ఒంటిమిట్టవాదు లసలుకే మోసము తేఁదలంచిరి! కాని 'బమ్మెర' యనుమాట గ్రాంధికరూపము, 'బొమ్మెర' యనునది వ్యావహారికరూపమని శబ్దరూపమును బట్టియే పక్షపాతము లేనివారెవరైనను చెప్పకయే తెలిసికొనగలరు, ఇవి భిన్నశబ్దములు కావు; ఒక్కశబ్దమునే ఉచ్చరించు రెండువిధము లని తెలుఁగువారి కందఱకుఁ దెలియును. ఇదియుఁగాక 'బమ్మెర'కే 'బొమ్మెర' యన్నరూపము తెలుఁగుదేశమునఁ వ్యవహారమున గలదు. జనసామాన్యము బమ్మెర పోతరాజును బొమ్మెర పోతరాజనియే యనును. కొందఱు ఓకారమునకును 'బొ' కారమునకును మధ్యముగ నుచ్చరింతురు. ఇదియు నందఱకుఁ దెలిసినవిషయమే. అట్లనను

వాదము వచ్చినప్పుడు సిద్ధవిషయమునుగూడ ఒప్పుకొనకపోవుట వాదులకు సహజము. కావున 'బమ్మెర'కు 'బొమ్మెర' యనురూపము తెలుఁగుదేశమున — సుబ్బారావుగారి దత్తమండలములోఁ గూడ— గలదనుటకుఁ బ్రమాణముఁ జూపెదము !

భాగవతము వ్రాసిన పోతరాజు ఇంటిపేరు 'బమ్మెర' గదా ? ఇదియే తెలుఁగుదేశమందు 'బొమ్మర' 'బొమ్మన'గ వాడఁబడుచున్నదియన్నదానికంటెఁ బ్రబలప్రమాణ మేమి కావలెను? ఈ శబ్దమునకు నిట్టి రూప* మున్నందుకు దృష్టాంతములు : —

(i) కావలి వెంకటరామస్వామి విరచితమైన 'డెక్కన్ పొయెట్స్' అను గ్రంథమునందు నీకవి యింటిపేరు 'బొమ్మన' అని వ్రాయఁబడియున్నది. ఈతఁడు ఏలూరునివాసి. కావలి జమీందారుల మూలపురుషుఁడు. కర్నల్ మెకంజీయొద్ద నేదో యుద్యోగమునం దుండెను.

ఈగ్రంథము ౧౮౨౯ లో కలకత్తాలోఁ బ్రకటింపఁబడినది. లార్డ్ కార్నవాలిసుకు అంకితము.

(ii) "విల్సన్స్ క్యాటలాగ్ ఆఫ్ మెకంజి మ్యాన్యూస్క్రిప్ట్సు." పుట 321, 348. "Bommana Potaraju".

(iii) ఈక్రింది ప్రమాణము సుబ్బారావుగారి ప్రథమవ్యాసములో నుండియే యెత్తి వ్రాయుచున్నాము :—

"Extract from the Hindu dated 27-8-1913. The Hon'ble Mr. P. Kesava Pillai of Gooty writes "Bommana Potharaju or Pothanna, as he is popularly known, lived some six centuries ago at Wontimitta in Cuddappah District, and sang his immortal and sweet poem."

కేశవపిళ్ళగారు పోతనను గుఱించియు, ఏకశిలను గుఱించియు పరమ ప్రామాణికులుగా సుబ్బారావుగారు తమ వ్యాసములో నుదాహ

---

* 'This poet was of the Bommara family' Etc— 'Dekkan poets' by C. Venkata Ramaswamy. P. 123.

రించిరి. కావున బమ్మెరకు 'బొమ్మెర' యన్న మాఱురూపము తెలుఁగు దేశమున నుండుటయేగాక దత్తమండలములలోఁ గూడ నున్నదని వారు చక్కఁగ నెఱుఁగుదురనుట నిశ్చయము. 'బమ్మెర పోతరాజు'ను 'బొమ్మెర పోతరాజు' అని అందురనియు వారెఱుంగుదురు. ఎఱిఁగి యెఱిఁగి యింతవాదమేల ?

(iv) 'గోలకొండ దేశములో వాడుకలోనున్న 'పాలకుర్తి నిలయా ! సోమయలింగా పాదములకు శరణు ! వురవుగ బొమ్మెర పోతరాజుకు మీరు కోరినవరములు కృపచేసినారఁట' అనుపాట. దీనిని శ్రీ సుబ్బారావుగారే తమ ద్వితీయవ్యాసమునందు నుదాహరించినారు. [395 పుట] ఇంతియకాదు. "ఈపాట వీరభద్రవిజయకర్త కన్వయించునుగాని భాగవత గ్రంథకర్త కన్వయింపదు" అనియుఁ గంఠోక్తిగఁ జెప్పిరి. [393 పుట] ఇదియు మాకు నిష్టాపత్తియె. భాగవత, వీరభద్ర విజయకర్తలు భిన్నులా, ఒక్కఁడా యన్నవాద మిచ్చటఁ బ్రస్తుతము కాదు. వాదసౌకర్యమునకై శ్రీ సుబ్బారావుగారన్నట్టు కర్తలు భిన్నులే యనుకొన్నను, బమ్మెరకు బొమ్మెరయను గ్రామ్యరూపమున్నదా లేదా యనునదియే యిచ్చట వివాదాంశము. అది యీ బమ్మెర పోతరాజున కున్ననేమి, ఆ బమ్మెర పోతరాజునకున్ననేమి ? 'బొమ్మెర బమ్మెర కాదు' అన్నవారికిఁ గుఠారమే.

ఈ సంగతిని కొంతసేపటికిఁ దెలిసికొని శ్రీ సుబ్బారావుగారదే వ్యాసమునందు నలువది పుటల తరువాతఁ దాము 395 పుటలోఁ జెప్పిన మాటను ఎట్లైనఁ దప్పించుకొనవలయునని, వేఱు ప్రత్యుత్తరమును యుక్తియు లేనందున 'శేషం కోపేన పూరయేత్' అన్నట్లు "అందలి బొమ్మెర పోతరాజు మున్ను నేను సూచించిన ప్లేపోతురాజో, ఆఁబోతు రాజో, దున్నపోతురాజో వీరభద్ర విజయకర్తయును గాఁడు"

[441 పుట] అని బూతులుదోకి[1] కసిదీర్చుకొనిరి. ఇట్లు పరస్పర విరుద్ధములయిన వ్రాత లొక్క వ్యాసమునందే వ్రాసిరి। ఇందువలననే వీరి వాదదౌర్బల్యముయొక్క ఘనత వెల్లడియగుచున్నది।।

(3) బొమ్మెర బమ్మెరయైనఁ గానిండు. ఆ గ్రామమును బట్టియే కవికి నింటిపేరు కలిగినఁ గలుగనిండు, కవి కాగృహనామము బొమ్మెరలోఁగాని బొమ్మెరయొద్దగాని యుండగ వచ్చియుండదు. కవిగాని, అతని పూర్వులుగాని బమ్మెరవిడిచి, ఓరుగల్లువిడిచి, ఒంటిమెట్టకు వచ్చినతరువాతఁగాని ఈ యింటిపేరు రాజాలదు. ఏలయన ఏయూరివారి కాయూరిపేరు ఇంటిపేరుగ నుండదు. ఇది పూర్వపక్షము। ఒక పూర్వపక్షముకంటె వేఱొక పూర్వపక్షము విపరీతమైనది, అనగా నాంధ్రుల యనుభవమునకు వ్యతిరేకమైనది. కాపురమున్న ఊరిపేరే గృహనామముగఁ గలవారు దెలుఁగు దేశమునందు వేనవేలుండగా నిట్టిసిద్ధాంతముఁ జేయు దెనుఁగు వారుందురని మే మెన్నడును అనుకొనలేదు. తాము చెప్పినమాటకు వ్యతిరేకముగ నొక్క దృష్టాంతము దొరికినఁ దమ మాట వ్యర్థమగునని యైనను పంతులుగారు తలఁపరైరి. ఇప్పుడు తమ తప్పు తెలిసికొనియు నొప్పుకొననొల్లక 'ఉన్న ఊరుసుబట్టి యింటిపేరు వచ్చుటకలదు. లేచివచ్చిన యూరుసుబట్టి యింటిపేరు వచ్చుట కలదు. కాని రెండవవిధమున వచ్చిన గృహనామముల సంఖ్య హెచ్చు' అని బదులుచెప్పుచున్నారు। ఇది ప్రతిజ్ఞాభంగముగాని ప్రత్యుత్తరము కాదు. మొదటఁ జెప్పినమాట పోయిన తరువాత 'మెజారిటి మైనారిటీ' లెట్లు వీరిమాట నిల్పఁగలవు? ఒక్క యపవాదము గానవచ్చినఁ బోయెడు సిద్ధాంతమును మెజారిటి యెట్లు రక్షింపఁగలదు? ఇట్లోడి పోయిన నప్పుడొప్పుకొనక మాట తప్పించుట వితండము.

---

1. ఈ కవి సుబ్బారావుగారు చెప్పినట్లు మూడవపోతనయైనను, శివునిచే వరములుగొన్న గొప్పభక్తుఁడని జనములచే నేఁటివఱకును పాటలలోను బద్యములలోను గీర్తింపఁబడుచున్న మహనీయుఁ డనుటకు సందేహములేదు. అట్టి భగవద్భక్తుని, భక్తుల మనిపించుకొను సుబ్బారావుగారు 'దున్నపోతు' అని తిట్టుట కడు విచారకరము.

3. తృతీయ హేతువు

భాగవతమును బూరించినవా రచ్చటివారే. ఇంటిపేళ్ళను బట్టియు వేఱుప్రమాణములనుబట్టియుఁ జూడ భాగవతమందలి నష్టభాగములను పూరించిన కవులోరుగంటివైపువా రని తెలియుచున్నందునఁ బోతనయు నటువైపువాఁ డని యూహించుట సమంజసము.

పూరించినవారు

(అ) భాగవతమందు ఖిలములైన భాగములఁ బూరించినవారు గంగన, వెలిగందల నారయ, ఏర్చూరి సింగన, హరిభట్టు. గంగనను గుఱించి మన కేమియుఁ దెలియదు. వెలిగందల ఓరుగంటికి ౫౦ మైళ్ళ దూరముననను, కమ్మంమెట్టు ఒరంగలు జిల్లాలోనే ౨౦ మైళ్ళదూరముననను, ఏర్చూరు నల్లగొండజిల్లాలో ౪౦ మైళ్ళమీదను ఓరుగంటికిని, బమ్మెర కును చుట్టుపట్టున నున్నవి. వెలిగందల నారయ తాను పోతన ప్రియ శిష్యుండనని వ్రాసికొనెను. శిష్యుఁడోరుగంటి వైపువాఁడయిన గురువు నుఅటువైపువాఁ డగుట సహజము, కాకపోవుట అసహజము. హరిభట్టు ఇంటిపేరు మనకుఁదెలియకపోయినను అతఁడు కమ్మముమెట్టువాఁడని యాతని వరాహపురాణమువలన స్పష్టము. కాని యతనికాలము మనకు స్పష్టముగఁ దెలియదు. నారయయు, ఈతఁడును ఏకాదశద్వాదశ స్కంధ ములు స్వతంత్రముగఁ బూరించుటవలన సితఁడును పోతనశిష్యుఁడేమో? ఇదంతయుఁ జూడ భాగవతము మొదట నోరుగంటి వైపే పుట్టిననియు, ఏకారణముచేతనో యందలి కొన్నిభాగములు ఖిలములై పోఁగా, వానినిఆ ప్రాంతమువారే పూరించిరనియూ, ఈపూరణ జరుగువఱకు భాగవతము లోకమున వ్యాపింపలేదనియుఁ దరువాతనే వ్యాపించెననియు నూహిం చుట సహజము.

ఇందుపై పూర్వపక్షము

గుంటూరుమండలములో ఏల్చూ రున్నది. ఇది పూర్వ మేర్చూరు. నెల్లూరి మండలములో 'వెలిగండ్ల' యున్నది. కావున నివియే భాగ వతము పూర్తిచేసిన కవుల యూళ్ళని యేల అనుకొనఁగూడదు?

జవాబు

వెలిగందల, ఏర్చూరు అను పరిశుద్ధమైన పేళ్లుగల గ్రామములు ఒరంగంటికి, బమ్మెరకు, కమ్మంమెట్టుకు సమీపమందుండగా వానిని వదలి ఏసంబంధము లేనివియు, ఏర్చూరు, వెలిగందలకు మేనమాన పోలికగలవియు నగుగ్రామముల నెవ్వరు గ్రహింతురు? ఇదియుఁగాక విడివిడిగ ఈ గ్రామములఁ గ్రహించినందున ఒంటిమిట్టవారి కేమి లాభము? తమకు లాభములేనిది, ఎదటివా రొప్పనిది యగు వాదమున కేమి పేరు?

సారాంశము

బమ్మెర, వెలిగందల, ఏర్చూరు, కమ్మంమెట్టు, ఓరుగల్లు అను నైదుగ్రామములును ఒక్కనాటిలో సమీపమం దుండుటయు, నాంధ్ర భాగవతరచనకు సంబంధించిన కవులలోని ముగ్గురి యిండ్లపేళ్లు మొదటి మూఁడుగ్రామములపేళ్ళతోఁ గలియుటయు, నాల్గవగ్రామము నాల్గవకవి నివాసస్థానమగుటయు, అయిదవ గ్రామమునకు భాగవతమందుఁ జెప్పఁబడిన 'ఏకశిలానగరమన్న పేరును పోతనకాలమున ప్రసిద్ధముగ నుండుటయు విచారించి వీరంద ఱును ఒక దేశమువారేయని అనుమతిచేయుట పాశ్చాత్య పౌరస్త్యతర్కశాస్త్రములు సమ్మతించెడి సిద్ధాంతము. లోకానుభవసిద్ధము. అట్లుగాక వీరందఱును భిన్నదేశజులు. సంబంధము లేనివారు. వీరి యింటిపేళ్ళకును పైగ్రామములకును నేమియు సంబంధము లేదు. వాని పరస్పరసాదృశ్యమును, ఈకవులే భాగవతమును పూరించుట సంభవించుటయు కాకతాళీయన్యాయమువంటిది అని వాదించుట విపరీతము, విరుద్ధము, అస్వాభావికము. వెలిగందల నారయ పోతనప్రియశిష్యుఁ డగుటయు, హరిభట్టు కమ్మముమెట్టువాఁ డగుటయు నోరుగంటి వాదమును దృఢపఱచుచున్నది.

౪. చతుర్థహేతువు

పోతనయు, సింగమనీఁడును సమకాలికులు. బమ్మెర పోతరాజు భోగినీదండకమును రేచర్లసింగమనీనికిఁ గృతియిచ్చి చెప్పెను. ఇతనిది రాచకొండ. ఇయ్యది బొమ్మెరయున్న నల్లగొండజిల్లాలోనే యున్నది.

ఇంతియకాదు. కాకతీయరాజుల ప్రభ తగినతరువాత ౧౪-౧౫ శతాబ్దములలో నీ రేచర్లవారు ప్రబలి ఓరుగల్లుకూడ దమ రాజ్యములోఁ గొంతకాలము కలుపుకొనినట్లు కానవచ్చెడిని. కావునఁ బోతన ఓరుగంటిరాజ్యములోనివాఁ డని యూహించుటయే సమంజసము.

రేచర్లవారు ఓరుగంటిపై రాజ్యముచేసిరి

[అ] రేచర్లవా రోరుగంటికిఁగూడఁ బ్రభువులుగఁ గొంతకాలముండి నందులకు దృష్టాంతములు కలవు. ఓరుగంటి సమీపమున నున్న అయ్యనవోలు దేవస్థానమున రేచర్ల అనపోతనాయనిచే శా. శ. ౧౨౯౧ లో (క్రీ. శ. ౧౩౬౯ లో) వేయించఁబడిన శిలాశాసనము నందు "అనపోతనాయనింగారు ఓరుగల్లు, త్రిభువనగిరి, రాజుకొండ, సింగపురము మొదలైన తెనుఁగుదేశ మాచంద్రతారక ముత్తరోత్తరాభివృద్ధిగాను, ధర్మరాజ్యము చేయుచును" అనియున్నది [వెలుగోటివారి వంశచరిత్రము, అను. పుట 24]. వచనసోమదేవరాజీయము మొదలయిన గ్రంథములలోఁ గూడ రేచర్లవా రోరుగంటిలోఁ గాకతీయుల తరువాతఁ గొంతకాలము రాజ్యము చేసినట్లున్నది.

ఇందుపైఁ బూర్వపక్షము

(ఆ) "భోగినీదండకము పోతన రచించినది కాదు. కూటసృష్టి"- ఇట్లు తమ కడ్డువచ్చువాని నన్నింటిని వీరు వెనుకముందుఁ జూడక 'కూటసృష్టి' యనియు, 'ఫోర్జరీ' యనియుఁ జెప్పుచున్నారు.1 కాని దానికిఁ దగిన హేతువులను మాత్రము చూపరు. వీరు చెప్పు కారణము: 'పోతన గొప్పభగవద్భక్తుడు.' 'ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల' నన్న పద్య

---

1. వీరభద్రవిజయము కూటసృష్టియనిరి; భోగినీదండకము కూటసృష్టియనిరి; నారాయణశతకము కూటసృష్టి యనిరి; ఇఁక భాగవతముగూడ-లేదా అందలి 'ఏకశిలానగరంబునకుఁ జని' అన్న భాగమైనను-కూటసృష్టి యనుట మిగిలియున్నది!! వీనినిగురించి యిందు వ్రాసిన నసలువాదము మరుగుపడునని వేఱుగ్రంథము వ్రాయఁగలము. దండకమునుగురించి మాత్ర మిందు నెక్కుడు సంబంధము కలదు గనుక నిందే వ్రాసితిమి.

మందు నరాంకితము నిషేధించినాఁడు. కావున రాజుంచుకొనిన భోగము దానిపై దండకముచెప్పునా?’ యనునది.

దానికిఁ బ్రత్యుత్తరము

పైహేతువు మనకుఁ దెలియని కొన్ని సంగతులను తెలిసినట్టులు గ్రహించుచున్నది గనుక నిది హేత్వాభాసము. పోతరాజుయొక్క చరిత్ర చిన్ననాఁటినుండియుఁ జివరవఱకును మన మెఱుఁగుదుమా? చిన్ననాఁ డెట్టివాఁడో, ఏమి చేసెనో, పెద్దనాఁ డెట్టుమాఱెనో, లేదా యెల్లప్పు డొక్కపోలికగనుండెనో మన కేమియుఁ దెలియదు. పూర్వవయస్సున రసికులై, స్త్రీలంపటులై, యద్వితీయ భక్తాగ్రేసరు లగువారు పెక్కురుగలరు. గోపీచందు, తులసీదాసు మొదలయిన వారి చరిత్ర లిందుకుఁ దార్కాణములు. మొదట తమ గ్రంథముల నరాంకితముచేసి, తరువాత దేవాంకితము చేసినవారి నెఱుంగుదుము. తిక్కన, హరిభట్టు1 మొదలగువా రిట్టివారు. కావున రెండువిధములయిన

1. భాగవతమందలి ఏకాదశ, ద్వాదశ స్కంధములను పూర్తి చేసినవాఁడును, కమ్మంమెట్టువాఁడును అగు హరిభట్టు, మొదట వరాహ పురాణమును నరాంకితముచేసి, తరువాత ‘ధనమునకై నరాధముల సన్నుతి చేయఁ బొడమిన పాపము ల్చెడుటకొఱకు’ మత్స్యపురాణము దేవాంకితము చేసెను. ఈ దండకము చివర ‘పండితకీర్తనీయుఁడగు ‘బమ్మెరపోత’ అని ప్రథమపురుషముగఁ బద్యముండుటచే నది పోతన వ్రాయలేదనియు, మఱి యెవరో వ్రాసిరనియు విచిత్రవాద మొకటి శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు చేసిరి. కాని సంస్కృతమునందును, తెనుఁగునందును ఇతర భాషలయందును కవులు తమనుగుఱించి చెప్పు కొనునప్పుడు ఉత్తమపురుషమునందు జెప్పుకొనుట కలదు; ప్రథమ పురుషమునందు చెప్పుకొనుట కలదు, ఇది భాషాసాంప్రదాయము, కవి ప్రౌఢత. ఇతరభాషలసంగతివదలి తెనుఁగువైపు చూచినను నన్నయభట్టు. ఎఱ్ఱాప్రగడ, శ్రీనాథుడు, పోతరాజు (భాగవతములో),ముక్కుతిమ్మన, అనంతుడు మొదలయిన మహాకవులే యట్లు ప్రథమపురుషముగఁదమ్ముఁ గుఱించి వ్రాసికొనియున్నారు. వీరి పేరిటనున్న కావ్యములు వీరిచే వ్రాయఁబడలేదని అనవలసినదేనా?

రెండుగ్రంథములను ఏకకర్తృకముగాఁ గానవచ్చుచుండగా నా కవిని గుఱించి పుక్కిటిపురాణములుతప్ప మతేమియుఁ దెలియనప్పుడు, ఒక గ్రంథమును మాత్రముతత్కర్తృకముగ గ్రహించి అందుఁ గానవచ్చి నటులె యాకవి జీవితకాలమంతయు నుండెనని స్వకపోల కల్పనము చేసికొని దానిని హేతువుగా జూపి రెండవ గ్రంథము తత్కృతముకాదని నిర్ణయించుట యద్భుతమైన హేత్వాభాసము. సాధింపవలసినదానిని మొదట మాఱు మాటలతో సాధించినట్లు గ్రహించుట, పిదప దానినే హేతువుగఁ జూపుట! ఇదియొక కనుకట్టువిద్య.

కావున శబ్దప్రౌఢిమయందును, శబ్దార్థాలంకారములందును భాగవత రచనకు తగ్గని యీ దండకము పోతరాజకృతము కాదని చెప్పుటకు నే హేతువును లేదు.

అతఁడిట్టి గ్రంథమును రచించియుండకుండిన బాగుండునని కోరుట వేఱు; రచింపనేలేదని రాయిగ్రుద్దుట వేఱు.

ఇంకొక పూర్వపక్షము

సర్వజ్ఞ సింగమనీఁడే మిథ్య! ఇదొక పూర్వపక్షము. సర్వజ్ఞ సింగమనీఁడెవఁడో తెలియదఁట. ఇద్దఱు ముగ్గు రా పేరుగలవాండ్రు కానవచ్చుచున్నారఁట. కావున నెవరికాలమునందును పోతనగాని, శ్రీనాథుఁడుగాని ఉండెనని అనుకొనఁ గూడదఁట!! ఇఁక సర్వజ్ఞ సింగమనీని కాలమును గుఱించి విచారింతము.

సర్వజ్ఞసింగమనీని కాలము

పోతనకాలము రమారమి ౧౩౭౦-౧౪౭౦ అని మనము గ్రహించితిమి. రమారమి అనగా ౧౦, ౨౦ ఏండ్ల వ్యత్యాసమిటుగాని అటుగాని ఉన్ననుండవచ్చును. కావున నీకాలములో రేచర్ల వంశజులయిన సింగమ నామధేయులెవరైనఁ గలరాయని మనము చూడవలయును. వెలుగోటివారి వంశచరిత్రమునుబట్టి చూడఁగాఁ బోతనకు మన మేర్పఱిచిన కాలము నందు ముగ్గురు సింగభూపాలురు కానవచ్చుచున్నారు. ౫వ, ౭వ, ౧౦వ

తరమువారు1. ౯వ, ౧౦వ తరమువారికి 'సర్వజ్ఞ' బిరుదున్నట్లు కూడ వ్రాయబడినది. ఇందు ౯ వ తరము సింగమనీఁడు రసార్ణవసుధాకర మను అలంకారగ్రంథమును సంస్కృతమున రచించెను. దీనినే సింగభూపాలీయ మందురు. దండకమునందలి 'సింగమ'ను వెలుగోటివారి వంశమునందు గుర్తించుటకు నాల్గుగుర్తులు కనఁబడుచున్నవి.

౧. దండకమందలి సింగమతాత సింగమ ('రావుసింగక్షమానాథ పౌత్రున్')

౨. తండ్రి కుమారాన్నపోత ('కుమారాన్న పోతావనీనాథసూనున్')

౩. తల్లి పోచమాంబ ('పోచమాంబాలసద్గర్భసంజాతు పై')

౪. ఇవిగాక ఈతడు 'వసంతావనీనాథసంసేవితాంచ త్పదాంభోజుఁ డఁట.

౮వ తరము చినసింగమనాయనికి నిందలి యొకలక్షణమును బట్టదు. కావున నాతని వదలివేతము. ౯వతరము సింగమనీనియందు మూడులక్షణములు పట్టుచున్నవి. ఇతనితండ్రి అనపోతన ౧౩౮౦ వఱకు నున్నట్లును, ఓరుగంటి నేలినట్లును, సింగమకుమారుఁడైన మాదానాయఁడు ౧౪౨౯ లో నున్నట్లును శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. [వె. చ. అను ౪,౫. ౧౨. చూడనగును] కావున నతఁడు ౧౪౦౦ ల ప్రాంతమువాఁడని మన మనుకొనవచ్చును. ఇది శ్రీనాథునికాలమునకును పోతన కాలమునకును సరిపోవుచున్నది.

ఇఁక నితనికి సరిపోవు మూఁడులక్షణములను విచారించెదము. ఇతని తండ్రి అనపోత. కుమారశబ్దము లేనందున మనము సంశయింప నక్కఱలేదు. సింగభూపాలీయ మీతఁడు చేసిన గ్రంథమే. అందే కొన్ని

---

1 ఈ తరములు వెలుగోటి చరిత్రము వ్రాసినవా రేయాధార మునుబట్టి నిర్ణయముచేసినది వ్రాయలేదు. మాకుఁజూడ ౧౦వ తరమువాఁడని చెప్పఁబడు సింగమ ౮వ తరముననున్న అనపోతని కుమారుఁడనియు, ౯వ తరమువాఁ డనియుఁ దోఁచుచున్నది. కాని యంమున గుఱించి యింకను ప్రమాణములను శోధింపవలసియున్నది. కావున నిప్పు డధికము వ్రాయనొల్లము. ౧౦వ తరమువాఁడేయనిగ్రహించెదము.

పే ళ్ళొకచోట కుమారశబ్దయుక్తముగను, తిరిగి యాపేళ్ళే కుమార శబ్దము లేకుండగను ఉపయోగింపఁబడియున్నవి. ఏకనామము గలవా రిద్దరున్నయెడల తరమునందుఁగాని వయసునందుఁగాని చిన్నగానున్న వారిని కుమారశబ్దముతోఁ బిలుచుట సహజము. ఇఁక నితనితాత సింగ మయే; 'వసంతావసీకుఁడు' కొండవీటి కుమారగిరిరెడ్డియని తలంచిన యెడల నీతనికి సమకాలికుఁడే. ఇట్లు దండకములోని మూఁడులక్షణము లితనియందుఁ జెల్లుచున్నవి. కాని యీ ఙవతరము సింగమ తల్లిపేరు సింగభూపాలీయమునుబట్టి 'అన్నమ'గాఁగానవచ్చుచున్నది. 'పోచమ'గ లేదు. కావున నీతఁడు దండకమునఁ బేర్కొనఁ బడినఁ సర్వజ్ఞసింగమ నీఁడు కాడని కొందఱు వాదించుచున్నారు. కాని 'అన్నమ' యనునది మాఱుపేరని యేల తలంపరాదు? వెలుగోటివారి చరిత్రయు, సింగభూపా లీయమును చూచినయెడల వీరివంశమందు ఒక్కొక్క పురుషునకు మాఱుపేళ్ళు పెక్కురకుఁ గలవు. ఉదాహరణార్థము:-యాచమ (దాచా), అనంత (అనపోత), మాచా (మాధవ), దేవగిరి (సింగ), శివ (ధర్మ రాయ) ఇట్లు పురుషులపేళ్ళ కెన్నియో మాఱుపేళ్ళుండ స్త్రీలకు మాఱు పేళ్ళుండుటయందు నాశ్చర్యములేదు.

లేదా 'పోచమ' అనుపేరు పేలవముగనున్నందున, 'పోచమ్మ' అనగా 'ప్రోచుఅమ్మ' అని యర్థము చేసికొని దానికి సంస్కృత రూపము 'అన్నమ' యని కల్పింపఁబడియుండును.

'పోచమాంబాల సత్గర్భసంజాతు' అనుమాటకు నింకొకయర్థము చేయవచ్చును, సింగభూపాలీయమునుబట్టి చూడ నందు మూలపురు షుఁడుగాఁ జెప్పఁబడిన యాచమనాయకుని భార్యపేరు 'పోచమ'. ఈమె యీ వంశమునకు మూలజనయిత్రి. పాతివ్రత్యాదికములచేవిశేషవిఖ్యాతి చెందినదగుటచే నామెవంశమువారమని చెప్పుకొనుటయందు నాశ్చర్యము లేదు. కావున మూలజనయిత్రి యగు పోచమాంబాసంతాన మని పైవిశే షమునకు నర్థము చేయవచ్చును. ఈమెవిషయమై యీవంశమువారికి

నెక్కుడు భక్తి యుండెననుటకు సింగభూపాలీయమునందు ఈమెను గురించి చెప్పినపుడు 'పోచమాతా గుణోదారా'1 యని చెప్పుటయే సాక్ష్యము. ముత్తాత భార్యను 'మాత' యనుట ఆలోచింపదగినది కాదా? ఇట్లు మూఁడులక్షణములు కలియుటయు, నాల్గవది సమన్వయించుటకు వీలుండుటయుఁ జూడ దండకమునకు నితఁడు నాయకుఁడని తలంచుటయందు విరుద్ధమేమియు లేదనవచ్చును.

ఇంకొక సింగమనీడు

పై సింగమనాయని మునిమనమఁడగు నింకొక సింగమనాయఁడు కలఁడు. ఈతని కాలము నిశ్చయముగఁ దెలిపికొనుటకు సాధనమేమియు లేదు. అయినను సింగభూపాలీయకర్త ౧౪౦౦ ల ప్రాంతమువాఁడని యనుకొన్నయెడల నాతనికి, ఆతని మునిమనుమనికిని నడుమ రెండుతరములుండును, తరమునకు ౨౦ సంవత్సరముల చొప్పున2 లెక్కవేసిన ఈసింగమనాయని కాలము ౧౪౪౧ లోఁ బ్రారంభమగును. కావుననిదియుఁ బోతనకాలమే. ఇతనియందును దండకములోని లక్షణములు కాన్పించుచున్నవి ఇతనితాత చినసింగమనీఁడు. తండ్రిఅనపోత. తల్లిపేరు తెలియదు. తమ్ముఁడు అనంతనాయఁడు. కావున దండకములోని సింగమనీఁడీతఁడైనను కావచ్చును.

పోతన పెద్దసింగమకాలీనుఁడైనయెడల ౧౪౦౦ కుఁ బూర్వము జన్మించియుండవలెను. రెండవవాని కాలమువాఁడైనయెడల ౧౪౦౦ లు

1. వెంకటగిరివారిచేఁ ప్రకటింపఁబడిన సింగభూపాలీయము చూడుఁడు.

2. తరమునకు ౨౦ తక్కువయని కొందఱనవచ్చును. కాని రేచర్ల వారిచరిత్రమునుబట్టిచూడ నింతకంటె నెక్కుడుసంఖ్య తరమునకు వేయనక్కర లేదని తోచెడివి. వెలుగోటివారివంశ చరిత్రమునందే నాలుగు తరములకు ౫౩ సంవత్సరములు ఈయఁబడినవి. [66 వ. పుట] అప్పుడు తరములకు ౧౩ ౧/౪ సంవత్సరములు పడ్డవి. ఇదియుఁగాక తరమునకు ౨౦ ఏండ్లు ప్రభుత్వ కాలముగాని వయస్సుకాదు.

తరువాత జన్మించియుండవలెను. పోతన జన్మకాలము గాని, మరణ కాలముగాని ఎన్నియేండ్లు బ్రతికినది కాని నిశ్చయముగఁ దెలియనందునఁ దప్పక అముక సింగముని కాలముననుండెనని చెప్పుటకు వీలు లేదు. దండకమునందలి వర్ణనము లిద్దఱకుఁ జెల్లును. కావున నెవ్వరి కాలమునందైన నుండితీరవలయును. ఎవ్వరికాలమునను లేఁడనుట విపరీత సిద్ధాంతము.

సమకాలికులన్న జనశ్రుతిపురాతనము.

పోతనయు, సర్వజ్ఞసింగమనీఁడును సమకాలికు లన్న జనశ్రుతియుఁ బురాతనము. ఈ జనశ్రుతి ౧౬౩౦ ప్రాంతమువాఁ డయిన కూచిమంచి తిమ్మ కవి కాలమువఱకే ప్రాతదిగా నుండెననుటకు నాతని సర్వలక్షణసారసంగ్రహమందలి 'ఘనుఁడు పోతనమంత్రి' యను సీస పద్యమే సాక్ష్యము. నిన్నటి హయగ్రీవశాస్త్రిగారి యూహను పట్టుకొని పెనగులాడెడి ఒంటిమెట్టవా రింత పురాతనకాలమునుండి వచ్చుచున్న ప్రబలజనశ్రుతిని నమ్మవలదని ఇతరులకు బోధచేయుట గొప్పవింత.

౧౬ వ శతాబ్దమువాఁడైన తాతంభట్టు భోగినీదండకమును తన లక్షణ గ్రంథమునం దుదాహరించి యున్నాఁడు.1

౫. పంచమహేతువు

ప్రబలమైన జనశ్రుతి.

బొమ్మెరగ్రామమందును, చుట్టుపట్టును భాగవతము చెప్పిన పోత రాజు బొమ్మరవాఁడే యన్న వాడుకకలదు. ఆ గ్రామమునందు భాగవత

---

1. ఆంధ్రకవుల చరిత్రము, 2 వ భాగము, తాతంభట్టు చరిత్ర. ఈ కవియొక్క 'కవిచింతామణి' యను లక్షణగ్రంథము మాకుఁ బూర్తిగ దొరకలేదు. కావున భోగినీదండకమందు నుదాహరించినది లేనిది మేము స్వయముగ జూడలేదు. వీరేశలింగముగారి గ్రంథమునుండి యీ విషయమును గ్రహించితిమి. మాకు దొరికిన భాగములో నారాయణ శతకమునుండి పద్యముదాహరింపఁబడినది. దానివిగుఱించి అధిక ముగ చెప్పుటఁ బ్రస్తుత మనవసరము.

కర్తయైన పోతరాజువిగ్రహము కలదు. దానికి బ్రాహ్మణులు పూజ చేయుదురు. ఇందుఁ బోతరాజు మళ్లను కలవు. ఇంతియకాదు. ఈ గ్రామమునకు స్వాములును, పర్గణాకు దేశపాండ్యాలును ఆయన వెల్లుట్ల వారు భాగవతకర్తయైన పోతరాజు తమ వంశమువాఁడన్న ప్రతీతి తమ వంశమునందుఁ బూర్వమునుండి పరంపరాగతముగ వచ్చుచున్న దని చెప్పుచున్నారు. దీనిని ధృవపఱచుటకు వెల్లుట్లవారి గోత్రమును పోతరాజు గోత్రమును ఒక్కటి కౌండిన్య. కావున బోతరాజు ఓరుగంటి వైపువాఁడనుట సిద్ధము.

ఇం దెన్నియో ప్రమాణములు గలవు.

(అ) ఇందు నాల్గయిదు ప్రమాణములు కలవు. ఒంటిమిట్ట వారి వలెఁ బ్రమాణముల సంఖ్య చూపుటకు వెక్కువగ వేసికొనవలయు నన్న నట్లు చూపవచ్చును గాని యివి యన్నియు జనశ్రుతి సూచకము లగుటచే నొక్కటిగ నిచ్చుట న్యాయమని మా తాత్పర్యము. ఇందు మూడుసంగతులు ముఖ్యముగ గమనింపఁదగినవి.

(౧) ఓరుగంటికి సమీపమందున్న బొమ్మెరగ్రామమునఁ బోత రాజుండెనని ప్రవాదముండుట.

(౨) ఆగ్రామాధిపతులవంశమున, పోతన తమవంశమువాఁడన్న ప్రవాద ముండుట. ఈ రెండే హేతువులయి యున్నయెడల నివి కేవలము జనప్రవాదము కనుక స్వతంత్రప్రమాణములు కావు. వీనిని ధృఢపఱచు మరియొక స్వతంత్రప్రమాణముతో నివి చేరినఁగాని వీనికిఁ బ్రామాణ్యము లేదు.

(౩) అది పోతనగోత్రమును, వెల్లుట్లవారిగోత్రమును కౌండిన్య మగుట :

ఇన్ని హేతువులును కాకతాళీయన్యాయమునఁగూడిన వనఁగలరా? రాత్రిప్రతిమలను, భూమిపేళ్ళను, సంకల్పములను, తాంబూలములను వలయునేని క్రొత్తగఁ బుట్టించినఁ బుట్టింపవచ్చును గాని, ఒకానొక కుటుంబపు గోత్రమును పుట్టించుట శక్యమా? కావున జనశ్రుతికి సరి పోవునట్లు గోత్రము కలయుట, జనశ్రుతి సత్యత్వమునకుఁ బ్రబల

నిదర్శనము. ఇంతకంటెఁ బ్రబల జనశ్రుతి మఱియొకటి యుండఁ బోదు. దీనిముందు నొంటిమిట్టవారి జనశ్రుతి వెలవెలఁబారుచున్న దనుటకు సందేహములేదు. అందునుగుఱించి పూర్వపక్షఖండనమునందు వివరముగ వ్రాయఁబడును.

పూర్వపక్షము.

"బమ్మెరలోఁ బోతన భాగవతము వ్రాసిన ట్టిచటఁ బ్రవాదము కలదు. అయ్యది ఓరుగంటిలో వ్రాసెనన్న దానికి వ్యతిరేకము. ఈ రెండును ఒకటి నొకటి విధ్వంసము చేయును. కావునఁ బోతన భాగవతము బమ్మెరలో వ్రాయలేదు. ఓరుగంటిలో వ్రాయలేదు. మా ఒంటిమెట్టలో వ్రాసెను!"-అన్న యొక యపూర్వ పూర్వపక్షము కలదు.

ఇందు మనకుఁ దెలియని కొన్ని సంగతులు దెలిసినట్లు గ్రహించుట యను దోషము ప్రధానము. భాగవతగ్రంథము పెద్దది. కొలదికాలములోఁ బూర్తియగునది కాదు. దానిని పూర్తిచేయుటకుఁ గనీసము ౧౦ సంవత్సరములైనను పట్టియుండును. ఈ కాలమంతయు నాతఁ డొక్కస్థలమునందే కూర్చుండియుండెనని మనకెట్లు తెలియును? ఏకశిలానగరమునందు ననఁగా నోరుగంటిలో బ్రారంభించెనని మాత్రము మన మెఱుఁగుదుము. కొంత యోరుగంటిలోను కొంత స్వగ్రామములోను వ్రాసియుండఁగూడదా? ఇదియునుగాక పోతనకును ఓరుగంటికిని నెట్టి సంబంధ ముండెనో మనకుఁ దెలియదు. గ్రామనామము వలనను, లోకమందలి వదంతివలనను, ఇప్పటి కరణముల కుటుంబవృత్తాంతము వలనను, గోత్రమువలనను పోతరాజుకుటుంబమును, అతఁడును బొమ్మెరవారని తెలియుచున్నది. భాగవతమునందలి వాక్యములనుబట్టి యాతనికి నేకశిలానగరమం దనఁగ నోరుగంటిలోఁ గురువృద్ధ బుధబంధుఁజను లుండిరనియు తెలియుచున్నది. అందువలన నితఁడు పుట్టినప్పటి నుండియుఁ జచ్చువఱకును ఒక్క యోరుగంటిలోఁ గాని, ఒక బమ్మెరలోఁ గాని ఉండవలయునని నిర్బంధమా యేమి? ఈతఁడు కుటుంబమునకుఁ బెద్దవాఁడు కాఁడు. కావున గ్రామము కరణీక మీతనికుండదు. పండితుఁడును, కవియు, బీదవాఁడును అగు నీతఁడు సమీపమందున్న

గొప్పపట్టణమునకుఁ బోయి ఋజుమార్గముననే కొంతధనమార్జించి కుటుంబపోషణము చేయఁగూడదా? ఉండిన నొక్క యోరుగంటిలోనే, లేకపోయిన బమ్మెరలోనే యుండవలయునా? పుట్టినప్పటినుండియు జచ్చువఱకుఁ గదలక మెదలక ఒంటిమిట్టలోనే యున్నాఁడని చెప్పినంతమాత్రమున నావాదమున కేమి యాధిక్యము వచ్చును?

కుటుంబములోని తెలివిలేనివారు కొందఱు మిరాసిగ్రామమును కనిపెట్టుకొని యుండుటయు, తెలివిగలవారు చెన్నపట్టణమువంటి గొప్ప నగరములకుఁ బోయి ధనార్జనముచేసి యింటికిఁ దెచ్చుటయు మన మిప్పుడు చూచుటలేదా? అట్లే పోతరాజు సమీపమందున్న ఓరుగంటి పట్టణమునకుఁ బోయి వచ్చుచుండఁ గూడదా? సుబ్బారావుగారు చెన్నపట్టణమున లేరా? వారి రామాయణము వారంతయు నొక్కయూరనే వ్రాసిరా? అట్లే పోతరాజు చేసియున్న నేమితప్పు?

భాగవతరచనా ప్రారంభానంతరము పోతన ఓరుగంటిలోనే కాపుర మేర్పఱచుకొనియె ననుకొన్నను, స్వగ్రామమున కప్పుడప్పుడైనను వెళ్ళియుండుట అసంభవమా? అట్లు వెళ్ళియున్నప్పు డచ్చట భాగవతమందలి ప్రకరణములు రచించియుండుటయు నసంభవముకాదు. కావున నెటుచూచినను ఇందు వైరుధ్య మేమియులేదు. వైరుధ్యములేని రెండు ప్రమాణము లున్నప్పుడు వానిని సమన్వయించుకొనుట మీమాంసా సాంప్రదాయముగాని తెలియని విషయములను తెలిసినట్టుగ గ్రహించి యా ప్రమాణములను ఆక్షేపించుట అదరగొండ మనిపించుకొనును.

పోతనకాలమునందు ననగా ౧౪-౧౫ శతాబ్దములందు నోరుగల్లు గొప్ప పట్టణముగనే యుండెను. ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుని తరువాత దాని పూర్వవైభవము తగ్గినను ౧౪౪౦ వఱకు గాకతీయవంశమువారో వెలుగోటివారో యచ్చట రాజ్యముచేయుచుండిరి. తరువాత నది కొంత కాలము పూర్తిగఁ దురకల రాజ్యమునఁ గలిసినను, జుట్టుపట్టునున్న అయిదారు జిల్లాలకు గొప్ప పట్టణముగను వర్తకస్థానముగను ఉండెను. ఇప్పటికిని పూర్వ మోరుగంటిలోని వాడలుగనున్న 'హనుమకొండ,

మట్టెవాడలు గొప్ప వర్తకస్థలములు. లక్షాధికులయిన కోమటు లచ్చటఁ గలరు.

తురకలక్రింద నున్నప్పుడును వారియొద్ద హిందువులు మంత్రులుగ నుండుటయు, వారు కవుల కాశ్రయ మిచ్చుటయుఁ దటస్థించుచు వచ్చెను. క్రీ. శ. ౧౫౦౩ వ యేటి దగు చిత్తాఫఖానుని శాసనమొకటి ఓరుగంటిలోఁ గలదు. చిత్ర భారతము కృతినందిన పెద్దామాత్యుఁ డీఖానుని మంత్రియే. చరిగొండ ధర్మన కవికి నాశ్రయమిచ్చి చిత్ర భారతము వ్రాయించినది ఈ మంత్రియే. ఈ కవి పోతన కాకతరము తరువాతివాఁడు.

కావున రాజున్నను లేకపోయినను, పెద్ద పట్టణమగుటచే పలువురు విద్వాంసులును, కవులును, రసికులగు శ్రీమంతులును ఉండుట సహజము. వారి సహవాసనిమిత్తమైనను పోతరాజచట నెక్కుడుగ నున్న నుండవచ్చును. వారిలో నొకానొక మహానుభావుఁ డీకవివర్యుని నాదరించిన నాదరించియుండవచ్చును. కావున మనకుఁ దెలియని సంగతులను గుఱించి అసంభావ్యపు టూహల నేల పన్నవలయునో మాకుఁ దెలియదు.

ఒంటిమిట్టలోమాత్రము కొంత వ్రాయఁగూడదా ?

ఇట్లు ఓరుగంటిలోఁ బ్రారంభించి, కొంత బమ్మెరలోను వ్రాసెనని మీరు చెప్పునపుడు మా ఒంటిమిట్టలోఁ గూడఁ గొంతయేల వ్రాసియుండఁ గూడదని ఒంటిమిట్టవా రడుగవచ్చును. వారిట్లడుగుట న్యాయమే. దానికి మే మడ్డంతరపెట్టము. భాగవతమునందుఁ జెప్పఁబడిన ఏకశిలానగర మనగా ఓరుగల్లేయని సిద్ధాంత మంగీకరించిన తరువాత మఱియెక్కడను భాగవతమందలి యేభాగమును పోతన వ్రాయఁ గూడదు వ్రాసియుండఁడు. మొదటినుండి చివరవఱకు నోరుగంటి గోపాలదేవుని యాలయములోనే వ్రాసెనవి మా బలవంత మేమియు లేదు. మీయూరువచ్చి వ్రాసెనని చెప్పుకొనిన మీకు సంతోషమేని చెప్పుకొనుఁడు. మే మడ్డమురాము. మీయూరువచ్చి కొంత చెప్పియుండవచ్చును. ఇంగ్లాండువెళ్ళి కొంత చెప్పియుండవచ్చును. అమెరికాలోఁ

గొంత చెప్పియుండు: చెప్పకయుండును. అనుకూలముగ గాని ప్రతికూలముగఁ గాని ప్రమాణములు లేనప్పుడు ఎవ్వరెన్ని చెప్పుకొనిన మాకేమి?

వీరేశలింగముగారి పూర్వపక్షము

శ్రీ రిశేషులయిన రావుబహదరు కందుకూరి వీరేశలింగముగారంగలు వాదులయినను ఒక్క విషయమై పూర్వపక్షము చేసియున్నారు. పోతరాజు నియోగియు, శైవుఁడును అగుటచేతను, నెల్లూరు వారు గోలకొండ వేపారులును, వైష్ణవులును అగుటచేతను పోతన వీరి వంశమువాఁడు కాఁడని వారు వ్రాసిరి [ఆం. క. చ. ౧ భా. ౧ పుట ౫౮౬] (క్రొత్తకూర్పు). కాని వారిహేతువు సరియైనదికాదు. ఆఱువేల నియోగులలో నొక్క కుటుంబమువారిలో, ఒక్క యింటిపేరు గలవారిలోఁ దశరాత్రజ్ఞాతులలోఁ గొందఱు స్మార్తులయిన యద్వైతులుగను, కొందఱు లింగధారులయిన శైవవిశిష్టాద్వైతులుగను, కొందఱు విలువుబొట్టుపెట్టువారుగను, ఇట్టివారిలోఁ గొందఱి పూర్వులకు వైష్ణవులు గురువులుగా నుండి కొన్ని తరములనుండి మాత్రము వీరు స్మార్తులగుటయుఁ జూచుచున్నారము.

ఈ ప్రాంతమునఁ గొందఱు గోలకొండ వేపారుల కుటుంబములలోఁ గొందఱు ముద్రాధారణముగల వైష్ణవులుగను, కొందఱు స్మార్తాచారము గలవారుగను ఉండుటయు, ఒకప్పుడు వీరు వారుగను, వారు వీరుగను మారుటయు గలదు. ఉత్తర సర్కారులలోఁ దాము ఆఱువేల నియోగులమని చెప్పుకొను కుటుంబములు పెక్కులు మొదట గోలకొండ వేపారులుగనుండి, వైష్ణవులచేఁ జక్రాంకితములు చేయించుకొని విలువుబొట్టు పెట్టుచుండెడివారు. ఇటీవల వైష్ణవగురువులను పరిత్యజించి స్మార్తాచారమునే అవలంబించియున్నారు. నియోగులు శైవమునుండి స్మార్తవము, అందుండి వైష్ణవము-ఈతీరుగ మాఱుట యొకవింతకాదు. కావున, బమ్మెరవారు కొందఱు లింగధారులుగను, కొందఱు గోలకొండ వేపారులుగను ఉండుట యస్వాభావికముకాదు.

బమ్మెర పేరు విని భయపడుట

ఒంటిమిట్టవాదులు, బమ్మెరవాదమును ఓరుగంటి వాదమును వేఱు వేఱనియుఁ, బరస్పర విరుద్ధములనియుఁ బైకి వాదమునకై చెప్పినను బొమ్మెర గ్రామాస్తిత్వమును (ఉనికియు) అందలి జనశ్రుతియు, ఓరుగంటివాదమునకు ముఖ్యమైన ప్రమాణమనియు, అది యున్నంత వఱకు నొంటిమిట్టవాదము తలయెత్తనేరదనియుఁ బ్రతిపక్షులకు దృఢమైన సమ్మకము కలదనియు, బొమ్మెరనామము వినగనే వారు మిక్కిలి భయపడెదరనియుఁ దెలిసికొనుటకు శ్రీ సుబ్బారావుగారి యీక్రింది వాక్యములు చూడనగును.

"నేను వెలిగందలను వదలెదను. తాము బమ్మెరను వదలుదురు గాక! తరువాత నోరుగంటివారి వాద మెన్ని కాళ్లప త్రించునో చూతము" (సు. ద్వి. వ్యా. ౩౯౭ పుట.)

"ఆయాధారము (బొమ్మెర జనశ్రుతి) పోయినయెడల నోరుగంటివారి వాదమున కాధారము క్రింద మన్ను, మీదమిన్ను, నడుమ సున్న యయ్యెను" (సు. తృ. వ్యా. ౧౮౧ పుట.

పూర్వపక్షఖండనము

నిన్నటి నిరాధార ప్రమాణములు

ఇట్లు బమ్మెర పోతరాజు ఓరుగంటిప్రాంతమువాఁడని చూపుటకుఁ గల ప్రమాణములను ఇదివఱకుఁ జూపితిమి. వానిపై బ్రతిపక్షులు తెచ్చు నాక్షేపములకును సమాధానము చెప్పితిని. ఇఁక నొంటిమిట్టవాదులు పోతన ఒంటిమిట్టనివాసి యని చూపుటకుఁ దెచ్చిన ప్రమాణములను గుఱించి విచారింతము.

ఒంటిమిట్టకుఁ బోతనకాలమున నేకశిలానగర మన్న పేరుండెనని చూపుటకు వీరు మూఁడు గ్రంథప్రమాణములను కనఁబఱచిరి. అందు మిక్కిలి పురాతనమైనది ౧౮౪౪ లోను, రెండవది ౧౮౯౩ లోను, మూఁడవది ౧౯౦౬ లోను వ్రాయఁబడినది!!! కావున

నివి ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములలో నొంటిమిట్టకు నేకశిలానగరమన్న పేరుండెననుట కెట్లుపయోగించును? అదియుఁగాక ఓరుగంటివారు చూపు నట్టి సమ, సమీప, పరంపరాగత కాలీనోద్గ్రంథ శాసనాదికము లవి యెడు రత్నపుంజములయెదుట ఈ నిన్నటి, నేఁటి నిరాధారప్రమాణ ములు గుడ్డిగవ్వయైనను చేయునా? ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములం బుట్టిన గ్రంథరాజములును, శాసనములును ఓరుగంటికి నేకశిలయన్న పేరు న్నట్టు ఘోషించుచుండఁగా వాని నన్నిఁటిని దృణీకరించి. యాధార మును జూపక నిన్నఁబుట్టిన యొక గ్రంథమందలి పీఠికలోని 'పుట్టు నోట్టు'ను పరమప్రమాణముగ గ్రహించి పోతనకాలమున ఒంటిమిట్టకు ఈ పేరుండెనని గ్రహింపుమనిన నెవ్వరు గ్రహింతురు?

పోతనకాలమున నేగ్రామమునకు నేకశిలయను పే రుండె నను నది యిచ్చటఁ జర్చాంశముగాని. నిన్న మొన్న నెవఁడైన ఒంటిమిట్టకు ఏకశిలయనునది సంస్కృతరూపమని భ్రమపడెనా లేదా యన్నది చర్చాంశము కాదు. నిన్న నొకఁడు - అతఁ డెంతగొప్పవాఁడైనను కానిండు - ఒంటిమిట్టను ఏకశిల యన్నందున ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దము లలో నది ఏకశిలానగరమగునా? ఈ ముఖ్యాంశమును ఒంటిమిట్టవాదులు మఱచినందున ౧౮౪౮ లోని "పుట్టునోట్టు"ను జూచి వారు పరమ ప్రమాణముగ నంతసించుటకుఁ గారణమైనది. ఇఁక నీ నూతనప్రమాణ ముల యోగ్యతలను కొంచెము వివరముగఁ జూతము :—

(అ) భాగవత పీఠికలోని ఫుట్‌నోట్ (౧౮౪౮.)

క్రీ. శ. ౧౮౪౮ లో నాంధ్రభాగవతమును మొట్టమొదట హయ గ్రీవశాస్త్రిగారు ప్రకటించినారు. దానికి నొక పీఠికవ్రాసి యందుఁ బోతన చరిత్ర వ్రాసిరి. పీఠికయం దంతటను పోతన ఏకశిలానగరవాసి యైనట్టే వ్రాసియున్నది. కావున నెద్దానిఁజూచి యాపీఠిక వ్రాయఁబడెనో యా మూలగ్రంథమందు ఏకశిలానగరము పేరే యున్నదనుట స్పష్టము. పీఠికలో నొకచోట ఏకశిలానగరశబ్దముపైఁ జుక్కపెట్టి పుటకడుగున "ఫుట్‌నోట్"లో "ఈ గ్రామమునకు ప్రతినామము ఒంటిమిట్ట: ఇది కడపకు దక్షిణమున చెన్నపట్టణమునకు బోయే బాటలో మొదటి మజిలీ

స్థలముగా నుంటుంది" అని వ్రాసిరి. ఈ "ఫుట్ నోట్" శాస్త్రిగారి స్వాభిప్రాయమనుట స్పష్టము. కానియెడల పై పీఠికలోని చరిత్రములో వ్రాయక క్రింది "ఫుట్ నోట్"లో వేయుట యేల?)

'కాదు-కాదు. ఈ "ఫుట్ నోట్" గూడ శాస్త్రిగారికి దొరకిన పురాతనగ్రంథమునందుండె'నని ప్రతిపక్షు లనుచున్నారు: ఎట్టి విపరీతపు సంగతులనైనను జెప్పుటకు వారు వెనుదీయరు. పురాతనగ్రంథమందు చెన్నపట్టణము ఛాట, మజిలీలుండునా? అట్లున్న నది ప్రాచీన గ్రంథ మగునా? అనియైనను ఆలోచింపరైరి!

ఇది ౧౮౪౮ లో హయగ్రీవశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము. ఒంటిమిట్టకు సంస్కృతనామము ఏకశిలానగరమని వా రిట్లభిప్రాయపడుటకు హేతువు లెవ్వియో వారు వ్రాయలేదు కావున నొంటిమిట్టవాదులకీ ప్రమాణమువలన నేమిలాభము? 'ఒంటిమిట్ట' యను తెనుఁగుపేరునకు సంస్కృతభాషాంతరము 'ఏకశిలానగరము' అగునని ఊహించి వా రట్లు వ్రాసియుండవచ్చును. ఇట్లుచేయుట యొకవింత కాదు. పూర్వ గ్రామనామములను పోల్చుకొనవలసి వచ్చినప్పుడు వేఱుమార్గము లేనియెడలఁ బండితు లిట్టియూహలు చేయుచుండుట సహజమే. అట్లే వారు యోచించియుందురు. లేదా ఒంటిమిట్టవాదులకు ననుకూలముగ నూహింపవలెనన్న ఆకాలమందు వారు ఒంటిమిట్టలోని జనశ్రుతి విని వ్రాసియైనను వ్రాసియుందురు. మొదటి యూహే నిజమైనయెడల వారి తర్కమే యిందుకు హేతువు. రెండవ యూహే నిజమైనయెడల నొంటిమిట్టయందలి ౧౮౪౮ లోని జనశ్రుతియే యిందుకు హేతువు. ఏది హేతువైనను ౧౯-౨౦ వ శతాబ్దమునందు నొంటిమిట్టకు నేకశిలానగరమన్న పేరున్నట్లు చెప్పుటకు ఈ "ఫుట్టునోట్టు" ఉపయోగపడుననుట వింతలోనివింత. ఇయ్యది ౧౮౪౮ లో జనశ్రుతి యుండెనని

చూపినఁ జూపునేకాని అంతకంటె నిందు నధికప్రాముఖ్య ముండదు.1

(ఆ) మ్యాక్‌లీన్స్ మాన్యుఅల్ (౧౮౯౩).

ఒంటిమిట్ట వారి రెండవ గ్రంథస్థప్రమాణము ౧౮౯౩ లో మ్యాక్‌లీన్ దొరచే నింగ్లీషునఁ బ్రకటింపఁబడిన 'మ్యాన్యుఅల్ ఆఫ్ అడ్మినిస్ట్రేషన్ ఆఫ్ ది మద్రాస్ ప్రెసిడెన్సి' (Manual of Administration of the Madras Presidency) అను గ్రంథముయొక్క మూఁడవ సంపుటము. ఇది కోశ (Glossory) రూపము. ఇందు "వొంటిమిట్ట"2 శబ్దము క్రింద నొంటిమిట్టకు నేకశిలానగర మను పేరున్నట్లు వ్రాయఁబడియుండెనని ఒంటిమిట్టవాదులు చెప్పుచున్నారు. అం దట్టి యర్థము స్పష్టముగ లేదని మా తాత్పర్యము. ఆ యర్థమును గుఱించి తరువాత విచారింతము. కాని వాద సౌకర్యార్థ మిదియే యర్థ మని గ్రహించినను ఇందుపై ఈ క్రింది యాక్షేపణములు కలవు :—

(౧) ౧౮౯౩ లో నెవరో దొర యేప్రమాణమును ఈయక వ్రాసినమాట ౧౫ వ శతాబ్దమందు నొంటిమిట్టకు నీ పేరుండెనని యెట్లు స్థిరపఱచును ?

---

1. జనప్రవాద మొంటిమిట్టలో ౧౮౪౮ కిఁ పూర్వము లేదనియు, నందువలన హయగ్రీవశాస్త్రిగారి "పుట్టునోట్టు" పుట్టిన తరువాతనే యీ జనశ్రుతి పుట్టినదనియు మా యభిప్రాయము. 'ఒంటిమిట్ట కైఫీయతు'వలన ౧౮౦౦ ల ప్రాంతమున నీ జనశ్రుతి లేదనుట స్పష్టము. ఈ సంగతి 'ఒంటిమిట్ట యెప్పుడును ఒంటిమిట్టయే' యన్న శీర్షిక క్రింద నధికముగఁ జర్చింపఁబడును.

2. ఒంటిమిట్టవారిధోరణినే మే మవలంబింపదలచినయెడల నిది "వొంటిమిట్ట" కాని "ఒంటిమిట్ట" కాదని మొండివాదము ప్రారంభింపవచ్చును. మాకు ఛలజల్పవితండములతోఁ బనిలేదు. ఇదియుఁగాక ప్రమాణాప్రమాణ తారతమ్యజ్ఞానము కలవారందఱును ఇట్టి ప్రమాణమును నికృష్టప్రమాణముగా నెంచుదురు కావున, దీనిని గుఱించి యెక్కువ వాద మనావశ్యక మని మా తాత్పర్యము.

(౨) ౧౮౪౮ లోని హయగ్రీవశాస్త్రిగారి "పుట్టునోట్టు" తరువాతఁ బుట్టినది కావున దీనికి దానికంటె నెక్కుడుప్రామాణ్య మెట్లు వచ్చును? కావున దీనిని దానికంటె స్వతంత్రప్రమాణముగ నుదాహరించిన నేమి లాభము?

(౩) ఈ ప్రమాణమునందే ఓరుగంటికిఁ గూడ నేకశిలానగర మన్న పేరున్నట్లు సూచింపఁబడెఁ గావున నీ ప్రమాణమును గుఱించి యొంటిమెట్టకు నాధిక్యత యెట్లు?

(౪) ఓరుగల్లువారు ౧౮౭౩ లోఁ దమ గ్రామమునకు ఏకశిలా నగరమన్న పే రుండెనని యీ ప్రమాణమును జూపినయెడల, మా గ్రామమునకుఁ గూడ నాయేట నీనామము కలదని చెప్పుటకు నొంటిమిట్టవా రీ ప్రమాణమును చూపినఁ జూపవచ్చునేగాని మఱియెందుకును ఇది పనికిరాదు.

ఇఁక మూలమునందు నేమున్నదో చూచి దానియర్థమును విచారింతము :—

"Vontimittah (వొంటిమిట్ట vontimitta, Tel) From (Onti, tel. single+mitta, tel. mound) [or]. Sanskrit name, (ekasilanagara), meaning single rock city [Warangal]..."

ఈ పై యింగ్లీషు వాక్యముల కేమి యర్థము? "వొంటిమిట్టకు 'ఏకశిల' యని పేరు గలదనియా? లేక వరంగంటికిఁ గలదనియా? లేక 'ఒంటిమిట్ట'కు గూడ 'వరంగల'న్న నామము గలదనియా? అర్థము సందిగ్ధమన్న మాట నిజము. మిట్టశబ్దము వచ్చునచోట దానికి Mound (దిబ్బ) అని యర్థము చేసియు, ఏకశిలలోని శిలకు Rock అని అర్థమిచ్చినచోట ఒరంగంటి పే రుదాహరించుటవలన నవి వేఱు వేఱనియే యతని తాత్పర్యముగఁ గనఁబడుచున్నది.

ఒరుంగంటి శబ్దమునొద్దఁగూడ [Vontimitta] 1 అని యిచ్చి నాఁడు. గనక నివి కేవలము "క్రాస్‌రిఫరన్సులు" అనఁగా నొకదానిని చూచినతరువాత మఱియొకదానిని, వాని సామ్యమువలనఁ జూడుమని గ్రంథకర్త తాత్పర్యమందురా? మాకు నిష్టాపత్తియే. అప్పుడు రెంటికి ఏకశిలానగరమన్న పేరున్నదని అతడు స్పష్టముగ వ్రాసెనని ఒప్పుకొనవలెను. అట్లైన ఈ ప్రమాణమును గుఱించి వ్రాయునపుడు సుబ్బారావుగారు "ఇట్టి దోరుగంటికి నాకాశ పుష్పముకదా?" యని వ్రాయుట యేమిన్యాయము? ఇతరు లిట్లు వ్రాసియుండిన వీరెన్ని తిట్లు తిట్టియుందురో?

(౩) మూఁడవ గ్రంథరాజము తప్పులతడక. క్రీ. శ. ౧౯౦౬ ।

ఇఁక వీరి మూఁడవ గ్రంథరాజమును చిత్తగింపుడు. దీనికిఁ బేరు 'ఒంటిమిట్ట లేక యేకశిలామహాత్మ్యము'!! ఇది ఒంటిమిట్టకు సమీపమున నుండు ఓబిలి గ్రామ నివాసియగు కోవూరు రామదాసుగారిచే ౧౯౦౬ సం॥ అక్టోబరు నెలలో వ్రాయఁబడినది! ఇంత పురాతన గ్రంథ మొంటిమిట్ట వాదులకు దొరకిన తరువాత నోరుగంటివాద మాఁగగలదా! ఇది తప్పులతడక. వచ్చిరాని తెనుఁగులో నీ కవి (?) ఒంటిమిట్ట గౌరవము హెచ్చించుటకై వ్రాసిన పొత్తము. దీనిని 'గ్రంథము' లేక 'కావ్యము' అనుటకును యోగ్యతలేదు. కాని దాని యోగ్యతతో

1. "Warangal (ఒరుంగల్లు Orungallu Tel.) From (Oru Tam. Single + Kal, Tam, stone) [Or] Sanskrit name (Varnakula), meaning caste + collection; (ekasilanagari) meaning one + stone + city; from the single stone wall round the town [Vontimitta]. Ancient capital of The Andhram [q. v.] country [Charitram], the Hyderabad territory" [Maclean's manual.]

న కిచ్చుట బనిలేదు.[1] దీని ప్రామాణ్యవిచారమే ప్రస్తుతము. ఇందు టిమిట్ట కైఫీయతులోని కథలును, భాగవత పీఠికలోని కథలును పి పిచ్చిపద్యములుగ నల్లఁబడినవి. ఒంటిమిట్టకు నేకశిలానగర న్న పేరుండిన ట్లిందు నుండుటయేగాక, అయ్యలరాజు తిమ్మరాజు రిత్రమును, బమ్మెర పోతరాజు చరిత్రమును, ఇమాంబేగు అను తురక ని చరిత్రమును, ఒంటడి మిట్టడి చరిత్రమును - ఇట్లెన్నియో గలవు! ాయినను స్కాందపురాణములో నున్నదని యెవరో ధూర్తు వెంకటా చలమయ్య తనకుఁ బంపిన తెలుఁగువచనమును బట్టి యీ కావ్యము వ్రాసితినని ఈ కవి వ్రాసెను కావున వేదవ్యాస రచితమైన స్కాంద పురాణములో నీ కథలన్నియు నుండెనని మనము నమ్మవలెనఁట!

ఇట్టిది ప్రమాణముగ నొంటిమిట్టవాదులు చూపుటవలననే వారి ప్రమాణ దారిద్ర్యము స్పష్టమగుచున్నది. ఔను! పాపము! వేఱుగతి లేనప్పు డేమిచేయగలరు? సముద్రమున మునుగుఁన్నవానికి గరికెపోఁచ యైనను గొప్ప నావవలెఁ దోచుఁగదా!

ఇది స్కాందపురాణములోనిది యని యెవరో చెప్పిరని కవి వ్రాసెఁగాన (తాను చూచితిననియుఁ గాదు) సంస్కృత స్కాందపురాణములోని యీ భాగములు దొరకనిదే దీనిని ఎవం డైనను ప్రమాణముగఁ దీసికొని ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములలోని ప్రస్తుతస్థితిని నిర్ణయించుకొనునా? గ్రంథకర్త తన గ్రంథప్రాశస్త్యము నకై వ్రాసినంతమాత్రమున మూలగ్రంథము దొరకనిదే, వేదవ్యాసుల నాఁటికే ఒంటిమిట్ట యుండెననియు, అందుఁ బోతరాజును, ఇమాం బేగును కాపురముండిరనియు నమ్మవలెనా? ఇంతకంటె విపరీతవాదము మఱియొకటి యుండదు! ఈ యొక్కవాదమువలననే, స్థాలీపులాక

1. ఈ గ్రంథము తప్పులతడక యని శ్రీ సుబ్బారావు పంతులు గారే వ్రాసియున్నారు (చూడు. మొదటి యుపన్యాసము. ఆం. సా. ప. ప. సం. ౬, పుట ౧౫౩.)

న్యాయముగ, మనము వీరి ప్రమాణబలమును వాదపద్ధతియుఁ దెలిసికొనవచ్చును.

స్వతంత్రములా ? వాదమునకుఁ బూర్వపువా ?

"ఈ స్వతంత్ర (?) ప్రమాణములు మూఁడును నీవాదము విజృంభించుటకు ముందే పుట్టినవి. కాపున ననాదినుండి యొంటిమిట్టకును నేకశిలానగరనామ ముండుట విస్సందేహము" అని సుబ్బారావుగారు మొదటివ్యాసమునందు వ్రాసిరి. !!!

ఇవియా స్వతంత్ర ప్రమాణములు? నిన్నపుట్టిన యాపొత్తములే ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములలోని సంగతులకు స్వతంత్రప్రమాణము లయిన యెడల నిఁక దేనికి నేది స్వతంత్రప్రమాణము కాదు? నేఁడెవఁడైనను నాలుగు పంక్తులు వ్రాసి దానికి ఢిల్లీ మహాత్మ్యమని పేరుపెట్టి ఒంటిమిట్టకు స్ట్రాట్ఫర్డ్ అను నామము గలదనియు, అందు షేక్స్పియరు పుట్టెనని నాలుగు కాగితములు వ్రాసియుంచిన నది స్వతఃప్రమాణమనియే మనము గ్రహింపవలెను. అయితే ఆ కవిమాత్రము ఈ మహాత్మ్యము స్కాందపురాణాంతర్గత మని వ్రాయుటకు మరువఁగూడదు. ఇంతియ ఒంటిమిట్టవారు కోరునది!

ఆయా గ్రంథకర్తల కాలమునఁ గొంద ఱట్లనుకొనుచుండి రనుటకు నీ గ్రంథములు స్వతఃప్రమాణములందురా మా కిష్టాపత్తియే.

ఇవి యీ వాదము విజృంభించుటకుఁ బూర్వమే పుట్టినవఁట. ఈ వాదమనఁగా సుబ్బారావుగారికి రామయ్యగారికి నిప్పుడు జరిగిన వాదమని కాఁబోలును వీరి తాత్పర్యము. కాని పోతరాజు స్థలనిర్దేశ విషయమైన వాద మింతకుఁ బూర్వమే పుట్టినది. గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు ౧౮౭౮ లోనే తమ కవిజీవితములందు హయగ్రీవశాస్త్రిగారి "పుట్టునోట్టు"ను అనఁగా ఒంటిమిట్టవాదమును పూర్వపక్షము చేసి ఒరంగల్లువాదమును నిల్పియున్నాఁడు. ఒంటిమిట్టవాదుల కీసంగతి తెలిసియు శ్రీరామమూర్తిగారి యితర వ్రాతల విషయమై యీ వాదమునందే

యుదాహరించియు, ఈ సంగతి దాచిపెట్టిరి.1 ౧౮౯౩ లోను, ౧౯౦౬ లోను ఎవఁడో వ్రాసిన వ్రాతలు ప్రమాణము - స్వతంత్ర ప్రమాణము - కాగా ౧౮౮౭ లో నాంధ్రకవుల జీవితములను వ్రాసిన - శ్రీ రామమూర్తిగారు చర్చించి వ్రాసినవ్రాత యేల ప్రమాణముగాదు? కావున నీ మూఁటిలోను ౨ వ, ౩ వ ప్రమాణము లీవాదముపుట్టిన తరువాతనే పుట్టినవి.

ఇట్టి ప్రమాణము లెప్పుడుపుట్టిన నేమి? ఎన్ని యున్న నేమి? ఈ వాదమునకు అక్కఱవచ్చునవికావు. ప్రమాణకోటికి నెక్క అర్హత వానికి లేదు.2

"అనాదినుండి యొంటిమిట్టకును నేకశిలానగరనామ ముండుట నిస్సందేహ"మఁట. క్రీ. శ. ౧౮౪౮ వ సంవత్సరమే సృష్టియొక్క

1. ఇట్లు దాచియుంచుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు. వీరియొద్ద ప్రత్యుత్తరము లేకపోవుటయే యిందుకుఁ గారణము. శ్రీ రామమూర్తి గారు హయగ్రీవశాస్త్రిగారి 'పుట్టునోటు'ను పూర్వపక్షము చేయగా, దానిని మించిన హేతువు వీరివద్దలేనందున వీ రాపూర్వపక్షమును కప్పి పెట్టిరి. దానిని వెలిపుచ్చినయెడల హయగ్రీవశాస్త్రి మాట నిలుపుటకు వీరియొద్ద "క్రింద మన్ను, పైన మిన్ను, నడుమ సున్న" తప్ప మఱి యే పురాతన ఆధారములు కలవు? హయగ్రీవశాస్త్రికి హయగ్రీవశాస్త్రే ఆధారము!

2. ఒంటిమిట్టవారివలె ఈ వాదము పుట్టకమును పనగా ౧౯౧౭ కుఁ బూర్వపు గ్రంథములలోనుండియే - అనఁగా నిటీవలి గ్రంథములలోనుండి ఓరుగల్లుకు ఏకశిలానగరమన్న పే రున్నట్లు ప్రమాణములను మేము ఈయఁబోదగితిమా, Indian Antiquary, Epigraphia Indica, Epigraphia Carnatica, మొదలయిన గ్రంథములలోనుండి యిటీవల వ్రాసిన లేఖ లసంఖ్యములు ఈయఁగలము. కాని అవి ప్రస్తుతవాదమున కనిష్టప్రమాణములు గనుక ఈయలేదు.

ఆదియనియో, అనాదియనియో యని ఒంటిమిట్టవాదులు నిశ్చయించు కొనినయెడల నెవ్వరు వలదందురు ?

ఒంటిమిట్ట యెప్పుడును ఒంటిమిట్టయే.

ఇట్లు ఒంటిమిట్టకు ౧౪ వ శతాబ్దము మొదలు ౧౯ వ శతాబ్దము వఱకును ఎప్పుడైనను ఏకశిలానగర మన్న పే రుండెనని చూపుటకు నొంటిమిట్టవాదు లేప్రమాణములను చూపలేదు. గనుక వారివాదము పోయినదనుట స్పష్టము. ఇఁక దానివిషయమై యధికము వ్రాయనక్కర లేదు. కాని ఒంటిమిట్టకుఁ బూర్వమెన్నడును ఏకశిలానగరమన్న పేరు లేదనియు, ఎల్లప్పుడును ఒంటిమిట్టయన్న పేరేయుండెననియు జూపు టకు గ్రంథ, శాసనప్రమాణములుకూడఁ గలవు. వీనిని ఇదివఱకు నెవ రును ఉదాహరింపకపోవుటచేత మే మిచ్చటఁ జూపుచున్నారము.

౧. క్రీ. శ. ౧౪౩౩ ప్రాంతము. ఒంటిమిట్ట రఘువీరశతకము. అయ్యలరాజు తిప్పయామాత్యప్రణీతము. ఈ కాల మొంటిమిట్టవా రొప్పుకొనినదే. ఈతఁడు పోతనకు సమకాలికుఁడు. ఈ శతకమునం దెచ్చటవచ్చినను ఒంటిమిట్టపేరు వచ్చునేగాని ఏకశిలపేరు రాదు. ఈ సంస్కృతనామమే అప్పుడా నగరమున కున్నయెడల ౧౦౦ పద్య ములకు మించిన యీ శతకమునందు నొక్కచోటనైనను రాకుండునా! సంస్కృతపదములతోఁ గలిపి చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు కూడ 'ఒంటి మిట్ట పురనాథా!' 'ఒంటిమిట్ట రఘువీరా' అని సంబోధించునేగాని 'ఏకశిలారఘువీరా' అని యనఁడు. వృత్తభంగ మగుఁగానఁ జెప్పలే దందురేమో? వీరి మతమున "శిలాశైల"ము లొక్కటియే గదా "ఏక శైల రఘువీరా" యని యేల అనఁగూడదు. అదియుఁ గాక యిమడ్చ వలయునన్నఁ గవి వృత్తములలో 'ఏకశిలా' శబ్ద మిమడ్చలేఁడా?

ఇతఁడు పోతన సమకాలికుఁడు. కావున నీసమకాలికవ్యతిరేక ప్రమాణ మొంటిమిట్టవాదమునకు మూలెకుఠారము వంటిది. ఒక సమ కాలిక సమదేశిక కవి (వల్లభామాత్యుఁడు) ఓర్గంటిని ఏకశిలానగరమని పేర్కొనుటయు, వేఱొకసమకాలికుఁడును, ఒంటిమిట్టవాఁడును అగు

కవి ఒంటిమిట్టను ఒంటిమిట్ట యనియే శతకమునం దంతటను పేర్కొనుటయు నొంటిమిట్టవాదమునకు రెండువైపుల లాగు నరిత్రాడనియే చెప్పవలయును.

౨. క్రీ. శ. ౧౫౩౦ ప్రాంతము. రామాభ్యుదయము. ఆంధ్ర కావ్యము అయ్యలరాజు రామభద్రప్రణీతము. ఈతఁడు కృష్ణరాయల యంత్యదశయందు నున్నవాఁడు. రామాభ్యుదయ కావ్యమునందు నాశ్వాసాంతమున 'శ్రీమదొంటిమెట్ట రఘువీరశతక నిర్మాణకర్మఠ జగదేక ఖ్యాతిధుర్యాయ్యలరాజు తిప్పయ మనీషి పర్వతాభిధాన పౌత్ర....' యని గద్య-పద్యము కాదు - వ్రాసికొనియున్నాఁడు. ఆ కాలమున నీయూరికి నేకశిలానగర మన్న అభిధానమే యుండినయెడల శ్రీమత్ అను సంస్కృతపదమును, ఒంటిమెట్టయను తెనుఁగు పేరుతోఁ గద్యయందు కూడ నేల కలుపును?

౩. క్రి. శ. ౧౫౫౫. ఒంటిమిట్టలోని శాసనము* సదాశివ రాయలనాఁటిది. శా. శ, ౧౪౭౭. 'వొంటిమిట్ట శ్రీ రఘునాయకులకు' 'వొంటిమిట్టలోని' [Epi. Rep. No. 412 of 1911. Local Records Vol. 18. p. 321.]

౪. క్రి. శ. ౧౫౫౮. ఒంటిమిట్టలోనిది. సదాశివరాయలనాఁటిది. శా. శ. ౧౪౮౦ "వొంటిమిట్ట రఘునాయకులకు" "వంటిమెట్ట గ్రామమున్ను" [Epi. Rep. No. 411 of 1911 L. R. Vol. 18. p. 318.]

* ఒంటిమిట్టలోఁ బెక్కుశాసనములు గలవు. వాని కన్నిటికి ౧౮౦౦ ప్రాంతముననే నకళ్లు వ్రాయించి, ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయమునందు నుంచినారు. ఈ గ్రామమునకు సంబంధించిన శాసనముల నకళ్లు ౧౮ వ సంపుటమునం దున్నవి. అవి ౧౬ వ శతాబ్దము మొదలు ౧౮ వ శతాబ్దము చివరవఱకుఁ గల కాలమును వ్యాపించును. అన్నిటిలో నీగ్రామనామ మొంటిమిట్టయని యుండునేగాని ఒకదానియందైనను ఏకశిలయని యుండదు. అందు స్పష్టముగ తేదులు తెలిసిన వానిని ౪ మొదలు ౮ వ ప్రమాణమువఱకు నిచ్చియున్నాము. ఇందు మొదటి రెండును ఎపిగ్రాఫివారును సంగ్రహించిరి.

౫. క్రీ. శ. ౧౫౫౯. గంగపేరూరి శాసనము. వంటిమిట్ట రామస్వామికి గ్రామమిచ్చినట్లున్నది. ఏకశిలానగరమని లేదు. శా. శ. ౧౪౮౧ [Local Records Vol. 18. p. 26.]

౬. క్రీ. శ. ౧౫౬౦. ఒంటిమిట్టలోని తామ్రశాసనము. శా. శ. ౧౪౮౨ "వొంటిమెట్ట" [Local Records Vol. 18. p. 405.]

౭. క్రీ. శ. ౧౭౦౯. మట్ల అనంతరాజు శిలాశాసనము. 'వొంటిమిట్ట రఘునాయకుల' [Local Records Vol. 18. p. 326.]

౮. క్రీ. శ. ౧౭౯౧. చెన్నూరు సీనప్ప తామ్రశాసనము. శా. శ. ౧౭౧౪ "వంటిమిట్ట" [Local Records Vol. 18. p. 406.]

౯. క్రీ. శ. ౧౮౦౦. ప్రాంతము. ఒంటిమిట్ట కైఫీయతు. ఆగ్రామపు మునసబుల (రెడ్లు) కరణములచే వ్రాయఁబడినది.* ఇందు గ్రామోత్పత్తి మొదలైన విషయములన్నియుఁ జెప్పఁబడినవి. అందంతటను ఈ గ్రామమునకు ఒంటిమిట్టయన్న ఒక్క పేరే వాడఁబడుటయే గాక మాఱుపే రున్నట్టును చెప్పఁబడి యుండలేదు. ఇంతియకాదు, ఒంటిమిట్ట యన్నపేరు ఒంటఁడు మిట్టఁడు అను నిద్దరు బోయలవలన వచ్చినట్టు చెప్పఁబడినది. శిలనలనఁగాని శైలమువలనఁగాని వచ్చినట్టు లేదు. బమ్మెర పోతరాజు సమాచారములేదని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱ లేదు. కావున మెకన్‌జీ కాలమున నీగ్రామమునకు నేకశిలానగర మన్న పేరున్నట్టుగాని, పోతన యున్నట్టుగాని ఈ గ్రామమునందు జనశ్రుతి లేదనుటకు నింతకంటె నేమిప్రమాణము కావలెను?

ఇట్లు పోతనకాలమునుండియు ౧౯వ శతాబ్దమువఱకును ఈ గ్రామమున కెన్నడును ఏకశిలానగర మన్న పేరు లేదనుట స్పష్టము. "గ్రామమునకు రెండు పేళ్లున్నను ఒక్కపేరే ఉదాహరించిరి. అంత మాత్రమున రెండవ పేరు లేదని చెప్పఁగూడదు." అని ప్రతిపక్ష

---

* ఆ కాలమున నొక్కొక్క గ్రామమునకు నొక్కకరికంటెఁ బెక్కు కరణములును మునసబులును ఉండిరి. ఈ కైఫీయతు నల్గురు కరణములచేతను నల్గురు రెడ్లచేతను వ్రాసి యీయఁబడినది. [Oriental Ms. Library Book No. 15-4-33 L. R. 13]

లనవచ్చును. ఒక్క స్థలమందయినయెడల రెండవ పే రుదాహరింప నంతమాత్రమున, అది లేదనుట సరిగాకపోవచ్చును. కాని ౧౧౫ మొదలు ౧౯ వ శతాబ్దమువఱకు వ్రాయఁబడి ఈ గ్రామనామము వచ్చిన యన్నిగ్రంథములలోను, శాసనములందును ఏకరీతిగ నొక్క పేరే యుండుటవలనను, ఎచ్చటను మాఱుపేరు కానరాకపోవుటవలనను - ఒరంగంటి కిరెండుపేళ్లను అభేదముగఁ గానవచ్చుటవలనను-ఇట్లన్వయ వ్యతిరేకపరంపరలవలన, నీ గ్రామమునకు నెప్పుడును ఒంటిమిట్ట యను ఒక్కపేరే యుండెనని మనము నిశ్చయింపక తప్పదు. ఇంత కంటె బలమైన వ్యతిరేక ప్రమాణము మఱియొకటి యుండఁబోదు. ఇదియుఁగాక యెన్నడును ఎవరును ఉపయోగింపని పేరున్నదవి చెప్పి నేమిప్రయోజనము ?

నూతనప్రమాణము : క్రొత్తసృష్టి.

౧౯౧౯ నవంబరులోఁ బుట్టిన ప్రమాణము,

(ఈ) ఒంటిమిట్ట కేకశిలానగరమన్న పేరుండెననుటకు ౪ వ హేతువు క్రొత్తగ ౧౯౧౯ వ సంవత్సరము నవంబరునెలలోఁ బుట్టినది! 'బమ్మెర పోతరాజు విజయము'న మొట్టమొదటఁ బొడచూపినది. అది యేదియన ఒంటిమిట్ట "దేవాలయమున నర్చాసమయమునఁ జెప్పఁబడు సంకల్పవిధానమున 'దండకారణ్యే ఏకశిలానగరే' యను వాక్యము తెలుపుచున్నది." (౯౨ వ పుట.)

ఈ వాదమునకై యిది క్రొత్తగఁ బుట్టినహేతువని చూపుటకు నొంటిమిట్టవారి వాదపరంపరలే సాక్ష్యము.

(౧) వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి ప్రథమోపన్యాసము కడపలో ౧౯౧౭ ఏప్రిల్‌లో నీయఁబడినది. అప్పు డచ్చట పరిషత్ వార్షికోత్సవము జరిగెను. కొందఱు సభాసదులును సుబ్బారావుగారును ఒంటిమిట్టకు వెళ్ళివచ్చిరి. ఒంటిమిట్టయందలి జనశ్రుతి మొదలయినవాని గుఱించి కడపవారు సాక్ష్యమిచ్చిరి. ఈవ్యాసము పరిషత్ పత్రికలో పింగళ సం॥ ఆషాఢ మాసానంతరమున (౧౯౧౭ జూలై) ప్రకటింపఁ

బడియె. అందు ఈహేతువులేదు. వీరికి కడపవారికి ఒంటిమిట్టవారికి అప్పుడీహేతువుతెలియదన్నమాట తేలుచున్నది గదా ?

(౨) వా. సు. గారి ౨ వ వ్యాసము వ. పత్రికలో ౧౯౧౮ మార్చి తరువాత ముద్రింపఁబడె. అందును ఈహేతువు లేదు.

(౩) వీరి మూఁడవవ్యాసము ౧౯౧౮ సెప్టెంబరులో వెలువడె. అందును ఈమాట లేదు.

(౧౯౧౮ చివరనో ౧౯౧౯ ప్రారంభమందో వా. సు. గారు తమ వాదమునంతను సంగ్రహించి మధ్యవర్తుల యభిప్రాయమునకై యొక చిన్నపొత్తమును ప్రకటించిరి. అందును ఈ హేతువును కానము.

ఇన్ని సంవత్సరములును, ఇన్ని ఉపన్యాసములలోని లేని హేతువును నేఁడు వీరు బయటఁబెట్టిన నెవ్వరు నమ్మఁగలరు? ఇది యన్ని దినములు వీరికిని, కడపవారికిని తెలియకుండు టెట్లో, నేఁడుబయటవడుట యెట్లో? కావున నిది యెన్నడును లేదనియు, వేఱుప్రమాణము లేనందునఁ దమవాదమునకుఁ బూర్ణపరాజయము కలిగినదని తెలిసికొని, ఒంటిమిట్టవారీప్రమాణాభాసమును నిర్మించుకొని రనుటకు సంశయములేదు.

(౫) ఈ సంకల్పము క్రొత్తసృష్టియనుటకు నింకను హేతువులు కలవు. పైపొత్తమునందే రెండుపుటలలో నీసంకల్పము రెండు విధముల నీయఁబడినది. పైని చూపినట్లు ౯౩ వ పుటలో 'దండకారణ్యే ఏకశిలానగరే' అనియు ౪౫ పుటలో 'దండకారణ్యక్షేత్రే ఏకశిలానగరే' నున్నది. ఇట్లొక పొత్తమునందే రెండుచోట్ల రెండువిధములుగ నిచ్చుట చేతనే ఇందలి 'ఏకశిలానగరే' పదము నూతనసృష్టి యనుట స్పష్టము. ఇదివఱకు 'క్షేత్రే' యని యున్నది. మొదట నట్లువ్రాసి దానికి 'నగరే' కల్పిరి. కాని తరువాత నాలోచింపగా 'క్షేత్రే,' 'నగ' రెండు ఉండుట వలన దొంగతనము బయటపడునని 'క్షేత్రే'ను అణచివేసిరి.

(౬) గ్రామనామము సంకల్పమందుఁ జెప్పు నాచార మెచ్చటను లేదు. సంధ్య యింకను వార్చుచున్న వారందఱును ఇందుకు సాక్ష్యము చెప్పఁగలరు. కాని యింగ్లీషు ప్రభుత్వములో వారు నవనాగరికులై సంధ్యమరచిరి గాన నీ మోసమును ఎవరును కనిపెట్టలేరని తలంచి

రేమో ! మేమింకను సంథ్య మానలేదు. కావున నీమోసము వెంటనే తెలిసికొంటిమి.

(౩) పోనిందు. క్షేత్రములోనైన గ్రామ, నగర, పట్టణ నామములను చెప్పుదురేమో యని తిరుపతి, అహోబలము, రామేశ్వరము మొదలయిన క్షేత్రములకు వ్రాసి కనుఁగొంటిమి. ఎచ్చటను సంకల్పమందు 'నగరే' 'గ్రామే' 'పట్టణే' యని రాదు.*

(౪) అట్లే, 'దండకారణ్యే ఏకశిలానగరే' అనునవి పరస్పర విరుద్ధపు మాటలు. ఏకకాలమందుఁ బుట్టఁదగినవికావు. దండకారణ్యమందు గుడికట్టంబడెనందురా 'ఏకశిలానగర' శబ్దంబు లెట్లు సంకల్పమునందు వచ్చును? నగర నిర్మాణానంతరమున సంకల్పము పుట్టినదందురా దండకారణ్య మెట్లువచ్చును? వేఱువేఱు కాలములయందుఁ రెండువచ్చిన వందురా నిన్ననే 'ఏకశిలానగర' మేల యందుఁ జేరి యుండఁగూడదు ?

(౫) వాదమునకై 'ఏకశిలానగరే' యన్న శబ్దము ౧౫౦౦ కంటెఁ బూర్వమందున్నదన్న, ఎంతపూర్వము? ౧౦౫౦ కంటెఁ బూర్వముకూడ నుండెనవి చూపినయెడలఁ గాని ప్రయోజనకారికాదు. ఇప్పటి జనశ్రుతికంటె దీనికి నెక్కుడు యోగ్యతలేదు. ఇచ్చటి గుడిలోని సంకల్పమందే 'ఏకశిలానగర'మన్న పేరు వచ్చుచుండినయెడల ఈ గుళ్ళలో వేయఁబడిన శాసనములలో "వంటిమిట్ట" యని యేల

* ఉదాహరణార్థము : తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారి సన్నిధిని చదువఁబడు సంకల్పమును ఇందు నిచ్చుచున్నాము. "..........భరతవర్షే భరతఖండే మేరోః దక్షిణదిగ్భాగే శ్రీశైలస్య ఆగ్నేయప్రదేశే, కృష్ణాకావేర్యోః మధ్యదేశే దండకారణ్యే ఆదివరాహక్షేత్రే అస్మిన్ శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి సన్నిధౌ వ్యవహారిక చాంద్రమానేన..........తిథౌ." దీనితో ఒంటిమిట్టవా రిచ్చిన సంకల్పమును పోల్చిచూచిన/ వారు క్షేత్రశబ్దమునకుఁ బూర్వమున్న పేరొకటి తీసివేసి "ఏకశిలానగరే" అను మాటలను క్రొత్తగ జేర్చిరనుట స్పష్టము,

వ్రాయఁబడియుండు ? ఇట్టి ప్రబలహేతువులనుబట్టి మన మిది 'పోర్దరి' యని నిర్ధారణ చేయవచ్చును.•

భోనగిరి

ఈ యేకశిలానగరవాద ముపసంహరించుటకుఁ బూర్వము భోనగిరిని గుఱించి కొంత వ్రాయవలెను. తమవాదమునకు సహకారి గాకపోయినను, ఓరుగంటివాదమునకుఁ నష్టము గలుగునన్న భ్రమతో భోనగిరి యను గ్రామమునకుఁ గూడ 'ఏకశిలానగరము' అని పేరుండెనని ఒంటిమిట్టవాదు లొకయప్రయోజకప్రమాణము జూపిరి. (సు. ప్ర. వ్యా. ౧౩౪ పుట.)

'సర్వోపనిషత్సార సంగ్రహ' మను తప్పులతడిక యగు సంస్కృతపుస్తకమొకటి సాహిత్యసభవారి సంగ్రహమునందుఁ గలదు. అది శా. శ. ౧౬౩౦ లో వ్రాయఁబడినట్లు దానిమీద నెవరో వ్రాసియుంచిరి. అందు "ఏకశిలానగరీ నామక భువనగిరి రితి పుణ్యక్షేత్రం ప్రసిద్ధం" అని యున్నది. ఈ వాక్యమునకు 'భువనగిరి యను గ్రామమునకు ఏకశిలానగరీ యను నామాంతరము కలద'ని అర్థము చేయవలయునట, కావున ౧౪-౧౫ వ శతాబ్దములలోఁ బోతన ఓరుగంటిలో లేఁడఁట. ఒంటిమిట్టలో నున్నాఁడఁట! ఈతర్కము మాత్ర మపూర్వము. ఇందుకు జవాబు :—

(౧) పై సంస్కృతవాక్యమునకు ఏకశిలానగరమునకు భువనగిరి (ప్రపంచమందలి శ్రేష్ఠమైనగిరి) యన్న పేరున్నదని యేల యర్థము చేయఁగూడదు? ఇందువలన ఓరుగంటికి భువనగిరి యన్న పేరున్నదని తేలును. అట్లనుకొనక భువనగిరికి 'ఏకశిలానగరీ' యన్న మారుపేరున్నట్లు అర్థమేల చేయవలెను? 'ఏకశిలానగరీ' అని యుండుటచే దీనిని విశేషముగ నెంచుటకు వీలులేదు. కాని 'భువనగిరి' నే విధేయముగ నేల యెంచఁగూడదు ?

•ఇట్లు కూటసృష్టిని నిర్భయముగఁ జేసి ఎదటివారే కూటసృష్టికిఁ గర్తలని వాదించుట మగనిగొట్టి మొరపెట్టుకొనుటయే.

(౨) పోనిండు. మీరు చెప్పిన ట్లర్థము చేసినను, 'భువనగిరి' భోనగిరి ఒక్కటని, బమ్మెర బొమ్మెరలు, భిన్నము లనుచున్న మీ రేముఖముతోఁ జెప్పఁగలరు?

(౩) పోనిండు. అదియు నొప్పుకొన్నను, శా. శ. ౧౬౩౦ లో ననఁగా క్రి. శ. ౧౮౦౮ లో వ్రాయఁబడిన గ్రంథము ౧౫ వ శతాబ్దములో భోనగిరి కీపేరుండెనని యెట్లు స్థాపింపఁగలదు? సమకాలిక ప్రమాణముల నెట్లు ఖండింపఁగలదు? ఈ గ్రంథముయొక్క యోగ్యత యెట్టిదైనను, ౧౯ వ శతాబ్దమున కొందఱు భువనగిరికి ఏకశిలానగర మన్న పేరున్నదని యనుకొనిరి అన్నదానికంటె దీనికి నధికప్రామాణ్య మెట్లు ప్రాప్తించును? ఊరుపేరు లేని మొన్నటి యీ పదిపత్రముల పిచ్చి సంస్కృతపుపొత్తము ౧౪ వ శతాబ్దమునందలి ప్రతాపరుద్రీయము కంటెను ౧౫ శతాబ్దమునందలి క్రీడాభిరామముకంటెను, అప్పటి రాజ శాసనములకంటెను, ఎక్కుడు ప్రమాణమగునా?

(౪) ఒకవేళ నేకసమయమందు రెండు గ్రామములకు నొక్క నామమే యుండెనని వాదమునకై యెంచినను, అన్యప్రమాణము లేని యెడల నందలి యధికప్రఖ్యాతి గలదానినే గ్రహింపవలెననుట స్పష్టము. ౧౯ వ శతాబ్దమున నొకఁడు "నేను చెన్నపట్టణమున గ్రంథము వ్రాసితిని" అని యన్నయెడల నా "చెన్నపట్టణము" మద్రాస్ అనియే గ్రహింపవలెను. 'కాదు-చెన్నపట్టణమను పల్లె మా యూరియొద్ద నున్నది. అదే యిది-మద్రాస్‌కాదు' అని యాక్షేపించు నధికారము అందఱకుఁ గలదు. లేదని మేము చెప్పము. కాని అట్లాక్షేపించు వారిపై అట్టి పేరుగల యూరొకటి తమ గ్రామమునొద్ద ౧౯ వ శతాబ్దమున నుండెనని రుజువుచేయుభార ముండునని మాత్రము మరవఁ గూడదు. ఇంతియకాదు. అందే యా గ్రంథకర్త యుండెననికూడ రుజువుచేయవలెను. ఈ రెంటిలో నేది రుజువుచేయకపోయినను వాని వాదము పోయినట్టే, కావున ౧౪-౧౫ శతాబ్దములలో భోనగిరికి 'ఏకశిలానగర'మన్న పేరున్నట్లును, అందు పోతన భాగవతము వ్రాసినట్లును ఎవరైనఁ జూపినఁగాని ఆవాదము ఓరుగంటి కడ్డము రాఁజాలదు. అంత

వఱకు నోరుగంటివాదులు వేఱుగ జవాబుచెప్పనక్కరలేదు. జగమెఱిఁగిన బ్రాహ్మణునకు జందె మెందుకన్నట్లు, ఓరుగంటికి నేకశిలానగరమన్న పేరుండుట లోకప్రసిద్ధము, ఆ విషయమై యితర గ్రామముల వారు మాతో స్పర్ధించుట 'మెరుగుడుపురువు సూర్యునితో స్పర్ధించుటయే?

నేటి జనశ్రుతి

ఇట్లొంటిమిట్టకుఁగాని, ఖోనగిరికిఁగాని పోతనకాలమున నేకశిలా నగరమన్న పేరుండుట కల్లయని తేలినందున భాగవతమందుఁ జెప్పఁ బడిన 'ఏకశిలానగర' మీరెంటిలో నేదియైన నొకటి యన్నమాటయుఁ గల్లయయ్యె.

ఇక బమ్మెరపోతరా జొంటిమిట్టలోఁ గాపురముండెననుటకు వీరి కేమి యాధారములున్నవో చూతము. ఇందుకు వారికి జనశ్రుతి తప్ప వేరు ఆధారము లేమియులేవు. దానినే వీరు చిన్నెలు వన్నెలతోఁ బలు దెఱంగులఁ జెప్పుచుందురు.

జనశ్రుతి స్వభావము.

ఏప్రమాణములేనప్పుడు జనశ్రుతి ప్రమాణముగఁ దీసికొనవచ్చును. అది కడగొట్టు ప్రమాణమని మాత్రము మరువఁగూడదు. కాని యది యనన్య సామాన్యమయినదిగను, చిరకాలాగతమయినదిగను నుండ వలెను. ఒంటిమిట్టవారి జనశ్రుతికి నీరెండు లక్షణములును పట్టవు. ఇయ్యది ఈ గ్రామమునకు ననన్యసామాన్యము కాదు. అనఁగా నొక యీయూరికిమాత్రమేలేదు. మరియొక యూరికిగూడ, బొమ్మెరకుఁగూడఁ గలదు. ఒక్క జనశ్రుతి ప్రమాణమునే తీసికొనినయెడల రెండును సమానము లయినవి. కావున నిచ్చటనే యుండెననిగాని, అచ్చటనే యుండెననిగాని చెప్పుటకు వీలుండదు. ఒంటిమిట్టవాదులకు జనశ్రుతి తప్ప వేఱుప్రమాణ విషయమును గుఱించినది లేదు గాన వారి వాదము నిరాధారమైనది.

ఈ జనశ్రుతి యెంతపురాతనము?

జనశ్రుతినే నమ్మి మఱి యేయాధారములు లేకయే వాదించు ఒంటిమిట్టవారి జనశ్రుతియైనను ఎంత పురాతనమో చూతము. ఎటు

బోయి వీరికిఁ బురాతనములోఁ బురాతనప్రమాణము హయగ్రీవశాస్త్రి గారి "పుట్టునోట్టు". దీనినిబట్టియే జనశ్రుతి కలిగినదని మేమను చున్నాము. 'కాదు కాదు, జనశ్రుతియే దీనికిఁగారణ'మని వారను చున్నారు. కాని ౧౫౪౦ కిఁ బూర్వ మీ జనశ్రుతి యున్నట్లు వా రేప్రమాణమును చూపియుండలేదు. ఈ జనశ్రుతి ౧౫౪౦ కి బూర్వము లేనట్టు మేము ఎన్నియో ప్రమాణములఁ జూపియున్నారము. వానిలో ఒంటిమిట్ట కైఫీయతు అనునది యీ కాలమునకు సన్నిహితమైనది. ఇది ౧౫౦౦ ప్రాంతమున, ఒంటిమెట్ట కరణములచేతను, రెడ్లచేతను వ్రాయఁబడినది. ఆకాలమున నీజనశ్రుతియే యున్నయెడల నా గ్రామ కరణములకు మునసబులకుఁ దెలిసియుండదా? పిచ్చిగాథలన్నియు జెప్పువారు దీనిని జెప్పకపోవుదురా? చిన్న పల్లెలో నలుగురు కరణములకు, నలుగురు రెడ్లకుఁ (మునసబులకుఁ) దెలియనిది అది యెట్టిజనశ్రుతి? ఒంటిమిట్టవాదుల మనశ్శ్రుతియేగాని జనశ్రుతికాదు. కావున నా కాలమున జనశ్రుతి లేకయుండుట నిజము. ఇట్లు ఇటీవలి జనశ్రుతికి హయగ్రీవశాస్త్రిగారి వ్రాతయే కారణమనుట స్పష్టమయ్యె.

జనశ్రుతికి మాఱువేషములు

ఇఁక నీజనశ్రుతికి నొంటిమిట్టవారు వేఱువేఱువేషములు వేసి హేతుప్రమాణసంఖ్యను ఎక్కించు విధమును, ఆ జనశ్రుతికిని, బొమ్మెర జనశ్రుతికివి గల పోలికను భేదమును చూతము. ఒంటిమిట్టవారు విజయ భేరీఘోషలో నిట్లు చెప్పిరి.

"బమ్మెరపోతరా జొంటిమిట్టయం దుండెననుటకు నాధారములు (౧) హయగ్రీవశాస్త్రి సముద్ధృత ప్రాచీన పండిత లిఖితగ్రంథవిష యము లొంటిమిట్ట విషయముననే సార్థకమై యుండుటయు, నందలి విషయము లోరుగంటికి నన్వయింపకపోవుటయు, మాతృక యిప్పుడు కానరామి విది ప్రమాణము గాదనుట సరిగాదు.

"(౨) పోతన్న మడులయునికి.

"(౩) పోతరాజు బంధువులయునికి.

"(౪) పోతరాజునకుఁ బ్రత్యక్షమైన కోదండరాముల యునికి.
"(౫) పోతరాజు విగ్రహము నునికి.
"(౬) పోతరాజ ప్రయుక్తకోసర మిత్యాది పదములు కడప మండలమందలి యునికి.
"(౭) ఆంధ్రదేశమందలి చిరకాల జనశ్రుతి.
"(౮) ఒంటిమిట్ట కోవెల మర్యాదలందుఁ బోతనభాగవతమునకుఁ దాంబూలమర్యాద." (౯౩ పుట)

ఇంకొక నూతనసృష్టి

ఇందలి (౬) ఆఱవది తప్ప మిగిలినవన్నియు జనశ్రుతికి మాఱువేషములు. వానిలో (౮) వ హేతువు నూతనసృష్టి యని నొక్కి వక్కాణింపవలెను. ఇదివఱకు సుబ్బారావుగా రీవాదమును గుఱించి వ్రాసిన యే వ్యాసమునందును దీనిని ఉదాహరింపలేదు. నేఁడు ౧౯౧౯ నవంబరులోఁ బుట్టుకొనివచ్చినది ! నేటివఱకు సుబ్బారావుగా రీహేతువును తెలిసి చెప్పలేదా? తెలియక చెప్పలేదా? ఈ ప్రశ్న వారికి నుభయతస్పాశరజ్జువు.

పేరులేని గ్రంథమునకు పేరులేని గ్రంథమే జవాబు

ఇఁక మిగిలిన హేతువులను గుఱించి విచారింతము :—

(౧) శాస్త్రిగారి వ్రాత వొంటిమిట్టకే యన్వయించునఁట. పోతరాజు చిన్ననాఁడు పశువులఁగాయుట మొదలగు కథలను గుఱించియా యీమాట? అట్లయిన దిబ్బలుగాని, గుట్టలుగాని గల ప్రతిగ్రామమునకును ఈ కథలన్నిటిని అన్వయింపవచ్చును. గుట్టలు, గుహలుగల ఓరుగంటి కేల యన్వయింపవు? ఒంటిమిట్టకే యన్వయించుననుట కిందు విశేషమేమియులేదు. లేక క్రింది "పుట్టునోట్టు"ను గుఱించియా యీమాట? అట్లేని యది ప్రాచీన పండిత లిఖితములోనిది కాదని యందలి 'చెన్నపట్టణము.' బాట. "మజిలీ"లే చెప్పుచున్నవి. "పుట్టునోట్టు" యోగ్యతయుఁ బైని చర్చింపఁబడినది. ఇఁక నా శాస్త్రిగారికి నాధారమైన గ్రంథము పేరైన వారు చెప్పకపోయినను, ఆ గ్రంథ

మిప్పుడు మనకుఁ గనఁబడకపోయినను, దాని ప్రామాణ్యమును పరీక్షించుటకు వీలులేకపోయినను దానిని మనము పరమప్రమాణముగ గ్రహింపవలెనఁట.! పేరు నూరుఁ దెలియని గ్రంథమును, ఏకాలమున నెవరిచే వ్రాయఁబడినది తెలియని గ్రంథమును పరమప్రమాణముగఁ నెంచవలసినయెడల నోరుగంటివాదులకు నిట్టిదే యొకటిగలదు. దానిని మీరు నమ్ముఁడు. రామయ్యగారి ప్రథమోపన్యాసమందలి అనుబంధములో ఎల్లంభట్ల రామకృష్ణశాస్త్రిలుగారు "ఏకశిలానగరంబునకు దక్షిణభాగమున కనతిదూరంబున బొమరయనే గ్రామంబున పోతరాజుగారు' అని యేదో వకగ్రంథం చూచినట్టు జ్ఞాపకము కలదు" అని వ్రాసినారు ఇంకేమి కావలయును? ఊరుపేరులేని మీ పురాతనగ్రంథమునకు నూరు పేరులేని యీ పురాతనగ్రంథమే జవాబు! నిజముగాఁజూడ నిట్టి యోగ్యతమాలిన ప్రమాణములను ఉదాహరించుటయు, వానిని ఆక్షేపించిన యెడలఁ గక్ష పెంచుటయుఁ గడు శోచనీయము.

ఏ పో త రా జు

(౨) పోతన్నమడులు ఒంటిమిట్టలో నున్నవఁట. గ్రామములోఁ 'బోతరాజుమడులు' అందురేగాని 'బమ్మెర పోతరాజుమడులు' అని యనరు. "భాగవతము వ్రాసిన బమ్మెరపోతరాజుమడులు" అని అనలనరు. ఇఁక నీపోతరాజెవఁడో తెలిసికొనుట యెట్లు? తెనుఁగుదేశమందు 'పోతరాజు' అని గ్రామదేవత యుండుటయు, నాదేవత పేర పెక్కుగ్రామములలో పొలముల పేరుండుటయు నంద ఱెఱిఁగిన విషయమే. ముత్తెలమ్మపొలము, పోతరాజుపొలము ఇత్యాదినామము లాంధ్రులకుఁ జిరపరిచితములే. కావున గ్రామమునఁ బోతరాజుమడు లున్నంత మాత్రమున భాగవతకర్తయే యాపొలము దున్నెననియు అప్పటినుండి ఆ పేరట్లే వచ్చుచున్నదనియుఁ దలంపవలసినయెడలఁ బోతరాజెన్ని గ్రామములందైనను ఉండవలసివచ్చును.

స్పష్టముగ భాగవతకర్తచే వ్రాయఁబడినది యని యున్న వీరభద్రవిజయాదిగ్రంథములే యతనివి కావని వాదించు వీరు 'పోతరాజు

మదులు' అన్నమాటలో భాగవతకర్త యీ గ్రామమునందుఁ బుట్టి పెరిగె నన్న చరిత్రమంతయు నున్నదని చెప్పుట వినోదకరము।

పోటీకిఁ బోటీకావలయునన్న, బొమ్మెరలోను పోతరాజుమదు లున్నవి. ఆమదులు ఈమదులు ద్వంద్వయుద్ధము చేసికొనుఁగాక.

ఇట్టి ప్రమాణము లెవరివాదమునకును ఉపయోగించునవి కావని మా తాత్పర్యము.

ఏరీ పోతరాజుబంధువులు ?

(౩) పోతరాజుబంధువులయునికి. ఎవరీబంధువులు? వీరియూరేది? పేరేమి? ఇంతరహస్యమేల? ౫౦౦ ల యేండ్లక్రింద నున్న పోతరాజుయొక్క బంధువు లిప్పుడుండుట యెట్లు సంభవించును? పోతన వంశమువారి బంధువులని కాఁబోలు వీరి తాత్పర్యము। ఒంటిమిట్టలో నొక ముసలమ్మ యున్నదఁట. ఆమె తన మేనమామలు పోతన వంశమువా రని చెప్పుచుండెనఁట. ఎవతా ముసలమ్మ? ఆమె పేరేమి? ఆమె మేనమామ లెవరు? వారెక్కడ నున్నారు? ఇవన్నియు రహస్యముగను, గుట్టుగను నేటివఱకు దాఁచియుంచుట యేల? ఇట్లు పేరూరుల యంతు చిక్కనీయకుండ, ఒంటిమిట్టలోని యొక ముసలమ్మ, తన మేనమామలు పోతరాజువంశమువా రని చెప్పుచుండె- అని సోది చెప్పినట్లు చెప్పిన నది ప్రమాణమగునా? ఇట్లు ముసలమ్మ పేరు, ఆమె మేనమామల పేళ్ళు రహస్యముగ రక్షింపఁబడుటవలన నిది యంతయు మిథ్యయని ప్రపంచము తీర్మానించుకొన నక్కఱలేదా?

నిజముగఁ బోతనవంశమువా రుండిన, వారందఱును పూజ్యులు. వారిని అందఱకుఁ దెల్పక దాఁచియుంచువా రుందురా?

ఇట్టి సందర్భముననే ఓరుగంటివారు లెంత నిష్కపటముగను, స్పష్టముగను. 'ఇదుగో వీరు, తామును, పోతనయు ఒకవంశమువారమే యని అనుచున్నారు' అని చెప్పి గోత్రనామములతోఁ బురుషులఁ జూపించిరి. చూచితిరా? ఓరుగంటి జనశ్రుతికిని, ఓరుగంటివాదుల ప్రవర్తనమునకును, ఒంటిమిట్టవారి జనశ్రుతికిని, ప్రవర్తనమునకును గల తారతమ్యము? ఇట్టివిషయమున ఓరుగంటివారి వాదము నిర్భయ

ముగను బహిరంగముగను వచ్చినది. ఒంటిమిట్టవాదులది భయపడుచు, తడఁబడుచు, అసలువారిని చూపక దాఁచిపెట్టివచ్చినది అనియు స్పష్టముగఁ గనబడుచున్నది.

వాదవంచన

(౪) పోతరాజునకుఁ బ్రత్యక్షమైన కోదండరాముల యునికి! ఏమేమీ? పోతనకుఁ బ్రత్యక్షమైన రాములను నేనే; ఇంకొక రాముఁడు కాఁడు అని ఒంటిమిట్టలోని ప్రతిమ యా యూరివారికిఁ జెప్పుచుండును కాఁబోలును?

దీనిని హేతువుగ నిచ్చుట యొకగొప్ప హేత్వాభాసము (Fallacy). సాధ్యమునే (సాధింపవలసినదానినే) హేతువుగఁజెప్పుట. దీనినే యింగ్లీషులో (Pelitro Principle) అందురు. 'పోతరాజునకుఁ బ్రత్యక్షమైన రాముఁడు ఒంటిమిట్టవాఁడే. ఇంకొక గ్రామమువాఁడు కాఁడు' అన్నది సాధ్యము (సాధింపఁవలసినది) గాక సిద్ధమైన (రుజువు అయిన) హేతువే అగునేని ఈవాద మెట్లు పుట్టును? వాదము వచ్చినదే దానికొఱకు. మీ రౌననుచున్నారు; మేము లేదనుచున్నారము. కావున దానినే హేతువుగ నిచ్చిన 'పోతరాజు ఒంటిమిట్టవాఁడు; ఒంటిమిట్టవాఁడు గనుక.' అన్నవాదమువంటిదే యగును. పోతన నివాసస్థల మెద్ది? అతఁ డంకిత మిచ్చినరాముఁ డెక్కడివాఁడు? అనునదియే చర్చా విషయము. దానినే మాఱుమాటలతో హేతువుగ నీయవచ్చునా?

రాతిదేవుఁడు కాఁడు

ఇదియుఁ గాక పోతరాజునకుఁ బ్రత్యక్షమైన కోదండరాము లొంటిమిట్టలో నున్నవాఁడే యనుటలో నర్థమేమి? పోతనకు 'రామభద్రుఁడు' కానిపించినది గంగయొడ్డున. గంగ యెక్కడిదైనను కానిండు. ఎక్కడివాఁడైనను రామభద్రుఁ డొక్కఁడే యందురా, కానిపించినవాఁ డొంటిమిట్టవాఁడే యనుటయందు నర్థమువేమి. ఒంటిమిట్టవాఁడు వాఁడే, భద్రాద్రివాఁడు వాఁడే, మఱి యింకొకచోటివాఁడు వాఁడే. లేదా, రాములగుడి యుండు నొక్కొక్క గ్రామములోని రాముఁడు

వేఱువేఱుందురా? ఒంటిమిట్టలోని విగ్రహము గంగయొడ్డున నెట్లు కనఁబడుట సంభవించును? ఈ విగ్రహ మచ్చటికి నడచివెడలెనా?

భాగవతమునఁ బోతన తనకుఁ గాన్పించిన రామభద్రునకు మూపున విల్లుండెనని చెప్పెను. ఒంటిమిట్టలోని రామునకు అనఁగా విగ్రహమునకు మూపున విల్లున్నది. కావునఁ బోతనకు బ్రత్యక్షమైన రాముఁడు ఒంటిమిట్టవాఁడే యని వీరి యపూర్వపూర్వపక్ష మైనట్టు కానవచ్చుచున్నది।

వీరి ఈ యపూర్వసిద్ధాంతమునే ఒప్పుకొన్నయెడలఁ దెనుఁగు కవులెచ్చట రాముని ధనుర్ధరునిగ వర్ణించినను అది ఒంటిమిట్ట కోదండ రాముని గుఱించిన వర్ణనముగనే యెంచవలెను।

తెనుఁగుదేశమునందుఁ గోదండరామస్వామి విగ్రహములు గల గ్రామములు వందలకొలఁది నున్నవి. ఆ గ్రామము లన్నిటియందును పోతన యుండెనని అనుకొన నక్కరలేదా? ఇట్లతివ్యాప్తిదోషభూయిష్ఠ మైన హేతువును చెప్పుటవలన నేమి ప్రయోజనము?

పోతనకు గలలోఁ గనఁబడినవాఁడు ఒంటిమిట్ట కోదండరామ స్వామి యనువారి యుద్దేశ మేమి? ఆతనికి రాతివిగ్రహము కనఁబడె ననియా? పురుషాకారముఁ గలిగి మాటలాడఁ గలిగిన 'రాజముఖ్యుఁడు' కనఁబడెనని భాగవతమునం దున్నదేగాని మూగగ నుండిన పొట్టిశిలా విగ్రహము కనఁబడెనని లేదు. ఒంటిమిట్టలో రాములగుడి యున్నంత మాత్రమునను, భాగవతము రాముని కంకితము చేసినంతమాత్రమునను పోతరా జొంటిమిట్టవాఁడని యనుకొనవలసినయెడల భాగవతమునందు షష్ఠ్యంతము లన్నియుఁ గృష్ణపరముగ నుండుటయు, ఓరుగంటిలో గోపాలకృష్ణునిగుడి యుండుటయు మన మెఱుఁగుదుము గనుక ఆ గోపాలకృష్ణునకే అంకిత మిచ్చెనని యేల యనఁగూడదు?

ఇంకను నిట్టి యుక్తుల నటుండనిచ్చి, భాగవతమును చదివిన యెడల, భాగవతకృతిభర్త ఒకానొక విశిష్టనామముగల గుళ్ళో రాతి దేవుఁడుగఁ గానరాఁడు. రాముఁడు, కృష్ణుఁడు, విష్ణువు అను దేవతల

కభేదముగ నంకితము కానవచ్చుచున్నది. రాముఁడు తన కంకితమిమ్మని యడుగ షష్ఠ్యంతములు కృష్ణున కీయఁబడినవి. కొన్ని ఆశ్వాసాంత పద్యములలో విష్ణువు సంబోధింపఁబడెను.

గుడిలోని రాతి విగ్రహమునెదుటఁ గూర్చుండి పోతరాజు భాగవతము వ్రాయలేదనియు, మనస్సులో నీశ్వరసన్నిధానముఁ గల్పించుకొని యింటఁగూర్చుండియే వ్రాసెననియు, నాంధ్రభాగవతమందలి యీ క్రిందివాక్యమువలన స్పష్టపడుచున్నది. "నేను నాచిత్తంబున శ్రీరామచంద్రుని సన్నిధానంబుఁ గల్పించుకొని, ఉ॥ హారికి నందగోకుల విహారికి..........గోపికానివహమందిరయాయికి శేషశాయికిన్ ॥ సమర్పితంబుగా నే నాంధ్రంబున రచియింపఁ బూనిన శ్రీ మహాభాగవత పురాణంబునకుం గథాప్రారంభం బెట్టిదనిన."

దేవుని సన్నిధానంబునందే యున్నవాఁడు మరలఁ జిత్తంబున నాదేవుని సన్నిధానము కల్పనచేసికొనుట యెందుకు? ఇందువలన నా భగవద్భక్తుఁడు కృతి యిచ్చినది మనోమయుఁడగు సర్వేశ్వరునకుఁ గాని శిలామయుఁడగు సుబ్బారావుగారి దేవునకుఁ గాదనుట నిశ్చయము, తిక్కనయు నిట్లే దేవుని సన్నిధానము కల్పించుకొనెను. ఇంకను భగవద్భక్తులెందరో తామున్నచోటనే ఈశ్వరసన్నిధానము కల్పించుకొనిరి. అది యట్లుండె.

(౫) పోతరాజు విగ్రహమునునికి : ఒంటిమిట్టలో నొక విగ్రహమున్న బొమ్మెరలో నింకొకటి యున్నది. మీయెక్కువయేమి? ఈ విగ్రహములు భాగవతము వ్రాసిన పోతరాజువియే యని యితర ప్రమాణములవల్ల దేలినఁగాని యవి స్వతంత్రప్రమాణకోటిలోఁ జేరలేవు. అంతవఱకు జనశ్రుతికంటె వానికి నెక్కుడుయోగ్యత లేదు. ఇదియుఁగాక సుబ్బారావుగారు చెప్పెడి ఒంటిమిట్టలోని పోతనదియను విగ్రహము పోతనది కాదనియు, వేదాంతదేశికులదియనియు నచ్చటి పూజారియె చెప్పినట్లు రామయ్యగారు వ్రాసియున్నారు. [రా. ద్వి. వ్యా. ౩[illegible]౫] ఇంకేమున్నది! ఆ జనశ్రుతి కూడఁ బోయెను !

(౬) కోసరాదిశబ్దము లోక కడపమండలమువారి సొత్తే కాదు. కావున నదియు నతివ్యాప్తికి లోఁబడిన హేతువు.

(౭) ఏడవ హేతువు 'ఆంధ్రదేశమందలి చిరకాలజనశ్రుతి' యఁట! కోటలుదాటునట్టి యిట్టిమాటలు వ్రాయుటవలననే వాదము గెలియునట్టయిన నింకేమి కావలయును? 'ఈ చిరకాలము' ఒంటిమిట్ట కైఫీయతుతో 'అచిర' మయ్యెఁగదా? ఇఁక ఏరు ౧౮౪౮ కిఁ బూర్వమం దీజనశ్రుతి యున్నట్టు చూపినఁగదా జవాబు చెప్పవలెను. ౧౮౦౦ లో జనశ్రుతి ఒంటిమిట్టలోనే లేకపోయిన నింకొకచోట నెట్లుండు? ఆంధ్ర దేశమందంతట నుండెనని యెవరు నమ్ముదురు?

ఒంటిమిట్ట 'ఏకశిల' యెట్లగును?

'ఏకశిల' అనునది 'ఓరుగల్లు' అను పదమునకు సరియైన సంస్కృతము కాని "ఒంటిమిట్ట"కుఁ గాదు. 'ఒంటిమిట్ట'కు 'ఏకశైల' లేక 'ఏకపర్వత' అనునవి సంస్కృతరూపము లగును. కావున నొంటిమిట్టవారి వాదము శబ్దస్వరూపమునుబట్టియే అసందర్భముగ నున్నదని ఖండింపగా, ఒంటిమిట్టవాదులు 'శిలా శైల' శబ్దంబులు సమానార్థకంబులని జవాబు చెప్పిరి! మాటకు మఱియొకమాట చెప్పినఁ బ్రత్యుత్తర మని వీరి తాత్పర్యము. "తాటిచెట్టెందుకు నెక్కితివిరా? అనఁగా దూడ గడ్డికొఱకు —" అనునది వీరి వాదధోరణి. ఒంటిమిట్టవారు చెప్పిన ఈ జవాబులో రెండసత్యములు, రెండు మోసములు, రెండు అజ్ఞానములు కలవు :—

(1) శిలాశైల శబ్దములు సమానార్థకము లని, సంస్కృతము నందు ఓనమాలు రానివాఁడు చెప్పునేగాని మఱియొకఁడు చెప్పఁడు. శిలశైలంబు లెప్పుడు సమానార్థకము లగునో అప్పుడు శిలాశైలంబు లేకార్థంబు లగును. అంతవఱకుఁ గావు. 'శిలా' శబ్దమునకు 'అణ్' ప్రత్యయమువచ్చి 'శైల' మయ్యె. శిలలు కలది శైలము, ఇందుకుఁ బ్రమాణము :—

(౧) "శైల — శిలాః సన్తి అస్య వజ్ఞా. అణ్ పర్వతే."

"శిలా — పాషాణే" — వాచస్పత్యము.

(౨) "శైలః పుం. (శిలాః సన్త్యత్రేతి. శిలా + జ్యోత్స్నాదిత్వా దణ్ పర్వతః]"—శబ్దకల్పద్రుమము.

(౩) మహీధ్రే శిఖరి క్ష్మాభృ దహార్య ధరపర్వతాః।
అద్రి గోత్ర గిరి గ్రావాచల శైల శిలోచ్చయాః॥
"పాషాణప్రస్తర గ్రావోపలశ్మానః శిలోదృషత్"—ఇ త్యమరః.

ఇట్లు మహామహాకోశములు శిల యనఁగా పాషాణమనియు, శైలమనఁగా పర్వతమనియుఁ గంఠోక్తిగఁ జెప్పి వాని యుత్పత్తిఁ జెప్పుచుండ 'శిల'యు, నందుండి పుట్టిన 'శైల' శబ్దమును సమానార్థకము లని సంస్కృతమున మహాపండితులగు సుబ్బారావుగారు తప్ప మఱెవ్వరును చెప్ప సాహసింపరు. పూర్ణమైన అజ్ఞానమును తెల్పునట్టి యిట్టి యసత్యవాక్యములవలన వాదము గెలుచునని తలంచుట పండితలక్షణమా? పామరలక్షణమా?

(2) వాదసౌకర్యమునకై 'శిలా' 'శైల' శబ్దములు సమానార్థకములని అనుకొన్నను ఇప్పటివాదముతోఁ దాని కేమి సంబంధము? "మిట్ట" అను తెనుఁగు పదమునకు "శిల" అను సంస్కృతపదము సమానార్థకమని చూపవలయునుగదా. ఈ ఒంటిమిట్టవాదులు అట్లు చూపలేక పోయినందున ఆమాట తప్పించి 'శిలా శైల' శబ్దములు సమానార్థకములని సంబంధములేని మాట చెప్పుట, కనుకట్టువిద్య యగునేగాని నిజమైన జవాబు కాదు. 'శిలాశైల'ము లేక మంటిరి: సరే. ఏ యర్థమందు? పాషాణార్థమందా? పర్వతార్థమందా? లేక మీవాదప్రకారము పర్వతపాషాణములకుఁ గూడ నర్థమందు, అనుభవమందుఁ గూడ భేదము లేదా? 'శిలాశైల'ము లేకార్థము లన్నందున మీవాదము గెలువదు: 'మిట్ట' అన్న అర్థమందు శిలాశైలము లేకార్థములని చూపుటవలన గెలుచును. అట్లు మీరు చేయలేరు. ఏకోశములును చెప్పుటలేదు. వ్యుత్పత్తికి విరుద్ధము. అర్థమునకు విరుద్ధము. మీమాటే నిజమేని 'శ్రీశైల'మునకు 'శ్రీశిల' అనియు, "రుబ్బురాతి"ని 'రుబ్బుశైల' మనియుఁ జెప్పవలెను.

లక్ష్మణ రాయ వ్యాసావళి

భాషా విషయములు

'త్రిలింగము'నుండి 'తెలుఁగు' పుట్టెనా?
లేక
'తెలుఁగు'నుండి 'త్రిలింగము' పుట్టెనా?*

ఇదివఱకు సాధారణముగా గ్రంథకారు లందఱును 'త్రిలింగ' శబ్దమునుండి తెలుఁగుశబ్దము పుట్టినదని వ్రాయుచున్నారు. శ్రీశైలము, కాళేశ్వరము, ద్రాక్షారామము అను స్థలములందుఁ గల మూఁడు లింగములకు నడుమ 'తెలుగు' దేశ మున్నందున దానికి 'త్రిలింగ' దేశమని పేరు వచ్చెనఁట. 'త్రిలింగమే' 'తెలుఁగు'గాఁ మాఱెనఁట. 'తెలుఁగే' 'తెనుఁగ'య్యెనట. 'తెలుఁగు' గ్రంథకారులంద ఱిట్లు ఒక్కపాఠమునే పాడుచున్నారు. కాని దీనిసత్యాసత్యతలు చక్కఁగఁ బరిశీలించినవారు కారు.

'త్రిలింగ'మను పదము మొదట లేదనియు, 'తెనుఁగ'నుపదమే మొదటినుండియు వాడుకలో నుండెననియు, ఇటీవలి సంస్కృత పండితులు 'తెలుఁగు' అను ఆంధ్రపదములకు సమానోచ్చారణ గల సంస్కృతపదముగా నుండవలయునని 'త్రిలింగ'పదమును నూతనముగా నిర్మించిరని నా యభిప్రాయము. బందరు పురమునకు బృందా

---

* 'ఆంధ్రపత్రిక'-మొదటి సంవత్సరాదిసంచిక (౧౯౧౦). పుట ౭౧.

వనపుర మనియు, బెజవాడకు విజయవాడ యనియు, కమ్మంమెట్టుకు స్తంభపుర మనియు ప్రౌఢనామములు నూతనముగ కల్పింపఁబడుట మన మెఱింగిన విషయమే. అట్టిదే ఈ 'త్రిలింగ' శబ్దము. పదునొకం డవ శతాబ్దమునందు అనఁగా నన్నయభట్టుకాలమున ఈ శబ్దము వాడుకలో లేదు. ఇందుకు 'తెలుఁగు' మహాభారతమే సాక్షి. అందు 'ఆంధ్ర', 'తెలుఁగు', 'తెనుఁగు' 'వేగిఁనాడు', అను పదములే యుపయోగింపఁబడినవి కాని, "త్రిలింగ' పదము భాష యను నర్థంబునందుగాని, దేశ మను నర్థంబునందుఁ గాని వాడఁబడి యుండలేదు. తిక్కనకాలమునందును ఈ పదము వాడుకలో నున్నట్టు కానఁబడదు. తిక్కనగాని అతని సమకాలికులగు కేతనాదులుగాని 'త్రిలింగ' శబ్దమును ఉపయోగించి యుండలేదు. కావున ఆకాలమం దీశబ్దము పుట్టలేదని మన మూహింప వలసియున్నది. అట్లయిన ఈ శబ్ద మెవ్వరిచే మొదట నిర్మింపఁబడెనో మనము కనుఁగొనవలసి యున్నది.

కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానపండితుఁడగు విద్యానాథ మహాకవియొక్క బుద్ధివైభవమే ఈ నూతనశబ్దనిర్మాణమునకు హేతు వని నాయొక్క తాత్పర్యము. ప్రతాపరుద్రుఁడు పదునాల్గవ శతాబ్దారంభమున నుండెను. కావున విద్యానాథకవికాలముకూడ నదియే. ఆకాలమందు 'త్రిలింగ' శబ్దమును నిర్మించుటకును దానికి నొక వ్యుత్పత్తి కల్పించుటకును ఒక కారణము గలదు. ఓరుగల్లు రాజధానిగాఁ గల కాకతీయరాజుల రాజ్యవిస్తారమును ఈ మూఁడులింగములును కొంతవఱకు దెలుపుచుండెను. అనఁగా ఈరాజ్యపు సీమయొక్క మూఁడు వైపుల నీ మూఁడులింగము లుండెనని చెప్పవచ్చును. కావుననే విద్యానాథుఁడు ప్రతాపరుద్రీయమునందు ప్రతాపరుద్రమహారాజు నుద్దేశించి ఈ ప్రకారము చెప్పియున్నాఁడు :—

(నాటకప్రకరణము, చతుర్థాంకము ౪౪-వ శ్లోకము.)

"స్వామింస్త్రిలింగదేశపరమేశ్వర !"

శ్లో. "యైర్దేశ స్త్రిభిరేషయాతిమహతీం ఖ్యాతింత్రిలింగాఖ్యయా ।
"యేషాం కాకతిరాజకీర్తివిభవైః కైలాసశైలాః కృతాః ।

"తేదేవాః ప్రసరత్ప్రసాదమధురా శ్రీశైల కాళేశ్వర ।
"ద్రాక్షారామనివాసిన, ప్రతిదినం త్వచ్ఛ్రేయసేజాగ్రతు॥"

అర్థము:—స్వామీ! త్రిలింగపరమేశ్వరా! ఎవరిచే, ఈ దేశమునకు 'త్రిలింగ'మను పేరువడసి మిక్కిలి ఖ్యాతినిచెందెనో, కాకతీయ రాజుల కీర్తివైభవముచే ఎవ్వరి (తెల్లని) కైలాసశైలములు చేయఁబడెనో వ్యాపించిన యనుగ్రహముచే కమనీయులగు శ్రీశైల, ద్రాక్షారామ, కాళేశ్వర నివాసులైన యా దేవతలు నీ శ్రేయస్సు విషయమై ఎల్లప్పుడును జాగరూకులై యుండుదురు గాత.

పైని ఉదాహరింపఁబడిన ప్రతాపరుద్రీయ శ్లోకమువలన 'త్రిలింగ' సంబంధములైన మూఁడులింగములును కాకతీయరాజ్యమునకు సంబంధించినవని స్పష్టముగ తెలియవచ్చుచున్నది. ఇచ్చట కాళేశ్వరమును గుఱించి మనవారు పడుచున్న పొరపాటు చూపవలసి యున్నది. కాళేశ్వర మనఁగా శ్రీకాళహస్తి యని కొందఱు వ్రాసి యున్నారు. అట్లు వ్రాయుటకు భూగోళజ్ఞానము లేమియే కారణము. ఈ త్రిలింగ సంబంధమైన కాళేశ్వరము నైజాము రాజ్యములో మంథెన గ్రామమునొద్ద నున్నది. కావుననే దానిని సాధారణముగా మంథెన కాళేశ్వర మనియెదరు. అచ్చట కాళేశ్వరుఁడను దేవుఁడు కలఁడు. ఈ కాళేశ్వరము మంథెనకాళేశ్వరము గాక శ్రీకాళహస్తి యైనయెడల ఈ మూఁడులింగములమధ్య నున్న దేశము మిక్కిలి చిన్నదియై యందు కాకతీయరాజుల రాజధానియైన ఓరుగల్లుకాని, ప్రస్తుతపు నైజాము రాజ్యమునందున్న 'తెనుఁగు' దేశము అంతయుగాని అనఁగా 'తెనుఁగు' దేశములో రమారమి సగముదేశము త్రిలింగములోనికి రాకపోవుటయే గాక యీకాలమందు ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనమునందున్న 'తెనుఁగు' జిల్లాలలోని కృష్ణాజిల్లాయొక్క పశ్చిమార్ధముకూడ నందుండనేరదు. కాళహస్తిహద్దుగా గల దేశము, విద్యానాథునిచే వర్ణింపఁబడిన త్రిలింగ మెప్పటికినిఁ గానేరదని 'తెలుఁగు' దేశపుఁ బటము చూచినవారందఱికివి స్పష్టమగును. ఇదియునుఁగాక తెలుఁగుదేశపుఁ బశ్చిమసీమమీద కాళేశ్వరమను క్షేత్రమొకటి యుండఁగా దానిని విడిచి కాళేశ్వర మనఁగా

కాళహస్తి యని కొందఱు పండితు లేల చెప్పెదరో తెలియకున్నది. ఇంతటితో కాళేశ్వరవాదము చాలించి మన మూలవిషయమైన త్రిలింగ శబ్దోత్పత్తిని గుఱించి విచారింతము.

'త్రిలింగ' మనుండి 'తెలుఁగు' పుట్టినమాటయే వాస్తవమైన యెడల ఒకానొక కాలమందు ఈ దేశమునకు త్రిలింగమను వాడుకపేరు ఉండి యుండవలెను. భాషకు త్రిలింగి యను నామ ముండవలయును. మహారాష్ట్రదేశపు భాష మహారాష్ట్రి, మగధదేశపుభాష మగధి. ఇట్లే త్రిలింగిభాష ఎచ్చటనైనఁ జెప్పఁబడియున్నదా? 'త్రిలింగ' శబ్దము విద్యానాథునికి పూర్వము వ్రాయఁబడిన గ్రంథములలో నేను జూచినంత వఱకుఁ గానరాలేదు. కొన్ని పురాణములలో త్రిలింగశబ్దము దేశపరముగా వ్రాయఁబడియున్నది. కాని పురాణరచనాకాలము నిశ్చయముగఁ దెలియనందునను, కొన్ని పురాణములు పురాతనములని తెలిసినను వానిలో నూతనముగా ప్రక్షిప్తశ్లోకము లనేకములు కలుపఁబడినందునను, 'త్రిలింగ' సంబంధమైన చర్చ పురాణములఁబట్టి నిశ్చయించుటకు వీలులేదు. తదితరగ్రంథములఁబట్టి నిశ్చయింపవలయును.

పైని చెప్పఁబడిన మూఁడు లింగములవలన 'తెలుఁగు' దేశమునకు 'త్రిలింగ'మను నామము రాలేదనుటకు మఱియొకకారణము కూడ కలదు. ఈ మూఁడులింగములకు వెలుపల మూఁడువైపులను తెలుఁగు దేశము వ్యాపించియున్నది. ఈ మూఁడులింగములు గల స్థలమును మూడుకోణములుగా భావించి యొక కల్పితత్రిభుజను నిర్మించుకొని చూచినయెడల దీనికి పశ్చిమమున నైజాము రాజ్యములోని కొంత 'తెలుఁగు' దేశమును, ఈశాన్యమున గోదావరిజిల్లాలోని సగభాగమును విశాఖపట్టణముజిల్లాయును గంజాములోని కొంతభాగమును ఆగ్నేయమున గుంటూరుజిల్లాలోని చాలభాగమును నెల్లూరు ఉత్తర ఆర్కాడు, కడప, కర్నూలు, అనంతపురము, బళ్లారి జిల్లాలును, ఈ మూడులింగములకు వెలుపలనుండును. అనగా నివన్నియు త్రిలింగములోనివికావు. శ్రీశైల, ద్రాక్షారామ, కాళేశ్వరములకు వెలుపల నింత తెలుఁగుదేశ ముండఁగా ఈ మూఁడులింగములనుఁబట్టి ఈ దేశమునకు త్రిలింగ

దేశము వచ్చెననియు, నందుండి తెలుఁగు పుట్టెననియుఁ జెప్పుట యెట్లు పొసగును?

కావున పైని చూపఁబడిన కారణముచే మనదేశమునకు మొదటి నుండి 'తెలుఁగు' దేశమనియే నామము కలదనియు, 'త్రిలింగ' మను నామ మెన్నఁడును లేదనియు, సంస్కృతపండితులు తెలుఁగనుపదము నకే తమపాండిత్యప్రకర్షణార్థమై 'త్రిలింగ'మను సాంస్కృతికరూపము నొసంగి రనియు, ఆ పదము శ్రీశైల, ద్రాక్షారామ, కాళేశ్వరములలోని లింగములవలన కలిగెనని యొక కాల్పనికవ్యుత్పత్తిని మొదట కల్పించినవాఁడు విద్యానాథుఁ డనియు, ఆ ట్లతఁడు కల్పించుటకు ఓరుగంటి రాజ్యములో మూఁడుదిక్కుల మూఁడులింగము లుండుటయే కారణ మనియు నాయొక్క యభిప్రాయము. పండితులు దీనినిఁ జక్కఁగ పరిశోధింతురుగాక.

క్రొత్త విషయమును చెప్పినదానిని మన పండితులు కొందఱు నిందించుట సహజము కావున నన్ను కొందఱు ప్రస్తుతవిషయమును గుఱించి దూషింతురని నే నెఱుంగుదును. కాని వారి దూషణభూషణములతో నాకు ప్రయోజనములేదు. సత్యాన్వేషణమే నాపని. కావున నెవరైన ఈ విషయమును ఖండింపఁ దలంచిరేని సప్రమాణముగ వ్రాయఁ బ్రార్థితులు. నన్నయభట్టు, తిక్కనసోమయాజులచే రచియింపఁబడిన గ్రంథములలోఁగాని, పదునాల్గవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వము రచింపఁబడిన మఱి యే గ్రంథమునందుఁగాని త్రిలింగశబ్దప్రయోగమును ఎవరైన చూపినయెడల నేను నా యభిప్రాయములను మార్చుకొనుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. పక్షపాతభూయిష్టములైన పురాణముల నుదాహరించిన లాభము లేదని నే నిదివఱకే వ్రాసియున్నాను. సత్యాభిమానమే వలయునుగాని పక్షాభిమానము వలదుగదా.

యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము*

(అఱవమందలి ఴ అను ధ్వని తెనుఁగున నుండుట)†

యుద్ధమల్లుని శాసనమును గుఱించి ౧౯౧౩ లోఁ దెనుఁగు పత్రికలయందుఁ బ్రబలవాదములు జరిగినందున నీబెజవాడశాసనము తెలుఁగు వారందఱును జక్కఁగ నెఱిఁగినదియే. దీనిని ఇటీవల శ్రీయుత జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ‡ పరిషత్ పత్రికలలో టిప్పణముతోడఁ బ్రకటించియున్నారు. ఇయ్యది ఆంధ్రభాషావ్యుత్పత్తి (Philology) శాస్త్రమునకు నెంతయో యుపయోగకరమైనది కావున దీనిని బ్రకటించినందులకు నాంధ్రు లందఱును పంతులవారి యెడలఁ గృతజ్ఞులు.

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వమునకు నాంధ్రభాషనుగుఱించి వ్యాసము వ్రాయునిమిత్తమై నే నీశాసనము చదువుట తటస్థించినది. అప్పుడిందు నాకొక వింతయక్షరము కానవచ్చెను.

అఱవమున ఴ అను నొకవింతయైన యుచ్చారణగల యక్షరముకలదు. దీనిని వేఱువేఱు దేశముల అఱవవారు వేఱువేఱు విధముల నుచ్చరించుచుందురు.

---

* 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక':— సిద్ధార్థి సం॥రము సంపుటము ౭. సం. ౪.

† ఈవాదము పండితులచేత నామోదింపఁబడినది. ఉదా: చూడు: ఎపి. ఇండి. సం. ౧౫ పుట. ౧౫౦ [సం]

‡ ఇది పరిషత్పత్రిక ౯ వ సంపుటము ౨ వ సంచికయందును, ప్రత్యేకముగఁ బుస్తక రూపమునను బ్రకటింపఁబడినది. జిజ్ఞాసువు లా పుస్తకములందలి శాసన ప్రతిబింబములఁ జూడనగును.

కొన్నిస్థలములం గొంచెము హెచ్చుతక్కువగ 'ష' వలెను, కొన్నిచోట్ల 'డ' వలెను, మఱికొన్ని తావుల 'ళ' వలెను ఉచ్చరింపంబడును. ఈ యుచ్చారణమును, అక్షరమును మళయాళమునందును గలవు. కాని కన్నడమునందును, తెనుంగులోను ఇప్పుడు లేవు. కన్నడమునందలి వాఙ్మయమును జూడంగా ౧౩ వ శతాబ్దమువఱకును ఈ వర్ణమును, దీనికి 'ఱ' అను ప్రత్యేకాక్షరమును ఆ భాషయందు నుండినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. ఇది మనబండిఱలోని అడ్డుగీటు తీసివేసిన నక్షర మెట్లుండునో, లేక వ్రాయునెడ మనము వ్రాసెడి 'ఱ' జుట్టులేని యెడల నెట్లుండునో అట్లు ఉండును. కేశిరాజు అనువాఁడు ౧౩ వ శతాబ్దమున శబ్దమణిదర్పణమను లక్షణగ్రంథమొకటి కర్ణాటకభాషకు వ్రాసియున్నాఁడు. అప్పకవి శకటరేఫము కలశబ్దములకు జాబితా వ్రాసినట్లీతఁడును 'ఱ'కారముగల శబ్దముల పట్టిక యొకటి ఇచ్చినాఁడు. శబ్దమణిదర్పణమందలి ౧-వ అధ్యాయములోని ౨౩ వ సూత్రము చూడనగును. ఇందువలన, నాకాలమువఱకే యీయక్షరముయొక్క స్వతంత్రోచ్చారణము నశించి, ఏది 'ఱ' అయినది, ఏది 'ళ' అయినది తెలియక కొందఱట్లు, కొందఱిట్లు వ్రాయుచుండిరనియు లక్షణవేత్తలింకను ఈ యక్షరమును విడువఁజాలక పెనఁగులాడుచుండిరనియుఁ దెలియుచున్నది. తరువాత నీయక్షరమును బండిఱాయుఁ గన్నడమునుండి జాఱిపోయినవి. కాని యీధ్వనియు, నక్షరంబును తెనుఁగున నెన్నఁడైన నుండెనని యెవరు ననుకొనలేదు. ఈ శాసనమువలన నాసంగతి క్రొత్తగ మనకుఁ దెలియుచున్నది. కావున నీశాసనముయోగ్యత హెచ్చైనదని యెంచవలెను.

ఈ వర్ణమునుగుఱించి మొదటఁ గొంచెము తెల్పెదను. అఱవమున ழ న ఈ యక్షరముచే జూపఁబడు నుచ్చారణ గలశబ్దములు, కన్నడమున నిప్పుడు 'ళ'కారముతోను, తెనుఁగున 'డ'కారముతోను ఉచ్చరింపఁబడుచున్నవి. ఇందుకుఁ గొన్ని యుదాహరణములు :—

అఱవము.	కన్నడము.	తెలుఁగు.
కోఴి	కోళి	కోడి
సుఴి	సుళి	సుడి
పాఴు	పాళు	పాడు
కూఴు	కూళు	కూడు

కేశిరాజు తనవ్యాకరణమందు ఱకారముతోఁ జూపిన శబ్దము లిప్పటి కన్నడమున ళకారముతో వ్రాయఁబడును. తెలుఁగున డకారముతోఁ వ్రాయఁబడును :—

ప్రాఁతకన్నడము.	ఇప్పటికన్నడము.	తెలుఁగు.
తెగఱు	తెగళు	తెగడు
పొగఱు	పొగళు	పొగడు
మగఱు	మగళు	మగడు

ఈ ప్రకారముగ నీద్రావిడవర్ణము మూఁడుభాషలలో మూఁడువిధములుగ మాఱిపోయినది.

ఇఁక శాసనమునకు వత్తము. తెలుఁగుభాషయందు నీవర్ణము యుద్ధమల్లునిశాసనకాలమువఱకు నుండెననుట స్పష్టము. ఈ యక్షరము ౬ వ శతాబ్దము మొదలు ౧౩ వ శతాబ్దమువఱకును కన్నడమున ఈ రూపముతోనే వ్రాయఁబడుచుండెను. ఈరూపమే యీశాసనమునందు మూఁడుచోట్లఁ గానవచ్చుచున్నది. ౧౪ వ పంక్తిలో 'ఱస్సి' అనియు, ౨౧ వ పంక్తిలో '[అ]ఱిపిన, అనియు, ౩౫ వ పంక్తిలో 'యఱిపుట' అనియుఁ గలవు. ఈ మూఁడుచోట్లను శ్రీయుత జయంతి రామయ్య పంతులుగారు ఈ యక్షరమును 'డ'కారముగనే చదివినారు. అందుచే వారిపుస్తకమున నివి 'డస్సి,' 'అడిపిన'; 'యడిపుట' అన్న రూపముతోనే కనఁబడును. కాని యీశాసనము వ్రాసినవానిమతమున నిది 'డ'కారము కాదనుట స్పష్టము. ఏలయన నిశ్చయముగ 'డ'కారమని చెప్పుటకు వీలుగల యక్షర మింకొకటి యిందు నెన్నియోసారులు వచ్చి

యున్నది. ఇది విడిగా ౧౧ సారులును, ఇంకొక యక్షరముతోఁ గలిసి క్రిందిభాగమున ౧౪ సారులును ఈశాసనమునందు వచ్చినది.

స్వతంత్రముగ వచ్చినస్థలములు ౧౧:— పం. ౭. బెజవాడ; పం. ౮. గుడి; పం. ౧౧ విడిసి; పం. ౧౫ విడిసి; పం. ౨౩ బెజవాడ; పం. ౨౮ గుడి; పం. ౩౦ యేలెదు; పం. ౪౧. బిడ్డ; పం. ౪౨ మాడు; పం. ౪౫. వొడంబడి.

సంయుక్తాక్షరములో వచ్చిన స్థలములు:— పం. ౩ మల్లుణ్డి; ౪ యుణ్డు; ౫ నుణ్డు; ౬ తుణ్డు; ౭ ణ్డిధిన్; ౮ భికుణ్డె; ౯ ధాముణ్డె; ౧౨ ణ్డువారు; ౧౪ ణ్డుఱి; ౨౨ నుణ్డే; ౨౪ సుతుణ్డొణ్డు; ౨౭ మల్లణ్డె; ౩౧ రొణ్డు; ౪౭ ణ్డె; ౪౪ తేజుణ్డు.

ఇట్లు నిజమైన 'డ'కార మీశాసనమునందు ౨౮ తడవల వచ్చినది. కావున దాని స్వరూపమునుగూర్చి సంశయము లేదు. దాని రూపమును చూచినను ఇప్పుడు మనము వ్రాయునట్టి 'డ'కారమునకు నది పూర్వరూపమనుట స్పష్టము. కావునఁ బైని ఉదాహరించిన మూఁడు తావులలోని అక్షరము 'డ'కార మనుటకు వీలులేదు. దీనియాకారము నకును, ఈ శాసనమునందలి బెజవాడాది పదములలోని 'డ'కారము యొక్క యాకారమునకును సంబంధములేదు. ఇది తద్భిన్నమైన యక్షరము.

ఒక్క శాసనమునందే ఒక్క యుచ్చారణమునకై రెండు భిన్నాక్షరము లుపయోగింపఁబడినవని చెప్పుటయు యుక్తియుక్తముగాదు. కావున నీ యక్షరముచే భిన్నమైన వర్ణోచ్చారణయె సూచింపఁబడుచుండె నని ఊహింపవలెను.

అఱవమందలి ழ అను అక్షర మేయుచ్చారణమును సూచించునో అదే యుచ్చారణను ఈ యక్షరము సూచించుననుటకుఁ గర్ణాట వాఙ్మయమే సాక్ష్యము. ఈయక్షర మీరూపముతోనే పురాతనకన్నడము నందుఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇది మన బండిఱావలెనే యుండి నడుమ అడ్డగీటు లేకయుండును. ఈ యక్షరమునుగుఱించి వ్రాయవలసివచ్చి

నప్పుడు ఇప్పటి కన్నడపువారును, ఈ రూపమునె వాడుదురు. అచ్చు పడిన శబ్దమణిదర్పణము, కిట్టెల్ రచిత కోశముఁ జూడనగును.

యుద్ధమల్లుని ఈ శాసనము ౯ వ శతాబ్దమునాఁటిదని రామయ్య పంతులవారు వ్రాసియున్నారు. ఈకాలమునాఁటివి, అనగా ౯ వ శతాబ్ది ప్రాంతపువి అగు కన్నడశాసనములలోఁ గూడ నీరూపము చూడ నగును.*

ఇఁక, మనశాసనమందు నీయక్షరయుక్తముగ వచ్చిన శబ్దముల ఉత్పత్తిని గురించియు, అర్థమును గురించియు విచారింతము.

ఇందు 'ఴ' కారముతోఁ గలసివచ్చిన శబ్దములు మూఁడు. ౧౪ వ పంక్తిలో 'ఴస్సి' (దస్సి); ౨౧ వ పంక్తిలో '[అ]ఴిసిన' (ఆడిసిన); ౩౫ వ పంక్తిలో 'ఴఴిపుట' (అడిపు-).

ఇందలి మొదటిశబ్దమునకు మూలము అరవమునందుఁగాని, కన్నడమునందుఁగాని కానరాలేము. కాని ౨వ, ౩వ శబ్దములు ఒకధాతువు నుండి పుట్టినవియే. అరవమునందు అఴి (ఆడి) అనుధాతువు కలదు. దానిని సకర్మకముగను, అకర్మకముగను ఉపయోగించెదరు. దానికి నాశముచేయుట, పాడుచేయుట, ధ్వంసముచేయుట, కూల్చుట ఇత్యాద్యర్థములు కలవు† పురాతన కర్ణాటకమందును ఈధాతువు ఱీధ్వని తోనే యుండెను. కేశిరాజు వ్యాకరణమందలి ధాతుపాఠమున ఈ ధాతువు

* Fleet's Cannada Inscriptions; Kittels' Grammar p. 15. ff; Epi. Ind. Vol. V. p. 151. ఇది ౧౦ వ శతాబ్దమునాఁటిది; Alupa Canarese inscriptions at Udiyavara (7th to 11th Centuries; Epi. Ind. IX p. 1. క్రమఱ పెగ్గోంలో నున్న ద్వితీయ మారసింహుని శాసనమునందు నీయక్షర మీరూపముననే, నోళంబ చోళశబ్దములలోఁ బెక్కుసారులు వచ్చును [Ep. Ind. V. p. 176] ఇది క్రీ. శ. ౯౬౫ నాఁటి కన్నడ శాసనము.

† : to blight, blast, ruin, injure, damage, annihilate, destroy, demolish exterminate, efface [Winslows' Tamil English Dictionary'.

'వినాశే' అను నర్థమున ఈయఁబడినది. కిచెల్ కోశమందును ఈ యర్థమందె 'ఆఴసు' అను ధాతువును 'అఴవు' అను విశేష్యమును 'ఴ'కారముతోడనే యిచ్చియున్నాఁడు. కావున ఈ ధాతువు పురాతనకాలమందు అన్ని ద్రావిడభాషలలోను ழ అను ధ్వనితో నుండెననియు, అది క్రమముగఁ గన్నడమున 'ೞ' గను, తెనుఁగున 'డ'గను మాఱెననియు నిశ్చయింపవచ్చును. యుద్ధమల్లుని శాసనము వ్రాసినప్పుడు దానికి 'డ'కారోచ్చారణములేదు. వచ్చియున్నయెడల 'బెజవాడ' శబ్దములోని 'డ'వంటియక్షరమే దీనిలోను వ్రాయబడియుండును. అట్లు ழ కారోచ్చారణ ముండుటవలన ఆంధ్రకర్ణాటాక్షరములలో దీనికి బదులుగ నేర్పడిన 'ఴ' అక్షరము వాడఁబడినది. 'లింగంబఴి' (డి)సిన పాపంబు' అనఁగా లింగమును పీకిపాఱవేసినఁ గల్గు పాపము, లింగమును ధ్వంసముచేసినఁ గల్గు పాపమును; 'దప్పి యఴి పుట' అనగా దప్పిలేకుండ జేయుట.

ఇట్లిందలి రెండుశబ్దముల మూలమును, అర్థమును జూచి ఈ శాసనమందలి యీ శబ్దములలోని అక్షరము అరవమందలి ழ కును, కన్నడమందలి 'ೞ'కును సరియైనదని నిర్ణయింపవలసి యున్నది.

ఇఁక నీయక్షర మీ యొకశాసనమునందే యున్నదా, యింకను ఇతర శాసనములందును గలదా యని చూడవలయును. ఇందును గుఱించి శోధింపఁగా ౧౧ వ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వపు తెనుఁగుదేశపు శాసనములలో నీ యక్షరము కానవచ్చుచున్నది. అవి యెవ్వి యన:—

౧. విజయాదిత్యుని ఏడూరు శాసనము. [Epi. Ind. Vol. V. p. 118] ఇది ౭౯౯-౮౪౩ కాలపుశాసనము. ఇది సంస్కృతమునందున్నను, ౨౫ వ పంక్తిలో ఒక మనుష్యుని పేరు 'చోఴి' యనామా' అని యున్నది. అందువలన నాకాలమునఁ దెనుఁగుదేశమున ఈ ధ్వనియు, అక్షరమును గలవనుట స్పష్టము.

౨. సత్యాదిత్యుని మలపాడు శిలాశాసనము. [Epi. Ind. XI. p. 345] ఇది తెలుఁగు శాసనము. దీనికాలము స్పష్టముగఁ దెలియకున్నను, ౧౦ వ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వపుది యని తద్జ్ఞుల యభి

ప్రాయము. ఇందు 'చోఱి, (చోళ) [౧వ పంక్తి]. ఏఱు (ఏడు) [౮వ పంక్తి] అనుశబ్దములు కలవు. 'చోళ' శబ్దము సాధారణముగ నిప్పుడు 'ళ' కారముతో వ్రాయఁబడినను బురాతనకాలపుటవ మున ఱ్ఱ కారము గలదిగనె యుండెనని అవ్వయారు మొదలయినవారి వ్రాఁతలవలనఁ దెలిసికొనవచ్చును. లక్షణయుక్తముగ వ్రాయువారిప్పటి కిని ఈ యక్షరమునే ఉపయోగించెదరు. తెనుఁగుశాసనములలోఁగూడఁ గొన్నిచోట్ల 'ఱ' అను అక్షరముతోఁగూడ వ్రాయఁబడియున్నది. [చూడు : మలపాడులోని పుణ్యకుమారుని తామ్రశాసనము : [Epi· Ind. Vol. XI. p. 337] అట్లె ఏఱు, (ఏడు) అనుదానికి అఱవమున సరియైన శబ్దము కలదు. ఈ ఱ ఉచ్చారణము ఈ శాసనమునాఁటికిఁ దెలుఁగుదేశమునఁ గలదనుట స్పష్టము.

౩. బెజవాడలోని యింద్రకీలపర్వతముమీఁది శాసనము [No. 883 of 1917 Epi. Collection]. దీనిని రామయ్యపంతులుగారు పరిష త్పత్రికయొక్క ౩వ సంపుటము, ౪వ సంచికలోఁ బ్రకటించియున్నారు. ఇందలి నాల్గవపంక్తిలో ఈయక్షరమున్నది. దీనిని మఱల రామయ్య పంతులుగారు 'డ' కారముగనె చదివియున్నారు. 'పదిఏడగు' అని వ్రాసిరి. ఇందలి 'డఁకారమునకు బదులు శాసనములో 'ఱ'కారమున్నది. కన్నడమున పూర్వము 'ఏడు'కు 'ఏళ్' అనుపద ముండెను. ఇప్పటికిని అఱవమున ఈపద మున్నది. ఏళ్ ఏడు. ఈ శాసనకాలము ౯౦౦ ప్రాంతమని రామయ్యగారే చెప్పియున్నారు.

౪. విజయాదిత్య ద్వితీయ అమ్మరాజుయొక్క కలవచెర్ల శాస నము [Epi. Ind. Vol. VIII] ఇందలి ౩౫వ పంక్తిలో ఈ అక్షర మున్నది. శాసనము సంస్కృతమయమైనను మనుష్యునిపేరులో నీయక్ష రము కలదు. ఈ చాళుక్యరాజు ౮౪౫ మొదలు ౯౩౦ వఱకు రాజ్యము చేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

౫. రెండవ చాళుక్యభీముని తామ్రశాసనము. [Epi. Ind. Vol. V. p. 134] ఈరాజు ౯౩౪-౯౪౫ కాలమున రాజ్యముచేసెను. శాసనము సంస్కృతభాషయం దున్నను ౧౩ వ పంక్తిలో 'వేఱంభా యన్న పేరు వచ్చినది,

౬. నెల్లూరు మండలమందలి నలజనంపాడు శాసనము. దీని కాలము స్పష్టముగఁ దెలియదు. కాని అక్షరములు మాత్రము యుద్ధమల్లుని శాసనమువలెనే యున్నవి. ఇందు ౧౮ వ పంక్తిలో 'ఌచ్చిన' ౨౦-౨౧ పంక్తులలో 'శ్రీపర్వతంబు ఌచ్చిన' ౨౩ వ పంక్తిలో 'బాణకొడుకు' అనియున్నది. ఇది తెలుఁగుశాసనము: యుద్ధమల్లుని శాసనములో నున్న 'ఌస్సి' శబ్దమిచ్చట 'ఌచ్చి'గ నుండుట యొక విశేషము. (N. I. ka ౨౫ p. ౬౭౭)

౭. విజయాదిత్యునిదియైన కోలవెన్ను శాసనము. (South Indian Inscriptions Vol. I. p. 45; Epi. Ind. VII. p 182 Ft. I.] దును మనుష్యనామనందు ౠయక్షరము కలదు.

౮. ప్రథమవిష్ణువర్ధనుని తిమ్మాపుర శాసనము [Epi. Ind. IX p. 317] ఈ పూర్వచాళుక్యరాజు, ౬౧౫ మొదలు ౬౩౩ వఱకు రాజ్యము చేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఈ శాసనము సంస్కృతమునందున్నను, ౧౧ వ పంక్తియందు 'ఌలికి విషయ' అని యొకనాఁడు పేరుకలదు.

౯. పశ్చిమచాళుక్యరాజయిన ౧ వ విక్రమాదిత్యుని నెల్లూరు తాలూకాలోని తలమంచి తామ్రశాసనము [Epi. Ind IX. p. 98]. దీనికాలము ౬౬౦ అని ఊహింపఁబడుచున్నది. ఇదియు సంస్కృతముననె యున్నది. ఇందు గ్రామనామమున ఌ అక్షరము కలదు. ౨౨ న పంక్తిలో 'ఌంకొన్తు' అను గ్రామము పేర్కొనఁబడియె.

ఈచివర రెండుశాసనములలోను ఌ యక్షరముయొక్క రూపము మిగిలినశాసనములందలి యక్షరములకంటెఁ బురాతనముగ నున్నది. రెండు సున్నలను ఒకదానిప్రక్క మఱియొకదాని నుంచి జోడించిన నెట్లుండునో యది యీ యక్షరముయొక్క మొదటిరూపము. ఇందు, అడ్డగీటుగీసిన నది బండి 'ఱ' అగును. ఇవియె క్రమముగ 'ఌ' గను మాఱినవి.

ఆంధ్రకర్ణాటలిపి అశోకలిపినుండి పుట్టినదని పండితుల యభిప్రాయము. కాని ఉత్తరదేశభాషలలో 'ఌ, ఱ' ఈ రెండుహల్లులు

లేనందున. ఆంధ్రకర్ణాటకు లీయక్షరములను నూతనముగఁ గల్పించుకొనవలసివచ్చినది. ఆ కల్పించుకొనుటలోను ఈ రెండింటికిఁ గొంచెము భేదముతో నొక్కరూపమే కల్పించుటయుఁ జూడ నీరెండును కొంత సంబంధముగల శుద్ధద్రావిడవర్ణము అనుట స్పష్టమగుచున్నది.

ఈశాసనమందలి యింకొకశబ్దము

యుద్ధమల్లుని శాసనమున ౩౯, ౪౦ పంక్తులను రామయ్యపంతులు గారు 'న్దమతాత మల్లపరాజు వేరడువానుం గట్టించె' అని చదివి యున్నారు. 'వేరడు' అనుశబ్దము సందేహముగ నున్నదనియు వ్రాసినారు. ఈ 'వేరడు' అనుదానిని 'పేరఱు' అని చదువవలయునని నా తాత్పర్యము. రామయ్యగారు 'డు' అని చదివిన అక్షరము 'డు' కాదు, 'ఱు' కాదు. అడుగీటు స్పష్టముగఁ గానవచ్చుచున్నది. కాన నది 'ఱు' అనుట స్పష్టము. కావున నీశబ్దము 'పేరఱు' అన నేమి? మూలశబ్దము 'పేరఱు' ఇందలి పకారము వకారముగ మాఱినదని నాతాత్పర్యము. ౨౭వ పంక్తిలో 'ప్రత్యక్ష'శబ్దము 'వ్రత్యక్షము' అని వ్రాయఁబడినది. అట్లె యిదియు నని యెఱుంగునది. ఇఁక 'పేరఱు' అన నేమియని విచారింతము. ఇందు పేర్ + అఱు అను రెండుశబ్దములు కలవు. పేర్ అనగా పెద్ద, అఱు అనగా ధర్మము. పేర్ శబ్దమునకు పెద్ద అను అర్థము అఱవము, కన్నడము, తెలుఁగు అను మూడు భాషలయందును కలదు. అఱు అనుశబ్దము తెనుఁగునఁ గానరాదు. మిగిలిన రెండు భాషలలోను కలదు. కన్నడమున 'అఱు' అను రూపముననే కలదు. అఱవమున 'అఱ' అను రూపమున నున్నది. ఈమాటలకు నాయా భాషలలో ధర్మము, దానము అని అర్థము కావున 'పేరఱు' అనగా గొప్ప ధర్మము అని యర్థము చేయవలెను.

ద్రావిడభాషలలోని ఉత్తమపురుషవాచక సర్వనామము*

ఏ రెండుభాషలకును గల సంబంధమును గనుఁగొనవలయునన్న నా భాషలలోని సర్వనామరూపముల కెట్టి సామ్యము కలదో చూచుట యావశ్యకము. భాషయొక్క బాల్యమునందే పుట్టి సాధారణముగ నెక్కుడు మార్పులను జెందక చిరకాలమునకును భాషలో నిమిడి యుండెడు శబ్దసంగ్రహములోఁ బురుషవాచక సర్వనామములు ముఖ్యమైనవని చెప్పవచ్చును. ఎంత యనాగరకభాష యైనను ఉత్తమమధ్యమపురుషములను సూచించుపదములు లేకయుండదు. కొంచెము హెచ్చుతక్కువగ భాషోత్పత్తితోడనే యవియుఁ బుట్టును. అట్లు పుట్టి భాష యభివృద్ధి చెందినకొలది నవియు గొలఁదిగ మాఱుచుండునేగాని. పూర్తిగ మాఱిపోయి భాషయొక్క వేఱువేఱవస్థలలో వేఱువేఱు పురుషవాచక సర్వనామము లుండుట సాధారణముగఁ దటస్థింపదు. ముఖ్యముగ నీ నియమముత్తమమధ్యమపురుషవాచక శబ్దములకుఁ జెల్లును. కావున వేఱువేఱు భాషలలోని యిట్టి పదములను మనము పోల్చిచూచినయెడల నాయా భాషలకుఁ బూర్వసంబంధము కలదా లేదా యని తెలిసికొనవచ్చును. ఇప్పుడు ముఖ్యముగ ద్రావిడభాషలలోని యుత్తమపురుషవాచకసర్వనామము యొక్క రూపములను గుఱించి విచారింపవలసియున్నది.

తెలుఁగు:— తెలుఁగున నేకవచనమునందు నేను అను రూపము, బహువచనమునందు మేము, మనము అను రూపములును సర్వసాధారణములై యున్నవి. ఇవి వ్యావహారిక భాషయందును, గ్రాంధికభాషలయందును గానవచ్చును. అట్లే పురాతనకాలపు గ్రంథము

---

* 'ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక'— రౌద్రినామ సం॥రము సంపుటము ౯. సం. ౩

లందును, నాధునిక గ్రంథములందునుగలవు. ఇవి గాక ఏను, ఏము, నేము అను రూపములు గూడఁ బూర్వకాలమున్నట్టు మన గ్రంథములవలనఁ గానవచ్చుచున్నది.

శబ్దమునకుఁ జివర నున్న హల్లులకు 'ఉ'కారము చేర్చి వ్రాయునట్టియుఁ బల్కునట్టియు నాచారము మన భాషలో మొదట లేదు. ఇది తరువాత వచ్చిన యాచారము. పూర్వము మన భాషలో హలంతశబ్దములు కలవు. కావున నుత్తమపురుషసర్వనామములు మొదట, ఏకవచనమున ఏన్, నేన్, ఏమ్, మేమ్, మనమ్ అను రూపములు కలిగియుండె ననుట స్పష్టము. మొదట వీనిలోని యేకవచనరూపములను గుఱించి కొంచెము విచారింతము.

'నేన్' అను రూపము ప్రథమావిభక్తియందే కానవచ్చుచున్నది గాని మిగిలిన యన్ని విభక్తులందును 'నాన్' లేక 'నన్' అను రూపమే యుపయోగింపఁబడును. ద్వితీయ నన్ను, తృతీయ నాచే, చతుర్థి నాకొఱకు, పంచమి నావలన, షష్ఠి నాయొక్క, సప్తమి నాయందు. ఇట్లు తెలుఁగుభాషయందు 'నాన్' అను రూపమునకే యెక్కుడు వ్యాప్తిగలదు. కావున నీ శబ్దముయొక్క మొదటి రూపము 'నాన్'అనునదే యనియుఁ, గాలక్రమమునఁ బ్రథమైకరూపము మాత్రము 'నేన్'గా మాఱె ననియుఁ దోఁచుచున్నది. ఇందుకు దృష్టాంతముగఁ దూర్పువాంధ్రు 'నేను' అనుటకు మాఱుగా 'నాను' అనియె యనుచున్నారు.

ఇంకను సూక్ష్మముగ నాలోచింపఁగా నీ శబ్దము మొదట 'నాన్' అని గాని 'నేన్' అని గాని స్పష్టముగ లేక 'న్యాను' అన్న యుచ్చారణ గలిగి యుండెనని తోఁచుచున్నది. 'న్యాన్'లోని యచ్చు తెలుఁగునకుఁ గ్రొత్తది కాదు. అది 'తాట్యాకు' 'పుల్ల్యాకు' అను పదములలోని యచ్చు వంటిదే.

ఇఁక "ఏన్"అను రూపము గుఱించిన వింత చూడుఁడు. దీనికిఁ దెనుఁగునఁ బ్రథమావిభక్తియందుఁదప్ప నితరవిభక్తులలోఁ బ్రయోగము లేదు. 'ఏన్' పదముయొక్క షష్ఠీరూపము చెప్పుమని యడుగుటకు వీలు లేదు.అప్పుడు 'నాకు' అన్న 'నాన్' పదముయొక్క షష్ఠిరూపము చెప్ప

వలెనేగాని వేఱురూపము కానరాదు. కావునఁ దెనుఁగున 'ఏన్' రూపము లన్నియు (ఒక్క ప్రథమ తప్ప) నశించినవి. 'నాన్' రూపములే మిగిలి యున్నవి.

బహువచనరూపములను గుఱించియు నిట్టి విశేషములే కలవు. 'ఏము' రూపము ప్రథమయందే కానవచ్చును. ఇతర విభక్తులలో నీ రూపము కానరాదు. 'నేము' అనునది ప్రాచీనగ్రంథములలోఁ గూడ నరుదుగ వచ్చును. ప్రథమావిభక్తిలో 'మేమ్' అన్న ఏకారయుక్త రూప మున్నను నితర విభక్తులలో 'మా' అను రూపమే కలదు. "మనము" అనునది యుత్తమ మధ్యమ పురుషలను సూచించును.

ఇఁక నితర ద్రావిడభాషలలోని రూపములను విచారించి పోల్చి చూతము.

అఱవము:—అఱవభాషలోని మిక్కిలి పురాతనరూపములు ఏక వచనమునందు 'యాన్' బహువచనమునందు 'యామ్', 'నామ్,' ఇవి 'తొల్‌గాప్పియమ్'*లోని రూపములు. ఇవి మన తెలుఁగులోని 'ఏన్' 'ఏమ్' అనురూపములకు సంబంధించినవని వేఱుగఁజెప్పనక్కఱ లేదు. 'నాఁ' అను రూపము మొదట నెనిమిదవ తొమ్మిదవశతాబ్దముల

---

*ఇయ్యది అఱవమందలి మిక్కిలి పురాతనవ్యాకరణము. ఇది క్రీ. శ. ౭వ శతాబ్దములోని దని సాధారణముగ నందఱు నొప్పుకొని యెదరు. కాని యిది యింకను బురాతన మనియు క్రీ. శ. మనకుఁ బూర్వపుది యనియుఁ గొందఱు పండితు లిటీవల వాదించుచున్నారు. వారివాద మింకను జర్చింపఁబడవలసి యున్నది. తొల్ గాప్పియమ్ అనుదానిలోని 'గాప్పియమ్' అనునది కావ్యమ్ అనుసంస్కృతపదము నకుఁ దద్భవము. తొల్‌కాప్పియమ్ అనగాఁ బ్రథమకావ్య మన్నమాట. అఱవవారి పింతతద్భవముల కిది యొక యుదాహరణము.

లోని వాఙ్మయమునందుఁ గానవచ్చును. ఆభాషయందు మొదట 'నాఁ' అనురూపము వ్యావహారిక భాషలో మాత్ర ముండెననియుఁ గొన్ని దిన ములవఱకు లాక్షణికులు దానిని గ్రహింపలే దనియుఁ, బిదప గ్రహించి రనియు 'యామ్' అను బహువచన రూపమును మొదట గ్రహించి పిదప 'యాన్' అను నేకవచనరూపమును గ్రహించిరనియుఁ దజ్ఞుల యభిప్రాయము †

ఇట్లు అఱవమునందు 'ఏఁ' 'నాఁ' అను రూపములు రెండు నున్నను నివి తెనుఁగులోవలెనే ప్రథమావిభక్తివఱకే గానవచ్చును. ఇతరవిభక్తులందు, ఏకవచనమునందు రెండురూపములు కనఁబడుటకు మాఱుగా, ఒక్క 'ఏఁ' రూపములే కానవచ్చుచున్నవి. తెలుగులోను వలె 'నాఁ' రూపములు కానవచ్చుట లేదు. ఎన్నై, ఎన్నాల్, ఎనక్కు, ఎన్నిడత్తిల్, ఎన్నుడయ, ఎన్నిల్ అనునవి అఱవమునందు గ్రామ్య, గ్రాంథిక భాషలలోఁగల ద్వితీయాది రూపములు 'నాన్' రూపము లెచ్చటను గానరావు. కావున మూలద్రావిడ భాషలో 'ఏన్' 'నాఁ' అను రెండు రూపము లుండెననియు, నందుండి చీలినప్పు డఱవవారు 'ఏఁ' రూపమును గ్రహించి రనియుఁ, దెలుఁగువారు 'నాఁ' రూప మును గ్రహించిరనియు మన మూహింపవచ్చును. ప్రథమావిభక్తి యందు నీ రెండు రూపములు నీ రెండు భాషలందు గ్రంథాదులలో నేఁటివఱకును గలవు. కాని వ్యావహారికభాషయందుమాత్ర మీ రెండు భాషలలోను 'ఏన్' రూపము లోపించి 'నాన్' 'నేన్' రూపమె నిల్చి యున్నది.

ఇఁక ననేకవచనరూపములను విచారింపగా, యామ్, నామ్, నాంగళ్ అనునవి కానవచ్చుచున్నవి. కాని 'యామ్' అనురూపము, అనఁగా మనతెలుఁగులోని 'ఏమ్' అనురూపమునకు సజాతీయమైనరూప మిప్పటిభాషలో లేదు. ఇది పురాతనరూపము. 'నాంగళ్' అనునది ఆధు నికరూపము. ఇది యిప్పుడు 'మేమ్' అనిన యర్థమునందు వాడఁబడు చున్నది. పూర్వము 'యామ్' అనునది వాడఁబడుచుండెను. 'నామ్'

† Dravidic Studies No. 11.

అనునది 'మన' అనునర్థమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఇది తెనుఁగు 'నేమ్' అనుదానికి సంబంధించినరూపము. ఇది ప్రథమావిభక్తికి సంబంధించిన నియమము. ద్వితీయాదివిభక్తుల బహువచనమునందు ఏం, నాన్ రూపములు కలవు. ఏం రూపములన్నియు 'మేమ్' అనునర్థమందును 'నాం' రూపములన్నియు 'మనము' అనునర్థమునందును వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి.

కన్నడము:—కన్నడమునందలి మిక్కిలిపురాతనరూపము ఏకవచనము 'అన్' అనేకవచనము 'అమ్'. ఇవి తెనుఁగులోని ఏన్, ఏమ్‌తో సజాతీయములు. ఇందువలనఁ జూడ నీశబ్దము అన్, ఆ్యన్, ఏన్ అని మూఁడువిధముల నుచ్చరింపఁబడు చుండెననియు, అన్ అను రూపము కన్నడమువారిదిని, ఏన్ అనురూపము తెలుఁగువారిదిని, ఆ్యన్ అనురూప మఱవవారిదియునని కాన వచ్చుచున్నది. ఈయుచ్చారణములే నాన్, న్యాన్, నేన్ లోఁ బ్రతిఫలించినవి. న్యాన్ రూప మిప్పు డేభాషలోను సలక్షణరూపముగ గ్రహింపఁబడుటలేదు. గ్రామ్యభాషయందుఁ గానవచ్చుచున్నది ఈ 'ఆ్యం' మరల 'ఏన్' రూపమును గ్రహించెను. ఇట్లు ప్రథమావిభక్తిరూపములను గుఱించి విచారించి ద్వితీయాది రూపములకు వత్తము. 'ఏన్' అనునది ద్వితీయావిభక్తులన్నిటి యందును ఎన్ అను హ్రస్వరూపమును దాల్చును. ఎన్నం, ఎన్నిం, ఎనగె, ఎన్నత్తణిం, ఎన, ఎన్నొళ్ - ఇవి పురాతనపు ద్వితీయాద్యేకవచనరూపములు. ఎమ్మం, ఎమ్మిం, ఎమగె, ఎమ్మత్తణిం, ఎమ అనునవి బహువచన రూపములు.

కన్నడమునందు నొకవిశేషము. ద్రావిడులలో భాషావిషయమై అఱవవారు 'ఏన్' తెగవారనియు, తెలుఁగుళాఖవారు 'నాన్' తెగవారనియు నే నిదివఱకుఁ జెప్పియున్నాను. కన్నడమువారు మొదట 'ఏకా' తెగలోఁ జేరినవారుగ నుండి తరువాత 'నాన్' తెగలోనికి వచ్చి చేరిరి. పురాతన కాలపు కర్ణాటక వాఙ్మయమునందు నాన్ రూపము లేదు. అంతటను అం, అన్, ఎన్, రూపమే కానవచ్చును, ౧౧, ౧౨ వ శతాబ్దముల తరువాత 'నాన్' రూపము ప్రవేశించెను. అయినను బెక్కుదిన

ములవలనను లాక్షణికులు దానిని వెలి వేసియే యుంచిరి. ౧౫, ౧౬ వ శతాబ్దములలో వ్రాయఁబడిన వ్యాకరణ గ్రంథములలోఁగూడ 'ఏన్' రూపములనే యుదాహరించిరి. భట్టాకలంకుఁ డనువాఁడు కర్ణాటభాషకు సంస్కృతమున శబ్దానుశాసన మన్న గొప్పవ్యాకరణము వ్రాసెను. అది యనేకవిధముల నాంధ్రభాషావిదులకు నుపయోగకరమైనది యని నాతాత్పర్యము. అందు నీ 'ఏన్' 'నాన్' రూపములను గుఱించి చెప్పఁబడినవిషయము ద్రావిడభాషాచరిత్రపరిశోధకులు చక్కఁగ గమనింపఁదగినది. ఇది ౧౬ వ శతాబ్దమున వ్రాయంబడిన గ్రంథమైనను ౨౭౭వ సూత్రమునందు 'ఏన్' రూపములే యీయఁబడినవి. కాని యీతనికి 'నాన్' రూపములు గూడ సమ్మతములే. అయినను వానిని స్పష్టముగా నొప్పుకొని మూల సూత్రములో వానికిఁ దావిచ్చినయెడల నితరవైయాకరణులు తనను నిందింతురన్న భయముననో మఱి యేహేతువుననో సూత్రములో నీరూపముల నీయక అందుపై తానే వ్రాసినటీకలో మాత్ర మీరూపముల నుదాహరించి, యివిగూడ నంగీకరింపఁదగినవని చర్చించి నాఁడు. అందలి కొన్ని వాక్యముల నిచ్చట నుదాహరించుచున్నాను.

"అత్ర తనాదిప్రకరణే అస్మదర్థవాచకో 'నన్' శబ్దః కశ్చి దస్తి. ప్రక్రియాపి తస్య తనాది సాధారణో క్తలక్షణేవ [illegible]లక్షణా. రూపనిష్పత్తిశ్చ నాన్, నామ్; నన్నం, నమ్మం, నన్నిం, నన్నిందె; నన్నిందుం.........ఇత్యాది ప్రయోగాశ్చ" అని యీ రూపములు ప్రామాణిక కవులచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన వని చూపుటకుఁ గొన్ని ప్రయోగములఁ జూపెను. 'ఇతి బహుశ ముప లభ్యతే' అని కొన్ని పూర్వపక్షముల ఖండించి యిట్లనియెను. "అతోఽత్రా స్మదర్థవాచకో నన్ ఏవ అభిమన్తవ్య ఇతి. తథాపి నకైశ్చిదే వాఙ్గీక్రియతే ఉత్తర గామిభిః కవీశ్వరై నన్ సర్వై[illegible]. దక్షిణమార్గానుయాయి కారాత్. ఏ న్నపక్షపాతినో .హి దాక్షిణాత్యాః కవిజనాఇతి."

పై వాక్యములవలనఁ గన్నడకవులలో నుత్తరసంప్రదాయము వారనియు, దక్షిణసంప్రదాయమువారనియు రెండుతెగలు లుండెననియు, వారిలో నుత్తర సంప్రదాయమువారు మాత్రము 'నాను' రూపము నంగీకరించి రనియు, దక్షిణ సంప్రదాయమువారికి "ఎన్' రూపమునందే పక్షపాత మనియు స్పష్టపడుచున్నది. కన్నడదేశమందలి యుత్తర భాగము తెనుఁగుదేశమునకు సమీపమందుండుటయు, దక్షిణభాగ మఱవ దేశము నంటుకొని యుండుటయు సువిదితమే. కావునఁ దెనుఁగువారి నుండి కన్నడమువారు 'నాన్' రూపము నిటీవల—అనఁగా ౧౦, ౧౧ వ శతాబ్దములనుండి—గ్రహించిరనియు, నంతకుఁబూర్వ మఱవదేశములో వాడుకలోనున్న 'ఏన్' రూపము కొంతకాలము అం (అన్) రూపముగాను తరువాత 'ఎన్' రూపముతోను కొంతకాలముండి తరువాత క్రమముగ లోపించి, నేఁడు కన్నడదేశమునందు 'నాన్' రూపమే మిగిలినదనియు 'ఏన్' రూపము పూర్తిగ లోపించిన దనియు మన మూహింపవచ్చును. ఇట్లు తెలుఁగుభాష కన్నడముపైఁ దనముద్ర వేసెను.

మొదట ద్రావిడభాష యనుమహానది రెండుశాఖలుగఁ జీలెను. ఒకటి 'ఏన్'శాఖ రెండవది 'నేన్' లేక 'నాన్'శాఖ. మొదటకన్నడము 'ఏన్', శాఖలోనుండి చీలినపాయయె. కాని తరువాత పాఱుచువచ్చి, 'నాన్' శాఖలోనో, అందుండి చీలివచ్చిన పాయలోనో కలిసినది. కృష్ణాగోదావరులు స్వతంత్రములైనను వానిలోనుండి వచ్చిన కాల్వలు కలిసికొనుట మన మెఱింగిన విషయమె.

మళయాళాదిభాషలు:-మలయాళభాషయందలి యీ శబ్దముల రూపములను విచారించినను, అందును నాన్, ఏన్, రూపములు కానవచ్చుచున్నవి. ఏకవచనమునందు 'ఞాన్' అనురూపము గలదు. బహువచ ము నామ్, నోమ్, నమ్మళ్, ఞాఙ్ఙళ్, ఎఙ్ఙళ్. చివరరూపము గామ్యమునందు నెక్కుడు ప్రచార మున్నది.

భాషలో ఏకవచనము 'యాను', బహువచనము 'యెంకుళ్' చనప్రత్యయము. ఏకవచనమునందలి 'యాను' అనుపది

పురాతనకాలపు టులువమునందలి రూపముతో సమానమైనది. బహువచనమునందలి యెంకుళు లోని మొదటియచ్చు ఎత్వము, కావున, 'ఏన్' అను మనభాషలోఁ గలరూపమును, 'యాన్' అనిన అఱవములోఁ గల రూపము 'ఆం' 'ఆన్' అన్న కన్నడరూపములును ఏకశబ్దభవము లనుట స్పష్టము. అట్లే 'న్యాన్' నేన్, నాన్ అన్న రూపములుగూడనొక్కటిలో నుండి మఱియొక్కటి జనించినవనియుఁ జెప్పవచ్చును.

ఇట్లు ముఖ్యములైన ద్రావిడభాషలలో నన్నింటిలోను ఎన్ రూపము, నాన్ రూపముకలదు. కొన్నిటిలో నాన్ రూపప్రాధాన్యమును, గొన్నిటిలో ఏన్ రూపప్రాధాన్యమును గానవచ్చుచున్నది.

ఇఁక ద్రావిడశాఖలోని అనాగరకభాషలను గురించి విచారించిన యెడల, కొఱవభాషలలో ఏకవచనము నా, నాను; బహువచనము నాగ, కైకాడిభాష ఏక, నా. నాన్; బహు. నాన్గ్. తొలిభాష అన్, ఆన్, ఓమ్, ఎమ్ కురుఖ్ భాష ఏక. ఏన్, బహు. ఏమ్, నామ్. మాల్టోభాష ఏక. ఏన్. బహు. ఏమ్, నామ్. ద్వితీయాదిరూపములలో నన్ రూపము వచ్చును. ఇదిఅఱవసంప్రదాయమునకు వ్యతిరేకము. అందు నాన్ రూపము ప్రథమావిభక్తి యందు మాత్రము గానవచ్చును. ఇతర విభక్తులలో ఏన్ రూపమే ప్రధానము. కోయభాష, ఏక. అను, [redacted] ఆము, అజు. ద్వితీయాది విభక్తులలో 'నన్, నా' రూపములు. బహువచనమందు మన్, మా. గొండిభాషలో ఏకవచనమందు నన్నా అన్నా అను రెండు రూపములుగలవు. బహువచనమందు మమ్మాట్ అను ఒకరూపమెకలదు. ద్వితీయాది రూపములలో నేకవచనము నందు 'నా' బహువచనమునందు 'మా' రూపములు కలవు.

ఇట్లు వేఱు వేఱు భాషలలోని రూపములను దెలిసికొనిన తరువాత వీనికిఁగల భేదములను సంబంధములను గుఱించి విచారింతము. ఈ రూపములన్నియు నొక్కచోటఁ గనఁబడుటకై ప్రక్కపుటలోఁ బట్టికగ నిచ్చినాఁడను.

మొదట నేకవచన రూపములు గుఱించి చూడఁగాఁ దెనుఁగు, అఱవము, కన్నడము, మళయాళము ఈ నాలుగు నాగరక ద్రావిడభాషల లోను ఏన్, నాన్ ఈ రూపములు రెండును గానవచ్చుచున్నవి. అఱవమునందు నిప్పుడు ప్రథమైకవచనమునందు 'ఏన్' లేకపోయినను పూర్వకాలమునందు 'యాన్' అను రూప ముండెను. కన్నడమునందు 'అన్' రూప ముండెను.

'ఏన్' 'నా' అను రెండు రూపములును మొదటినుండియుండెనా? లేక యొకదానినుండి మఱియొకటి పుట్టెనా? ఉత్తమపురుషవాచక సర్వనామములు భాషలో నొకటికంటె నెక్కుడుండవలసిన యావశ్యకత లేదు. ఒక్కటి యుండినఁ జాలును. కావున మూలభాషలో మొదట నొక్కటియే యుండెననియుఁ, దరువాత నందుండి రెండవది పుట్టెననియు నూహింపవలెను. రెండును స్వతంత్రములని యనుకొనుటకు వీలులేదు. కాని యీ రెండు రూపములును మిక్కిలి పురాతనకాలము నుండియుఁ గానవచ్చుచున్న వన్నమాట మఱవరాదు. ద్రావిడభాషా గ్రంథములలో మిక్కిలి పురాతనమైన తొళగాప్యమునందు నాన్, యాణ్ ఈ రెండు రూపములును గలవు. కురళ్ గ్రంథమునందు యాన్, నామ్ అను రెండు బహువచనరూపములును గలవు. కావున మొట్టమొదట నొక్కరూప ము[illegible] ఈ రెండు రూపములును మిక్కిలి పురాతన కాలముననే యేర్పడిన వని తలంపవలెను. గ్రంథము లేర్పడు వఱకు నీ రెండురూపము లున్న వన్నంతమాత్రమున నవి మొదటినుండియు నుండె నని తలంపఁ గూడదు. తొళగాప్యం క్రి. శ. ౩ వ శతాబ్దపునాఁటి దని కొందఱు చెప్పెదరు. మఱికొందఱు అఱవభాషలో మిక్కిలి పురాతన కాలముననే వాఙ్మయ ముండెనని చెప్పువారు, ఈ కావ్యము క్రి. శ. ౧ వ శతాబ్దమునాఁటి దని యనియెదరు. ఈ వాద మెట్లున్నను ద్రావిడభాష యంతకుఁ బూర్వము కనీసము ౧౦౦౦ సంవత్సరముల క్రిందనైన నుండి తీరవలయును. కావున నేకరూపముగల కాలము వాఙ్మయము పుట్టుట కెంతయో పూర్వపుదియై యుండవలెను. వాఙ్మయము పుట్టువ[illegible] యీ రెండు రూపములు పుట్టియున్నవు నందు

రెండు రూపములు పుట్టియున్నను నందు మొదటిది యెద్ది తరువాతిది యెద్ది యని కనుఁగొనుటకు వాఙ్మయమునందు సూచనలు కలవు.

భాష.	ఉత్తమపురుష వాచక సర్వనామము.		ద్వితీయాదికముల ప్రాతిపదిక రూపము.	
	ఏకవచనము	బహువచనము	ఏకవచనము	బహు వచనము
౧. తెలుగు .	ఏను. నేను.	ఏము, నేము. మేము, మనము	నా.	మా.
౨. అఱవము .	యాన్, నాన్.	యామ్, నామ్. నాంగళ్.	ఎన్.	ఎన్, నమ్.
౩. కన్నడము .	ఏన్, అఁ, (అన్), నాన్.	ఆం, అవు. నావు.	ఎన్. నన్.	ఎమ్, నమ్.
౪. మలయాళము .	ఞాన్.	నామ్, నోమ్, నమ్మళ్, నుమ్మళ్	ఎన్.	నన్, నమ్.
౫. తుళు .	యాన్.	ఎంకులు, నమ.	యెన్.	నమ్.
౬. గోండి .	అన్నా.	[illegible]	[illegible]	మూ.
౭. కోదు .	అను.	ఆజు, ఆము.	నన.	మన్.
౮. కురుఖు .	ఏన్.	ఏమ్, నామ్.	ఎన్.	ఎమ్.
౯. సంస్కృతం	అహం.	వయమ్.	మ.	అస్మ.
౧౦. హింది .	మైఁ.	హమ్.	మేరా.	హమారా.
౧౧. బంగాలి .	ముయ్, ఆమి.	ఆమరా. మోరా.	ఆమా.	ఆమాది.
౧౨. మరాటి .	మీఁ.	ఆమ్హీఁ.	మా.	ఆమ్.
౧౩. పాలి .	అహం;	మయం. అమ్హే.	మ.	అమ్హ.
౧౪. ప్రాకృతము	అమ్మి.	అమ్హే.	మ.	అమ్హ.

‘అన్’ ‘నాన్’లో మొదటఁ బుట్టినది యెద్ది? ‘యాన్’కు మొదట ‘న’ కారము చేరి ‘నాన్’ పుట్టెనా? లేక ‘నాన్’లో నుండి మొదటి ‘న’ కారము జాఱి ‘యాన్’ లేక ‘అన్’ (ఏన్) * అయెనా? మొదటిది ‘ఏన్’ రూపమే యనియు,నాన్ లేక నేన్ తరువాతిది యనియుఁ దోఁచుచున్నది. ఇందుకుఁ గారణములు :—

౧. పురాతనగ్రంథములలో ‘యాన్’‘నాన్’ రూపములు రెండును గానవచ్చినను ‘యాన్’ రూపమున కెక్కుడు ప్రచారమును గౌరవమును గలదు. ప్రాఁతగ్రంథములలో బహువచనరూపము ‘నామ్’ కానవచ్చునే గాని యేకవచనరూపము ‘నాన్’ కానరాదు. ‘యామ్’ అనునదియుఁ గానవచ్చును. ‘నాం’ అయనను విశేషపర్యాయము లుపయోగింపఁ బడదు. కుఱళ్ అను గ్రంథరాజమందు ‘యామ్’ అను పదము ౧౫ సారులు వచ్చెను, ‘నామ్’ అనునది ఒక్కపర్యాయమే వచ్చెను. నాలుగైదు శతాబ్దముల తరువాతఁగాని ‘నాన్’ అను నేకవచనరూపము ప్రచారమునకు రాలేదు.

౨. కన్నడమున మొదట ‘నాన్’అను రూపము లేనేలేదు, పూర్వగ్రంథములలో నన్నింటిలోను ‘ఏన్’ రూపములే గలవు. ౧౦—౧౧ వ శతాబ్దములందు [redacted] రూపములు వాడుకలోనికి రాలేదు.

౩. కుయ్, కొలామి, కురుఖ్, మాల్టో భాషలలో నేకవచనమందు నేఁటివఱకును ‘నాన్’ రూపములు లేవు. ‘అన్’ ‘ఏన్’ రూపములే యున్నవి.

౪. తెనుఁగునందు ‘ఏన్’ రూపములు లోపించినను బురాతన గ్రంథములలో ‘ఏన్’ రూపము (ప్రథమ) ఉండుటయు, దానికి మన

---

* ఈ రూపములన్నియు అఱవము, కన్నడము, తెలుగు మొదలయిన భాషలలో ఒకే శబ్దమును ఉచ్చరించు వేఱువేఱు విధములు గనుక వాని నభేదముగ వాడుచున్నాను.

భాషలో 'నేన్' కంటె నెక్కుడు గౌరవముండుటయుఁ జూడ 'ఏన్' పురాతన మని తోఁచుచున్నది.

ఈ కారణములనుబట్టి, మూలద్రావిడభాషలలో మొదట 'ఎన్' రూప మొక్కటియే యుండె ననియు, మూలభాష వేఱువేఱు శాఖలుగా మాఱునాఁటికి దానికి 'నాన్' రూపము రా మొదలిడె ననియు, గొన్ని యా రూపమును, గొన్ని యీ రూపమును, గొన్ని యుభయరూపము లను గ్రహించెననియు, 'నాన్' పక్షపాతు లాంధ్రులనియు, 'ఏన్' పక్షపాతులు అఱవవారనియు మన మూహింపఁగలము.

ఇట్లు 'ఏన్' అనునది మూలశబ్దమని తెలిసికొనిన పిదప దీని స్వరూపమును గుఱించి విచారింతము, అఱవమున యాన్, తెనుఁగున ఏన్, కన్నడమున ఆన్, అని యిది యుచ్చరింపఁబడును. అఱవమం దలి యశ్రుతి లఘువుగాన నది 'ఆ' కారముతో సమానమే. అఱవమం దలి ఆకారము తెనుఁగునందు ఏకారముగ మాఱిన యుదాహరణములు పెక్కులు కలవు, ఆఱు, ఏఱు; అలు, ఏలు; తా, తే; అఱుక, ఎఱుక; ఆ' ఏడు ఇత్యాది. కాని యా యక్షరము దెనుఁగునందు మాత్రము ఏగా మాఱి యూరకుండలేదు. అఱవముననే ద్వితీయా విభక్తులనుండి 'ఏన్' రూపమునే గ్రహి[illegible] భాషలలో ఏన్ రూపమును బొందినది. కావున మూలభాష[illegible] నీయక్షరము కేవలము అకారముగ [illegible]త్రముండెనని తోఁపదు. ఆకారమునకు ఏకార మునకు [illegible]ధ్యగానుండి యుండవచ్చును. అందుచే నది కొన్నిచోట్ల [illegible]ముగను, కొన్నిచోటుల ఏకారముగను మాఱినది. ఒక్క భాష లోనే కొన్ని రూపములలో ఆకారముగను, కొన్ని రూపములలో ఏకారము గను మాఱినది, తెనుఁగునందు 'నేను'లో ఏకారముగను, నాకు నాయొక్క యిత్యాదులలో ఆకారముగను మాఱినది. కావున నీ ధ్వని యొక్క మూలోచ్చారణ నేను పూర్వము సూచించినట్లు, 'తాట్యాకు' లోని రెండవస్వరములాగున నుండి యుండును. భాషకు నాగర కత వచ్చి యక్షరసమామ్నాయాదు లేర్పడు నప్పుడీ ధ్వనికి లక్షణ

వేత్త అంగీకరింపక విడిచివేసిరి. ఈ యుచ్చారణ యిప్పటికిని క్రింది తరగతిజాతుల వారిలోఁ గానవచ్చుచున్నది. 'నేను' అనుటకుఁ గొండలు 'న్యాన్' అందురు.

ఇఁక నీ స్వరము హ్రస్వమా, దీర్ఘమా యని విచారింపవలెను. కర్ణాట వ్యాకరణాదులలో 'ఎన్' 'నిన్' తన్' అనునవి మూలశబ్దము లయినట్లును, ఏన్, నీన్, తాన్ అనునవి ప్రథమరూపము లయినట్లును వ్రాయఁబడి యున్నది. అరవమునందలి ద్వితీయాదిరూపములలో హ్రస్వ ఎన్ రూపమె కానవచ్చుచున్నది. ప్రాఁతకన్నడమునందును, తుళువునందును, మాల్టా భాషలోను ద్వితీయాదుల కి రూపమే కలదు. తెనుఁగున నన్ని విభక్తులందును దీర్ఘముగ నున్నను ద్వితీయయందు 'నను' అను హ్రస్వస్వరము కానవచ్చుచున్నది.

కొండల మతమున మొదట ఏన్ అన్న దీర్ఘరూపము కలదనియుఁ, దరువాత ద్వితీయాదిప్రత్యయములు తగిలినప్పు డూఁత రెండవ యక్షరముపైఁ బడినందునఁ గ్రమముగ మొదటియక్షరము హ్రస్వమై పోయెననియు అనఁగాఁ బూర్వము తెనుఁగున నాను అను రూప ముండి తరువాత నను ఆయెను అని. మొదట 'ఎన్' అను హ్రస్వరూపమె యుండెనని కాని. ఏన్ అను దీర్ఘరూపమె యుండెనని కాని నిశ్చయముగఁ జెప్పుటకు వీలులేదు. ద్రావిడభాషలన్నిటిలోను రూపములను బరికించిచూ[illegible]ను దీర్ఘరూపమె మొదటి నుండి యుండెనని[illegible]న్నది.

ఇఁక మన నిత్యపరిచితమైన 'నాన్' రూపమును గురించి విచారింతము. ఇది 'నేన్' అను ఏత్వముగలిగి యొక్క[illegible] కానవచ్చుచున్నది. ఇతర భాషలలో 'నాన్' అను ఆకారరూపమె గ[illegible] తెనుఁగునందలి ద్వితీయాది విభక్తిరూపములలోని మూలశబ్దమును జూచినను 'నాన్' రూపమె కానవచ్చును. కావున మొదట 'నాన్' లేక 'న్యాన్' రూప ముండవచ్చును.

'నాన్'లో లేక, నేన్‌లో మొదట నొక నకారమును జివర నొక నకారమును గలవు. ఇవి రెండు మొదటినుండి యుండెనా? ఇవి శబ్ద

స్వరూపమునకు నావశ్యకము అని యెంచఁబడుచుండెనా? మొదటిది ఏన్ శబ్దమనియు దానికి మొదట నకారము చేరి నేన్ అయ్యెననియు మన మిదివఱకుఁ దలఁచితిమి. ఇందుకు నింకొక దృష్టాంతము కలదు. ద్రావిడభాషల నన్నింటిలోను క్రియాపదముల చివర ప్రత్యయములు పురుషవాచక సర్వనామములను బట్టి వచ్చినవి. అందు అఱవ, మలయాళ, కన్నడ, తుళు, కుయి, గోండి మొదలయిన నన్నిభాషలలోను ఎన్ గా నాన్ గా నన్ గా లేము. తెనుఁగునఁగూడ ఇన్ 'ఇ' అన్ అను ప్రత్యయములే కలవు. కావున నకారము వెనుకనుండి వచ్చిన దని మనము నిశ్చయింపవచ్చును. ఇట్లు శబ్దారంభమున అచ్చులుగ నున్న యక్షరములకు మొదట నకారము వచ్చి చేరుట మఱికొన్ని శబ్దముల యందుఁ గానవచ్చుచున్నది. మధ్యమపురుషవాచకములు ఈవు, నీవు అనునవి యిట్టివియే. తెలుఁగున ఈఁదు అను శబ్దము కలదు. దీనికి నఱవమున నీన్దు అన్న రూప మేర్పడినది. ఇట్లే ఏన్ నేన్ అయి యుండవచ్చును. ఇందు నొక నియమమె కానవచ్చుచున్నది. మొదటి యచ్చు తరువాత నకారమున్నయెడల దానిసాహచర్యమునుబట్టి అచ్చునకు బూర్వమందును నకారము వచ్చి చేరును. ఈఁదు లో నరసున్న యున్నది. కావున నది మొదట [illegible]నున్న నకారప్రభావమునఁ బూర్వమందు నొకనకారము వచ్చెను. న[illegible]=నీన్దు. ఇట్లే ఈవు నీవుల గుఱించి యెఱుఁగవలెను. ఇందచ్చునకుఁ తరువాత నకారము లేదని చదువరులు సంశయింపవచ్చును. కన్నడమునందు ఏకవచనము నీను (నీన్) బహువచనము నీవు. కన్నడమందలి బహువచనమే తెనుఁగున ఏకవచనమయ్యె. మొదట గౌరవార్థముగ నుండు మధ్యమపురుషబహువచనము తరువాత నేకవచనముగ మాఱుట పెక్కుభాషలలోఁ గలదు. ఇంగ్లీషునందు యూ (you) అను బహువచనము ఇప్పుడు ఏకవచనార్థమందు వాడుచున్నారు: అట్లే తెనుఁగున మొదట నీన్ అను ఏకవచనమును నీవు అను బహువచనమును

ఉండనోపు*. నీన్ యొక్క మొదటిరూపము ఈన్ అనుట స్పష్టము. ఇట్లు 'ఈన్' లోని చివర నకారప్రభావమునఁ బూర్వమందు నొక నకారము వచ్చి చేరెను. కావున నీమూఁ డుదాహరణములవలనఁ బైనియమ మేర్పడుచున్నది.

ఇఁక 'నేన్' లోని రెండవ నకారమును గుఱించి విచారింతము. ఇది శబ్దస్వరూపములోనిదా? ప్రత్యయమువంటిదా? ఇది శబ్దస్వరూపము లోనిది కానట్టు కానవచ్చుచున్నది, ఇది యేకవచనమందే కాన్పించును. బహువచనమునందుఁ గాన్పింపదు. నేను, నేము, మేము, ఏను, ఏము. అఱవమునందును మఱికొన్ని ద్రావిడభాషలందును 'న్' అనునది పుల్లింగమును సూచించునట్టి యేకవచన ప్రత్యయము. ఏక. రామన్, బహు. రామర్. తెనుఁగున నీనకారము ద్రుతము. అనఁగా నిది లోపించి 'నే' 'ఏ' అను రూపములు మాత్రము నిల్చియుండుట గలదు. ఇట్టి కారణములఁ బట్టి చూడ నిది మొదట నేకవచన సూచకముగ వచ్చిన దని తోఁచుచున్నది.

ఇట్లు మొదటి నకారమును జివరి నకారమును బోఁగా నిఁక మధ్య 'ఏ' కారము నిల్చినది. ఇదియే మొట్టమొదటి యుత్తమ పురుషైక వచన సర్వనామము. ఇది కొన్ని భాషలలో 'ఏ' గను కొన్నిఁటిలో 'యా' లేక 'ఆ' గను [redacted] యుచ్చారణము మొదట 'ఆ' అని గాని 'ఏ' [redacted] స్పష్టముగా లేక యా రెండిటికిని మధ్యగా 'ఆ్య' 'యా' అని యుండె నని యూహింపవచ్చును. ఈ విధముగ మొదట నుత్తమపురుష సర్వనామమునకు 'ఆ్య' అను అచ్చును మధ్యమపురుష సర్వనామమునకు 'ఈ' అను అచ్చును ప్రథమపురుష సర్వనామమునకు 'అ' అను నచ్చును సూచకములుగ నుండినట్లు కాన వచ్చుచున్నది.

---

*కొన్నిదినములకు బహువచనమే యేకవచనముగ మాఱి. ఏకవచన రూపము లోపించెను. అంతఁ గొంతకాలమునకు నిది బహువచన మన్నమాట పూర్తిగఁ మఱుఁగుపడి దానికి 'మీరు' అనిన క్రొత్తబహువచనము పుట్టెను. ఇది ఈర్ శబ్దమునకు మకారాదేశమై పుట్టెను.

ఇఁక బహువచనరూపపదములను గూర్చి విచారింతము. మేము, ఏము, నేము, అనునవి బహువచనరూపములు. వీనిలో ఏమ్ నేమ్ అనునవి యిప్పటిభాషలో లేవు. పురాతనభాషయందును వీని ప్రయోగ ములు తక్కువ. ఇవియైనను ప్రథమావిభక్తియందె కానవచ్చుచున్నవి. కాని యితర విభక్తులకు సంబంధించిన రూపములు కానవచ్చుట లేదు. మేము, మనము అనినరూపములకే వ్యాప్తి కలదు.

'నేము' 'ఏము' లతో బోల్పఁదగినవి, అఱవమందలి 'నామ్' 'యాం' రూపములు. కన్నడమున నీరూపములు కలవు. 'మ' కారము బహువచనప్రత్యయము. వీనిలో 'యాం' పురాతనము: 'నామ్' ఇటీవలది. కాని తెలుఁగున ఈ 'నాం' లేక 'నేమ్' కూడఁ బురాతనమే. ఇట్లు తెనుఁగు 'ఏం' 'నేం' రెంటిని బరిత్యజించి 'మేమ్' 'మనమ్' అను శబ్దముల గ్రహించెను. ఈశబ్దముల విశేషమేమనఁగా బహువచన సూచకమగు చివరమకారము గాక యిందు మొదటి మకారముఁ గలదు. ఇట్టి తొలిమకార మితర ద్రావిడభాషలలో నెచ్చటను సర్వనామ బహువచనమునందుఁ గానరాదు. ఇది తెనుఁగునందు మాత్ర మెట్లు వచ్చెను? కొంత శోధించి చూతము.

తెనుఁగునందలి 'మన[redacted]కొందము. ఈపద మెదుటి వానిఁ గూడఁ గల్పుకొని మాటాడిన [redacted] ఇది యుత్తమ, మధ్యమపురుష సూచకము. ఈ యర్థమునందే యఱవమున 'నామ్' శబ్దము వాడెదరు. 'మేము' అన్న యర్థమునందు 'నాంగళ్' రూపము వచ్చును. కన్నడమున నిప్పుడు వాడుకలోని రూపము 'నమ్' అను నదియే (ప్రథమతప్ప). ఈ శబ్దముయొక్క వేఱుభాషలలోని యీ క్రింది రూపములు చూడనగును.

	తెలుఁగు.	అఱవము.	కన్నడము.
ద్వి.	మన(ను)	నమ్మ(ఐ)	నమ్మ(న్ను)
చ.	మన(కు)	నమ(క్కు)	నమ్మ(గె)
ష.	మన	నమ్	నమ్మ

ఈ రూపమునను బట్టి చూడఁగా అఱవములోని 'నమ్' కన్న
డములోని 'నమ్మ' శబ్దములే (లేక వీనిపూర్వరూప మగు 'నమ' అను
నదియె) అక్షరక్రమము మాఱి తెనుఁగులోని 'మన' అయిన దనుట
స్పష్టము. తెనుఁగునను నితర ద్రావిడభాషలలోను (కొన్ని యార్య
భాషలలోను) షష్ఠీ రూపమె ప్రాతిపదికము. దానిమీఁదనే యితర
విభక్తి ప్రత్యయములు వచ్చును. 'మన' అనునది ప్రాతిపదికముగ
నేర్పడినతరువాత సర్వనామసంబంధమైన బహువచనప్రత్యయమగు
'మ్' కూడ దానికిఁ దగిలించిరి. ఇట్లు 'మనము' నందలి రెండు మకార
ములను తెనుఁగునను సిద్ధించెను.

ఈతీరున "మనము" అన్న శబ్దమునకు వ్యాప్తి కలుగఁగా బహు
వచనమునందు మొదట 'మ' కార ముండవలయును గాని 'న' కార
ముండఁగూడదని తలఁచి 'నేము' శబ్దమును జాఱవిడిచి "మేము" శబ్దమును
బుట్టించిరి. క్రమముగ మేము 'మీరు' శబ్దములకే వ్యాప్తిగల్గి ఏము నేము
శబ్దములు భాషనుండి లోపించెను.

మేము, మనము అను రెండురూపములు తెనుఁగున నున్నటులే
అఱవము, మలయాళము మొదలయిన కొన్ని ద్రావిడభాషలలోఁ గలవు.
కాని కన్నడమునందును, గోండిభాషయందును నిట్టి రూపద్వయము
లేదు. సంస్కృతమునం [illegible] ందును గానరాదు. హిందీలో
'అపన్' మహా [illegible] 'ఆపడ్' అను రూపము లీ యర్థమునందుఁ
గానవచ్చుచున్నవి. కాని మొత్తముమీఁద నీ రూపములు గౌడీయభాష
లందును విశేషముగ వ్యాపించిలేవు. ఇట్లు ద్రావిడభాషలకుఁ గాని
యార్యభాషలకుఁ గాని చెందని యీరూపద్వయ మెచ్చటిదియైయుండును?
ఉత్తరమందలి యార్యభాషలకును. దక్షిణమందలి ద్రావిడభాషలకును
నడుమ 'ముండ' నామము గల కొలేరియన్ భాషలు కలవు. ఆ భాష
లలో నుత్తమపురుషబహువచనమందు నీ రూపద్వయమును గలదు.
కావున వారి సంపర్కమునఁ గొందఱు ద్రావిడులును, ఈ రూపమును
గ్రహించియుందురని కొందఱ అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. *

---

*Grierson-Linguistic Survey of India Vol. IV.

కొంద ఱార్యులను వారి సంపర్కమున నిట్టిరూపములనే తీసికొనిరని వా తాత్పర్యము. ఇచ్చటఁ దీసికొని రన్నది శబ్దరూపముగాదు: శబ్దార్థము.

సంస్కృతముతో సంబంధము.

ఇఁక సంస్కృతమందలి ఉత్తమపురుష సర్వనామమునకును, ద్రావిడ భాషలలోని దానికిని నేమైనఁ బూర్వసంబంధ ముండనోపు నేమో విచారింతము. హిందూదేశమందలి భాషలన్నియు గౌడ, ద్రావిడ భాషలుగాఁ జీలియున్నను నీరెండు కొమ్మలును మఱియొక పెద్దశాఖలోనుండి చీలియుండిన నుండవచ్చును. ఇప్పుడు సంస్కృతమను భాషగూడఁ బూర్వమున్న మఱియొక మూలభాషయొక్క వికృతియై యుండనోపు. ద్రావిడభాషలకు మూలమైన భాషకూడ దాని చెల్లెలై యుండ నోపు. నిశ్చయముగఁ జెప్పుటకు వీలు లేదు. అల్పస్వల్పమైన సాదృశ్యము లున్నందున నిట్టు లూహింపవలసి వచ్చుచున్నది. ఇఁక సాదృశ్యకల్పముల వెతకెదము.

'అహమ్' అను పదమునకును, అఱవమందలి 'యాం' కన్నడమందలి 'ఆం' పదమునకును గొంత సామ్యము కలదని కొంద ఱను కొనవచ్చును. తెలుఁగులోని 'ఏం' దీనిని పోలినది. ఇవి ద్రావిడభాషలలో బహువచనమును సూచించును. 'అహం' ఏకవచనమును బోధించును. కాని హిందీలోని 'హం' మరా[redacted]' అనునవి 'అహం' భవము లనుట సిద్ధము. అవియు బహుత్వము[redacted]ము.

సంస్కృతమునందు నుత్తమపురుష బహువచనమునందు 'నః' అను ఒక రూపము కానవచ్చును. ఇది ద్వితీయా, చతుర్థీ షష్ఠీ విభక్తుల యందుఁ గాన్పించును. ఈ విభక్తులందైనను ఇది రెండవరూపముగ వచ్చును. ద్వి అస్మాన్, నః, చ. అస్మభ్యం. నః; ష. అస్మాకం, నః. ఈనకారమె ద్రావిడభాషలలోని 'నా' యనుదానికి సజాతీయ మని కొంద ఱనుకొనవచ్చును.

అట్లె సంస్కృతమున ఏకవచనమునందు ద్వి. మా; చ. మే; ష. మే అను వైకల్పికరూపములు కలవు. ఆవియే 'మేమ్' 'మా' అను తెనుఁగు పదములకు సంబంధముకలవియని కొంద ఱభిప్రాయపడ

వచ్చును. ఇచ్చటను వచన వ్యత్యాసము కలదు. సంస్కృతమున 'మా' అనునది ఏకవచనము. తెలుఁగున బహువచనము. కాని యొక్క భాషలోనుండి మఱియొక భాషలోనికి మాఱునప్పుడు వచనములు తాఱుమాఱగుట యొకవింత కాదు. ఇట్టి యుదాహరణము లెన్నియో కలవు.

కాని 'నః' 'మా' అను రూపములు సంస్కృతమున వైకల్పికములు; సహజములుకావు. అపవాదముపంటివి. సహజరూపములుండగా మీదుఁమిక్కిలి తెచ్చి పెట్టుకొనునవి. అన్ని విభక్తులలోను నీ రూపము కానరాదు. అహం యొక్క విభక్తి రూపములన్నియుఁ గ్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.—

ప్ర.	అహం	ఆవాం	వయం
ద్వి.	మాం, మా	ఆవాం, నౌ	అస్మాకం, నః
తృ.	మయా	ఆవాభ్యాం	అస్మాభిః
చ.	మహ్యం, మే	ఆవాభ్యాం. నౌ	అస్మభ్యం. నః
పం.	మత్	ఆవాభ్యాం	అస్మత్
ష.	మమ, మే	ఆవయోః, నౌ	అస్మాకమ్, నః
స.	మయి	ఆవయోః	అస్మాసు

కావున నీ రూపము[redacted]ులోనికిఁ గ్రొత్తగఁ వచ్చినవనుట స్పష్టమ[redacted]ుండినవి కావు. అందుచే ద్రావిడులయొద్దనుండియె సంస్కృత మీ రూపములను గ్రహించెనని యేల తలంపరాదు ? ద్రావిడభాషలలో నీ రూపములు సహజములు. ఇవితప్ప వేఱు రూపములు లేవు. సంస్కృతమున వేఱురూపము లున్నవి. ఇవి మూఁడు విభక్తులందు మాత్రము సహజరూపములకు జతగా నున్నవి. 'నః' అనునది మూఁడు విభక్తులయందును నేకరూపమునె కలిగియున్నది. ఇది సంస్కృతమందలి మూలరూపమె యయినయెడల దీనికి భిన్నవిభక్తులలో భిన్నరూపము లుండవలెను. కావున దీనిని సంస్కృతము ప్రాకృతమునుండియైనను గ్రహించియుండవలయును; లేదా యీ రెండు భాషలకు జననియైన మఱియొక పురాతనభాషలోనుండి యైనను నివి పుట్టియుండవలెను.

మఱియొక సాదృశ్యము. పై సాదృశ్యముగాక సంస్కృత మందలి యేక వచనరూపములను జూచితిమేని, ప్రథమా విభక్తియందు దప్ప, నితర విభక్తులన్నింటియందును 'మ' కారము ప్రాతిపదికముగఁ గానవచ్చును. గౌడభాషలలోను, నీ యక్షరము ప్రాతిపదికముగఁ గాన వచ్చును. కొన్నిటిలో 'మ' కారముగను, మఱికొన్నిటిలో 'మె' కారము గను నుండును. మరాటి మలా (నాకు). మాఝేఁ (నా) హిందీ మేరేకో (నాకు), మేరా (నా). ఈ మకార మితరార్యభాషలలోను గలదు. తుద కింగ్లీషులోని మీ (me) మై (నా) అను రూపములు మనకుఁ బరిచిత ములే, కాని యీ రూపములన్నియు నేకవచనమందే కానవచ్చును. తెలుఁగులోను వలె బహువచనమునందుఁ గానరావు. తెనుఁగు బహు వచనమందలి యీ 'మ' కార మార్యభాషలోనుండి వచ్చినదనుకొనిన యెడల, నేకవచనము ద్రావిడభాషలలోనుండియు. బహువచన మార్య భాషలలోనుండియు వచ్చినదనుకొనవలెను. అది యంతగ నొప్పుకొనఁ దగినదికాదు. కావున నీ సాదృశ్యము సహజమైనదా, లేక యసహజ మైనదా యని చర్చఁ జరుగవలసియున్నది. ఇందును గుఱించి పండితు లెవరును నింకఁ జర్చించినట్టులేదు.

లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి

శాస్త్ర విషయములు

దేశభాషలలో శాస్త్రపఠనము*

తల్లిపాలు త్రావిపెరిగిన బాలునకును, దాదిపాలు త్రావిపెరిగిన బాలునకు నెట్టిభేద ముండునో స్వభాషయందు శాస్త్రాభ్యాసము చేసిన వారికిని బరభాషయందు జ్ఞానార్జనముచేసినవారికి నట్టిభేదమేయుండును. అన్యభాష మొదట నేర్చుకొని పిదప నాభాషయందు శాస్త్రములఁ గళలఁ జదువుకొనుట ద్రావిడప్రాణాయామమువంటిది. కాని యిట్టి ప్రాణాయామమే మనదేశమునందుఁ బ్రస్తుతము జరుగుచున్నది. తర్క-వేదాంతాది పూర్వశాస్త్రముల నేర్చుకొనవలయు[illegible] సంస్కృతము నేర్చుకొనవలెను. రసాయన[illegible] శాస్త్రముల నభ్యసింపవలెనన్న నింగ్లీషు నేర్చుకొనవలయును. ఈభాషల నభ్యసించుటకుఁ గొంతకాలము వ్యయపఱుపవలెను. ఇవి మనమాతృభాషలు కానందున వీనిని జక్కఁగ నభ్యసించుటకు విశేషముగాఁ బరిశ్రమము, కాలవ్యయమును, ధనవ్యయంబును గలుగుననుటకు సందేహములేదు. స్వభాషయందే యన్ని విద్యల నేర్చుకొనుమార్గము లుండినయెడల నీవ్యయప్రయాసములన్నియు దప్పిపోవునుగదా! ఉగ్గుపాలతో నేర్పఁబడిన స్వభాష సహజముగఁ బ్రతి మనుష్యునకు వచ్చును. కొద్ది పరిశ్రమతో దానినిఁ బ్రతిమనుజుఁడు నభ్య

---

* 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక'— ప్రమాదీచ సంవత్సరము, సం ౨, పుట ౧౬౯,

సించి యందుఁ బండితుఁడు కావచ్చును. ఎట్టికఠినమైన గ్రంథమునైనను, విద్యనైనను, గళనైనను, దనభాషలో నుండెనేని మానవుఁడు సులభముగ దెలిసికొనఁగలఁడు. అంతియెకాదు. ఆభాషనెఱింగిన వారియందఱలో నాయావిద్యలు సులభముగను ద్వరితముగను బ్రసరించి జనుల యున్నతస్థితికిఁ గారణ భూతములగును.

స్వభాషయందు విద్యలులేక పరభాష నభ్యసించి విద్యలసాధింపవలసిన వాఁ డింట నన్నములేక పొరుగిండ్లు తిరిగి యన్నమును సంపాదించినవానితో సమానుఁడు. మనదేశములో మనకు, అనఁగా బ్రాహ్మణులకు మొదటినుండియు బరాన్నమునుగోరుట విహితమైన ధర్మముగనున్నందున మనవారిది యొక గొప్ప తప్పుగ నెంచకపోవచ్చును. కాని ప్రాణముతోనున్న పాశ్చాత్యదేశములవంక జూడుఁడి. విద్యావిషయమున నితరదేశములకంటె వెనుకఁ బడకుండుటకై వారు చేయు ప్రయత్నములుచూచిన నెవ్వరిమానస మాశ్చర్యానందముల మునుంగక మానును ? విద్యావిషయమై వారి కింత కక్షయేల: కారణము స్పష్టము. నేఁడు వలసిన విద్యలన్నియు నేర్పు విద్యాపీఠములును, గ్రంథరాజములును ఇంగ్లండుదేశమునం దున్నందున వేఱు దేశమునకుఁ బోకయ, వేఱుభాష నేర్చుకొనకయ, పా[redacted]ను, గళలును, వృత్తులును నేర్చుకొనుటకు వీలున్నవి. దైవముయొక్క[redacted]ఘటనచే శాస్త్రసంబంధమయిన ఇంగ్లీషు గ్రంథములన్నియు నేఁడొక్క పెట్టున నశించిన వనుకొనుఁడు. పాప మిట్టి దురవస్థ యేదేశమునకు నెప్పుడును రాకయుండునుగాక ; వచ్చినయెడల నింగ్లీషువారి విద్యాభ్యాసస్థితి యేమగును ? ఏ విద్య నేర్చుకొనవలయునన్నను బరభాషయైన జర్మనీభాషనో ఫ్రెంచిభాషనో మొదలభ్యసించి తద్వారమున నిష్టవిద్యనుగాని, కళలనుగాని, వృత్తులనుగాని నేర్చుకొనవలెను. అప్పుడు వారి సాంపత్తికస్థితి యిప్పుడున్నట్లుండఁగలదా ? పొగబండి నడపువిధములఁ దెలిసికొనుటకు జర్మనీదేశమునకు, నావికశాస్త్ర మెఱుఁగుటకు ఫ్రాంసుదేశమునకు. నాకాశయానము నభ్యసించుటకు 'ఇటలి' దేశమునకు 'దేహి' యనిపోవలసిన యింగ్లీషువారు తమ దేశాభివృద్ధి యెట్లు చేయఁగలరు ?

కావున స్వస్వమాతృభాషలలో సకలవిద్యా సాధనము లుండుట నాగరక రాష్ట్రములయొక్క మొదటిలక్షణము.

ఇంగ్లీషు నేర్చుకొనుట.

అట్లన నెవ్వరును సంస్కృతమునుగాని యింగ్లీషునుగాని నేర్చుకొనఁగూడదాయనియు, నాయాభాషల నేర్చుకొని విద్యలను సాధించుటకువీలున్నప్పుడు మాతృభాషలో లేవన్న చింతమనకేలయనియుఁగొందఱడుగవచ్చును. సంస్కృతభాషనుగాని, యింగ్లీషుభాషనుగాని, ఫ్రెంచి మొదలయిన తదితర భాషలనుగాని చేతనైనవారు, ధనమున్నవారు, వీలుగలవారు నేర్చుకొనవలయుననియే నాతాత్పర్యము. వానిలోను, రాజభాషయయినందునను, లోకమందలి యితరభాషలకంటె నన్నివిధములను గ్రంథభాండారమునం దత్యధికమైనదని ప్రఖ్యాతి చెందినదియు, నగుటచే నింగ్లీషుభాషను నేర్చుకొనుట మననాగరకతాభివృద్ధికి దేశోన్నతికి నత్యంతావశ్యకమని నాయభిప్రాయము. కాని యది యెంతవఱకు సాధ్యమో ! జనసామాన్యమున కంతకు నింగ్లీషుభాష చక్కఁగ వచ్చుటయు, నందు వారు సకలవిద్యలను సాధింపగలుగుటయు నిఁక వేయి సంవత్సరములకయినను హిందూదేశమునందు సంభవించునా ? ఎప్పటికిని సంభవింపనేరదు. అట్టే సంస్కృతము. ఇది దేవభాషయని మనకు భక్తియున్నను దేశ[illegible]సంస్కృతపండితులు కలరు ? సంస్కృతము[illegible]భాషాభివృద్ధికి సాయముగా నుండవలసినదే కాని మరల నది దేశభాషయగు ననుమాట కలలోనివార్త. సంస్కృతముగాని యింగ్లీషుగాని హిందూదేశములోని దేశభాషాస్థానము నాక్రమించుకొననేరవు. దేశభాషలలో విద్యనేర్పుటకంటె ఈ భాషలలో విద్య నేర్పుట యెప్పుడును నేర్చుకొనువారికిని, నేర్పువారికిని నెక్కుడు కష్టముగా నుండఁగలదు. కావున నాయాభాషలవారికి నాయా భాషలలోనే విద్యాదానము చేయుమార్గముల నిర్మించుట యావశ్యకము.

ఇప్పుడు మనదేశస్థులు వేలు వేలు విద్యల సాధింపనెంచి కొందఱింగ్లండునకును, గొందఱు జపానుకును, గొంద ఱమెరికానును పోవుచున్నారు. దేశముయొక్క భావిపురోభివృద్ధి కిది మంచి చిహ్నమే.

కాని యేలాగున నెందఱు పోఁగలరు? లక్ష కొక్కఁడుగాని వేయి కొక్కఁడుగాని వెళ్ళగలఁడా? వేల కొలఁది ధనము వెచ్చించి యితర బాధల కోర్చి లక్ష కొక్కఁడు వెళ్ళివచ్చిన నేమి ప్రయోజనము? మిగిలిన తొంబది తొమ్మిదివేల తొమ్మిదివందల తొంబది తొమ్మిది మందికి వివిధ విద్యలబ్బుట యెట్లు? వీరిలోఁ గొందఱు కొంచె మింగ్లీషు నభ్యసించెదరనుకొందుము, మిగిలినవారిగతి? వారికి జ్ఞానార్జనముఁ జేయుదమన్న కోర్కె పొడమినను జ్ఞానము లభించుమార్గము లేదా. అట్టి సాధనముల నిర్మించుట దొరతనమువారియొక్కయు, విద్యాధికులయొక్కయు, ధనాధికులయొక్కయు నర్హకృత్యముకాదా? ప్రజలందఱకును విద్య నేర్చుకొనుటకు వీలయిన సాధనములను నిర్మించుట రాజధర్మము. ఈ యుద్దేశముతోడనే శ్రీ శ్రీ చక్రవర్తివారు పట్టాభిషేకమహోత్సవకాలమందుఁ బ్రాథమికవిద్యకై ౫౦ లక్షల ధన మొసంగిరి. కాన నీధనములో నేమి యెన్నవవంతు దేశాభివృద్ధికై కర్చుపడునో చూడవలసియున్నది. మనము కేవలము రాజసాహాయ్యము నమ్మియే యుండఁగూడదు, వారు చేయుసాయమునకై కృతజ్ఞులమగుచు మనము స్వతంత్ర ప్రయత్నములను జేయుచుండవలెను. ఈమార్గమునఁ బోయిన బాగుగ నుండునని ముందంజవేయుటకు విద్యావంతులును, విద్యావంతులచే నారంభింపఁబడిన కార్యములు శాశ్వతములుగనుండునట్లుచేయుటకు ధనవంతులును సంసిద్ధులై యుండ[redacted]వృద్ధికై మన దేశమునందు జరుగవలసిన పనినిగూర్చియు, జరుగను[redacted]నినిగూర్చియు విచారించెదము.

సాధనములు.

దేశమందంతట శాస్త్రజ్ఞానాభివృద్ధి కావలయునన్న దేశభాషయందు గ్రంథములు, నాశాస్త్రములను బోధించు పాఠశాలలు నుండవలయును. కేవలము విద్యాపీఠము లుండి గ్రంథములు లేకపోయినను ప్రయోజనములేదు, కేవలము శాస్త్రము లుండియుఁ జెప్పువారు లేకపోయిన నుపయోగములేదు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ నొక చిన్న యుదాహరణమిచ్చెదను. చెన్నపట్టణమునందు నాయుర్వేదపాఠశాల

మీరెఱిఁగినవిషయమే. అందు నింగ్లీషు పద్ధతి ప్రకారము శారీరశాస్త్రము (Physiology and Anotomy) అను విషయ మొకటి విద్యార్థులకు బోధించెదరు. పాశ్చాత్యవైద్యశాస్త్రమునం దారితేరినడాక్టర్లే యీవిషయమును బోధించెదరు. కాని యీ విషయమును బోధించు గ్రంథము దేశభాషలందు లేనందున, విషయబోధచేయుటలో నుపాధ్యాయులకును, విషయమును బోధచేసికొనుటలో విద్యార్థులకును మితిలేని పరిశ్రమ కలుగుచున్నది. తెలుఁగునందు శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన చిన్న శారీరకశాస్త్రముకలదు. కాని యది యీతరగతికి జాలదు. ఇంతకంటె నెన్నియోమడుంగులు విపులముగ వ్రాయఁబడినగ్రంథము కావలయును. అట్లే శస్త్రవైద్యమును గుఱించిన గ్రంథము తెలుఁగులో లేనేలేదు. ఇతరదేశభాషలందునులేదు. కావున నది నేర్పుటయే యసంభవమైనది. ఆ విషయము నాయుర్వేద వైద్యశాలలో నేర్పువిషయములలో నుండి తీసివేసిరి. అట్లే యాయుర్వేదసంబధమైన యుద్గ్రంథములు సంస్కృతమునందే కలవు. తెలుఁగునఁగాని యితర భాషలందుఁగాని లేవు. కావున సంస్కృతము చక్కఁగ రానివారికి నాగ్రంథములవలన విశేషలాభముకలుగదు. ఈయిక్కట్టు నాలోచించియే శ్రీ భిషఙ్మణి పండిత గోపాలాచార్యులవా రాయుర్వేద గ్రంథమాల నొకదానిని స్థాపించి గీర్వాణగ్రంథములను దెలుఁగుచేసి యాంధ్రులకృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరి. మచిలీపట్టణములో సాపి[illegible]తీయకళాశాలాధికారులుకూడ భిన్న భిన్న కళా[illegible]ములు నేర్పుటకుఁదగిన గ్రంథములు లేనందున నేగ్రంథములు పఠనీయములుగా నేర్పరుపవలయునాయని త్రొక్కులాటపడుచున్నారు. ఇది చదువుచెప్పువారుండి చదువుకొను గ్రంథములు లేనందునఁ గలుగు నిబ్బంది. ఇట్లె కొన్నియెడల గ్రంథము లున్నను వానినిఁ జదువువారుగాని, చెప్పువారుగాని యుండరు. ఉపయోగములేక పుస్తకములు చెదలుపట్టిపోవును. తెలుఁగులో బీజగణితము (Algebra) న్నది. క్షేత్రగణితము (mensuration) ఉన్నది. అట్టి గ్రంథములకు విశేషప్రచారము లేక యవి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమునందు మూల డాగి యేలయుండవలయును? వాని నుపయోగించు గురువులు, నభ్యసించు విద్యార్థులునులేక. అట్లగుటచేఁ దెలుఁగులోఁగూడ 'నాల్

జెబ్రా' చెప్పవచ్చునా ? తెలుఁగులో 'జ్యామెట్రి' నేర్పఁగలము ? Progressions చెప్పిన ఇంగ్లీషులోఁ జెప్పవలయునేగాని తెలుగుఁలో నేర్పుటకు వీలులేదు అని మన వారే వాదింపఁ జొచ్చిరి ! ఇంగ్లీషు గణితమునకు మాఱుగా లీలావతిగణితమునే మనపాఠశాలలోఁ జెప్పుచుండినచో నిట్టి సంశయములు మనవారి కేలపుట్టును ? ఇప్పుడు మనపిల్లవాండ్రు ఎఫ్. ఎ. తరగతిలో నేర్చుకొన్న ప్రొగ్రెషనులు, 'పర్ముటేషన్', 'కాంబినేషనులు' మనపిల్లలు నాలుగవ యయిదవతరగతులలో "శ్రేణీవ్యవహారము, అంకపాశవ్యవహారము" అను పేళ్ళతో నేర్చుకొని యుందురు. నాతాత్పర్యము పాశ్చాత్యగణితశాస్త్రము మన గణితశాస్త్రమునకంటెఁ దక్కువయభివృద్ధిలో నున్నది యని చెప్పుట కాదు. ఇటీవలిగణితజ్ఞుల బుద్ధిసూక్ష్మతచేఁ బాశ్చాత్యగణితశాస్త్రముయొక్క క్షేత్ర మత్యద్భుతముగ వైశాల్యముఁ జెందినదియని నేనెఱుంగుదును. కాని యావిద్యయంతయుఁ దెనుఁగున జెప్పరాదా ? జ్ఞాన మొకభాషయొక్క యబ్బసొమ్ముకాదు. ఏభాషమూలముననైనను దానిని సాధింపవచ్చును. ఎవరి మాతృభాషలో వారు సులభముగను గొలఁదికాలములోను గొలఁది శ్రమలోపలను దెలిసికొనవచ్చును. పరభాషలో నభ్యసించిన యెడల నెక్కుడు కాలము, నెక్కుడు శ్రమయు, నెక్కుడు ధనవ్యమును బట్టును. ఈభేదము కని[redacted] విద్యలన్నియు మనభాషలోనికిఁ దెచ్చి లోపలకు బోధించుట సమంజ[redacted]ము చేయక పరభాషలలోఁ జెప్పుట స్వభావ విరుద్ధము.

ఇఁకనిప్పటి విద్యాభ్యాసపద్ధతి చూతము. 1-వ ఫారముగాని 2-వ ఫారముగాని మొదలుకొని మనపిల్లవాండ్రకు భూగోళము, అంకగణితము, రేఖాగణితము, పదార్థవిజ్ఞానము మొదలయిన విషయములన్నియు నింగ్లీషునఁ జెప్పఁ బ్రారంభించెదరు. అప్పటి కాబాలునికి నింగ్లీషుజ్ఞానమెంతవఱకుండును ? తప్పులు లేకుండ రెండువాక్యములుకూడ వ్రాయు సామర్థ్యము వాని కుండదు. తన మనస్సులోని యూహల నింగ్లీషునందుఁ జెప్పఁజాలఁడు. అట్టివానికి నింగ్లీషు నందు రేఖాగణితము చెప్పిన నేమి

ప్రయోజనము? A point is that which has no dimension అనిన వాక్యమునకు నర్థము చక్కఁగఁజేసికొనలేనివానికి 'యూక్లీడు' భూమితి యింగ్లీషులోఁ జెప్పినందునఁ బ్రయోజనమేమి? బట్టీ పెట్టుట. యనఁగా నర్థము తెలిసినను దెలియకపోయినను వల్లించి తూచా తప్పకుండ నొప్పగించి పరీక్షలలోఁ గృతార్థులగుట. యిందువలన సిద్ధించుచున్నది. చెప్పినదానికి నర్థము చేసికొనుటఁగాని మనస్సునందలి యూహలఁ జెప్పుటకుఁ గాని తగినంత భాషాజ్ఞానము లేనివారు గ్రుడ్డిపాఠములు చేయక పరీక్షలోఁ గృతార్థులగుటకు వీలున్నదా? లేదు. కావున నింగ్లీషులో నీ విషయమును నేర్పి మనము మన విద్యార్థులయొక్క బుద్ధివైభవమును దగ్గించుచున్నామని నాయొక్క దృఢవిశ్వాసము. ఇప్పుడు ప్రవేశ పరీక్షవఱకుఁ జదువుచున్న విద్యార్థుల ధారణాశక్తియంతయు, నింగ్లీషునందు భిన్నవిషయముల నింగ్లీషుభాషలో వల్లించుటయందే వ్యయమగుచున్నది. స్వభాషయందు వారికీవిషయముల నేర్పిన నింత పరిశ్రమ యుండదుగదా. వారికి విషయము బహుసులభముగా బోధపడును. ఒక్కసారి బోధపడినతరువాత విద్యార్థి గ్రంథము నంతయు వల్లింపఁబనిలేదు. ప్రశ్నలకు విద్యార్థి ప్రత్యుత్తరము చెప్పునపుడు తన మాటలలోనే చెప్పఁగలఁడు. తన మాటలలోనే వ్రాయఁగలఁడు. అందుకై వేఱు పరిశ్రమ [redacted] ము గాని యక్కఱలేదు. వచ్చిరాని ఇంగ్లీషు [redacted] కొనుటకంటెను బదులు చెప్పుటకంటెను స్వమాతృభాషలో నేర్చుకొనుటయు బదులు చెప్పుటయు నూఱురెట్లు. సులభతరము. ప్రతిపాఠశాలలోను బ్రవేశపరీక్షవఱకును, నింగ్లీషు, సంస్కృతము మొదలగు వాఙ్మయ విషయములుతప్ప మిగిలినవిషయములన్నియు, అంకగణితము, బీజగణితము, రేఖాగణితము, క్షేత్రగణితము, పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము, రసాయనశాస్త్రము మొదలయినవన్నియు, బాలకుల మాతృభాషలయందు నేర్పినయెడల నిప్పుడు బి. ఏ. వారికీవిషయములందు నెంతప్రవేశముకలదో యింత ప్రవేశము ప్రవేశ పరీక్షలోని విద్యార్థులకుఁ గలుగుననియుఁ గనీసము మూఁడు సంవత్సరముల కాలము కలసివచ్చు ననియు, నందుకయ్యెడు వ్యయప్రయాసలు తప్పుననియు నాయొక్క దృఢమైన యభిప్రాయము. బదిజీతములు భరించుటకు వీలు

లేకుండఁ బెరిగిన యీకాలమున నొక్కొక విద్యార్థికి మూఁడు సంవత్సరము లనఁగా వేయి రూపాయలని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱలేదు. నలుగురు పిల్లలు గలవారికి నాలుగు వేలాదాయము గదా !

ఒక యాక్షేపము.

కాని యిట్లు చేసినయెడల నింగ్లీషుభాష మనవారికిఁ జక్కఁగ నలవాటు కాదు. దానియందు మన విద్యార్థులకుఁ గలుగుచున్న ప్రజ్ఞావిశేషంబులు తగ్గును, అందుచే నింగ్లీషుభాషాధ్యయనమువలన మనకు నిప్పుడు గలుగుచున్న యద్భుతమైన మానసోన్నతియు, నాదర్శోదయములును దొలఁగి మనకు మిక్కిలి హానిసంభవించునని కొందఱనవచ్చును. ఇంగ్లీషు విద్యార్థు లింగ్లీషు వాఙ్మయంబు నధికముగా నభ్యసింపవలయు నన్నమాట నాకును సమ్మతమే. ఆ యద్వితీయ వాఙ్మయ ప్రభావమును నే నెఱుంగుదును. దాని నభ్యసించి మనభాష నంతస్థితికిఁ దెచ్చుటయే విద్యాధికులయర్హకృత్య మని నాతాత్పర్యము. కాని యాభాషయందు గణితమును బీజగణితమును గమ్మరమును, గుమ్మరమును, నేర్చినఁగాని యాభాష చక్కఁగా రాకపోవునని నేను దలపను. కావ్యములను, వ్యాసములను, కల్పలను, చరిత్రలను, రాజకీయోపన్యాసములను, సద్గ్రంథములను, దత్వగ్రంథములను జదివిన భాష[illegible]ములవడునేగాని గణితాదికములు చదివినందునఁగాదు. కావున నింగ్లీషు చక్కఁగ రావలయు నన్న నిప్పు డింగ్లీషు వాఙ్మయము దినమునకు నొక్కగంట చెప్పుచున్న యెడల నిఁక ముందు రెండుగంటలు చెప్పవచ్చును. శాస్త్రములు తెలుఁగులోఁ జెప్పవచ్చును. ఇట్లింగ్లీషు వాఙ్మయమును జక్కఁగ, బూరిగ నేర్పుకొనవచ్చును. శాస్త్రములను సాధింపవచ్చును. ఇప్పు 'డితో భ్రష్ట స్తతో భ్రష్ట' అన్నట్టు మనబాలకులకు నింగ్లీషు బాగుగ వచ్చుటలేదు. శాస్త్రములు చక్కఁగఁ దెలియుటలేదు. ఇఁకముందు నేను జెప్పిన యేర్పాటు చేసినయెడల విద్యార్థు లన్నివిషయములందును బాండితి కలవారగుదురు. ఇప్పుడు పరభాషలో శాస్త్రముల నేర్చుకొనుటకుఁ బట్టుచున్న పరిశ్రమనే, యింగ్లీషు వాఙ్మయమును వశపఱచుకొనుటకు నుప

యోగించితిమేని యింగ్లీషు గ్రంథకారులతోఁ దులతూఁగునట్టి యాంగ్ల సాహితి మనకుఁ దప్పక యలవడఁగలదు.

ఇంగ్లీషువిద్యను గఱపుబడులలోనే శాస్త్రములను దెలుఁగునందుఁ జెప్పు మన్నపుడు ప్రాథమికపాఠశాలల నన్ని విషయములును దెలుఁగునందే నేర్పవలెనని వేఱుఁగఁ జెప్పవలెనా? ఇంగ్లీషురాకయే మనవారు బీజగణితమందలి వర్గ సమీకరణము (quadratic Equation) అనేకవర్గసమీకరణము (Simultanious Equations) రేఖాగణితమందలి వృత్త (Circle) దీర్ఘవృత్త (Ellipse) సంబంధమైన సిద్ధాంతములును భౌతికశాస్త్రమందలి విద్యుత్ప్రవాహకములను గుఱించిన సిద్ధాంతములును దేటతెలుఁగున నొకరితో నొకరు సంభాషించుటనునయము తెనుఁగు దేశమున కబ్బెనేని యది మనదేశాభ్యుదయమునకు నిశ్చయమైన చిహ్నమని చెప్పవచ్చును. ఇది మనలోఁ గొందఱకు విశేషముగా నింగ్లీషుభాషతప్ప జ్ఞానార్జనమునకు వేఱుసాధనముండునాయని తలంచు వారికి నేను గోరిన కోర్కె గొంతమ్మకోర్కెవలెఁ దోఁచినఁ దోఁచ వచ్చును. కాని మహారాష్ట్ర దేశమునకువెళ్ళి చూచినయెడల నిందేమియు వింతలేనట్లు స్పష్టపడఁగలదు. నేను పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రమును మొదట మహారాష్ట్రమునందె చదివితిని. ఎఫ్. ఎ. పరీక్షకుఁ జదువు విద్యార్థులకు బీజగణితమందలి కొ [redacted] బోధచేయునట్టి యింగ్లీషురాని నార్మల్‌స్కూల్ [redacted] టి విద్యార్థుల నే నెఱుఁగుదును. కొన్నిదినముల క్రిందట విజ్ఞానసర్వస్వము నిమిత్తమై యార్యగణితము గుఱించి కొన్ని సంగతులు తెలిసికొనుటకుఁ జెన్నపట్టణమందలి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునకుఁ బోవుట తటస్థించెను. అప్పుడు నే నచ్చట బీజ గణితములోని $\frac{(n+1)}{2}$, $\frac{n(a+e)}{2}$ అను సూత్రములను గాగితముమీఁద వ్రాసికొని లెక్కలు వేసికొనుచుండఁగా నొక్క వైష్ణవుఁడు వచ్చి యది యేమని నన్నడిగి విషయము కొంచెము తెలిసికొని వెంటనే వానితో సమానములైన సూత్రములను సంస్కృతములో జదివి నా కెంతయు విస్మయమును గలుగఁజేసెను! ఈవైష్ణవున కింగ్లీషురాదు - సంస్కృ

తము, ఆరవము. కొంచెము తెలుఁగు మాత్రము వచ్చును. ఈ బీజగణిత సూత్రము లాతఁడు వీధిబడిలో నేర్చుకొనెనఁట ! కావున నెట్టి ఘనమైన శాస్త్రములైన నాంధ్రమున బోధచేయవచ్చును, ఆంధ్రమున వ్రాయ వచ్చును.

గ్రంథనిర్మాణము

కావున మనము మొట్టమొదటచేయవలసినపని శాస్త్రీయగ్రంథ ముల నిర్మించుట. శ్రమపడి యిటి గ్రంథములను వ్రాసిన నేమిప్రయోజ నము ? ఎవరు చదివెదరు ? గ్రంథకర్త కేమిలాభము ? అని కొందరు అడుగవచ్చును. కాని మన మిట్లు నష్టజాతకముల గుణించుచు నెన్ని దినము లుండవలెను ? ఇట్లు నష్టజాతకము గుణించువారు రేమి యన్నను దానిని ఖండించుటకు సిద్ధముగానుందురు. పాఠశాలలలోఁ దెలుఁ గున శాస్త్రములు చెప్పుఁడనినపుడు మీకుఁ దెలుఁగులో శాస్త్రగ్రంథము లేవియని యడ్డము చెప్పుదురు. శాస్త్రగ్రంథములు వ్రాయుఁడనఁగానె 'ఆగ్రంథముల నుపయోగించు, బళ్ళేవోయి' యని వీరె మరలనడ్డము వచ్చెదరు. వీరి సిద్ధాంత మనుసరించినఁ బిచ్చికుదిరినఁగాని పెండ్లికాదు; పెండ్లియైనఁగాని పిచ్చికుదురదు. వీరివాదము వినుచుండినఁ బిచ్చియుఁ కుదురదు; పెండ్లియుఁగాదు. కావునఁ బరస్పరాశ్రయదోషభూయిష్ఠమైన వీరివాదమును చూచి మనము భయప ...

...దియుఁగాక క్రొత్తగా నిర్మింపఁబడు గ్రంథములు వ్యర్థముగా మూల పడియుండు నని గ్రంథకర్తలు తలపఁవలదు. దొరతనమువారి ప్రోత్సాహము కలిగినయెడల విశేషమే. అట్లు ప్రోత్సాహము కలుగక పోయినను పాఠశాలలలోఁ బఠనీయముగా నియమింపకపోయి నను యోగ్యతగల గ్రంథమును - అది నవలగానిండు, చరిత్ర గ్రంథము కానిండు, కఠినమైన శాస్త్రము కానిండు - ఆంధ్ర లోకము తప్పక యాదరించు ననియే నాతాత్పర్యము. యిటీవల నాంధ్రదేశమునందు భాషాభిమానము కలిగినది. పూ ...దు సంవత్సరములలో నొక గ్రంథముయొక్క ౩౦౦ ప్రతు ...దుర్లభముగా నుండెను, ఇప్పు డొకొక్కక్క గ్రంథ...

౩౦౦౦ ల ప్రతులు విక్రయమగుటయేగాక రెండుకూర్పులు. మూఁడు కూర్పులు అచ్చగుట తటస్థించుచున్నది. ఏ పాఠశాలయందును బఠనీయ గ్రంథములుగా లేకపోయినను విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాలలో నిదివఱకుఁ బదునొకండు శాస్త్రీయగ్రంథములు ప్రకటింపఁబడిన వనియు, నందుఁ బెక్కులు రెండుసారు లచ్చొత్తింపఁబడిన వనియు, నేగ్రంథమును ౩౦౦౦ ల ప్రతులకంటెను దక్కువ యమ్ముడుపోలే దనియు, రసాయన శాస్త్రమువంటి కఠినశాస్త్రమునుగూడ నింగ్లీషురాని స్వర్ణకారులు కొందఱు చదివి యుపయోగించుకొను చున్నారనియు, నింగ్లీషురానివారు పెక్కండ్రు గవర్నమెంటు టెక్నికల్ పరీక్షలకై యీ గ్రంథముల నుపయోగించుకొను చున్నారనియు నందఱకు బాహాటముగాఁ దెలిసినవిషయమే. కావున గ్రంథము లమ్ముడు పోవన్నభీతి గ్రంథకర్తలు మానవలయును. ఒక్కొకొక పుస్తకము మంచి దగునేని యది పఠనీయ గ్రంథము కాకపోయినను, "ఆగ్రంథము నుపయోగింపవద్దు; మాకిష్టమైన యీ గ్రంథమునే ఉపయోగింపుఁ" దని ఇన్స్పెక్టర్లు చెప్పుచున్నను నుపాధ్యాయులును, శిష్యులు నీ మంచి పుస్తకమునే తెప్పించి చదివెదరు. ఇన్స్పెక్టరు వచ్చినప్పుడు దాచిన దాచెదరే మోగాని యోగ్యమైన గ్రంథములఁ జదువుట మానరు.

ఒకవేళఁ గొ[redacted]లోకాశ్రయము లేకపోయినను, నాంధ్రదేశమ[redacted]జులు, మహారాజులు మొదలయినవారును, శ్రీమంతులును విద్యాసంఘములు నిట్టి గ్రంథకర్తలకు సాయముచేసి వివిధశాస్త్రములను గుఱించిన గ్రంథములను వ్రాయింపవలెను. భాషయందు ప్రబంధములు, నాటకములు, నవలలు మొదలయిన లలితవాఙ్మయ మభివృద్ధిఁ జెందుట యొకయెత్తు; శాస్త్రజ్ఞానాభివృద్ధి కనుకూలములైన గ్రంథములు నిర్మాణ మగుట యొకయెత్తు. ఇట్టి గ్రంథములు దేశదారిద్ర వినాశకములు.

డు మనదేశమునందు దేశభాషాభివృద్ధికిఁ గొంతప్రయత్నము
లలితవాఙ్మయాభివృద్ధియందే యెక్కుడు శ్రద్ధ కానవచ్చు
స్త్ర నిర్మాణమునకు నొకటి రెండు సంఘములు తప్ప

వీతరములు ప్రయత్నించుటలేదు. ఇది యెంతయు శోచనీయము. భాషాభి వృద్ధికై మనవారు చేయుప్రయత్నములలో సగము ప్రయత్నము శాస్త్ర జ్ఞానాభివృద్ధికిని, సగము ప్రయత్న మితర గ్రంథాభివృద్ధికిని వ్యయపడు నట్లు చూచుచుండవలెను. ఒకానొక సంఘము పది గ్రంథములను ప్రక టింపఁదలఁచెనేని వానిలోనైదు భౌతికాదిశాస్త్ర ప్రవర్తకములుగను, మిగిలిన యయిదు వేఱువిషయములను ప్రతిపాదించునవిగను నుండు నట్లు చూడవలయును. ఒకానొక జమీందారుగారు గ్రంథకర్తలకు బహు మతు లీయఁదలఁచిన నందు సగముధనము శాస్త్రములకును, సగము ధన మితరవిషయములకును బంచియీయవలయును. శాస్త్రగ్రంథములు వందలకొలఁది వెలువడిన తరువాత నీ నియమమును బాటించినను బాటింపవచ్చును. కాని యంతవఱకు నీ నియమమును మనవారు శ్రద్ధతోఁ బాటించినఁగాని యీ దేశముయొక్క యార్థికావస్థ యభివృద్ధినిఁ జెంద నేరదు. యిప్పుడిప్పుడు కొన్ని ప్రకృతిశాస్త్రగ్రంథములు వెలువడినవి. కాని వెలువడినవి స్వల్పము. వెలువడవలసినవి యసంఖ్యములు. వేల కొలఁది గ్రంథములు పుట్టవలసినచోటఁ బది ఇరువది పుట్టిన నేమూలకు వచ్చును? బంగాళీభాషయందును మరాటీభాషయందును వ్రాయఁబడిన భౌతికశాస్త్రగ్రంథములను జూచిన నెట్టివానికైనను విభ్రమము కలుగక మానదు.

పారిభాషికపదములు.

దేశభాషలలో శాస్త్రీయగ్రంథములు వ్రాయుటకు శాస్త్రీయపదముల యభావ మొక ప్రబలకారణమని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. కాని శాస్త్రీయ పదములకై యెవ్వరు నాగనక్కఱలేదు. ఇదివఱకుఁ గొందఱిచే నేర్పాటు చేయఁబడిన పదము లుంటెనేని వానినే స్వీకరించి గ్రంథము వ్రాయవచ్చును. 'ఇదివఱకున్న పదములు బాగుగలేవు' అని మూతి విరుచువారు పెక్కురు గలరు. అట్టివారి కీ క్రింది విధమున "The Twentieth century English Maratta Dictionary (Literary, Scientific and Technical) అను మహాకోశముయొక్క కర్త ఇట్లు

ప్రత్యుత్తర మిచ్చి యున్నాఁడు. "It may be that a word newly coined by two or three experts may be found fault with as inaccurate by a fourth one. This fourth expert will offer his own coinage as an improvement forgetting all along that there will be others who will find similar fault with his own creation.. what happens at present is that every new writer arbitrarily mints his own technical terms not taking pains to see what his predecessors in the same department, have done. It is easy to say for one that a certain word is not an accurate rendering of its corresponding English word but if this very objector is requested to make his own suggestion and from every point of view a faultless one, he often finds himself unable to do it and then at-once gives in his adhession to the old proposal.'' ఇట్లు వీరిపదములు వారికిఁ బనికిరావు: వారిపదములు వీరికిఁ బనికిరావు. వీరికందఱకుఁ బనికివచ్చుపదము లేర్పడువఱకు గ్రంథములు వ్రాయకుండఁ గూర్చుండినయెడలఁ గాలాంతమువఱకు నిట్లే యుండవలెను; కావున బుద్ధిమంతులు చేయవలసినపని యేమనఁగా నిట్టి గ్రంథములు వ్రాసినవారిచే నుపయోగింపఁబడిన పదములనే వీలయినంతవఱకు వాడవలెను; అట్టి పూర్వగ్రంథములు లేకపోయినపుడును, నితరుల పదముల నుపయోగించుటకునిష్టము లేనప్పుడును స్వయముగాఁ బదముల నిర్మింపవచ్చును. అదియు నిదియుఁ జేతకానప్పు డింగ్లీషు పారిభాషికపదములనే తీసికొని గ్రంథము వ్రాయవచ్చును. కాని పదములు లేవని, శాస్త్రగ్రంథములు నిర్మించుట మానవలదు. శాస్త్రములు మొదటఁ బుట్టును. పారిభాషికపదములు పిదప స్థిరపడును. ఇదియే యితరదేశమందలి శాస్త్రవాఙ్మయాభివృద్ధియొక్క మర్యాద. పాశ్చాత్య దేశమందు జంతుశాస్త్రము మిక్కిలి యభివృద్ధి నొంది, యందలి పారిభాషికపదములు పండిత పరిషత్తులచే నిర్ణయింపఁబడుచున్నవి

మీరందఱు నెఱింగిన విషయమే. అట్టి శాస్త్రముయొక్క పారిభాషిక పదములు నప్పుడప్పుడు మాఱుచున్నవి. ౧౭౩౫ లినాయిస్ అను శాస్త్రజ్ఞుఁడు జంతువుల వర్గీకరణ మొప్పఱచి యొకపరిభాష యేర్పఱిచెను. ౧౮౧౭లో క్యువియర్ అనువాఁడుదానిని గొంతవఱకుమార్చి క్రొత్త పరిభాష నిర్మించెను ౧౮౩౫ లో జీవన్ అను శాస్త్రజ్ఞుఁడు మరల నీవర్గీకరణమును దిద్దెను. ౧౮౪౮ లో అర్. ల్యూకార్డు అనువాఁడును, ౧౮౫౫ లో హేన్రి ఎడ్వర్డ్స్ అనువాఁడును, ౧౮౫౭ లో అగాజిన్ అనువాఁడును, ౧౮౬౬ లో హెకల్ అను శాస్త్రజ్ఞుఁడును ౧౮౮౦ లో ల్యాంకెస్టరు అనువాఁడును మఱికొందరు జంతుశాస్త్రములందలి వర్గీకరణ పరిభాష నిష్టము వచ్చినట్లు మార్చిరి. తుదకు ఎన్సైక్లోపీడియా బ్రిటానికాయొక్క ౧౧ వ కూర్పునందు జంతుశాస్త్ర మను ముఖ్య వ్యాసము వ్రాసిన లేఖకునకు నాశాస్త్రసంబంధమైన యితర వ్యాసములు వ్రాసిన లేఖకులకును వర్గీకరణమును గుఱించియుఁ, పారిభాషికపదములను గుఱించియుఁ బెక్కభిప్రాయభేదములు కలవు. కావున నేఁడే యందఱకు సమ్మతములైన శాస్త్రీయపదములు గూడినఁగాని గ్రంథములు వ్రాయమనుటగాని, వ్రాయవద్దనుటగాని వెఱ్ఱితనము. కావున శాస్త్రమునందును, భాషయందును నభిమానముగలవారు నిశ్చయముగఁ దమచేతనైనంతవఱకు శాస్త్రీయగ్రంథముల నిర్మించి యితర గ్రంథకర్తలకును, నూతనముగఁ బుట్టుచున్న, పుట్టనున్న భాషావిషయక పరిషత్తులకు మార్గదర్శకు లగుదురుగాక! యని నమ్ముచున్నాను.

పారిభాషికపదములను గుఱించి యింకొక చిన్నసంగతి చెప్పవలసియున్నది. హిందూదేశమునందుఁ బ్రస్తుతము శాస్త్రీయపదములను సృజించుటకునై మహాప్రయత్నములు చేయుచున్నవారు కాశీలోని నాగరీప్రచారిణీసభవారు; రెండవవారు ట్వంటియత్ సెంచురీ డిక్షనరీ సంపాదకులును. మొదటిదానిలో ప్రొఫెసరు రే, ప్రొఫెసరు బోస్, పి. సీల్వంటి ఆంగ్ల,సంస్కృత భాషలయందును,పాశ్చాత్యశాస్త్రములయందును,మహామహోపాధ్యాయు లనిపించుకొనువారు కలరు. ట్వంటియత్ సెంచురీ డిక్షనరీలో ప్రొ. గజ్జర్, డాక్టరు సర్ బాలచంద్రవంటివారును గలరు.

కావున మనభాషలో నూతనముగా శా స్త్రివాఙ్మయమును బుట్టింప నెంచిన వారు తప్పక యీ రెండు గ్రంథప[illegible]ాదనగును.

ఇంకనొకపూర్వపక్షమున్నది. కొందఱునూతనపదములను మనము సృష్టింప నక్కఱలేనేలేదు; ఇంగ్లీషుపదములనే గ్రహించుట మంచిదని వాదించెదరు. కాని దీనికి నేను వేఱుగ జవాబు చెప్పనక్కఱలేదు. జర్మనీవారే చెప్పఁగలరు. యూరోప్ ఖండమునం దిప్పుడు నిర్మింపబడు చున్న శాస్త్రీయపదములు గ్రీకు, ల్యాటిన్ భాషాభూయిష్ఠమై మూరెడు మూరెడు పొడవుగ నుండుననని శాస్త్రజ్ఞు లెఱుఁగుదురు. గ్రీకు, ల్యాటిన్ భాషలు దేవభాషలుగాఁ గల జర్మనీవారికి వీని నంగీకరించుటకు నభ్యంతర ముండఁగూడదుకదా ! కాని వారీ దీర్ఘపదములకుఁ దమభాషలో మాఱుపదములను గల్పించుకొని విద్యార్థుల నిమిత్తమై వ్రాయఁబడు పొత్తములలో వానినే వాడుచున్నారు! జర్మనీ దేశజులే యిట్లు చేయఁ, బూర్తిగ భిన్నభాషాసంప్రదాయము గల మన మాకర్కశపదంబులనే సంస్కారమైనఁ జేయక తీసికొనవలె ననుట వింతగను, విపరీతంబుగను గన్పట్టుటలేదా ? కావున మనము వీలయినంతవఱకు దేశ్యపదములను, వాడుకలోనున్న సంస్కృతపదములను వాడవలయును అట్టి పదములు లేనప్పుడు సంస్కృత వాఙ్మయమునుండి సమానార్థకముల నిచ్చుపదముల నుపయోగించుకొనవలెను. అట్టి పదములును దొరకనప్పు డింగ్లీషు పదములఁ దీసికొనుట [illegible]పవాదము (Exception) గాను. స్వభాషా పదముల నుపయోగించుట సామాన్య నియమము (General Rule) గను నెంచవలయును. అనఁగా విధిలేనప్పుడు మాత్ర మన్య భాషాపదములఁ దీసికొనవలయును.

విద్వాంసులారా ! భాషాభిమానులారా ? మీ రిఁకనైన నౌదాసీన్యము మాని మహోత్సాహముతో శాస్త్రీయగ్రంథరచనకుఁ బూనుకొనియెద రని వేఁడుచున్నాను.

ప్రకృతిశాస్త్రములు*

ఇదివఱకు మన తెనుఁగువారికిఁ బ్రకృతిశాస్త్రములతో నంతగాఁ బరిచయము లేదు. కావునఁ బ్రకృతిశాస్త్రములకును ఆధ్యాత్మికశాస్త్రములకును గల తారతమ్యమును, ప్రకృతిశాస్త్రములలోని ముఖ్యసిద్ధాంతములును ఈ యుపోద్ఘాతముయొక్క పూర్వార్ధమునందు వివరించెదను. జీవశాస్త్రమును గురించి కొద్దిలో సంగ్రహించి యుపోద్ఘాతముయొక్క యుత్తరార్ధములో వర్ణించెదను.

ప్రకృతిశాస్త్రము అన నెద్ది ?

ఈ చరాచరాత్మకమైన విశ్వములో నెచ్చటఁ జూచినను అసంఖ్య పదార్థములు వ్యాపించియున్నవి. అందుఁ గొన్ని కనులకుఁ గానవచ్చును. కొన్ని త్వగింద్రియమాత్రగోచరములు అనఁగా శరీరమునకుఁ దగులుట వలన మాత్రము తెలిసికొనఁ దగినవై యున్నవి. కొన్ని ముక్కుచేతను, కొన్ని నాలుకచేతను, కొన్ని చెవులచేతను తెలిసికొనఁదగినవి. కొన్ని పదార్థములు ఒకయింద్రియముచేతనేగాక రెండు మూడు ఇంద్రియములచేఁ దెలిసికొనఁబడును ఇట్లు రూప రస గంధ శబ్ద స్పర్శలు విషయములుగాఁ గల నేత్రాది పంచేంద్రియములలో నొక్కదానిచేఁగాని పెక్కువానిచేఁగాని మనకు నొక్కొక పదార్థముయొక్క యస్తిత్వమును (ఉనికి; **Existence**) గురించియు, దాని ధర్మములను గురించియు జ్ఞానము కలుగుచున్నది. కావుననే యీ పంచేంద్రియములకు జ్ఞానేంద్రియములని పేరు. చిన్ననాఁటనుండియు నీయింద్రియములు మనకుఁ బదార్థముల ధర్మములఁ దెల్పుచుండును. దీపముమీఁదఁ జెయ్యిపడి చుఱుక్కనినపుడు దీపము

---

*జీవశాస్త్రసంగ్రహము (వి. చం. గ్ర. 8) నకు ఉపోద్ఘాతము.

నందు వేడిమి కలదని బాలుఁడు తెలిసికొనును. అగ్నిపై నీరుపడి యది చల్లారగాఁ జూచి జలమునందు వేఁడిమి చల్లార్చుగుణము గలదని పిల్లవానికిఁ దెలియును. ఇటులనే యితరపదార్థముల గుణ ధర్మములను గనుఁగొనును. మానవులకుఁ బదార్థవిషయకజ్ఞాన మంతయు నీలాగున ఇంద్రియములద్వారా కలిగినది. ఇట్టియథార్థజ్ఞానమును ప్రత్యక్షజ్ఞానమనియెదరు. ఇది యంతయు నొక్కచోఁ జేర్చినయెడల నదియే ప్రకృతిశాస్త్ర మనఁబడును. ప్రకృతిశాస్త్రములకు భౌతికశాస్త్రము లని మాఱుపేరు.

ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రములు

మన దేశములో శాస్త్రము లనుపేరిట మిక్కిలి విఖ్యాతిఁ జెందియున్నవి భౌతికశాస్త్రములుకావు. వేదములు, స్మృతులు, పురాణములు మొదలగువానిని మనవారు శాస్త్రము లనియెదరు. వానికి ఆధ్యాత్మికశాస్త్రములు (Metaphysical Sciences) అని పేరు. ఇవి ఇంద్రియములకు గోచరము కాని సంగతులను బోధించును. పరమాత్మ, జీవాత్మ, స్వర్గము, నరకము, ముక్తి, పుణ్యము, పాపము అను అతీంద్రియవిషయము లీశాస్త్రములందుఁ జర్చింపఁబడును. ఇందు వర్ణింపఁబడిన విషయములు ప్రత్యక్షానుభవ సిద్ధములు కావు. ఇందు బహుస్వల్పముగా యుక్తియు; విశేషముగా నాప్తవాక్యమని నమ్మికయుఁ ప్రధానములయి యున్నవి. ఆప్తవాక్య మనఁగాఁ బెద్దలు చెప్పినమాట; వేదము, బైబిల్, కురాన్ మొదలయినవి.

భౌతికశాస్త్రములకును, ఆధ్యాత్మికశాస్త్రములకును గల భేదము.

ఇట్టి యాధ్యాత్మిక శాస్త్రములకును భౌతిక శాస్త్రములకును గల భేదము చదువరులు చక్కఁగఁ గనుఁగొనియెదరుగాక. ఈ భేదము చక్కఁగఁ దెలియుటకై యీక్రింద రెండు ఉదాహరణము లిచ్చెదను:—

(౧) ఇనుము, బంగారము అను లోహములలో నేది యెక్కువ బరువుగలది యని ఇద్దరికి వాదము కలిగెను. ఒకఁడు బంగార మెక్కువ

బరువనియు, రెండవవాఁడు ఇనుము ఎక్కువబరువనియు యుక్తిప్రయుక్తులచే సిద్ధాంతీకరింపఁ జొచ్చిరి. అప్పుడు మఱియొక బుద్ధిమంతుఁడు వచ్చి 'వ్యర్థవాద మెందుకు? ప్రత్యక్షముగాఁ దూచి చూడరాదా?' యని యొక ఘనాంగుళము బంగారమును ఒక ఘనాంగుళము ఇనుమును దెచ్చి తూచి చూచెను. అప్పుడు బంగారము ఇనుముకంటె ఘనమైనది యనఁగా నధికమైన బరువు కలది యని వారికి నిశ్చయముగాఁ దెలిసెను.

(౨) జగతును సృష్టించినవాఁడు ఎద్దు నెక్కినవాఁడా లేక గద్ద నెక్కినవాఁడా యని యిద్దరు పురుషులకు వివాదము కలిగెను. వివాద తీర్చుటకు నింకొక్కఁడు వచ్చి 'నీ వనుమాట నిజమని యెట్లు' అని యడిగెను. 'నేనన్నమాట లింగపురాణములో నున్నది' యని యొకఁ డనినతోడనే 'నేను చెప్పినసంగతి శ్రీమద్భాగవతములో నున్నది' అని రెండవవాఁ డనెను. అందుపై 'భాగవతము ప్రమాణము కాదు' అని మొదటివాఁ డుత్తరము చెప్పెను. 'లింగపురాణ మంతకంటె నమ్మఁదగినది కా'దని వెంటనే రెండవవాఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇట్లు తెగని యీవాదము విని మూఁడవవాఁడు 'మీ యిద్దరి పురాణములును అసత్యములు, సృష్టికర్త ఆకాశములోఁ బెద్ద వెల్తురు నడుమఁ గూర్చుండును. ఇందుకుఁ బ్రమాణమిదిగో యాతఁడు స్వయముగాఁ బంపిన శుభవర్తమాన (Gospel) మని పలికి యొక బైబిలు గ్రంథమును బైటఁ బెట్టెను! అందుపై మొదటి యిద్దఱును మూఁడవవానితోఁ బోరాడ సాగిరి. ఇట్టి శైవ వైష్ణవ క్రైస్తవాది మతవాదములు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండి జరుగుచున్నను నేఁటివఱకుఁ దెగలేదు, ముందెన్నఁడైనను దెగుననెడి యాశలేదు.

పైని ఒకదానితో నొకటికి సంబంధములేని రెండు ఉదాహరణములు వ్రాయఁబడినవి. అందు మొదటిది భౌతికశాస్త్ర సూచకము. రెండవది యాధ్యాత్మిక శాస్త్ర సూచకము. ఈ భిన్నశాస్త్రములకుఁగల భేదము తెలియుటకై మఱియొక యుదాహరణ మిచ్చెదము.

గడియారములు క్రొత్తగాఁ బుట్టి, వానిని గుఱించి జనులకు నేమియుఁ దెలియని కాలమందు నలుగురు పల్లెవాండ్రు ఒకానొక గడియారమును జూచుటఁ దటస్థించెను. అందులో నొకఁడు 'ఇది యేమి వింత పురుగురా?' యనెను. అందుపై వా రది యెట్టి పురుగని విచారింపఁ జొచ్చిరి. ఒకఁ డది క్రిమి యనియు, నొకఁడు కీటకమనియు, మఱియొకఁడు జంతువనియు వాదింపసాగిరి అందుఁ గొంచెము బుద్ధిమంతుఁడు 'ఇది పురుగుకాదు, వెండిరేకుతోఁ గప్పఁబడినది పురుగెటులగును?' అనెను. 'అలాగైన నిందులోపల నొక దయ్యము కూర్చుండి ఈ ముండ్లను ద్రిప్పుచు ధ్వనిచేయుచున్నది' అని యొక్కఁ డూహించెను. అందుపై వానిలో నొక్కఁడు బుద్ధిమంతుఁడును, విద్యావంతుఁడును నగువాఁ డిట్లు తర్కింపఁ దొడంగెను. 'ఇందులోపల మిక్కిలి ప్రజ్ఞగలవాఁడును, ప్రతిభాశాలియునగు జీవుఁడున్నాడు. ఏల యన అట్లు లేనియెడల గంట గంటకు శబ్దముచేయుట యెట్లు తటస్థించును? ఇట్లు గంటగంటకు ధ్వనిచేయునది వేఱువేఱుపదార్థము గాక ఒక్కటే పదార్థము. ఎందుకన నది మొదట ఒక్కగంట కొట్టి కొంత కాలమునకు రెండుకొట్టును. తరువాత మూఁడు, నాలుగు ఈ ప్రకారము క్రమముతప్పక కొట్టుచుండును. వెనుక ఇన్నికొట్టితి నన్న స్మృతి లేనియెడల నిటుల జరుగనేరదు. కావున లోన ఒకయాత్మ ప్రవేశించి యీ ముండ్లను నడుపుచున్నదనినమాట నిశ్చయము. ఇట్లు దూరముననే గడియారమును ముట్టనైనను జూడక యూహలపై నూహల నల్లువారు అధ్యాత్మికశాస్త్రముల నభ్యసించువారు. ఇఁకఁ బ్రకృతిశాస్త్రపద్ధతి ననుసరింపఁ దలచినవాఁడు ఆగడియారమును విచ్చి, యందలి చక్రములను బరీక్షించి, యాచక్రముల పరస్పర సంబంధములను గనుఁగొని యీ యన్నిచక్రములయొక్క సాముదాయికపరిణామ మీ గడియార మని నిశ్చయించును. ఇదియ వీరిద్దఱికిఁ గల భేదము.

పై యుదాహరణములవలనఁ జదువరులకు నాధ్యాత్మిక, భౌతిక శాస్త్రములకుఁగల భేదము కొంతవఱకు బోధపడియుండును. కొంచెము

అనుమానము (తర్కము, యుక్తి (Inference), మిగిలినదంతయు 'శబ్దము' ఆధ్యాత్మికశాస్త్రములకు నాధారము. శబ్దమనగాఁ బూర్వులు చెప్పినది విశ్వసించుట. సృష్టియందుఁ గానవచ్చెడి పదార్థముల గుణధర్మములను దెలిపెడి భౌతికశాస్త్రములకుఁ బ్రత్యక్షానుభవమే సర్వాధారము. ఓమము తినినఁ గడుపులో నొప్పి యగును అని యనుభవము వలననే తెలిసికొనిరి. ఇది వైద్యశాస్త్రములోని యొక చిన్న విషయము. అనేక సంవత్సరములవఱకును నాకాశములోని చంద్రునివైపు చూచి మానవులు శుక్రచంద్రాది గ్రహోపగ్రహముల గమనములు కనిపెట్టి వారి యనుభవము వ్రాసి యుంచినందుననే కదా యిప్పుడు మనము ఈ దినమున చంద్రుఁ డిన్నికళలు కలిగి యాకాశమున నిచ్చోట నుండునని చెప్పఁగలము. జ్యోతిశ్శాస్త్ర మీరీతిన నభివృద్ధిఁ జెందెను. మానవశరీరమును అనేకరీతులఁ బరీక్షించి చూచి తలలోఁ బుఱ్ఱక్రింద మస్తిష్కమున్నదనియు, నదియే జ్ఞానమునకు మూలాధారమనియు, అది చెడినచో మానవుఁడు పిచ్చివాఁడగుననియుఁ గనుఁగొనిరి. ఇది శారీరశాస్త్రము (Physiology) యొక్క విషయము. నీరు మిక్కిలి కాచినయెడల ఆవిరియై వాయురూపముఁ జెందును. నీటిలోనుండి వేఁడిమిని దీసివేసి చల్లఁదనమును హెచ్చించినయెడల అది మంచుగడ్డయై ఘనరూపమును (Solid) దాల్చును. ఈ సంగతి గనిపెట్టి 'పదార్థములను ఉష్ణత యను శక్తి వాయురూపముగా మార్చును, శీతలము పదార్థమును ఘనరూపముగా మార్చును' అని సిద్ధాంతీకరించిరి. ఇది పదార్థవిజ్ఞానము (Physics) లోని యొకశాఖ. అనఁగాఁ బైని వర్ణింపఁబడిన వైద్య, జ్యోతిష, శారీరపదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రములును ఇతర ప్రకృతి శాస్త్రము లన్నియు అనుభవసిద్ధములు. అనేక సంవత్సరములు కష్టపడి స్వయముగా నెన్నెన్నియో ప్రయోగములు (శోధనలు : (experiments) చేసినఁగాని యొక్కొక్క పదార్థముయొక్క గుణధర్మములు తెలియవు. ఆవిరియంత్రముఁ గనుఁగొనుటకును, నేఁడు మన మెక్కుచున్న పొగబండ్లయుక్తి పూర్తియగుటకును వందల సంవత్సరములు పట్టినవి. విద్యుత్ (మెఱుపు) ను గురించి రెండువందల యేండ్లనుండి శోధనలు జరుగు

చున్నవి. అందుచే జనుల కనేక లాభములు కలుగుచున్నవి. క్రొత్త క్రొత్త యంశములు తెలియుచున్నవి. ఈ భౌతికశాస్త్రములకు సంబంధించిన శోధనలన్నియు సకలజనులకు సాధ్యములు. ప్రత్యక్షములు, ఇంద్రియగోచరములు, ఒకరికిఁ గానవచ్చి మఱియొకరికిఁ గానరాకుండునవికావు. ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రములలోని సిద్ధాంతములు అతీంద్రియములు: ఇంద్రియములకుఁ దెలియునవికావు; ఏశోధనలకును లోఁబడవు. కావుననే యాధ్యాత్మిక శాస్త్రములలోని సిద్ధాంతములను గుఱించి జనులందఱికి నొక్క యభిప్రాయ ముండఁజాలదు. అందువలననే జగత్తునందిన్నిమతములును, మతభేదములును గలుగుటకుఁ గారణ మైనది. ప్రత్యక్షముగా స్థిరపడినది భౌతికశాస్త్రములలోని యేసిద్ధాంతము నైనను శాస్త్రజ్ఞు లొప్పుకొనరు. భౌతిక శాస్త్రములలోని శోధనలు అందఱు జనులకును అన్నికాలములయందును సాధ్యములు. ఇదియే భౌతిక శాస్త్రములకును ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రములకును గల భేదము.

ప్రకృతిశాస్త్రములకుఁ బ్రత్యక్ష మనఁగా నింద్రియజన్యజ్ఞానమే ప్రధాన మన్నందువలన ఆ శాస్త్రములలో అనుమానప్రమాణము ఎంతమాత్రము గ్రాహ్యముగాదని చదువరు లనుకొనఁగూడదు. అనుమానమనగాఁ దర్కము, యుక్తి. దాని సహాయము భౌతిక శాస్త్రజ్ఞులు కొంతవఱకుఁ దీసికొనియెదరు. కాని యెంతవఱకు ? ప్రత్యక్షమునకు సహకారిగాను, అవిరోధిగాను ఉన్నంతవఱకు. ఇట్టి యనుమానములను ఈ శాస్త్రజ్ఞులు 'ఊహ' (Hypothesis) లనియెదరు. ఇట్టి యూహలఁ జేయుటలోఁ బొరపా టయినయెడల భౌతిక శాస్త్రములును ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రములవలెనే అతీంద్రియము లయిపోవును. కావున ఊహలఁ జేయవలసిన విధమును, ఎట్టి యూహలు భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు ఒప్పుకొనునదియు అను విషయమును గుఱించి బహుసూక్ష్మ నిబంధన లేర్పఱుపఁబడినవి. ఊహయొక్క సత్యత్వమును గుఱించి యెంతమాత్రము సంశయము వచ్చినను శాస్త్రజ్ఞులు దానిని వదలివేయుదురు.

ప్రకృతిశాస్త్రకరణములు.

ప్రత్యక్షానుభవమే యీ శాస్త్రములకు ముఖ్యాధార మని చదువరులు పైని వ్రాసిన సంగతులనుబట్టి గ్రహించి యుందురు. ఈ ప్రత్యక్షానుభవము శాస్త్రజ్ఞులకు రెండువిధములఁ గలుగును. ఒక విధమునకు అవలోకనము (Observation) అనియు. రెండవదానికి ప్రయోగము (Experiment) అనియు నామములు. అవలోకనమునకు నిరీక్షణ మనియు ప్రయోగమునకు శోధన, పరిశోధన అనియు నామాంతరములు.

౧. అ వ లో క న ము.

సృష్టిలోని పదార్థములను, వాని వ్యాపారములను గుణధర్మములను, కార్యకారణసంబంధమును, సృష్టినేమములను కనుఁగొను నిమిత్తమై సృష్టి చమత్కారములను శ్రద్ధతోఁ జూచుట అవలోకన మనఁబడును. గ్రహణము లెప్పుడు వచ్చునో లెక్కవేయువిధము జ్యోతిష్కులెట్లు కనుఁగొనిరి? అవలోకనమువలననే. గ్రహణము లెప్పుడు పట్టునో కనిపెట్టుచుఁ గొన్నిదినములవఱకు నవలోకనముచేసి సూర్యగ్రహణమమావాస్యనాఁడును. చంద్రగ్రహణము పౌర్ణిమనాఁడును తప్ప నితర దినములలో రా వని నిశ్చయించుకొనిరి. కొన్ని సంవత్సరములవఱకు గ్రహణావలోకనము చేయుచు తుదకు గ్రహణచక్రము ౧౮ సంవత్సరముల ౧౧ దినముల ౭ గంటల ४౨ నిమిషము (minutes) ల కొకసారి తిరుగుచుండును; అనఁగాఁ బదునెనిమిది సంవత్సరము లయిన తరువాత మరల నురల ఆయాగ్రహణములే వచ్చునని తెలిసికొనిరి. అందుచేఁ గొన్ని గంటలు హెచ్చుతక్కువగా గ్రహణములు లెక్కవేయుట యెఱిఁగిరి. మఱి యనేక సంవత్సరములు గ్రహణఘటికలను గనిపెట్టి నిమిషభేదముగూడ లేకుండ లెక్కవేయుట నేర్చిరి. ఇట్లు జ్యోతిశ్శాస్త్ర మంతయు ఆకాశగోళముల యొక్క చలనములను వేలకొలఁది సంవత్సరములవఱకు అవలోకించి యవలోకించి అనేక తరములవారిచే సాధింపబడినది. జ్యోతిశ్శాస్త్రాభివృద్ధికి అవలోకనమే ముఖ్యాధారము. ఇట్లు అవలోకనమే ఆధారముగాఁ గల శాస్త్రములు అభి

వృద్ధియగుటకు మిక్కిలి కాలము పట్టును. ఎందుకనగా మనమవలోకనము చేయవలసిన సృష్టిలోనివ్యాపారము మనకు నిష్టము వచ్చినప్పుడు జరగదు. అది వచ్చినప్పుడు కనిపెట్టుకొని మనము చూడవలెను. సూర్యునియందలి మచ్చలనుగుఱించి కనుఁగొనవలెనని, ఆ మచ్చలు సూర్యునియందు సంవత్సరములో నెప్పుడు కానవచ్చునో యప్పుడు వానిని మనము పరీక్షింపవలసినదే కాని వట్టిసమయములందు నేమియుఁ జేయ వీలులేదు.

౨. ప్రయోగము.

సృష్టిలోని పదార్థముల గుణధర్మములను కనుఁగొనుటకు అవలోకన పద్ధతి యంతగా నుపయోగపడదు. మంచుగడ్డలు నీటికంటె బరువా లేక తేలికయా యని కనుఁగొనవలసియున్నది. ఇది కేవల మవలోకన పద్ధతివలననే యెఱుంగవలె ననిన, మంచు గడ్డలు కట్టి తరువాత పెద్దవర్షము వచ్చి అందులో నవి కొట్టుకొని పోయినప్పుడు ఆ గడ్డలు నీటిలో తేలునా మునుఁగునా యని చూచికదా మనము నిర్ణయింపవలసినది ? నీరు స్వాభావికముగా గడ్డకట్టని యుష్ణదేశములో ఈ యోగమెన్నఁడునురాదు. కావున అట్టిదేశ వాసులకు అవలోకమార్గ మీవిషయశోధనలోఁ బనికిరాదు. కావున అట్టివారు మఱి యన్యవిధముల నీటిని మంచుగా మార్చి, యామంచుగడ్డను నీళ్ళలో వేసి యది తేలుటఁ జూచి, యది నీళ్ళకంటెఁ దేలికయని నిశ్చయింపవలెను. ఇటుల శోధించి చూచుటకు ప్రయోగమని పేరు. ఇంకొక యుదాహరణముఁ జూపెదము. విద్యుత్ (Electricity) యొక్క గుణధర్మములను గనుఁగొనవలసియున్నది. సృష్టిలో అవలోకనమార్గమున విద్యుత్తును జూడవలె నన్న వర్షాకాలమునందు ఉఱుము మెఱుపు రూపమునఁగాని అది కానరాదు. అట్లు వానతో గాలితోఁగలసి, ఆకాశమునం దెంతయో యెత్తున నున్న విద్యుత్ గుణధర్మములఁ గాంచుట యెట్లు ? అందుకై శాస్త్రజ్ఞులు ఈ భూమిమీదనే విద్యుత్తును పుట్టించు నుపాయములు చూడసాగిరి. పదార్థముల రాపిడివలన మిఱుమిట్లు గలుగునని చూచి యనేకపదార్థములను ఒకటితో నొకటి రాచి శోధించిరి. శోధింపఁగా శోధింపఁగా అద్దము,

పట్టు. ఈరెంటి రాపిడివలన విచ్చుట విద్యుత్ పుట్టింపవచ్చును అని ప్రత్యక్షానుభవమువలనఁ గనిపెట్టిరి. ఈ చేసిన శోధనల కన్నిఁటికిని ప్రయోగము అనిపేరు. ఇట్లు భూమిమీదనే విద్యుత్తును బుట్టించి, అందుతో ననేక ప్రయోగములు (Experiments), ప్రయోగశాల (Laboratory) లోఁ జేసి, ధనవిద్యుత్ (Positive Electricity), ఋణవిద్యుత్ (Negative Electricity) అను రెండు విద్యుత్తులు కలవనియు, అందు నేకజాతి విద్యుత్తులకు పరస్పర వైరంబును భిన్నజాతులకుఁ బరస్పర స్నేహంబును గలదనియు, భిన్నజాతుల మిశ్రణమే పిడుగనియు, మొదలయిన యనేకాంశములఁ గనుగొని యావిద్యుత్తును తమ బానిసగాఁ జేసికొని దానిచే బండ్లు లాగించుకొనుచున్నారు. విసనకఱ్ఱలు వీచించుకొనుచున్నారు, దీపములు వెలిగించుకొనుచున్నారు, పిండి విసరించుకొనుచున్నారు!!!

కొన్ని శాస్త్రములకు అవలోకన పద్ధతి తప్ప వేఱు మార్గముండదు. కొన్నిఁటికి నుభయమార్గములును పనికివచ్చును,

జడము, శక్తి ((Matter and Force.)

ప్రకృతి శాస్త్రములన్నియు సృష్టియందుఁ గానవచ్చెడి జడము (Matter) శక్తి (Energy or Force) అను రెండు ద్రవ్యములగుఱించి ప్రతిపాదించును. జడమనగా బరువుగలిగి, ఆకాశము (అవకాశము : Space) ను ఆక్రమించు వస్తువు అని యర్థము. జడమునకే 'పదార్థము' అని నామాంతరము. అందుచే నింగ్లీషులో మ్యాటర్ అను శబ్దమునకుఁ బర్యాయపదములుగా మేము 'జడము' 'పదార్థము' 'జడపదార్థము అను మూఁడు పదములు మా వీలుప్రకారము వాడెదము. ఇనుముతోను కఱ్ఱతోను చేయఁబడిన రైలుబండి జడము. అది గంటకు ముప్పది మైళ్ళు చొప్పునఁబోవుచున్న వేగము ఒకశక్తి. వేడిగానున్న ... లో జల భాగము జడము; అందులోనున్న వేడిమి ఒకశక్తి. ... త్తి నూనె అనునవి జడములు; వెలుతురు విచ్చెడి ... ఇటులనే యితర పదార్థములను గుఱించి యెఱుఁ...

బంగారము,చెట్లు ఇవియన్నియు జడములు.ఉష్ణత, ప్రకాశము, చలనము, విద్యుత్ మొదలయినవి శక్తులు. జడము, శక్తి అనువానికి భేదమున్నను శక్తి స్వతంత్రముగా నెక్కడను విడిగాఁ గానరాదు. ఎప్పుడును జడమును ఆశ్రయించి తద్వారానే ప్రకట మగుచుండును, జడమును విడిచి శక్తి యెచ్చటను గానరాదు. ఈజడ, శక్తులను గురించి శాస్త్రజ్ఞులందఱును ఈ క్రింది సిద్ధాంతముల నంగీకరించి యున్నారు.

౧. జడమునకు వినాశము లేదు.

ఈ సృష్టియం దున్న యేవస్తువుగాని నాశనముఁజెందదు. మనము వస్తువులు నాశనముఁ జెందినవని యనుకొను ప్రసంగము లన్నియు, రూపాంతరములుగాని వినాశములుకావు; వీధిలో నిప్పుడున్న నీరు కొంతకాలమునకు నుండదు.అది నాశముఁజెందె నని పామరు లనుకొనియెదరు.కాని యది యావిరిరూపమునుజెందెనేకానివినాశము ఁజెందలేదు. కట్టెకాలిపోయినయెడల నది నాశముఁజెందెననివినాశముజెందెననిమనము తలంచెదము. కాని యది, బొగ్గులు కర్బనద్వ్యమ్లజనిద (Carbon Dioxide) మను శాస్త్రీయ నామముగల బొగ్గుపులుసుగాలిగను మారెనే గాని నశించిపోలేదు, ఈలాగుననే సృష్టిలోని యత్యంతసూక్ష్మమైన యణువుగూడ నాశముఁ జెందనేరదు. సత్తునుండి యసత్తు పుట్టనేరదని మన వేదాంతులు చెప్పెడి మాట కిదియ యర్థము. ఇంతియ కాదు. అసత్తునుండియు సత్తు పుట్టనేర దని మన పూర్వులవలెనే యాధునిక శాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. అనఁగాఁ గ్రొత్త యణువులు పుట్టవు. ఇదివఱకు జగత్తునం దెంతజడపదార్థము గలదో యంతకంటె నెన్నడును తక్కువకాదు; ఎక్కువకాదు. సృష్టియందు మనము చూచుచున్న పదార్థమ[illegible] త్తిలయాదులు సృష్టియందలి జడముయొక్క స్వరూప భే[illegible] ఁ గొంచెమైనను క్రొత్త ద్రవ్యము వచ్చిచేరదు;

౨. శక్తికి వినాశము లేదు.

జడమువలెనే శక్తికూడ నాశముఁ జెందునది కాదు. తుపాకిలో నుండి బహువేగముతో బయలుదేరిన గుండు గోడకుఁ దగిలి యాగి పోవును; అంత నా వేగమను శక్తి నశించెనని మన మనుకొందుము. అది నశింపలేదు. ఆ గుండు ఆ గోడ కెచ్చటఁ దగిలెనో యచ్చటఁబట్టి చూచిన యెడల అది వెచ్చగా నుండును. ఇట్లు ఆ వేగమను శక్తి యుష్ణత యను శక్తిగా మారెనేకాని నాశముఁ జెందలేదు. ఇటులనే పొగబండి లోని, ఉష్ణతను కొన్ని యుపాయములచే గమనముగ (Locomotion) మార్చెదరు. చెన్నపట్టణములో మన మెక్కి తిరుగు ట్ర్యాంబండ్లలో విద్యుచ్ఛక్తిని గమనముగా మార్చెదరు. మైసూరు ప్రాంతమునఁ గావేరీ నది యొక కొండమీఁదినుండి క్రిందికి దుముకును. ఆ ప్రపాత మను నది (Waterfall) యొక శక్తి. దానిని విద్యుచ్ఛక్తిగా మార్చి దానిచే కోలారునొద్ద బంగారపు గనులను త్రవ్వించుచున్నారు. ఇట్లు సృష్టిలోని యొకశక్తి మఱియొక శక్తిగా మారునేగాని నాశముఁ జెందదు.

ఇట్లు ప్రకృతిశాస్త్రముల స్వరూపమును ముఖ్యమయిన తత్వములను సంగ్రహముగాఁ గనుఁగొని యేయే ప్రకృతిశాస్త్రము ఏయే విషయములను చర్చించునో మనము తెలిసికొందము.

ప్రకృతిశాస్త్రముల వర్గీకరణము

పదార్థములన్నియు సజీవ, నిర్జీవములని రెండు భేదములుగాఁ గానవచ్చుచున్నందున సజీవములను గుఱించి చర్చించెడి శాస్త్రములనియు, నిర్జీవజడములను గుఱించి చర్చించుశాస్త్రము లనియు శాస్త్రముల నన్నిఁటిని రెండుగా విభజింపవచ్చును. ఈ రెండు శాఖలలోని ముఖ్యశాస్త్రముల పేళ్లను వాని విషయములను అతిసంగ్రహముగా నీ క్రిందఁ బొందుపఱచెదము.

సజీవవిషయకశాస్త్రములు.

౧. జీవశాస్త్రము (Biology) — ఇందు సచేతనముల సమాన ధర్మములను గుఱించియు, భిన్న జీవులలోని పరస్పర కార్యకారణ

సంబంధములను గుఱించియు, ప్రాణులకును వృక్షములకును గల సంబంధమును గూర్చియు, భిన్న భిన్న వృక్షముల యొక్కయు జంతువుల యొక్కయు శరీరనిర్మాణభేదములను, ఆ భేదము ననుసరించి జీవులలో విజ్ఞానము హెచ్చెడు తగ్గెడు విధంబును గురించియు వర్ణింపఁబడును. ఇది యొక స్వతంత్రశాస్త్రము కాదు. ముఖ్యముగా జంతుశాస్త్రము (Zoology), వృక్షశాస్త్రము (Botany) అను రెండు శాస్త్రములు కలిసి యీశాస్త్ర మేర్పడినది.

౨. జంతుశాస్త్రము—ఇందు నణువుకంటెఁ జిన్నజంతువు మొదలు మనుష్యుని వఱకుఁ గల యసంఖ్యజంతుకోటియొక్క వర్గీకరణము (Classification), శరీర నిర్మాణము (Morphology), ఇంద్రియ వ్యాపారములు (Organic functions) మొదలయిన విషయములను గుఱించి వ్రాయఁ బడియుండును. మానవాస్థి పంజర శాస్త్రము (Human Anatomy), మానవశారీరశాస్త్రము (Human Physiology) అను రెండు శాస్త్రములును ఈ శాస్త్రముయొక్క విభాగములే. ఈరెండు శాస్త్రములును వైద్యుల కత్యంతావశ్యకములు.

౩. వృక్షశాస్త్రము—మిక్కిలి చిన్న వృక్షములు మొదలు గగనచుంబితములగు మహావృక్షములవఱకును గల వృక్షజాతుల వర్గీకరణము, శరీర నిర్మాణము మొదలయిన విషయములను గుఱించి యీ శాస్త్రము నందు వర్ణింపఁబడును.

౪. మానవశాస్త్రము (Psychology)—ఇదియు జీవశాస్త్రాంతర్గతమే. ఇందుఁ జిత్తవృత్తులను గురించియు, మనోధర్మములను గుఱించియు, మనోవ్యాపారములను గుఱించియు వివరింపఁబడియుండును.

ఇవి సచేతన విషయకమైన ముఖ్యశాస్త్రములు. ఇఁక నిర్జీవ పదార్థములను గుఱించిన శాస్త్రములఁ గనుఁగొందము.

నిర్జీవవిషయకశాస్త్రములు.

౧. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము (Physics)__ జీవశాస్త్రమువలెనే యిది స్వతంత్రశాస్త్రము కాదు. అనేక శాస్త్రముల సముదాయము. ఇందు జడముయొక్క సామాన్యధర్మము (General properties) లను గుఱించియు, సృష్టిలోని శక్తి (Force) యొక్క రూపాంతరములగు ఉష్ణత (Heat), విద్యుత్ (Electricity), లోహచుంబకత్వము (Magnetism), ప్రకాశము(వెలుతురు Light), ధ్వని (Sound) మొదలయినవాని గుఱించియు వర్ణింపఁబడును. ఇందలి గమనమును (Motion) గురించిన శాస్త్రమునకు గతిశాస్త్ర మనియు (Dynamics), వెలుతురును గుఱించిన దానికి ప్రకాశశాస్త్రి మనియు (Optics) పేర్లు కలవు. ఇందులోని ఇతర శాస్త్రిములకు నిటులనే వేఱు పేర్లు గలవు.

౨. రసాయనశాస్త్రిము (Chemistry) - ఇదిసృష్టిలోనున్న జడ పదార్థముల నన్నిఁటినిఁ బరీక్షించి యేయే పదార్థములలో మఱి యేయే పదార్థములు కలిసి యున్నదియు. ఏయే పదార్థములు తత్వద్రవ్యము (Elements) లయినదియుఁ దెలుపుశాస్త్రిము. ప్రయోగపద్ధతిచేఁ బదార్థముల నన్నిఁటిని బరిశోధించి చూచి వానిలో డెబ్బది మాత్రము తత్వద్రవ్యములు, అనఁగా నితరపదార్థ మేదియుఁ దమలోఁ గలసి లేక స్వయంసిద్ధముగ నున్న వనియు, నెన్నియుపాయములఁ బన్నినను పృథక్కరణమునకు (Analysis) లోఁబడనివి అగుననియు, కడమపదార్థము లన్నియు మిశ్ర ద్రవ్యములు, అనఁగా ఈ డెబ్బది తత్వద్రవ్యముల భిన్న భిన్న సంయోగికరణముచేఁ బుట్టిన వనియు శాస్త్రిజ్ఞులు సిద్ధాంతీకరించిరి. ఈ యంశములును, మిశ్రమపదార్థములను తత్వద్రవ్యముగా మార్చుపద్ధతియు, తత్వ ద్రవ్యములఁగలిపి మిశ్రమపదార్థములఁ జేయువిధమును ఈ శాస్త్రిమునందు విశదీకరింపఁబడును.

పైనఁ జెప్పఁబడిన రెండు శాస్త్రములును అనఁగా పదార్థవిజ్ఞాన రసాయనశాస్త్రములు సకలశాస్త్రములకును మూలాధారములు. కావున ప్రకృతిశాస్త్రముల నభ్యసించువారు వీటిని తప్పక మొదలఁ జదువవలెను.

౩. భౌతిక భూగోళము (Physical Geography)—ఈభూగోళముమీఁద స్థలభాగములోను, జలభాగములోను ఎల్లప్పుడును జరుగుచున్న మార్పులును వాని కారణములును ఇందు వివరింపఁబడును.

౪. భూగర్భశాస్త్రము (Geology)— ఇందు భూగర్భములోని పొరలను (Strata) గుఱించియు, వాని ననుసరించి భూమియొక్క యాదిమాకారమును గుఱించియు తరువాత నది పెరిగిన విధంబును, భూమిమీఁద ఏయే వృక్షజాతి, యేయే జంతుజాతి యెప్పుడెప్పు డావిర్భవించినదియు మఱి యనేక విషయములును వివరింపఁబడి యుండును.

ఇట్లిచ్చట ముఖ్యశాస్త్రములనుబేర్కొంటిమి. శాస్త్రము లనంతములు, వానినన్నిఁటిని బేర్కొనుటకే యనేక పుటలు కావలెను. జ్ఞానమభివృద్ధియైనకొలఁదిని శాస్త్రముల సంఖ్య హెచ్చుచున్నది. ఒక కంటిని గుఱించి యనేకగ్రంథములు గలవు. చీమను గుఱించి యొక శాస్త్రము గలదు. మనయాంధ్రభాష యభివృద్ధియైనకొలఁదిని ఈశాస్త్రములన్నియుఁ దెలుఁగునఁ బ్రకటింపఁబడు నని నమ్ముచున్నాము.

ఇట్లు ప్రకృతిశాస్త్రములను గుఱించిన సామాన్య సిద్ధాంతములఁ దెలిసికొని, ప్రస్తుత గ్రంథములోని సంగతు లెట్టివియో కనుఁగొందము.

జీ వ శా స్త్ర ము.

సచేతనములనియు అచేతనములనియు మన మీ సృష్టియందుఁ బదార్థములలో రెండు భేదములఁ జూచుచున్నాము. సచేతనములకు సజీవము లనియు, అచేతనములకు నిర్జీవములనియు నామాంతరములు. సచేతనములను గుఱించిన శాస్త్రమునకు జీవశాస్త్ర మని పేరు. జీవము,

ములు సమానార్థకములు. ప్రతి సజీవపదార్థమును జడపదార్థమగు దేహముతోఁ గలసి వ్యక్తమగునేకాని, జడమును విడిచి స్వతంత్రముగాఁ గానరాదు. కావున జీవశాస్త్రమునందు శరీరముద్వారా వ్యక్తమగు జీవమును గురించి విచారింపఁబడునేకాని, దేహమును విడచిన జీవము అతీంద్రియము కావున అందున గురించి యిందు వివరింపఁబడదు. జీవుఁడనువాఁడు వేరొకఁడు కలఁడా? లేక సర్వేంద్రియవ్యాపారసమూహమే జీవుఁడా? మరణానంతరము జీవుఁ డేమగును? అను విషయము లన్నియు అతీంద్రియములు. కావున వానితో జీవశాస్త్రమునకు నేమియుఁ బనిలేదు, వేదాంతశాస్త్రము లందున గురించి చర్చించునుగాత.

మన యింద్రియములకు గోచర మగు సచేతనముల శరీరనిర్మాణమును (Morphology). ఇంద్రియ వ్యాపారమును (Physiology), జీవులయొక్క శరీరరచన ననుసరించిన మనోవికారభేదములను (చిత్తవృత్తులను (Mental Phenomena) బట్టి జీవులలో నేర్పడుచున్న తరగతులును (Classes). భిన్న తరగతులలోని జీవులకుఁ గల సంబంధమును కనుఁగొనుటయు, జీవశాస్త్రముయొక్క విషయములు. ఈ శాస్త్రమును అభ్యసించువారు ప్రప్రథమమున సచేతనము (జీవము) లకును అచేతనములకును గల భేదమును చక్కఁగఁ గనుఁగొనవలయును. అచేతనములందు లేని యీ క్రింది ధర్మములు సచేతనములందుఁ గలవు:—

౧. శరీరనిర్మాణము (అవయవరచన)—సాధారణముగా శరీరమును ఒక యంత్రముతోఁ బోల్చెదరు. ఈ శాస్త్రమునందు శరీర మనగా కేవలము మానవశరీరము కాదు. సూక్ష్మదర్శిని (Microscope) సహాయముచేఁగాని కానరాని యత్యంతసూక్ష్మబిందువువలె నుండు వికారిణి (Amoeba) అనుజీవి మొదలుకొనిసమస్తజీవులకుఁ రాజగుమనుష్యునివఱకుఁగలఅసంఖ్యజీవులయొక్కశరీరమునకును ఈశాస్త్రమునందుశరీరమని పేరు. వృక్షములునుజీవులేఅయినందువలనవానిఅవయవనిర్మాణమునకును

శరీర మనియే పేరు. ఇట్టి ప్రతి శరీరము యంత్రమువంటిది. . గడియారము, ప్రత్తిమర, బియ్యపుమర, కుట్టుపనివానియొద్ద బట్టలు కుట్టెడి మిషన్ మొదలయిన యంత్రములను తెలుఁగు చదువరులు చూచియుందురు. ఈ యంత్రములయందే ముందును? అనేక చిన్నచక్రములును, పెద్దచక్రములును, ఇరుసులును మఱికొన్ని అవయవములును కలిగి, యిందొకొక్కొక్కటి ఒకొక్కొక్క ప్రయోజనార్థము నిర్మింపఁబడి యొక్కొక్క పనిఁ జేయుచున్నటులఁ గానవచ్చుచున్నది. అలాగుననే ప్రతి శరీరమునందును పంచజ్ఞానేంద్రియములు, పంచకర్మేంద్రియములు, మస్తిష్కము, హృదయము, జ్ఞానతంతువులు, ఉదరము, మజ్జ మొదలయిన అవయవములలో నన్నియో, కొన్నియో గలిగియుండి, వాని వాని వ్యాపారములఁ జేయుచుండును. యంత్రముయొక్క రచన యెంత సులభముగా నుండునో దానియొక్క వ్యాపార మంత తక్కువగ నుండును. యంత్రముయొక్క రచన యెంత యెక్కువ చిక్కుగ నుండునో దాని వ్యాపారములు గూడ నంత యధికముగా నుండును. అనఁగా నది యధికముగాఁ బనిచేయును. ఇందుకు గడియారమును ఉదాహరణముగా గైకొందము. కేవలము గంటలు, నిమిషములు తెలుపు గడియారములోఁ గొలది చక్రములే యుండును. క్షణములఁ జూపు వానిలో నింకొక చక్ర మధికముగా నుండును. అంతకంటె నెక్కుడు చక్రములు కలది గంటలు కొట్టును. తేదులు, నెలలు, వారములు చూపు గడియార మితర గడియారములకంటె నెక్కుడు చక్రములును, ఎక్కుడు నిర్మాణచమత్కారమును గలిగి యుండును. ఇటులనే జీవుల విషయమై యెఱుఁగవలయును. ప్రాణికోటిలో రాజని చెప్పఁదగు మనుష్యుని శరీరములోని యవయవరచన అత్యంత చమత్కారముగాఁ జేయఁబడినది. అందు నితర ప్రాణులకంటె నెన్నియో అవయవములు, వెలుపలను లోపలను గలవు. అందుచే మానవశరీరవ్యాపారములు ఇతర జంతువులకంటె నపేక్షముగాను, ఎక్కువయోగ్యత, ఉపయోగము కలవిగాను ఉండును. అవయవనిర్మాణము ననుసరించియె మానవుని యందు వాక్కు, బుద్ధి, మేధ మొదలయిన విశేషంబు లున్నవి. మనము

తగ్గుజాతి జీవులను జూచిన కొలఁదిని వానియందు ఇంద్రియరచనయు, ఇంద్రియ వ్యాపారమును, విజ్ఞానమును తగ్గుచున్నటులఁ గానవచ్చెడిని. మిక్కిలి తక్కువ జాతిది యగు వికారిణి (Amoeba) శరీరముఁ జూచినయెడల అందు పంచజ్ఞానేంద్రియ, పంచకర్మేంద్రియముల వ్యాపారములన్నియు నొక్క త్వగింద్రియమే చేయుచున్నటులఁ గానవచ్చును. అందుచే దాని వ్యాపారంబులును విజ్ఞానంబును మిక్కిలి తక్కువగ నుండును. ఈలాగు మిక్కిలి తగ్గుజాతి జీవులు మొదలు హెచ్చుజాతి జీవులవఱకు అవయవరచనానైపుణ్యంబును విజ్ఞాన వృద్ధియుఁ గానవచ్చెడిని. కేవల జడపదార్థములలో నీ శరీరనిర్మాణ వైచిత్ర్య ముండదు. ఇనుముగాని, రాయగాని చూచినయెడల అందు పరమాణువు లన్నియుఁ గూడి యొక ముద్దవలె నుండునె గాని, యందు సృష్టిలోని యొకశక్తిని మఱియొక శక్తిగా మార్చు యంత్ర నిర్మాణము వంటి నిర్మాణ ముండదు. ఇది చేతనాచేతనములకుఁ గల యొక పెద్ద భేదము. ఇట్లు యంత్రములకును జీవులకును బోల్చుటఁ జూడఁగా సాధారణ యంత్రములకును, జీవ శరీరములకును నేమియు భేదము లేదని చదువరులు భ్రమపడుదు రేమో. కాని వీనికి సామ్య మున్నటులనే భేదముకూడఁ గలదు. మనము చూచెడి యంత్రములు నడచుటకు వెలుపలి సామర్థ్యము కావలెను. గడియారములలోని చక్రములు నడచుటకు స్ప్రింగ్ కావలయును. ఎంజిన్ నడచుటకు ఆవిరి కావలయును. ఈ యంత్రములలోని యేభాగము చెడిపోయినను యంత్రము ఆగిపోవును. ఆ చెడిపోయిన భాగమును బాగుచేసికొను శక్తి ఆ యంత్రమునందు లేదు. ఈ యంత్రము లెంత విచిత్రరచన గలవి యైనను తమవంటి రెండవ యంత్రమును పుట్టింప నేరవు. జీవు లను యంత్రములకుఁ దమ వ్యాపారమును జేయు సామర్థ్యము స్వయముగాఁ గలదు. అది యితర పదార్థములవలన వానికి రానక్కఱలేదు. ఇందలి కీ లేమైనను చెడిన యెడల దానిని బాగుచేసికొను సామర్థ్య మీ శరీరయంత్రములందుఁ గలదు; తమవంటి శరీర యంత్రములఁ బుట్టించు సామర్థ్యమును గలదు. ఇది యీ రెండు యంత్రములకుఁ గల

తారతమ్యము. ఇట్టి జడపదార్థములకును సచేతన పదార్థములకును గల యొకభేదముఁ గనఁబఱచి అచేతనములకు లేనట్టి సచేతనములకుఁ గల సాధారణధర్మములఁ బేర్కొనియెదము.—

౨. ఉత్పత్తి—తమవంటి మఱియొక జీవినుండి యుత్పత్తి యగుట జీవుల విశేషధర్మము. ఏజీవియుఁ దనంతటఁ దాను కలుగదు. దానికి జనకస్థానమున దానివంటి యొక జీవియైనను ఉండవలెను. హెచ్చుతరగతి జీవులకుఁ దలిదండ్రులు అనఁబడు జన్మహేతువులగు రెండు జీవు లుండును. తగ్గుజాతి జీవుల యుత్పత్తియొక్క జీవివలననే గలుగుచున్నది.

౩. వృద్ధి (పెరుగుట):—తమచుట్టునుండెడి విజాతీయ (Heterogeneous) పదార్థములను లోనికిఁ దీసికొని వానిని రాసాయనరీత్యా (Chemically) పృథక్కరించి (Analyse) వానిలోనుండి తన శరీరమునకు నావశ్యకములయిన పదార్థములను దీసికొని తద్వారా సర్వావయవములను, సర్వశరీరమును అభివృద్దిచేయు సామర్థ్యము జీవులకుఁగలదు. అచేతన పదార్థములుగూడ పెరుగుట మనము చూచుచున్నాము. కృష్ణాగోదావరులలోని లంకలు పెరుగును; స్ఫటికములు (Crystals) పెరుగును. కాని యీ జడపదార్థము లన్నియు సజాతీయపదార్థములు తమపై వచ్చి పడినందునఁ బెరుగును. క్రమక్రమముగా ఇసుక, మన్ను మొదలయిన ద్రవ్యముల పొరలు ఒకటిపై నొకటి వచ్చి చేరినందున లంక పెరుగును. ఏకజాతీయకణములు ఒకటిపై నొకటి చేరుటవలన స్ఫటికము పెరుగును. జీవుల యభివృద్ధి అటువంటిది కాదు. గాలిలోని బొగ్గుపులుసు గాలి (కర్బనద్వ్యామ్లజనిదము Carbon Dioxide) భూమిలోని జలము, కొన్ని లవణములు వీనివలన గడ్డి, ఉలవలు, అభివృద్ధియగును. అట్టి గడ్డి, ఉలవలు తిని గుఱ్ఱము బలియుచున్నది. ఇదియుఁగాక ఒకానొక చోట మాత్రము క్రొత్త పదార్థము అతికినందున జడపదార్థము పెరుగును. అనఁగా ఆ పెరుగుట పదార్థముయొక్క యొకానొక భాగము

నందు గాని, చుట్టు మాత్రముగాని ఉండును. అంతట నుండదు. జీవి యొక్క పెరుగుట యటువంటిది గాదు. తనదేహములోని ప్రతి యవయవమును ప్రతికణమును పెరిగినందువలన జీవి పెరుగును; దీనికే సేంద్రియవృద్ధి (Organic growth) అని పేరు.

४. సంతానవృద్ధి:—తనవంటి జంతువును కనుట జీవియొక్క యొక విశేషధర్మము. ఈ పునరుత్పాదనవిధము లనేకములు గలవు. స్త్రీ పురుష సంయోగమువలన సంతానోత్పత్తి యగుట మనము హెచ్చు జాతి జీవులయందుఁ జూచుచున్నాము, కాని అణురూపము లయిన మిక్కిలి తగుజాతులలోని జీవులలో స్త్రీ పురుషభేదము లేదు. అట్టి యొక జీవి రెండుగాఁ దెగి యా రెండుభాగములును రెండు స్వతంత్ర జీవు లగును. దీనికి ద్విఖండన సంతానవృద్ధివిధాన మని పేరు.

౫. మరణము:—పైన వర్ణింపఁబడిన వ్యాపారము లన్నియు మాని జడత్వముఁ జెందుట మరణము. ఇట్టి మరణము జడములకు లేదు.

వృక్షములకు జీవము కలదా ?

సచేతనములలో వృక్షము లనియు, జంతువు లనియు రెండు భేదములు కలవని యిదివఱకే చెప్పియున్నాము. వృక్షములు జంతువుల వలె స్థలాంతరముఁ జేరక యొక్కచోటనే నిలిచి యుండుటచే నవి సచేతనములు గావని కొందఱు భ్రమపడుచున్నారు. కాని యది నిజము కాదు. చలనము జీవత్వమునకు ఒక ముఖ్యలక్షణము కాదు, చలనము లేకయె సచేతనత్వ ముండవచ్చును. చలనముండియు జడత్వ ముండ వచ్చును. ఇదియుఁగాక పెద్ద పెద్ద జంతువులకు జంగమత్వ మున్నను, చలనములేక యొక్కచోటనే యుండు అతి సూక్ష్మజంతువులు కొన్ని కలవు. సాధారణముగ వృక్షములకుఁ జలనము లేకపోయినను అతి సూక్ష్మవృక్షములు కొన్ని తిరుగుచుండును. ఇదియుఁ గాక పైని జీవత్వ మునకుఁ గల వని వర్ణించిన లక్షణము లన్నియు వృక్షముల యెడఁ గలవు.

వృక్షములకు జంతువులవలె కాళ్ళు చేతులు మొదలయిన యింద్రియములు లేకపోయినను, వానియందు జీవమునకు నావశ్యకమైన అవయవములును. తద్వ్యాపారములును గానవచ్చును. హెచ్చుజాతి జంతువుల శరీరమునకు నాధారముగ అస్థిపంజరము (Skeleton) శరీరములో నున్నటుల వృక్షములను నిలువఁబెట్టుటకు కాడయు, కొమ్మలును గలవు. వృక్షము అభివృద్ధి యగుటకుఁ బోషకరసము కావలయును. దానిని వృక్షములు వేళ్ళద్వారా భూమిలోనుండి గ్రహించును. ఈ వేళ్ళు వృక్షములకు చేతులు, నోరు వంటివి. జంతువుల శరీరములో రక్తము ప్రవహించుచున్నటుల వృక్షములలో నొక విధమైన రసము పారుచుండును. దీనికి మనము వృక్షశోణిత మని పేరు పెట్టినను పెట్టవచ్చును. జంతువులకు ఊపిరితిత్తుల (Lungs) వలన జరిగెడు క్రియ ఆకుల ద్వారా జరుగును. వృక్షశోణితమును వృక్ష శరీరమునందంతటను వ్యాపింపఁజేయ వాహిక లుండును. ఇట్టి శరీరనిర్మాణము కలిగి వృక్షములు ఆహారముఁ దిని స్వశరీరముఁ బెంచి వృద్ధియగుచున్నవి. శత్రువులతోఁ బోరాడి బలవంతములయిన వృక్షములు బలహీనము లయనవాని నడచివేయును. స్త్రీ పురుషభేదము పుష్పములద్వారా కలిగియుండి వృక్షములు సంతానోత్పత్తి చేయుచున్నవి.

వృక్షములకు జంతువులవలె మెదడుగాని జ్ఞానతంతువులు (Nerves) గాని లేకపోయినను వానికిఁ గొంతవఱకు మనోవికారములు కల వని చెప్పవచ్చును. వృక్షములకు నొకవిధమైన నిద్రయు, భయమును కలవు. చింతయాకులు, తురాయియాకులు రాత్రి యొకటిలో నొకటి ముడుచుకొనును. ఇది వాని నిద్ర. ఇటులనే యనేక వృక్షములు రాత్రి నిద్రపోవుచుండుట శాస్త్రజ్ఞులు కనుఁగొనిరి. కొన్ని వృక్షముల యాకులను ముట్టినలోడనే యాకులన్నియు త్వరత్వరగా ముడుచుకొనును. సాధారణముగా 'అత్తిపత్తిచెట్టు' అనఁబడు చిన్నచెట్టు ఇటువంటిది. కొన్నిచెట్లయొక్క యొకయాకుమీఁద సహింపలేని ద్రావకముఁ బోసినయెడలఁ గడమయాకు లన్నియు భయముఁ జెందినవానివలె వడ

వడ వడ(కజొచ్చి వాడిపోవును. ఇందువలన జంతువుల శరీరములో నున్నటుల వృక్షములలోఁ గూడ జ్ఞానతంతుజాలము (Nervous System) ఉన్నదేమో యని కొందఱు శాస్త్రజ్ఞు లూహించెదరు. కాని యట్టి జాల మెవ్వరును ఇదివఱకుఁ గనిపెట్టలేదు. పిడుగు వలన మానవులు చనిపోవునటులనే వృక్షములును మృతినొందును, కొన్ని వృక్షములమీఁద నల్లమందునీళ్ళు చల్లినయెడల నవి మత్తెక్కిన వానివలె నగును, కొన్ని విషములు పోసినఁ బ్రాణులవలెనే వృక్షములు చచ్చును.

వాన్ మార్షియస్ అను బాటసారి అమెరికా ఖండములోని ఉష్ణ ప్రదేశములోఁ దిరుగునప్పుడు 'మిమోసా' యను వృక్షముల యరణ్యము గనుఁగొనెను. అందున గుఱించి యాతఁ డిట్లు వ్రాసెను: 'నా గుఱ్ఱపు కాళ్ళ చప్పుడు వినినతోడనే యా చెట్టుయొక్క యాకులు త్వరత్వరగా మూసికొని పోయెను. మఱియు మిక్కిలి భయపడినవాని వలెఁ గానవచ్చెను.' డెస్ఫాంటెనిస్' అను పేరుగల మఱియొక శోధకుఁ డీ చెట్టును ఆనేకరీతులఁ బరీక్షించి చూచెను. ఈతఁ డిట్టి యొక చిన్న వృక్షమును తన బండిలో నుంచుకొని బయలుదేరెను. బండి కదలిన తోడనే ఆ జెట్టు ఆకులన్నియు నొకటితరువాత నొకటి మూసికొనెను. కొంతసేపు ఆ బండి యటులనే నడుచుచుండ నవి విచ్చెను. బండి యాగినతోడనే యవి మరల మూసికొనెను.'

మఱియొక విచిత్రమైన చెట్టు అమెరికాదేశములోఁ గలదు. అది పురుగులను బట్టుకొని భక్షించును. ఆకుమీఁద కీటకము కూర్చుండిన తోడనే యా యాకు ముడుచుకొనును. ఆ కీటకము చచ్చి దాని శరీరములోని రసమంతయు ఆ వృక్షశరీరములో జీర్ణమయిన తరువాత నది మరలఁ దెఱచును. తమకు భక్ష్యమైన కీటకములు వచ్చినప్పుడే యా యాకులు మూసికొనును. కీటకమునకు బదులు ... చిన్నరాయి యుంచిన నవి మూసికొనవు; అనఁగా నిది రాయి ... అను తారతమ్యజ్ఞాన మా వృక్షమునకుఁ గలదని యె...

ఇట్టి పై వర్ణనలవలన వృక్షములు సచేతనము లని చదువరులు గ్రహించియుందురు. ఇంతియ కాదు. వృక్షములు సచేతనము లగుటయే గాక సచేతనత్వమునకు జనయిత్రులు; సచేతనత్వమునకు మూలాధారములు. వృక్షములవలన అచేతనపదార్థములకు సచేతనత్వము ప్రాప్తమగుచున్నది. అనఁగా వృక్షములు ప్రాణము లేనివానికిఁ బ్రాణము పోయుచున్నవి; గాలి, నీరు, మన్ను, లవణములు అను పదార్థములు అచేతనములు (నిరింద్రియములు (inorganic). ఈ పదార్థములను ఆహారముగాఁ గైకొని వృక్షములు వీనిని సేంద్రియద్రవ్యములుగా అనఁగాఁ గాయలు, పండ్లు, ధాన్యములుగా మార్చుచున్నవి. సర్వజీవములకును జీవాధారమైన మూలపదార్థము (Protoplasm) అను ద్రవ్యమును వృక్షములు మొట్టమొదట జడపదార్థములనుండి పుట్టించును. ఇటుల నిర్జీవద్రవ్యములకు సజీవత్వ మొసంగు సామర్థ్యము వృక్షములకుఁ దప్ప మఱి యేజీవులకును లేదు. ఇంతియ కాదు. వృక్షములు జంతువుల జీవనమునకు ముఖ్యాధారము. అది యెట్లన, సృష్టిలోని వస్తువులన్నియు సేంద్రియములు (Organic), నిరింద్రియములు (Inorganic) అని రెండుగా విభజింపఁబడును. సజీవపదార్థములును, వానిచే సృష్టింపఁబడిన పదార్థములును సేంద్రియము లనఁబడును. ఇతర పదార్థములు నిరింద్రియములు. బియ్యము, గోధుమలు, నూనె, నెయ్యి, శర్కర, ఎముక, మాంసము, దుంపలు, కఱ్ఱ, శంఖము మొదలయినవి సేంద్రియములు. బంగారము, ఇత్తడి, రాయి, గాలి, నీళ్లు, ఉప్పు మొదలయినవి నిరింద్రియములు. నిరింద్రియద్రవ్యములు వృక్షముల యాహారము. ఇట్టి నిరింద్రియద్రవ్యములలో నుండి సేంద్రియద్రవ్యములను వృక్షములు పుట్టించు నని పైనఁ జెప్పియున్నాము. జంతువుల యాహారము ముఖ్యముగా సేంద్రియద్రవ్యములు గలది. అందు నిరింద్రియద్రవ్యములు మిక్కిలి తక్కువగా నుండును. మనుష్య ప్రాణి యొక్క [illegible] భూత పదార్థములను బరీక్షించి చూచిన యెడల ఉ[illegible] యీ మూఁడు పదార్థములే యందు నిరింద్రియ

ములు. మానవుఁడు భక్షించు బియ్యము, పప్పు, ఫలములు, పాలు, వెన్న మొదలయినవన్నియు వృక్షములచేఁగాని జంతువులచేఁగాని చేయఁబడిన సేంద్రియద్రవ్యములే. కేవల నిరింద్రియద్రవ్యములు తిని మానవుఁడు బ్రతుకలేఁడు. కావున మన జీవనాధారమునకు వృక్షము లత్యావశ్యకములు. నేఁడు సృష్టిలోని జంతువులన్నియు నశించినను వృక్షములు కొంతవఱకుఁ బ్రతికియుండఁగలవు. కాని వృక్షములు నశించెనేని జంతువులన్నియు నొక్కపెట్టున విలయముఁ జెందగలవు. ఇందుచే బృథ్వీమీఁద వృక్షము లేర్పడిన యెన్నియో యుగములకు జంతుసృష్టి ప్రారంభమయ్యెనని విద్వాంసు లూహించియున్నారు. ఏలయన: శాకాహారములేక జంతువులు బ్రతుకుట యెట్లు? కొందరు మాకు శాకాహారమక్కరలేదు. మేము మాంసాహారము తిని బ్రతుకుదుమని యందురేమో? కాని మన మానవుల కొక్కరికె గాక యన్ని జంతువులకును సేంద్రియాహార మవశ్యము గనుక క్రింది జంతువులు బ్రతుకనిది మానవులకు మాత్రము మాంస మెచ్చటినుండి రాఁగలదు.? మేఁకకుఁ దినుటకు గడ్డి యుండినఁగదా దాని మాంసము మానవునికి దొరకుట? ఇట్లు వృక్షములు నిరింద్రియద్రవ్యములను దీసికొని వానిని సేంద్రియములు చేయును. జంతువులు అసేంద్రియద్రవ్యములు తిని యందలి సేంద్రియత్వమును గైకొని తమవృద్ధికి నుపయోగపఱచుకొని, మరల వానిని నిరింద్రియద్రవ్యములుగ మార్చును. ఇట్లు వృక్షములు కూర్చును, మనము వెచ్చింతుము.

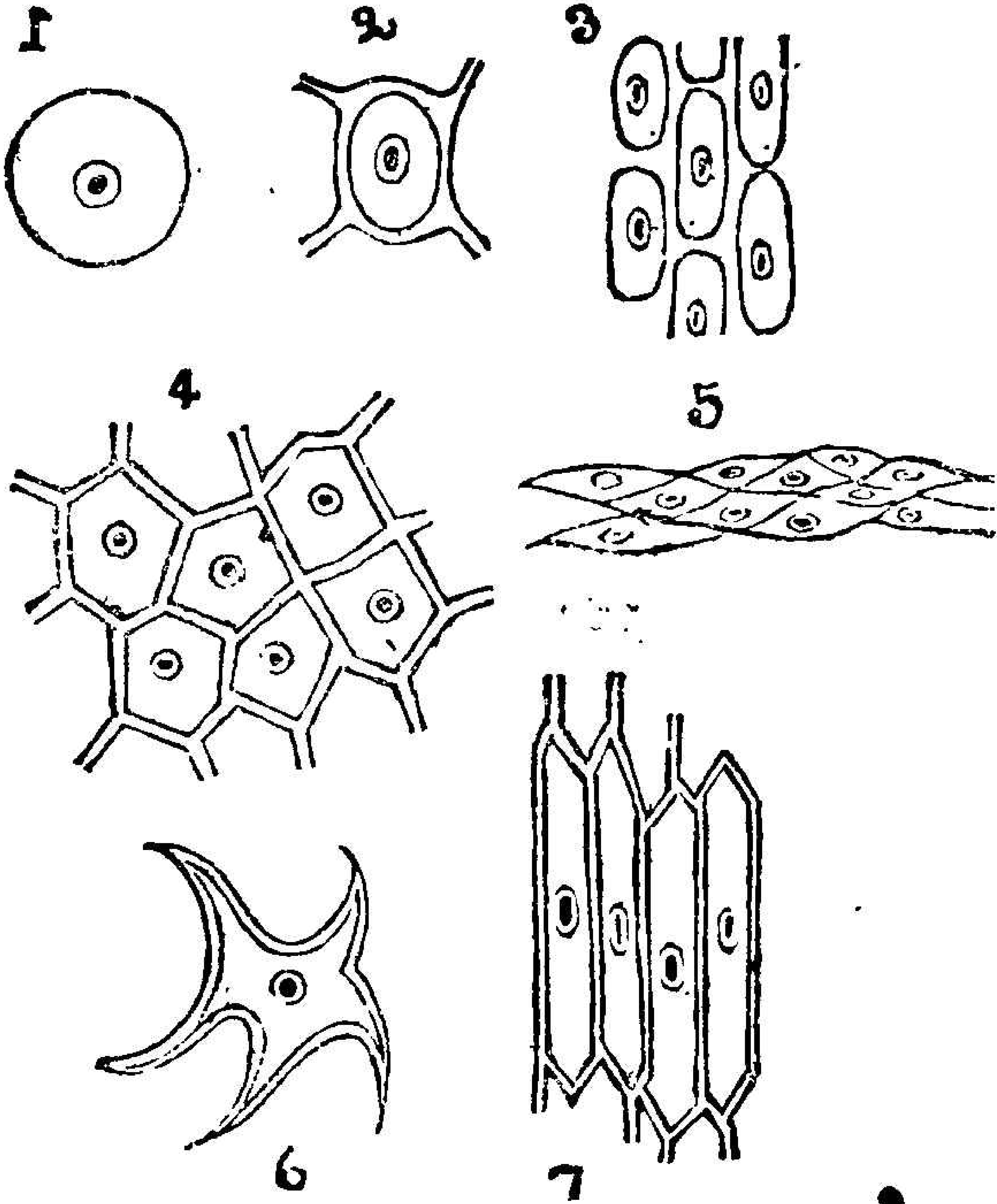
జీవకణములు

(The Cell Doctrine)

జడద్రవ్యములన్నియు నెటుల అణువు (Molecules) లచేఁ జేయఁబడినవో యటులనే జీవశరీరములన్నియు జీవకణము (Cells) లనఁబడు సూక్ష్మద్రవ్యములచేఁ జేయఁబడినవి. ఏ వృక్షముయొక్క శరీరమును పరీక్షించి చూచినను, ఏ జంతువుయొక్క శరీరమును శోధించినను, అవి కణమయమై యున్నటులఁ గానవచ్చును. అనేకమానవులు కూడి యొక సంఘముగాఁగాని దేశముగాఁగాని యెటుల

నేర్పడునో యటులనే యనేక కణముల సమూహము దేహ మనఁబడును. సాధారణముగా మనకుఁ గానవచ్చెడి జీవుల శరీరములన్నియు ననేకకణములచేఁ జేయఁబడినను, సూక్ష్మదర్శనిచేఁ గాని కానరాని యత్యంత సూక్ష్మజీవులు కొన్ని యేకకణమయమ్మై యుండును. ఇట్టివి అనేకములు జంతువులలోను వృక్షములలోనుగలవు. ఇవి జీవులలోమిక్కిలి తక్కువతరగతివి. కడమజీవులన్నియుఅనేకకణములుగలిగి యుండును. ఈకణములయొక్క యాకారము భిన్న భిన్న జీవులలో భిన్న భిన్నముగ నుండును. కొన్ని అఱలవలెఁ జతుష్కోణముగను, గొన్ని పొడవుగను, కొన్ని గుండ్రముగను వివిధాకారము లయి యొప్పును. వీని భిన్నాకారములను ఈ ప్రక్కపుటలో నీయఁబడిన పటములోఁ జూడనగును. ఇతర ప్రాణుల శరీరమువలెనే మానవప్రాణి శరీరములోని అస్థి, మాంసము, త్వక్, జ్ఞానతంతువులు మొదలయిన యన్నిభాగములును కేవల జీవకణమయమ్మై యున్నవి. ఈ జీవకణములు పనిపడినటుల నెల్ల భిన్నభిన్న రూపములఁ దాల్చుచు, ఒకటితో నొకటి యనేక రీతుల నంటుకొని రక్తము, అస్థి, స్నాయు, మజ్జాది రూపములఁ దాల్చి శరీరక్రియ నడుపుచున్నవి. శరీరములోని కేశాకారము గల యొకానొక రక్తవాహిక (artery)ను, బరీక్షించి చూచినయెడల అనేక జీవకణములొకటి నొకటి పొడవుగను గుండ్రగను అంటుకొని గొట్టముల రూపమును దాల్చి రుధిరాభిసరణమునకు సహాయ మొనర్చుచున్నవని కనఁబడఁగలదు. కొన్ని జీవకణములు పొడవుగసాగి గుంపుగఁ గూడి సంకోచవికాసశీలము గిగలవి (that can contract and expand) యై కండరములు (కండలు : muscles) అగును. మరికొన్నికణములు ఒకటి చివర నొకటి యంటుకొని పెలిగ్రాంతీగవలె పొడవై జ్ఞానతంతువగును. కొన్ని కణములు ఖనిజపదార్థములను విశేషముగఁ దీసికొని కఠినత కలవియై అస్థిరూపముఁ దాల్చును. కొన్ని రూక్షములయి వెలువడి త్వగ్రూపమును ధరించి శరీరరక్షణముఁ జేయును. ఇట్లు వానివాని పనిని అనుసరించి, ఈ కణముల రూపము, వర్ణము (రంగు), ఆకారము ధర్మములు మాఱి యవి చర్మాస్థిస్నాయ్వాదిరూపములఁ దాల్చును. ఈ

జీవకణములు

1. గుండ్రని కణము.
2. అండాకృతి గలది.
3. గొట్టమువలె నుండునవి.
4. బహుభుజకణములు. ఇవి మృదుకణముల సంహతులలో తరుచుగ నుండునవి.
5. బల్లపరుపు కణములు.
6. నక్షత్రాకారమైన కణము.
7. పొడుగైన కణములు. దృఢకణముల సంహతులలో నీకణములుండును.

చర్మాస్థిమజ్జా జ్ఞానతంతువులు మొదలయినవి శరీరమను రాజ్యము యొక్క వేఱువేఱు మహాకమాలు (Departments).

మనుష్యులందఱును మొదట నొక్కస్వరూపము కలవార లయినను, కాలము, దేశము, శీతోష్ణములు, భోజనములు, ఆచారవ్యవహారములు మొదలయిన భేదములను బట్టి కొందఱు పెద్ద పెదవులు గల నల్లని సిద్దీలు (Negroes) అయిరి; కొందఱు పసుపువర్ణమును, నష్టకేశమును చట్టుముక్కులును గల చీనావా రయిరి. కొందఱు తెల్లని రంగువారును, మార్జాల నయనులును, ఎఱ్ఱ వెండ్రుకలవారును అగు యూరోపుదేశస్థు లయిరి. కొందఱు మనవలె చామనచాయవారును, నల్లని వెండ్రుకలవారును అయిరి. ఇట్లు మొదటఁ బూర్తిగ సాధర్మ్యముగల మానవులలోఁ గ్రమక్రమముగ బాహ్యస్వరూపమందును, అంతఃస్వరూపమునందును, వైధర్మ్యము గలిగి వేఱువేఱు మానవజాతు లేర్పడెను. అటులనే జీవకణము లన్నియు మొదట నొక్కటేయైనను క్రమక్రమముగా మారుచుఁబోయి, విధర్మములు గల అస్థి, చర్మ, స్నాయు మొదలయిన రూపములను దాల్చెను. ఇంతియకాదు. ఈజిప్టు దేశములోని నల్లనిసిద్దీజాతిస్త్రీని దీసికొనిపోయి లండనులో నుంచినను నల్లని శిశువునే కనును, తెల్లని శిశువును కనదు. ఇది యానువంశికధర్మము (Law of Heredity). అటులనే గర్భావస్థలో నున్నపుడు మనుష్యుని శరీరము మొదట సమానమగు కణమయ మయియుండును. అందుఁ గొన్ని అనుకూలస్థితి ప్రాప్తమయినతోడనే, వానియందు నదృశ్యరూపమున నుండు అనువంశికధర్మమును బట్టి అస్థిరూపమునే దాల్చును. కొన్ని స్నాయు రూపమునే దాల్చును. మఱికొన్ని జ్ఞానతంతురూపమునే దాల్చును.

పైనఁ జెప్పిన యుదాహరణములన్నియు జంతువుల విషయమైనవి యగుటచే ఈ జీవకణమును జంతు శరీరమునందు మాత్రముండు ననియు, వృక్షములలో నుండవనియుఁ జదువరులు భ్రమపడుదురేమో, భ్రమపడవలదు, ఈ కణములు వృక్షములందుఁగూడ నుండును. వృక్ష

మునయొక్క వేరు, ప్రకాండము (Stem), కొమ్మలు, ఆకులు, పువ్వులు, కాయలు మొదలయిన వన్నియు ఈ కణముల కలిమిడి వలననే కలుగుచున్నవి.

ఈ జీవకణములు సాధారణముగా నత్యంతసూక్ష్మముగా నుండును. సూక్ష్మదర్శిని సహాయమువలనఁ గాని కానరావు. ఒకానొక తరగతి జీవులలో నవి యంగుళములో ముప్పాతిక పొడవు పెరుగును.

ఈ కణములను గూర్చి యొక వింత గలదు. ఈ యొక్కొక్క కణ మొక్కొక యంత్రము. అందు నొక్కొక్కదానికి నియమింపఁబడిన పనులు రెండు, తనను తాను పోషించుకొనుట; అందు మూలకముగా శరీరము నంతను పోషించుట. దేశములోని ప్రతి మానవుఁడును తనను రక్షించుకొనుటయే గాక, దేశరక్షణార్థమైన కొంత పన్ను ఇయ్యవలయును. అటులనే శరీరమునందలి కణము లన్నియు స్వపోషణమును, శరీరపోషణమును చేయవలసియున్నది, అట్లయినఁగాని నభివృద్ధి చెందనేరదు.

ఈ జీవకణములను గుఱించి మఱియొక గొప్పవింత కలదు. కొన్ని యతిసూక్ష్మజీవులు ఏకకణముగనే యుండునని యిదివఱకు వ్రాసియున్నాము. ఇట్టి యేకకణమయజీవులు జంతువులలోను, వృక్షములలోను గలవు. కడమ జీవు లన్నియు బహుకణమయములు. కాని యివి యన్నియు గర్భోత్పత్తి సమయమునందు నేకకణయుతములు గానే యుండి తరువాతఁ గ్రమక్రమముగా కణము లభివృద్ధియై యది బహుకణమయ మగును. శుక్లశోణితములు కలసి గర్భోత్పత్తి యైనపుడు మనుజుఁడు కూడ అతి సూక్ష్మ మైన యేక కణముగా నుండును, క్రమక్రమముగా నాకణము ద్విఖండన విధానంబున, రెండై, నాల్గయి, యెనిమిదియై, పదియాఱై, యసంఖ్యకణములు పుట్టి, అందుఁ గొన్ని తలగను కొన్ని చేతులుగను, కొన్ని పొట్టగను, కొన్ని కాళ్ళుగను, కొన్ని హృదయముగను, కొన్ని జ్ఞానతంతువులుగను ఏర్పడి, కోట్యను కోటికణ

మయంబై, అత్యద్భుత రచనానిర్మాణంబు గలిగి, అనన్యసామాన్య విజ్ఞాన శోభితమైన మానవశరీర మేర్పడుచున్నది.

మూలపదార్థము.

ఇట్టి యద్భుతమైన కణమును విచ్చి యందేమున్నదియుఁ గనుఁ గొందము. ప్రతి కణమునందును మూలపదార్థమను (Protoplasm) నొక ద్రవ్యము కానవచ్చును. ఇది జీవత్వమునకు ముఖ్యాధారమైన పదార్థము. ఈ పదార్థమునకును సజీవత్వమునకును అన్వయవ్యాప్తి కలదు. అనఁగా నెచ్చట జీవముండునో అచ్చట మూలపదార్థముండును; ఎచ్చట మూలపదార్థముండునో అచ్చట జీవముండును. ఎక్కువచురుకుఁదనము గల కణములో (Cell) నిది యెక్కుడుగను తక్కువచురుకుఁదనము గల కణములోఁ దక్కువగను ఉండును. చేతనత్వము పోయి కణమునకు జడత్వమురాఁగానే యీమూలపదార్థమును లేకుండఁ బోవును. ఇట్టిమూలపదార్థమనునది సకలజీవులకును మూలాధారమైనది. గనుకనే హక్స్‌లే యను ఘనత వహించిన శాస్త్రజ్ఞుఁడు దీనికి చైతన్యముయొక్క భౌతిక ప్రాతిపదిక (Physical basis of life) మని పేరు పెట్టెను.

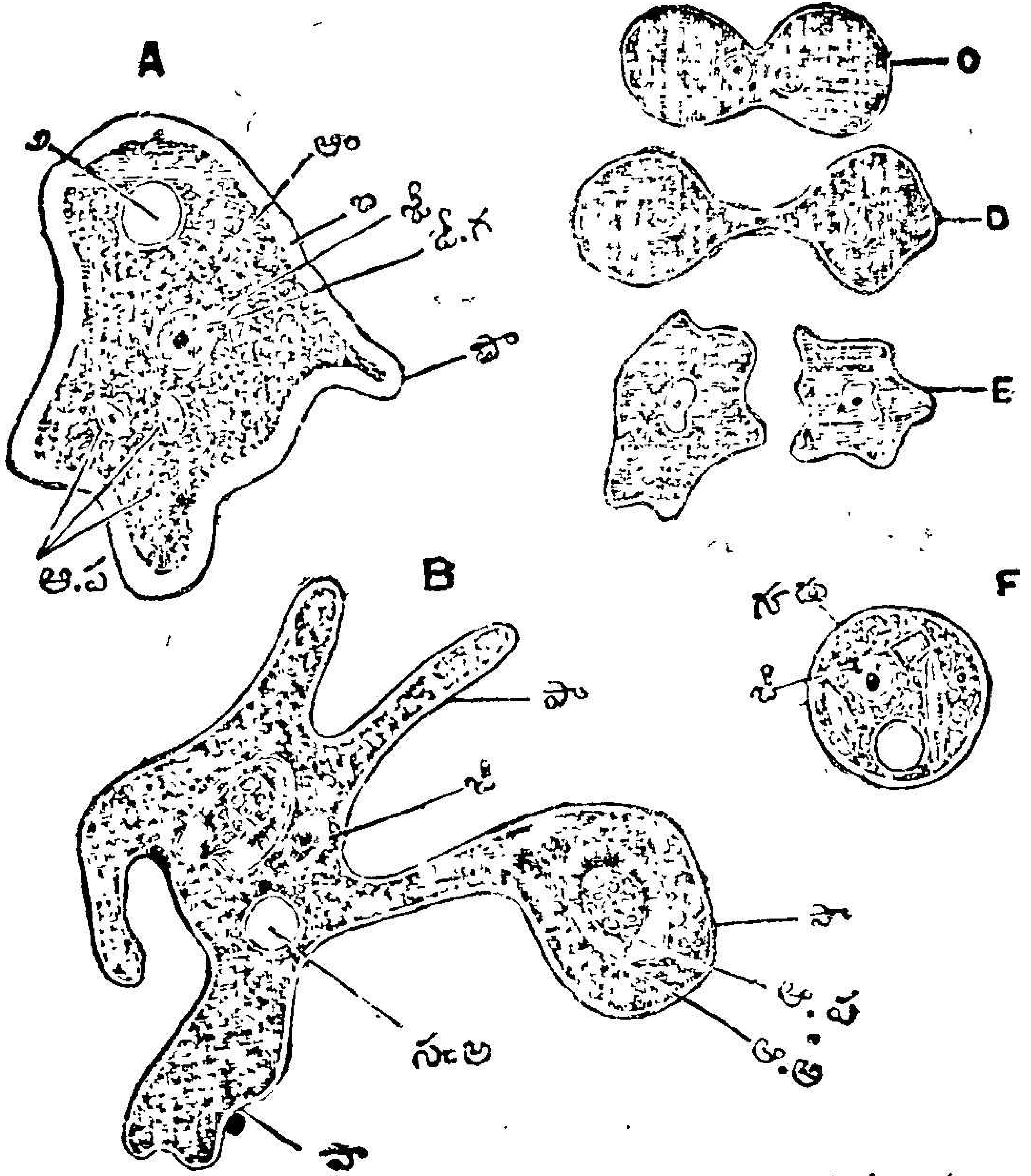
మూలపదార్థము మిక్కిలి ఘనత్వముఁ (Solidity) గాని, మిక్కిలి ద్రవత్వముఁగాని చెందని జిగటవంటి యొక పదార్థము. ఇది నీళ్ళతోఁ గలసిన తుమ్మబంకవలెను, శర్కరపాకమువలెను ఉండును ఈ మూల పదార్థ మేయే ద్రవ్యములతోఁ జేయఁబడిన దని రసాయనపృథక్కరణము చేసి చూడఁగా నిందు ఆమ్లజనము (ప్రాణవాయువు Oxygen), ఉజ్జనము (Hydrogen), నత్రజనము (Nitrogen), కర్బనము (బొగ్గు Carbon), గంధకము, స్ఫురము (Phosphorous) అను తత్వద్రవ్యములు మాత్ర మందుఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఇట్లు ఈ మూలపదార్థము కేవలము రాసాయనికమిశ్రణము (Chemical compound) అయినందున శాస్త్రజ్ఞులు కష్టపడిన యెడల ఇట్టి పదార్థమును ప్రయోగశాలలోఁ బుటింపవచ్చు నని తలఁచిరి. కాని యెక్కుడు సామర్థ్యము గల సూక్ష్మ

దర్శనియంత్రముల సహాయమువలనఁ బరీక్షించి పరీక్షించి చూడఁగా నీ మూలపదార్థ మనునది కేవలరాసాయనికపదార్థముగాక యనేకావయవములు గల యొకయంత్రమనియు, ముడుచుకొనుట, ఆహారమును తినుట, వృద్ధి యగుట,సంతానోత్పత్తి మొదలగు జీవలక్షణములన్నియు దీనియందు ఈ అవయవనిర్మాణమువలననే యున్నవనియుఁ దేటతెల్లంబయ్యెను.ఇట్టిది జీవయంత్రములలోని యత్యంతసూక్ష్మయంత్రము; ఆదియంత్రము. ఇందులో నుండియే యన్ని జీవములు పుట్టెను. ఇది యెట్లుల పుట్టెనన్న విషయ మెవరికిని తెలియదు. ఎన్నియో కోట్ల సంవత్సరముల క్రిందటఁ గొన్ని జడపదార్థముల సమ్మేళనమువలన మూలపదార్థము కలిగి యుండ వచ్చుననియు, అది క్రమక్రమముగా నిప్పుడు మనకుఁ గానవచ్చెడి స్థితికి వచ్చియుండుననియుఁ గొందఱు శాస్త్రజ్ఞు లూహించెదరు. కాని యివి వట్టియూహ లయి యున్నవి, శాస్త్రవిషయములు కావు.

ఇఁక మనము మూలపదార్థ మను యంత్రముయొక్క నిర్మాణమును గుఱించి కొంత కనుఁగొందము. మూలపదార్థ మనునది యొక సూక్ష్మబిందువు. బలవంతమైన సూక్ష్మదర్శినిఁ బెట్టి చూచినఁగాని యందలి నిర్మాణము మనకుఁ గానరాదు.

ప్రతి మూలపదార్థబిందువులోను కణద్రవ్యమనియు (Cell substance), జీవస్థానమనియు (Nucleus) రెండుభాగము లుండును. కణద్రవ్యము వలయొక్క యాకారము గల యొకానొక పదార్థముతోను, పలుచని మఱియొక పదార్థముతోను జేయబడినది. జీవస్థానమనునది యీద్రవ్యములతోఁ జేయఁబడినదియైనను కణద్రవ్యముకంటె గట్టిగను చిన్నచుక్కవలెను ఉండును. ఈ ప్రక్కపుటలో నీయబడిన పటములోఁ జూడుడు. ఈజీవస్థానమునందు కణద్రవ్యములో లేని యొకానొక ద్రవ్యము కలదు. దానికి వర్ణేషి (Chromatin)అని పేరు. జీవస్థానము నడుమ ఇసుక నలుసులవంటి పదార్థ మొకటి కలదు. దానికి అంతర్జీవస్థాన (Nucleolus) మని పేరు. మిక్కిలి సామర్థ్యముగల

వికారిణి Amoeba.

A. ఇది వికారిణియొక్క రూపము. అం. అంతఃపలలము. బ. బహిఃపలలము. జీ. జీవస్థానము. జీ. గ. జీవస్థాన గర్భము. పా. పాదము. ఆ. ప. అప్పుడేయిముడ్చుకొనబడిన ఆహార పదార్థములు. సం. అ. సంకోచనావకాశము.

B. వికారిణియొక్క వేరొక నిమిషమునందలి రూపభేదము. ఆ.అ. ఆహార అవకాశము. అందొక జంతు విముడ్చుకొనబడియున్నది.

C. D. E. ఇవి ద్వైఖండన విధానమునందలి వేర్వేరు స్థితులను తెలియజేయును.

F. నిశ్చలనము నొందిన రూపము.

సూక్ష్మదర్శనులు లేనికాలమందు ఈజీవస్థాన మనునది కొన్నిజీవుల కణములలో మాత్రముండుననియు, కొన్నింటియందుండదనియుఁ దలఁచిరి. కాని ప్రస్తుత మాద్రవ్య మన్నిజీవులకణములందు నుండునని సిద్ధాంతీకరింపఁబడినది. ఇటుల మూలపదార్థములయొక్క అవయవములనువర్ణించి వాని వ్యాపారములను ఎఱిఁగించెదము.

సంతానోత్పత్తియు, ఆనువంశికమగు పోలికయు (Heredity) జీవస్థానమునకు సంబంధించియున్నవి. ఇది సోదాహరణపూర్వకముగా స్థిరపడిన విషయము. ఏకకణమయమగు జీవులను మూఁడు తునకలు చేసి ఒక తునకలో జీవస్థానము లేకుండగను, రెండింటిలో జీవస్థానము సగ సగము వచ్చునట్టులను చేసినయెడల, జీవస్థానముగల భాగములు అభివృద్ధియై ద్విఖండనవిధానమున సంతానోత్పత్తి చేయును. జీవస్థానము లేనిభాగము కొంతవఱకు జీవించియుండి పెరుగక, సంతానోత్పత్తిచేయక చచ్చిపోవును. పిండోత్పత్తి విధిలో మాతృంశ యధికముగను, పితృంశ తక్కువగను వున్నప్పటికి ఇద్దరి మూలపదార్థములలోని జీవస్థానాంశము లాగర్భమునం దుండుటచే శిశువునకుఁ దలిదండ్రుల యుభయుల పోలిక వచ్చుచున్నది. కావున సంతానోత్పత్తి జీవస్థానముయొక్క విశేష వ్యాపార మని మనము నమ్మవలసియున్నది.

పైవ్యాపారము గాక జీవనవిషయములో ఈజీవస్థానమింకొక పని చేయుచున్నది. కణముయొక్క జీవనవ్యాపారమేమి, జంతువుయొక్క జీవన వ్యాపారమేమి రెండు విధములు జరుగుచుండును. ఒకటి వెలుపలి పదార్థములఁ దీసికొని వానిలోనుండి జీవమునకు ఆవశ్యకములయిన కణద్రవ్యము, రక్తము మొదలయిన ద్రవ్యముల నిర్మించుట. దీనిని ఈ శాస్త్రమందు నిర్మాణ జీవనవ్యాపార (Constructive metabolism) మనియెదరు. రెండవది పైన వర్ణించినటుల నిర్మింపఁబడిన ద్రవ్యముల విఱుగఁగొట్టి యందుండి చలనము మొదలయిన జీవనావశ్యకములయిన శక్తులను వెలువరించుట. దీనిని వినాశజీవనవ్యాపార మనవచ్చును. ఈ రెండు వ్యాపారములును జీవమునకు ఆవశ్యకములు. ఇందు మొదటి

వ్యాపార మాగిపోయి రెండవ వ్యాపారము మాత్రము నడచుచుండెనేని జీవి కొంతసేపు మాత్రము జీవించి మృతిచెందును. ఈ రెండు వ్యాపారములలో మొదటిది జీవస్థానాధీనము. రెండవది కణద్రవ్యాధీనము. ఏకకణజీవులను జీవస్థానముగల భాగముగను రెండు తునకలు చేసినయెడల జీవస్థానము లేని భాగము కొంతకాలమువఱకు చేతనత్వముయొక్క యన్ని లక్షణములును కలిగియుండి, పిదప వృద్ధిగాక మృతినొందును. ఇందుకుఁ గారణమేమన జీవస్థానము లేక కేవలము కణపదార్థము గల భాగమునకు నిర్మాణజీవనవ్యాపారము చేతకాదు. అదివఱకు నిర్మాణ వ్యాపారముచే సిద్ధము చేయఁబడియున్న ద్రవ్యములను దిని చైతన్యమును బుట్టించుకొనుచు కొంతసేపు బ్రతికియుండును. కాని యా ద్రవ్యములు కాగానే క్రొత్తవి సంపాదించుకొను సామర్థ్యము లేనందున కఱవులో అన్నములేవి బీదవానివలె మడియును. జీవస్థానము గల భాగములలో కణద్రవ్యము బహుస్వల్పముగానున్నను అవి పెరిగి సంతానోత్పత్తి చేయుచుండును.

ఉత్క్రాంతివాదము.

(The Doctrine of Evolution)

సర్వజీవములకును మూలపదార్థమే మూలాధారమని చదువరులిదివఱకే గ్రహించియుందురు. ఈ మూలపదార్థమే యన్ని వృక్షములకును, అన్ని జంతువులకును, కూటస్థపదార్థమని శాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయమై యున్నది. అనఁగా మూలపదార్థముపై అనేక సంస్కారములు జరిగి యీ చేతనపదార్థము లన్నియుఁ బుట్టినవి. మూలపదార్థ (Protoplasm) మయమైన కణములన్నియు మొదట నొక్కరూపముగా నున్నయెడల వికారిణి మొదలు మనుష్యులవఱకుఁ గల జంతుకోటిలో నింత వైధర్మ్య మెందుకు? అని యంత్రరచనయందును, బాహ్యస్వరూపమునందును ఇంత భేద మెట్లు కలిగెను? అని కొందఱడుగవచ్చును. ఇందుకు, ఒక తలిదండ్రులకుఁ బుట్టిన యన్నదమ్ములలోఁ గొంతపోలిక యున్నను, భేదముండుట మనము చూచుచున్నాము. అన్నదమ్ములకంటె

నన్నదమ్ముల కుమారులలోఁ బోలిక తక్కువయై వైధర్మ్య మెక్కువ యగును. ఈ ప్రకారము తరములు హెచ్చిన కొలఁదిని పోలిక తగ్గి, వారి స్వరూపములు బొత్తిగా మాఱి, యొకటితో నొకటికి సంబంధము లేనివి యగును. ఇంతియగాక వీరందఱును భిన్నభిన్న దేశములకుఁ బోయి, భిన్నభిన్న వృత్తుల నవలంబించి, భిన్న ఆచార వ్యవహారములు గలవారగుదురేని, కొన్నితరములలో వారు పూర్తిగామారుదురు. అప్పుడు వారందఱికిఁ బూర్వ మొకప్పు డొక మూలపురుషుఁడుండెననియు, అతని సంతతివారే వీరంత అనియుఁ జెప్పిన నెవరును నమ్మఁజాలరు. ఈలాగుననే మూలపదార్థముయొక్క యేకవిధ కణములలోనుండి పుట్టిన జీవు లన్నియు నానావిధరూపములఁ దాల్చెను.

ఇట్లు జలచరములనియు, స్థలచరములనియు, పక్షులనియు, మృగములనియు భిన్నభిన్న జాతులుగాఁ గానవచ్చెడి జంతువుల సమూహము దేనికది స్వతంత్రముగాఁ బుట్టలేదు. ఇవియన్నియు నొకటితో నొకటికి సంబంధముఁగలిగి యొకదానిలోనుండి మఱియొకటియో, లేక ప్రస్తుత మంతరించిన యనేకజాతులలోనుండియో పుట్టినవని శాస్త్రజ్ఞులు గట్టిగాఁ జెప్పఁగలరు, ఏకకణమయ మైన వికారిణి మొదలు అత్యంతోన్నత జంతు వగు మానవునివఱకును క్రిందనుండి పైవఱకు వచ్చెడి రాజభవన సోపాన పరంపరవంటి మెట్లు గలవు. ఈ జంతువు లన్నియుఁ గలసి యొక పెద్ద గొలుసు వంటివి. వేలు వేలు జంతువులు ఈ గొలుసులోని కడియముల వంటివి. ఈ గొలుసుయొక్క యొక చివరను వికారిణివంటి యేకకణమయములును, మిక్కిలి తక్కువవిజ్ఞానమును, చేతనవ్యాపారములును గల జంతువులు నుండును. ఇంకొక చివర అసంఖ్యకణములతోను విచిత్రయంత్రములతోను జేయఁబడిన శరీరము గలిగినట్టియు, అసాధారణబుద్ధివైభవమును విజ్ఞానమును గలిగినట్టియు మానవుఁడు గలఁడు. ఈ యిద్దఱినడుమ నుండు జంతువులు క్రమక్రమముగా శరీర రచనయందును, విజ్ఞానమునందును హెచ్చుచువచ్చును. ఈ లాగు అత్యంత హీనమైన యేకకణమయ జంతువు క్రమక్రమముగా నభి

వృద్ధియై పూర్వముకంటె గొప్ప జంతువుగా మాఱుచు మానవుడుగాఁ బరిణమించెను. కావున ఈ వాదమునకుఁ బరిణామవాద మనియు, క్రింది తరగతి జంతువులు పై తరగతిగా మాఱునని ప్రతిపాదించుటచే ఉత్క్రాంతి వాదమనియుఁ బేరు. మొదటి పేరు మన యాంధ్రదేశమందును, రెండవ పేరు మహారాష్ట్ర దేశమందును వాడుకలోనున్నవి. ఈ వాదమును మొట్టమొదటఁ బ్రతిపాదించినది డార్విన్ అను ఇంగ్లీషు శాస్త్రజ్ఞుడు. మానవుఁడు గూడ ఇతర జంతువులతోఁబాటు ఉత్క్రాంతి వలనఁ బుట్టినవాఁడే గాని యిది వఱకు జను లనుకొనినటుల స్వతంత్రముగాను, నకస్మాత్తుగాను బుట్టింపఁ బడలేదని యీ సిద్ధాంతము చెప్పుచున్నందున నిది యనేక సంవత్సరముల వఱకును జనులకు గ్రాహ్యము కాలేదు. కాని దినదినము ఈ వాదమునకు ననుకూలమైన ప్రబల నిదర్శనములు కానవచ్చుచున్నందునఁ బ్రస్తుతము శాస్త్రజ్ఞులలో నూటికిఁ దొంబదితొమ్మిది మందికి గ్రాహ్యమైనది.

ఈ యుత్క్రాంతి తత్వమును అనుసరించి చూడఁగా మిక్కిలి భేదముగాఁ గనఁబడు సమస్తవృక్షములును, జంతువులును జ్ఞాతులయి యున్నవని చదువరు లిదివఱకే గ్రహించియుందురు. జ్ఞాతులలో గొందఱు పదిదినములవారును, కొందరు మూఁడుదినములవారును, కొందరు ఆశౌచము లేనివారును ఉండుట సహజముగదా? చేపలు, పక్షులు, మానవులు మొదలగువారు మిక్కిలి దూరపు జ్ఞాతులుగాన వారి జ్ఞాతిత్వము త్వరగాఁ దెలియదు. వారిలో నొకరి పోలిక లొకరి కున్నను సామాన్య జనులకుఁ దెలియవు. సమీపజ్ఞాతుల బంధుత్వము కొంచె మాలోచించిన దెలియును. సింహము, పులి, చిఱుతపులి, పిల్లి, మొదలయినవన్నియు నొక్క కుటుంబము లోనివియే యని సాధారణముగాఁ గానవచ్చును. కోఁతులు మానవులకు మిక్కిలి సమీపజ్ఞాతు లని వారి యాకారసామ్యత వలనఁ దేటపడఁగలదు. ఇట్టి సమీప బంధుత్వము త్వరగా సామాన్య జనులకుఁగూడ తెలియును. కాని దూరపు బంధుత్వములఁగూడ మనకుఁ దెలియని కొన్ని పోలికల ననుసరించి విద్వాంసులు కనిపెట్టి యున్నారు.

లోపలి ఎముకలను చక్కఁగఁ బరిశోధించి, చేఁపయొక్క తెక్కలును, పక్షుల తెక్కలును, చతుష్పాత్ జంతువుల ముందరికాళ్లును, మానవుల చేతులును విర్మాణ విధియందు నొకదాని కొకటి బంధువు లనియే శాస్త్రజ్ఞులను నిశ్చయించియున్నారు. ఈ ప్రకారము సమస్త జంతువుల యొక్కయు, వృక్షములయొక్కయు శరీర రచనను పరీక్షించి వాని నన్నిటిని వేఱువేఱు వంశములుగా వర్గీకరణము (classification) చేసియున్నారు. ఈ వేఱు వేఱు వంశములకును ఎడతెగని సంబంధము గలదు. అందుచేఁ గొన్ని యీ వంశములోనివా లేక యా వంశము లోనివా యని కూడఁ జెప్పుటకు వీలులేదు. ఇంతియకాదు. కొన్ని జీవులు వృక్షజాతిలోనివా లేక జంతుజాతిలోనివా యని నిశ్చయముగఁ జెప్పుటకు వీలు లేదు. ఇట్లు సమస్తజీవులును ఒకదానితో నొకటి యెడతెగని సంబంధము గలిగియున్నవి. వేఱువేఱుగా స్వతంత్రించి లేవు.

ఈ యుత్క్రాంతివాదములో నింకొక యంశముఁ జక్కఁగజ్ఞాపక ముంచుకొనవలయును. ప్రస్తుతము మనకు భూమిపైఁ గానవచ్చెడి వృక్షములుగాని జంతువులుగాని యెల్లప్పుడును ఇప్పటి శరీరాకారమే కలిగి యుండలేదు. వీని శరీరరచనలోఁ గ్రమక్రమముగా మార్పులు గలుగుచు వానికిఁ బ్రస్తుతపు ఆకారము వచ్చినది. ఇందుకు నుదాహరణముగా గుఱ్ఱమును గుఱించి విచారింతము. ప్రస్తుతము గానవచ్చెడి గుఱ్ఱముల కాలికి నొక్క డెక్కయే కానవచ్చును. కాని యెన్నియో లక్షలకొలఁది సంవత్సరములకుఁ బూర్వమున్న గుఱ్ఱమునకు నైదుడెక్క లున్నటులను కొంతకాలమునకు అనఁగా గొన్ని తరముల తరువాత అందొకటి యుపయోగము లేమిచే క్రమముగా తగ్గిపోయి నాలుగు నిలిచినటులను, తరువాత క్రమక్రమముగా నవి తగ్గి యొకటియే యైనటులను, భూగర్భము నందు దొరకిన ఈ మృగముయొక్క యస్థిపంజరములచే నిశ్చయింపఁ బడినది. ఇందుచే నిది మొదట నైదు డెక్కలుగల మృగముల లోనిదియే యని చెప్పవచ్చును. ఈ లాగుననే యన్ని జంతువులను గుఱించి విచారింప సాగిన యెడల వాని వాని బంధుత్వములు తేలగలవు.

భూమిమీఁద మొదటినుండియు నిప్పుడు కానవచ్చెడి వివిధ ఆకారములును, వివిధ నిర్మాణములును గల జీవులన్నియు లేవు. మొట్టమొదట అవయవరహితమైన మూలపదార్థముండెను. తరువాత వికారిణి వంటి యేకకణ ప్రాణులు పుట్టెను. ఇవి మిక్కిలి మోటువాఁడును, నగ్నముగా నరణ్యమునందు సంఘములేక యేకాకిగాఁ దిరుగువాఁడును అగు నడవి మనుష్యునివంటివి. ఇట్టి మనుష్యుడు తనకుఁ గావలయు పనులన్నియుఁ దానే చేసికొనును. భక్ష్యమును సంపాదించుకొనుట, దానిని తినుటకుఁ దగినదానిగా వంటజేసికొనుట, ఇల్లు కట్టుకొనుట, తనను శత్రువులనుండి రక్షించుకొనుట మొదలయిన పనులన్నియు నెవనికి వాఁడే చేసికొనుచుండును. అది జంతువర్గములోని వికారిణియొక్క స్థితియు నిట్టిదియే. హెచ్చు తరగతి జంతువులలో స్నాయువులు చేయు శారీరిక సంకోచవికాసములును, మజ్జాజ్ఞానతంతువులచేఁ గలుగు స్వేచ్ఛా చలనము బాహ్యపదార్థజ్ఞానము మొదలయిన వన్నియు ఈ యేకకణమే చేయును. ఈ జీవకణమునుండి ద్విఖండన విధానమువలన ననేక కణములు పుట్టుచుండును. ఇందుఁగొన్ని యొక్కచోట గలసియుండి కొంచెము పై జాతిజీవులగును. పైనఁ జెప్పిన అరణ్య మానవునికంటెఁ గొంచెము హెచ్చుతరగతి మానవులు ఒకచోటఁ గలసియుందురు. వీరు ఎవరి పనులు వారే చేసికొనుచుందురు. ఒక్కచోటఁ గలసియుందురనియేగాని సంఘనేమములుగాని, కట్టుబాటులుగాని వారికుండవు. ఎవరికి వారు స్వతంత్రులు. కోయ, చెంచు, ఎఱుకు మొదలయిన యరణ్యజాతు లిట్టివి. జీవసృష్టిలో వీరికిఁ బోల్పఁదగిన జీవు లనేకములు కలవు, నిలిచియున్న నీళ్లలోఁ గానవచ్చెడి పసిరికపోగులు మొదలయిన విట్టివి. వాని నిర్మాణములో ననేక కణములు కానవచ్చును. అవి అన్నియుఁ గలసియున్నను, అందు ప్రతి కణమును స్వతంత్రముగాఁ దన భక్ష్య సంపాదనము, ఉదరభరణము, సంతానవృద్ధి మొదలయినవి చేయుచుండును. జంతువులలో ప్రవాళకీటకములు (పగడపు పురుగులు) ఇట్టివి. ఒక ప్రకాండమునకు నెట్లు లనేకములు కొమ్మలంటుకొనియుండునో యటులనే మత్స్యప్రవాళమునకే కీటకములన్నియు నంటియుండును.

కావి యొకరితో నొకరికి సంబంధము లేకయే యుదర పోషణాది క్రియలు చేసికొనుచుండును. ఇట్టివి తమ జీవనక్రియలు స్వతంత్రముగా జరుపుకొనుచున్నను, ఒక్కచోట గలసి యున్నందున వీని సంఘమునుజూచి శత్రువులు వీనిపైకి సాహసించి రానేరవు. ఇతర ఆధిభౌతిక బాధలును వీనిని అంతగా బాధింపవు. నాచు, ప్రవాళ కీటకములు గుంపులుగూడి యొక్కచో నున్నందున నీళ్ళకుఁ గొట్టుకొనిపోక నిలచియుండును. అందుకే 'సంఘే శక్తిః' అను వచనము పుట్టినది. స్పాంజా కీటకములుగూడ పై కీటకముల వంటివే. ఈజీవులు వృక్షజాతిలోనివా లేక జంతుజాతిలోనివా యని కొంత కాలము వఱకు శాస్త్రజ్ఞులకు సంశయ ముండెను. కాని అవి యేకకణము లయిన యాది జంతువులలోనివే యని యిప్పుడు నిశ్చయమైనది. బాజారులో దొరకు స్పాంజా, యిట్టి కీటకముల యిల్లు. ఈ కీటకములు తమ జీవనవ్యాపారములన్నియు స్వతంత్రముగాఁ జేసికొనుచున్నప్పటికి, అన్నిటికిఁ గావలసిన నీటిని తమ యింటిలోనికిఁ దెచ్చుటయు, అక్కఱలేని నీటిని వెలుపలకుఁ బంపుటయు అనుక్రియల నన్నియుఁ గలసి చేయును.

ఒక కణము అనేక కణములుగాఁ జీలి యీ కణములన్నియు నొకటితో నొకటికి సంబంధము లేకుండ విడివిడిగా నున్నయెడల ఎన్నటికిని హెచ్చు తరగతి జీవులు పుట్టియుండవు. కొంతకాలమునకు, ఒక కణము చీలి యేర్పడిన యనేక కణములు విడిపోయి, స్వతంత్రముగా నుండుట మాని, కలసి యొకటిగానుండును. ఇట్లుండుటయేగాక జీవనమునకై కావలసిన వ్యాపారములన్నియు అన్ని కణములు చేయుట మాని, కొన్ని కణములు కొన్ని వ్యాపారములును, మఱికొన్ని కణములు మఱికొన్ని వ్యాపారములును చేయఁబూని యీ కణములన్నియుఁగూడి యొక్క జీవియగును. వెలుపలనున్న కణములు శీతోష్ణముల యెడ తెగని సహవాసముచే గట్టివై వెలుపలిచర్మముగ నేర్పడును. లోనివి మృదువుగ నుండును: జీవనమునకుఁ గావలసిన పదార్థములను వెలుపలనుండి సంపాదించుపని కొన్ని కణములపై బడినందున నవి క్రమ

క్రమముగా హస్తాది కర్మేంద్రియములుగా మారును. లోని కణములకు ఆహారము జీర్ణముచేయు పని ప్రాప్తించుటచే నవి జీర్ణకోశాది యాకారములను దాల్చును. ఇట్లు భిన్నభిన్న కణములలో శ్రమవిభాగము (Division of labour) గలిగి జీవులకు హెచ్చుతరగతి ప్రాప్తమగును.

మానవుల సంఘములకును, జీవులకును పోలిక యిదివరకు మనము కనిపెట్టుచు వచ్చుచున్నాము. ఏమానవ సంఘములో వేఱు వేఱు మానవులు వేఱువేఱు పనులు చేయుచుందురో యది యధిక నాగరికత జెందినదని మనము చెప్పవచ్చును. ప్రతి మానవుఁడును, తన పొలమును తానే దున్నుకొని తన బట్టలు తానే నేసికొని, తన యిల్లు తానే కట్టుకొను సంఘముకంటె వ్యవసాయము చేయువారు వేఱుగను, బట్టలు నేయువారు వేఱుగను, ఇండ్లు కట్టువారు వేఱుగను, కుండలు చేయువారు వేఱుగను, కరణము పనిచేయువారు వేఱుగను ఏర్పడిన గ్రామసంఘము శ్రేష్ఠముగదా ? ఇటులనే జంతుశరీర రచనను గుఱించి యెఱుఁగునది. జీవన వ్యాపారములు చేయుటకు నొక్క యవయవము కల జంతువు కంటె రెండు అవయవములు కల జంతువు శ్రేష్ఠమైనది. అంతకంటె మూఁడవయవయవములు కలది గొప్పది, దానికంటె నాలుగు అవయవములు కలది యధికమైనది. ఈలాగుననే యితరహెచ్చుతరగతి జంతువులను గుఱించి యెఱుఁగవలయును.

పైని వర్ణింపఁబడినటుల వేఱువేఱు కణములకు వేఱువేఱు పనులేర్పడి క్రమముగ నొకటికంటె శ్రేష్ఠమైన మఱియొక జంతువు పుట్టసాగెను. ఈలాగు జలచరములును, జలస్థలచరములును, కేవల స్థలచరములగు చిన్నజంతువులును, చతుష్పాద్ జంతువులును, మనుష్యులా యేమి యనఁదగు వానరములును, మనుష్యులును క్రమక్రమముగా నొకదానికంటె నొకటి హెచ్చు తరగతివి యగు జంతువులు భూమిపైఁ బుట్టెను. ఈ ప్రకార మా యుగమున కా యుగమునకుఁ బెద్దపెద్దవియగు జీవు లుదయించుచు, సృష్టియందు నుండుట కనర్హమగు అనేక జంతు

వుల జాతులు పూర్తిగా నశించుచుఁ, గొన్నిజాతులు శరీర రచనయందు నభివృద్ధిఁజెందుచుఁ, దుదకు భూమిపై మనుష్యుఁ డుదయించెను. ఈ మా మానవుండిట్లు ఒక జీవకణములోనుండి బయలుదేరి క్రమముగా ననేకజంతువుల శరీరములను దాల్చి తుద కీరూపము దాల్చెను.

పైని వర్ణించినటుల నేకకణమయ మగుజంతువు చేతనసృష్టికి శిరోభూషణమనఁదగు మానవుడుగా మారుటకు నెన్నియో లక్షలు కోట్లు సంవత్సరములు పట్టినవి. ఇది నూఱు సంవత్సరములలోఁ గాని వేయి సంవత్సరములలోఁ గాని యైన పని గాదు.

ఇంతవఱకు మేము పరిణామ వాదమును గుఱించి చెప్పిన యంశములకు రుజువేమైనను కలదాయని చదువరు లడుగవచ్చును. ఇందుకు శాస్త్రజ్ఞులు నలుబది యేఁబది సంవత్సరములనుండి మిక్కిలి శ్రమపడి, 'మీ కేమి తెలియును ? మీ కేమి తెలియును ?' అని గుట్టను, చెట్టును, రాతిని, మృత్తికను, సముద్రమును, జంతువులను, మఱియు భూమిమీఁది చేతనాచేతనాత్మకమైన సమస్తపదార్థములను అడిగి యడిగి ప్రబలమైన ముగ్గురు సాక్షులను సంపాదించిరి. ఈ ముగ్గురు సాక్షులు నమ్మఁదగినవారును, ఒకరితోనొకరికి సంబంధము లేనివారును అయి యున్నారు. వారెవరంటిరేని :—

౧. భూగర్భశాస్త్రము

(Geology)

భూమిని త్రవ్విన కొలదిని అందుపొరలక్రిందఁ బొరలు కానవచ్చును. భూమి క్రమముగాఁ బెరిగినందున నిట్టి పొరలేర్పడినవి. క్రిందికిఁ బోయినకొలఁదిని పైపొరకంటెఁ గ్రింది పొర పురాతనకాలమును జూపునను ట విదితము. ఆయా పొరలలో అకాలమునందునుండిన వృక్షముల యొక్కయు, జంతువులయొక్కయు శిలారూపమైయున (Fossil) దేహములు కానవచ్చుచున్నవి. వానివలన జంతువులు క్రమక్రమముగా నెట్లు శరీరరచనలోనికి మాఱినదియు బాగుగఁ దెలిసికొనవచ్చును.

౨. పిండోత్పత్తిశాస్త్రము.

(Embriology)

గర్భధారణసమయమునుండి జననమువఱకు పిండముయొక్క మార్పులను గనిపెట్టి వర్ణించెడి శాస్త్రమునకు పిండోత్పత్తిశాస్త్ర మని పేరు. ఈ శాస్త్రజ్ఞులు ఒక్క మానవపిండమునే పరీక్షింపక సమస్త జంతువుల పిండములను పరీక్షించిరి. పిండోత్పత్తి సమయమునుండి శిశువు పుట్టువఱకును వీని యభివృద్ధిఁ జూచిన, అవి పూర్వము ఉత్క్రాంతి మార్గమున నేయే రూపములను ధరించెనో, యాయా రూపములను కొంతకాలమువఱకైనను ధరించును అవి తెలియుచున్నది. ఏనుఁగు, పంది, ఆవు, కోతి, మానవుఁడు మొదలగు నత్యంతభిన్నాకారములుగల జంతువులన్నియుఁ బిండోత్పత్తి సమయమున ఏకకణమయములయి యేకాకారములుగ నుండును. పిండోత్పత్తియైన తరువాతఁ గొన్ని దినములవఱకును ఈ పిండము లన్నియు సమానముగనే వృద్ధిజెందును; ఇందు మానవ పిండమును గుఱించి కొంచము విచారింతము. మొట్టమొదట నీపిండ మేక కణమైయుండును. అప్పుడు దానిని ఏకకణమయము లగు వికారిణివంటి యాదిమజంతువులతోఁ బోల్చవచ్చును. తరువాత ఈ ఏకకణము రెండు కణములుగాను, అవి నాలుగు, ఎనిమిది, పదియాఱు, ఈ లాగున నభివృద్ధియై యొకటి నొకటిని అంటుకొని ముద్దవలె నుండును. అప్పు డా పిండమును, ప్రవాళకీటకములతోఁగాని, బూజు కుక్కగొడుగులతోఁగాని కొంతవఱకు పోల్చవచ్చును. ఈ ప్రకారమీపిండ మభివృద్ధి యైన కొలఁదిని హెచ్చుతరగతి జంతువుల స్వరూపములను దాల్చుచు తుదకది మనుష్యాకృతిఁ దాల్చును. ఇటులనే యితర ప్రాణులను గుఱించియు నెఱుఁగునది.

౩. శరీర స్థూలనిర్మాణశాస్త్రము.

(Anatomy)

ఈ శాస్త్ర మిచ్చెడి సాక్ష్యము పరిణామవాదమునకు మిక్కిలి యనుకూలమైనది. హెచ్చుతరగతిజంతువు లన్నిటియొక్క నిర్మాణము

నందును శరీరము నిలువఁబడియుండు నిమిత్తమై యాధారముగా అస్థిపంజరము (Skeleton) ఉండును. ఇంటికిని, బండిరికిని సంభము లెటువంటివో యీ యస్థులును శరీరమున కటువంటివి. వేఱువేఱు విధమైన కండరములు (Muscles) ఈ యస్థులను జోడించును. ఇవన్నియుఁ జర్మచక్షువులకుఁ గానవచ్చును. వీనిని గుఱించి వివరించెడు శాస్త్రమునకు శరీరస్థూలనిర్మాణశాస్త్ర మని పేరు. వేఱువేఱు జంతువుల శరీరస్థూల నిర్మాణములను పోల్చి చూచెడు శాస్త్రమునకు స్థూల నిర్మాణ తారతమ్య శాస్త్రము (Comparitive Anatomy) అని పేరు.

ఈ యస్థులలోని సామ్యముఁ గనిపెట్టినయెడల ఏయే జంతువుల కెట్టి సంబంధముకలదో స్పష్టముగ దెలియును. పైమాంసము, చర్మములవలన వేఱువేఱుగాఁ గానవచ్చినను, లోపలియెముకలఁ, బరీక్షించినయెడల, పక్షిరెక్క, కోతికాలు, మనుష్యునిచెయ్యి ఈమూఁడును ఒకవిధమైనవియే యని తేలగలదు. కొన్ని కోతుల యస్థిపంజరములను మానవుని యస్థిపంజరములను, ఒక్కచోట నుంచి చూచినయెడల ఈ ప్రాణుల కన్నిఁటికిని మిక్కిలి దగ్గరసంబంధము కల దని స్పష్టపడగలదు.

—:x:—

రసాయనశాస్త్రము *

—: o :—

'రసాయనశాస్త్రము' అనఁబడు ఈ గ్రంథము 'విజ్ఞానచంద్రికా మండలి' వారిచేఁ బ్రకటింపబడిన మూఁడవ శాస్త్రీయగ్రంథము. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము, రసాయనశాస్త్రము అనునవి సకలభౌతిక శాస్త్రాభ్యాసమునకును మూలాధారములు. పదార్థవిజ్ఞానము శాస్త్రముల శరీరము వంటిది: రసాయన శాస్త్రము శాస్త్రముల యంతరాత్మవంటిది. వీనిని మొదట నభ్యసించినఁగాని యితర శాస్త్రములు బోధపడనేరవు. కావున బాఠశాలలో నీశాస్త్రములు బాలురకు మొదట నేర్పెదరు.

ఈ శాస్త్రముయొక్క పూర్వవృత్తాంతము.

యూరోపు ఖండమందు రసాయనశాస్త్ర మిటీవలనే యభివృద్ధి జెందినది. పదునెనిమిదవ శతాబ్దమునఁ కును ఆదేశమునందలి శాస్త్రజ్ఞులు ఈ సృష్టియంతయు పృథ్వి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు అను నాలుగుభూతములతో నిర్మింపఁబడినదనియు, ప్రతి పదార్థమునందును ఈ నాలుగు భూతము లుండునని వాదించుచుండిరి. కట్టెలో నాలుగు భూతములున్నవనుట కేమి దృష్టాంతము? అన్న ప్రశ్నకు ఆ పండితులిట్లు సమాధానము చెప్పుచుండిరి:- 'కట్టె కాలుచున్నప్పుడు వెలువడు జ్వాల యగ్న్యంశము, పొగ వాయ్వంశము, ఒక విధమైన రసము వెలువడును, అది జలాంశము; కాలిన తరువాత క్రింద మిగిలియుండు బూడిద పార్థివాంశము.' ఈ నాలుగు భూతములను వేఱువేఱు కొలతల ప్రకారము కలిపినయెడల వేఱువేఱు పదార్థములు పుట్టునవియు, ఈ భూతముల ద్రావకములు సంపాదించి గాజుకుప్పెలలోఁ బెట్టియుంచిన యెడల వానిని మన యిష్టమువచ్చిన కొలతప్రకారము కలిపి, యిష్టము

---

* ఇది రసాయనశాస్త్రము (వి. చం. గ్రం. 7.) నకు ఉపోద్ఘాతము.

వచ్చునపదార్థమును పుట్టింపవచ్చుననియు, ఈవిధముగ బంగారము చేయవచ్చుననియు వారు చెప్పుచుండిరి. కాని బంగారము చేసిచూపినవా రొక్కరైనను కానరాకపోయిరి.

పైని వర్ణింపఁబడిన పిచ్చియూహలను తొలఁగించి నిజమైన రసాయనశాస్త్రమును నిర్మించినవాఁడు లవాయ్‌శియర్ (Lavoister) అను ఫ్రెంచి శాస్త్రవేత్త. ఇతడు ప్యారిస్ పట్టణమునందుఁ క్రీ. శ. ౧౭౪౩-లో జన్మించెను. తన బుద్ధివైభవముచే నితఁడు చిన్నవయస్సులోనే గణిత, జ్యోతిష, వృక్ష పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రములఁ జక్కఁగ నభ్యసించెను. శాస్త్రసంబంధమైన ప్రయోగములు చేయునప్పుడెల్ల నితఁ డెక్కుడుశ్రద్ధతో ప్రతిపాత్రయొక్క బరువును, ప్రతి పదార్థముయొక్క యాకారమానమును, ఉష్ణోగ్రతయు, ఇంకను ఇతరవిశేషములను ప్రయోగముచేయుటకుఁ బూర్వమును తరువాతను చూచివ్రాసియుంచును. అలసట అన్నమాట యెఱుఁగఁడు. తాను చేయుచున్న శోధన పూర్తిగ జేయుటకై యెన్నిదినములు పట్టినను శ్రద్ధతోను, ఓపికతోను ప్రయోగములు చేయుచునేయుండును. ఒకానొక పరిశోధనకై యీతఁడు ఆఱువారములవఱకు నొక చీకటిగదిలోఁ గాఁపురముండెను. శోధనల (Research) నిమిత్తమై ప్రయోగములు (Experiments) చేయుచు, వానివలనఁ బ్రత్యక్షముగాఁ దేలుచున్న సిద్ధాంతములనే గ్రహించును; వట్టి యూహలఁ జేయఁడు. ఇట్లు శోధించి శోధించి యీతఁడు తనదేశమందు, చతుర్భూతములను గుఱించి జనులకుఁ గల తప్పుటూహలను పారఁదోలెను. ఈ చతుర్భూతములలోనిది యగు వాయువు స్వతంత్ర పదార్థము కాదనియు, రెండువాయువుల మిశ్రణ మనియు, జలముకూడ మఱి రెండు వాయువుల కలిమిడిచే నయ్యె ననియు నతఁడు లోకమునకుఁ దెలియఁజేసెను. ఇంతియకాదు. ప్రాణవాయువు (అమ్లజని Oxygen), జలవాయువు (ఉదజని Hydrogen, నత్రజని(Nitrogen) అను వాయువుల గుణధర్మములను జక్కఁగ శోధించెను. పదార్థమునకు (సత్తుకు) వినాశములేదను సిద్ధాంతమును ప్రబలప్రమాణములతో స్థాపించెను. అదివఱకు వాడుకలోనున్న రసాయనికపదములనే క్రొత్త రసా

యనశాస్త్రమందు వాడినయెడల లోకులకు నీ శాస్త్రము చక్కఁగఁ దెలియ దని తలఁచి క్రొత్తగా రసాయనిక పరిభాష (Nomenclature) యితర పండితులసాయము వడసి యేర్పఱిచెను. మనకుఁ గానవచ్చుచున్న యసంఖ్యపదార్థములలో నెద్ది మూలద్రవ్యమో, యేది మిశ్రద్రవ్యమో తెలిసికొనుటకు ననంఖ్యములగు ప్రయోగములను జేయుచుండెను.

ట్లీమహాత్ముఁడు నవీనరసాయనశాస్త్రముయొక్క పునాదిని దృఢపఱుచుచుండగా ఫ్రాన్స్ దేశములోని జనులు తమరాజుపైఁ దిరుగఁబడిరి. ఫ్రాన్స్‌దేశములో రాజ్యక్రాంతి Revolution) యయ్యెను. రాజప్రభుత్వము పోయి ప్రజాప్రభుత్వము స్థాపింపఁబడెను. లవాయ్శియర్ రాజునకు ననుకూలుఁడని తోఁచినందున ప్రజాపక్షమువా రాతనికి దేహాంతశిక్ష విధించిరి. వధ్యస్థానమునకుఁ గొనిపోవునపుడు అతఁడు "నన్ను చంపవలెనని యున్నయెడలఁ జంపుడు. లోకమునకు మిక్కిలి యుపయోగముగా నుండునట్టి యొకప్రయోగమును చేయుచున్నాను. ఆ ప్రయోగము పూర్తియైనతోడనే నన్నుఁ జంపవచ్చును" అని చెప్పెను. కాని యామూర్ఖులు 'మానూతన ప్రజాప్రభుత్వమునకు నిట్టిప్రయోగముల తోను, శాస్త్రజ్ఞులతోను పనిలేదు' అని చెప్పి యాతనిని జంపిరి. అతని ప్రేతమును స్మశానములోఁ బాతిపేయునపు డనేక శాస్త్రజ్ఞులు వచ్చి అధికారములో నున్న ప్రజాపక్షమువారి క్రోధమును లక్ష్యముచేయక, రఁ మహాశయునిపైఁ బుష్పవృష్టి చేసిరి.

రసాయనశాస్త్రమునకు జనకుఁ డని చెప్పఁదగు లవాయ్శియర్ కీర్తిశేషుఁడైనను అతని రసాయనశాస్త్రముమాత్రము దినదినాభివృద్ధిఁ జెందెను. దినదినమును ఈతని శాస్త్రముయొక్క ఖ్యాతి యూరోపుఖండ మంతయు వ్యాపించినందున అనేక శాస్త్రవేత్తలీతని ప్రయోగపద్ధతిని, సిద్ధాంతములను, రసాయనిక పరిభాషను, ఒప్పుకొని నూతన శోధనలు చేయసాగిరి. దేవి యనువాఁడు 'పొటాశియము', 'సోడియము' మొదలయిన ధాతువులను గనిపెట్టెను. డాల్టన్ అను శాస్త్రజ్ఞుఁడు పదార్థము

లకుఁ బరమాణువులు మూలమని సాపించి, రసాయన సంయోగసంబంధమైన సిద్ధాంతములను సప్రమాణముగా సిద్ధాంతీకరించెను.

బెర్జీలియస్, గేలుసెక్, గ్రహమ్, డ్యూమాస్, మెండలీఫ్ మొదలయిన రసాయనవేత్త లనేకశోధనలు చేసినందున ఈ శాస్త్రము శీఘ్రకాలములోనే యత్యున్నతి దశఁ జెందినది. ఇప్పు డీశాస్త్రమును సంపూర్తిగా నభ్యసించుటకు ఒకమానవుని జీవిత కాలము చాలదు.

హైందవరసాయనశాస్త్రము.

హిందూదేశమందుఁ గూడ రసాయనశాస్త్రము కొంతవఱకు నభ్యసింపఁ బడినది. కాని యిది మనదేశమునందు స్వతంత్రశాస్త్రముగాఁ బరిణమింపలేదు. ఇతర విద్యలయొక్క యంగముగా మనవారు ఈ శాస్త్రములోని కొన్ని విషయములను శోధించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. వైద్యశాస్త్రము, రసవాదము, ధాతువాదము మొదలయిన విద్యలతో సంబంధించినంతవఱకు ఈ శాస్త్రము మన దేశములో నభివృద్ధిఁ జెందెను. ఆశాస్త్రముల యభివృద్ధి కుంఠితమైనతోడనే యీ శాస్త్రము కూడ నడుగంటెను.

వైద్యము

వైద్యవిషయమై సంస్కృతములో వ్రాయఁబడిన గ్రంథములను చూడగా నౌషధాదులకుఁ గావలసిన రసాయనక్రియలను మనపూర్వులు చక్కఁగ నెఱిఁగినట్లు స్పష్టముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. క్షారములు, భేదములు, వాని గుణధర్మములు, వానిని జేయువిధము, మందులుగా నుపయోగించుటకు నైమధ్యమక్షారము (Alkaline caustic of middling strength), మృదుక్షారము (Weak alkaline solution) మొదలయినవాని వర్ణనయు, లవణభేదములు. వాని లక్షణములు చరక సుశ్రుతాది వైద్యగ్రంథములలో సవిస్తారముగ వర్ణింపఁబడినవి.

బంగారము, వెండి, రాగి, ఇనుము మొదలయిన లోహములను భస్మముచేసినఁగాని వానిని మందులుగా నుపయోగించుటకు వీలులేదు. కావున మన వైద్యులకు భస్మీకరణము (Calcimation) అనఁబడు రసాయనక్రియలను అభ్యసించుట యావశ్యకమాయెను. ఆర్యులు మిక్కిలి పురాతనకాలమునుండియు ననేక లోహముల నెఱుంగుదు రని నమకచమకములలోని 'హిరణ్యంచ మే, అయశ్చ మే, శ్యామంచ మే, లోహంచ మే, సీసంచ మే, త్రపుచ మే, యజ్ఞేనకల్పన్తాం (౧౮–౧౩)' అను వాక్యము వలనఁ దెలియుచున్నది. ఇంతియగాక టంకముపొడితో (టంకణక్షారము Borax) బంగారము నతుకుటయు నాకాలపువా రెఱిఁగి యుండిరని 'లవణేన సువర్ణం సందధ్యాత్' అన్న ఛాందోగ్యోపనిషత్తు లోని వాక్యము (౪, ౧౭, ౭) చెప్పుచున్నది. క్రమక్రమముగా లోహ విషయక జ్ఞానము అభివృద్ధిఁ జెందెను. పరిశుద్ధలోహముల లక్షణము లును, అపరిశుద్ధలోహములలోనుండి పరిశుద్ధలోహములఁ దీయు విధము లును రసార్ణవాదితంత్రగ్రంథములలో స్పష్టముగా నీయఁబడియున్నవి.

రసరత్నసముచ్చయ మను గ్రంథముయొక్క యైదవ యధ్యాయ మందు లోహములనుగుఱించి సవిస్తరముగా వ్రాయఁబడియున్నది. (వేఱు వేఱు లోహముల లక్షణములును, అవి దొరుకు స్థలములును, వానిని శుద్ధిచేయు విధమును, భస్మముచేయు రీతియు, ఈ గ్రంథము నందుఁ జూడనగును.) వాత్స్యాయన కామసూత్రములలో కళలను వర్ణించుచో 'ధాతువాద' మనుశాస్త్ర మొకటి యున్నట్లు వర్ణింపఁబడినది. 'శుక్రనీతి' యను గ్రంథము 'పాషాణ ధాత్వాదిదృతి స్తద్ భస్మీకరణం కలా' అని చెప్పియుండుటవలన, ధాతువుల దృతులు తీయుటయందును భస్మీకరణమందును హిందువులు మిక్కిలి ప్రావీణ్యత కలిగియుండి రని కానవచ్చుచున్నది. 'ధాతుసాంకర్య్య పార్థక్యకరణంతు కలాస్మృతా' యని యీ గ్రంథమునందు వ్రాయఁబడియున్నది. లోహములను ఇతర ద్రవ్యములనుండి విడఁదీయుటయు, ఇతరపదార్థములతోఁ గలిపి మిశ్ర ద్రవ్యము చేయుటయు నొక 'కళ' అనఁగా విద్యావిశేషముగా నాకాల మందుఁ బరిగణింపఁబడుచుండెను.

ద్రావకములను చేయుట హిందూవైద్యులచే నభ్యసింపఁబడిన మఱియొక రాసాయనిక క్రియ, రసకౌముది, రసరత్నప్రదీపిక యను గ్రంథములలో ఈ క్రియ వర్ణింపబడినది. భైషజ్యరత్నావళిలో మహాద్రావకరసము అను పేరిట, పటికి, అన్నభేది, వెలిగారము, సురేకారము, నవాసాగరము, ఇంకను కొన్ని ద్రవ్యములు నీటిలో కలిపి గాజుమూషలో బెట్టి బట్టీపెట్టి ద్రావకము చేయువిధము వర్ణింపఁబడినది. గంధకదృతి నత్రికదృతి చేయుటకూడ హిందువు లెఱిఁగియుండిరి.

రసవాదము.

'రసేశ్వరసంప్రదాయ' మను మతమువారు రస మనఁగా పాదరసమును గుఱించి యధికముగా శోధనచేసి దాని రసాయనధర్మములను చక్కఁగఁ గనుఁగొనిరి. ఈ రసాయనపద్ధతులన్నియు వైద్యశాస్త్రములోని భాగమైనను, కొందఱు సంప్రదాయమువారు శరీరమును వజ్రమువలెఁ జేసి రోగజరామరణములనుండి మనుజులను తొలఁగించు శక్తి ఈ పాదరసమునకుఁ గలదనియు, నితర మతములవారు దేహము పడిపోయిన తరువాత ముక్తి చెప్పుదురు, గాని రాము ఈ దేహముండగనే ముక్తి ననుభవించు నుపాయము చెప్పుచున్నామనియు అనేకముగా వాదించుచుండిరి. ఈ వాదమువలన వారికోరిక ప్రకారము రసము మనుష్యుల మరణమును తప్పింపకపోయినను,వారికి దానియందుఁ గల భక్తిచే వారు దాని గుణధర్మములను చక్కఁగఁ గనుఁగొనిరి. అందువలన 'రసము' ను చంపి దానిని రోగమునకు మందుగా నుపయోగించు విధము లనేకములు మనకుఁ దెలిసెను. తంత్ర గ్రంథములలో రసమును గుఱించి యధికముగా వ్రాయఁబడినది. నాగార్జునుఁ డను బౌద్ధతత్వవేత్త యీ రసవాదమును గుఱించి యనేకశోధనలు చేసి విఖ్యాతి వడసెను.

పరుసవేది : బంగారముచేయుట.

ఇనుము మొదలయిన క్షుద్రలోహములను బంగారుగా మార్చి యధిక ధనవంతులము కావలయుననిన కోరిక యన్ని కాలములందును, అన్ని దేశములందును మనుజులకుఁ గలదు. అ[illegible] కొందఱు

తమ ధనమంతయు వెచ్చింతురు. ఇప్పటికిని కొన్ని మూలికల రసముచేఁ గొందఱు బైరాగులు కానిడబ్బును బంగారపు మొహరుగా మార్చెదరని నమ్మువారు మనదేశమందు ననేకులుగలరు. బంగారపుఁ బిచ్చివలన రససంప్రదాయమువారె యీ ధాతుశోధనములఁ జేసిరి. అందువలన బంగారము చేయుయుక్తి యెవరికిని తెలియలేదు. కాని ధాతువుల గుణధర్మములును, వేఱువేఱు ధాతువులకును, ధాతువులకు మూలికల రసములకును సంయోగము కలిగి మిశ్రపదార్థములు సిద్ధమగు విధమును మానవకోటికిఁ దెలిసి యెంతయో యుపకారము కలిగినది. శుక్రనీతిలో 'ధాత్వౌషధీనాం సంయోగక్రియాజ్ఞానం కలాస్మృతా' యని యున్నందున అప్పటికి ధాతువులను, ఔషధులను కలుపుశాస్త్ర మొక స్వతంత్రశాస్త్రముగా నెంచఁబడుచుండె ననుట స్పష్టము.

యంత్రములు : రసశాల.

పైని వర్ణింపఁబడిన రసాయన క్రియలు చేయుటకునై రసశాలయు (Laboratory), యంత్రములును (Apparatus) నిర్మింపఁబడెను. రసముతోఁ బ్రయోగములను చేయుటకు యంత్రములు ముఖ్యములు. రసార్ణవమునందు యంత్రమాహాత్మ్య మిట్లు చెప్పఁబడియున్నది:—

"పాదరసమును చంపుటకును, దానికి వర్ణము వేయుటకును యంత్రమే ప్రబలసాధనము; యంత్రవిద్యయే ప్రబలమైనది. పాదరసమును యంత్రముచేఁ జంపవచ్చును. కావునఁ దెలిసినవారు యంత్రబలమును నిరాకరింపఁజాలరు"* రసరత్న సముచ్చయమునందలి యేడవ యధ్యాయమునందు 'రసశాల' వర్ణనము గలదు. తంత్రగ్రంథములలో

* 'జారణేమారణేచైవ రసరాజస్యరంజనే। యంత్రమేవ పరం కర్మయంత్ర విద్యామహాబలా॥ ఓషధీరహితా శ్చాయం హఠాత్ యంత్రేథ వధ్యవతే। తస్మాత్ యంత్రబలంచైకం న విలంఘ్యం విజానతా॥ (౨౩, ౨౪)

† "ఊర్ధ్వం వహ్ని రధశ్చాపో మధ్యేతు రససంగ్రహః। మూషాయంత్ర మిద[illegible]రయేత్ గంధకాదికమ్॥ (రసార్ణవము.)

ననేక యంత్రములు వర్ణింపఁబడినవి. డోలాయంత్రము, జారణ యంత్రము, గర్భయంత్రము, మూషలు (Crucibles) మొదలయినవి కొన్ని యంత్రముల పేళ్లు.

"మీద నగ్ని, క్రింద జలము, నడుమ పాదరసముకలది మూషా యంత్రము." ఇట్లే యితరయంత్రములు వర్ణింపఁబడినవి. విస్తరభీతిచే వాని నిచ్చట వర్ణించుటకు వీలులేదు. అంధమూషయనుదానిని ఇప్పుడు (Crucible with a lid on) అనియు, వాలుకాయంత్రమునకు 'Sand bath' అనియు, డోలాయంత్రమునకు 'Steam bath' అనియు నామములు.

శాస్త్రజ్ఞులసభ.

ప్రస్తుతకాలమందు వైద్యులందఱును సభచేసి భిన్నభిన్న విషయములను చర్చించునట్లు పూర్వకాలమందలి శాస్త్రజ్ఞులును అప్పుడప్పుడు సభచేసి శాస్త్రీయవిషయములను చర్చించుచుండిరి. చరకసంహితలో నిట్టిసభ యొకటి వర్ణింపబడినది. ఈ క్రిందఁ జెప్పఁబడిన ఋషులొకప్పుడు చైత్రరథారణ్యములోఁ గొన్నిదినములు గడుపుటకువచ్చి రసములను గుఱించి ముచ్చటించిరి. ఆ ఋషు లెవ్వరనిన: ఆత్రేయుఁడు, భద్రకాప్య శౌనకేయుఁడు, పూర్ణమౌద్గల్యుఁడు, హిరణ్యాక్ష కౌశికుఁడు, కుమారశిర భారద్వాజుఁడు, వార్య విదరాజు, విదేహరాజగు నిమి, బాహ్లీకదేశములోని వైద్యశ్రేష్ఠుఁ డగు కాంకాయనబాహ్లీకుఁడు. వయోవృద్ధులును, జ్ఞానవృద్ధులును అగు ఈ ఋషులకు రసములనుగుఱించి యొకసంవాదము జరిగెను.*

*ఆత్రేయోభద్రకాప్యశ్చ శాకుంతేయస్తథైవచ ।
పూర్ణాక్షశ్చైవ మౌద్గల్యో హిరణ్యాక్షశ్చ కౌశికః ।
యఃకుమారశిరోనామ భరద్వాజఃసచానఘః ।
శ్రీమాన్వార్యవిదశ్చైవ రాజా మతిమతాంవరః ॥
నిమిశ్చరాజా వైదేహో వడిశశ్చ మహామతిః ।
కాంకాయనశ్చ బాహ్లీకో బాహ్లీకభిషజాంవరః ॥

పరిశోధన.

ఇప్పటి పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులవలెఁ బూర్వపు హిందూశాస్త్రజ్ఞులు కూడ వైద్యాది శాస్త్రములలోని విషయములను గుఱించి స్వయముగాఁ బరిశోధన చేయుచుండినట్లును, స్వయముగాఁ బ్రయోగములు (Experiments) చేసి చూచి, యందున గుఱించి వ్రాయుచుండినట్లును గాన వచ్చుచున్నది. అట్లు ప్రయోగములు స్వయముగాఁ జేసినవారు ఆ సంగతి వ్రాసియుంచినారు.† కాని యిటీవలివారు క్రమక్రమముగాఁ బ్రత్యక్షముగా శాస్త్రీయప్రయోగములను జేసి చూచుట మాని, వేదాంతములవలెనే భౌతికశాస్త్రములలోఁగూడ నూహలపై నూహ లల్లుట ప్రారంభించినందున ఈ శాస్త్రములన్నియు మనదేశమున అభివృద్ధిజెందక నాశముఁ బొందినవి. ఇతర శాస్త్రములకు అనుమానాదికములు ప్రమాణములయిన నగునుగాక, భౌతికశాస్త్రమునకుఁ బ్రత్యక్షమే ప్రమాణము. ప్రత్యక్షమును విడిచిన భౌతికశాస్త్రము భూమి విడిచి చేయబడిన సామువంటిది.

పదార్థతత్వనిరూపణము.

(Constitution of Matter)

పదార్థములన్నియుఁ బరమాణువులచే నిర్మింపబడిన వని యిటీవలి రసాయనశాస్త్రవేత్తలసిద్ధాంతము. ఈ విషయమే కణాదమహర్షిచే

ఏతేశ్రుతవయోవృద్ధా జితాత్మానో మహర్షయః।
వనే చైత్రరథే రమ్యే సమీయుర్విజిహీర్షవః॥
తేషాంతత్రోపవిష్టానా మియమర్థవతీకథా।
బభూ వార్థవిదాం సమ్య గ్రసాహారవినిశ్చయే॥
చరకసంహిత, సూత్రస్థానము, ౨౬వ అధ్యాయము.

† స్వహస్తేనకృతంసమ్యక్ జారణం నశ్రుతంమయా।
స్వహస్తేన భవయోగేన కృతంసమ్యక్ శ్రుతేనహి॥
ధాతుబంధ స్తృతీయోసౌ స్వహస్తేనకృతోమయా।
దృష్టప్రత్యయయోగోయం కథితో నాత్రసంశయః॥

నెన్నియో వేలయేండ్లక్రింద వైశేషికదర్శనమునందుఁ బ్రతిపాదింపఁ బడెను. పృథివి మొదలయిన యన్నిద్రవ్యములకును *పరమాణువులే యుపాదాన కారణము (material cause). ఘటపటాదిద్రవ్యములలో నెద్ది తీసికొనినను దానిని రెండుతునకలుగాఁ జేయవచ్చును. ఆ రెండు భాగములలో నొక్కదానిని తీసికొని మఱల రెండువిభాగములుగాఁ జేయవచ్చును. ఇట్లు వచ్చిన నాల్గవవంతును తీసికొని దానిని రెండుభాగములుగా విభజింపవచ్చును. ఇట్లు విభజించుచుఁ బోఁగాఁబోగా నింకను విభజించుటకు వీలులేనంత చిన్న భాగము మిగులును, అదియే పరమాణువు. గవాక్షపు రంధ్రములలోనుండి గదిలోనికి వచ్చు సూర్యకిరణముల యందుఁ గానవచ్చెడి రేణువులో నాఱవపాలు పరమాణువు అనఁబడును†. ఇట్టి రెండుపరమాణువులు కలసి 'ద్వ్యణుక' మగును. మూడు ద్వ్యణుకములు కలసి త్ర్యణుక మగును. ఇట్లే చతురణుకాది క్రమమున పృథివ్యాది భూతములు పుట్టినవి. ఇది కణాదప్రణీత వైశేషిక దర్శనములోని పరమాణు సిద్ధాంతము. ఇప్పటి శాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతముతోటి చాలవఱకు సరిపోవుచున్నది.•

శాస్త్రప్రశస్తి.

పైని వర్ణింపఁబడిన చరిత్రమునుబట్టి చూడఁగా ఈశాస్త్రము హిందూదేశములో వైద్యశాస్త్రమునకు నొక యంగముగా నభివృద్ధిజెంది

*వైశేషికదర్శనమునందు 'పదార్థము' 'ద్రవ్యము' అను పదములు వేఱువేఱు అర్థములలో వాడఁబడినవి. పదార్థము అనఁగా category, ద్రవ్యమనఁగా matter.

† "జాలసూర్యమరీచిస్థం యత్సూక్ష్మం దృశ్యతే రజః।
తస్య షష్ఠతమో భాగః పరమాణుః స ఉచ్యతే ॥"

• హైందవ రసాయనశాస్త్రమును గుఱించి మిక్కిలి పరిశ్రమపూర్వకముగా శోధనచేసి డాక్టర్ పీ. సీ. రే యను బంగాలీవిద్వాంసుఁడు ఇంగ్లీషులోఁ జక్కనిగ్రంథములు రెండు వ్రాసినాఁడు.

క్రమముగా నశించినదనియు, యూరోపుదేశమునందు నిది క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిఁజెంది స్వతంత్రశాస్త్రమై సర్వశాస్త్రములకు నాధారభూతమై యున్నయది యనియుఁ జదువరులకుఁ దెలియఁగలదు. కేవలము శాస్త్రముగాఁగాక, ప్రతిదినము వ్యవహారములలోఁ గూడ ఈ శాస్త్రము కావలసివచ్చుచున్నది. కోమటివాఁడు నేతిలో క్రొవ్వు కలిపినయెడలఁ గనుఁగొనుటకును, విషము తిని చచ్చినవాని కడుపులోని ద్రవ్యము విషమగునా లేదాయని పరీక్షించుటకును, ఔషధములు చేయుటకును, రంగులువేయు ద్రవ్యములు చేయుటకును, ఆస్పత్రిలోని మందులు కలుపుటకును ఈ శాస్త్రముయొక్క జ్ఞాన మత్యావశ్యకము.

పంచాంగము*

—:o:—

చతురంగబలో రాజా జగతీం వశమానయేత్ ।

అహం పంచాంగబలవా నాకాశం వశమానయే॥‡

మన జ్యోతిషశాస్త్రము రెండు విధములు. వీనిని స్కంధము లందురు: గణిత స్కంధము; జాతక స్కంధము. మొదటిది, రెండును రెండు నాలుగు. అను లెక్కవంటిది, ప్రత్యక్షసిద్ధము, నిశ్చితము. రెండవది అనిశ్చితము. బెజవాడనుండి చెన్నపట్టణమువఱకును గల యంతరమును మన మెఱుంగుదు మనుకొనుఁడి, అట్లే మధ్యనున్న స్టేషనుల యంతరమును మనమెఱుంగుదుము. రైలుబండి గంటకిన్ని మైళ్లు నడచు నన్నవేగముగూడ మనకుఁ దెలియుననుకొనుఁడి. ౧౯౧౭ మార్చి ౨౪వ తేదీని ఉదయమున ౭ గంటలకు బెజవాడనుండి రైలు బయలుదేరిన యెడల నేయేవేళకు నేయే స్టేషనుల యొద్ద నుండునో, చెన్నపట్టణ మెప్పుడుచేరునో త్రైరాశికము వచ్చినవారెల్లరు చెప్పవచ్చును. జ్యోతిష మందలి గణితస్కంధ మీ లెక్కను పోలియుండును. సూర్యచంద్రాది గ్రహములు, రైలుబండ్లు. ౧౨ రాసులు, ౨౭ నక్షత్రములు ఆకాశములో మనము గుర్తుపెట్టుకొన్న స్టేషనులు. ఇక రైలుబండి బాపట్లయొద్దకు వచ్చినపుడు పుట్టినపిల్లవాని పెండ్లము నల్లగ నుండును, గూడూరునకు రైలు చేరినప్పుడు పుట్టినవాడు రాజగును అని చెప్పుట జాతకస్కంధమును అనుసరించుట. ఈ భవిష్యత్తు ఒకప్పుడు నిజమగును, ఒకప్పుడు అసత్యమగును. గణితస్కంధముయొక్క సత్యత్వాసత్యత్వములను బట్టి జాతకస్కంధముయొక్క సత్యత్వాసత్యత్వములను జెప్పుటకు

---

*'ఆంధ్రపత్రిక' ఉగాదిసంచిక: పింగళనామ సం॥రపు (1916-1917) పుట ౨౯.

‡ చతురంగబలముగలరాజు భూమిని వశపఱచుకొనును. పంచాంగబలముగల నేను ఆకాశమును వశపఱచుకొనియెదను.

పీలు లేదు. గ్రహణము ప్రత్యక్షముగఁ గానవచ్చును గావున జాతకము గూడ నిజమని మనవారు కొందఱందురు. వారికి స్కంధద్వయ విభేదము తెలియదు.

గణితస్కంధమునందుఁ బెక్కు విషయములు చెప్పఁబడి యుండును, వానిలోఁ బంచాంగమును గుణించుట యొకటి, హిందువులకు పంచాంగము లోకవ్యవహారమునకును, కర్మాచరణమునకును ముఖ్యము.

ఇంగ్లీషువిద్య యభివృద్ధియైనకొలఁదిని మనదేశమునందుఁ బంచాంగములు చదువు నభ్యాసము తగ్గుచున్నది. పూర్వతరమువారును గ్రామ పౌరోహితులునుమాత్ర మిప్పుడు పంచాంగముల నుపయోగించుచున్నారు. ఇట్లు పంచాంగముల నుపయోగించువారికిఁ గూడఁ బంచాంగముల యందలి విషయస్వరూప మెట్టిదో, తిథ్యాదులన నేమిటో, అవి యెట్టి గణితమువలన వచ్చునో, వేఱువేఱు పంచాంగములకు భేద మెందుకుండునో తెలియదు, కావునఁ బంచాంగమందలి విషయస్వరూపమును ఈ వ్యాసమునందుఁ గొంచెముగఁ దెల్పఁ దలఁచినాను.

పంచాంగ మనఁగా నైదు అంగములు కలది యని అందఱెఱింగిన విషయమే. తిథి, వార, నక్షత్ర, యోగ, కరణము లనునవి మన పంచాంగము యొక్క యంగములు ఇప్పటి పంచాంగములలో నివిగాక పెక్కువిషయములీయఁబడినను మొదటి పంచాంగము గుణించు పద్ధతి పుట్టినపుడును, పంచాంగమన్న పేరు పెట్టబడినపుడును, ఈ యైదు విషయములే యందుఁ జూపఁబడుచుండె ననుటకు సందేహము లేదు.

తిథి

పంచాంగమునందు మొదటఁ జూపఁబడునది తిథి. చంద్రునకును, సూర్యునకును గల యంతరమునుబట్టి తిథి యేర్పడును. అమావాస్యదినమున (క్షణమున) చంద్రసూర్యులిద్దరును కలిసియుందురు. అమావాస్య యనఁగఁ గలిసియుండుట.

అనగా ఆదినమున సూర్యచంద్రులిద్దరికిని గల పూర్వ పశ్చిమాంతరము (౦) సున్న. ఇట్లున్నసమయమున అమావాస్యగడియలు పూర్తియగును. అప్పటినుండి సూర్యచంద్రులు మరల ప్రయాణమునకు బయలుదేరుదరు. సూర్యుడు మందముగ నడచును*. చంద్రుడు వేగముగ నడచును. చంద్రుడు దినమునకు రమారమి ౧౩° - ౨౦ నడచును. సూర్యుడు రమారమి ౧° నడచును. ఈ యిద్దరికిని ౧౨° (అంశములు) అంతరము కలుగగనే ఒక తిథియగును. అనగా నప్పటికి ౧ పాడ్యమి పూర్తియగును. చంద్రసూర్యులకు ౨౪° (అంశములు) అంతరము గలిగినప్పుడు విదియతిథి పూర్తియగును. ౩౬౦ అంతరమున్నపుడు తదియ పూర్తియగును. ౧౮౦° భేదమున్నపుడు ౧౫ అనగా పౌర్ణిమ యగును. ౨౬౪° భేదమున్నపుడు బహుళ ౭ మి తిథిపూర్తియగును. ౩౬౦° అంతర మున్నపు డనగా నేమియు నంతరము లేక యిద్దరు మరల కలసినపుడు అమావాస్య యగును.

ఇట్లు తిథి తెలిసికొనవలయు నన్నయెడల సూర్యచంద్రాదు లెన్నవయింట నెచ్చటనున్నది తెలిసికొని చంద్రునిలో నుండి సూర్యుని దీసివేసి మిగిలిన యంశములను ౧౨° చే భాగింపగా తిథులు వచ్చును. ఈ సంగతియే యీ క్రింది సమీకరణముచే సూచింపవచ్చును.

$$\frac{\text{చం-సూ}}{౧౨°} = \text{తిథులు}$$

చంద్రసూర్యులకు ౧౨౦ అంతరము కలుగుటకు సాధారణముగా మధ్యమమానమున ౫౯ గడియలు ౪ విగడియలు (౨౩ గంటల ౩౭ మినిట్లు ౨౮.౦౯౩ సెకెనులు) పట్టును. ఇట్టి తిథులు ౩౦ యైన

---

* నిజముగా నడచునది మనభూమి. అందుచే సూర్యు... నట్లు కనిపించును. అయినను భాషాసౌకర్యమునకై సూ... చును. ఇన్నవరాశిలో ప్రవేశించును, ఇన్నవ నక్షత్రమ్... చును అని వ్రాయబడును. చదువరులు సూర్యుడే ... నని భయపడవలదు.

చాంద్రమాన మగును. చాంద్రమాసమునకు ౩౦ తిథులున్నను. దినములు మధ్యమమానమున ౨౯ ౧/౨ దినములే. ఇట్టివి ౧౨ నెలలైన ఒక చాంద్రసంవత్సర మగును. ఇట్టి సంవత్సరమునందు ౩౬౦ తిథులున్నను దినములు మాత్రము ౩౫౪. కావున సంవత్సరములో తిథులు వృద్ధి క్షయములఁ జెంది ౬ దినములు తగ్గును. సాధారణముగఁ బండ్రెండు చాంద్రమాసములలో ౧౩ క్షయతిథులును, ౭ వృద్ధితిథులును వచ్చును. సూర్యచంద్రుల వేగము లొకప్పుడు శీఘ్రముగను, ఒకప్పుడు మందముగను ఉండుటచే తిథు లన్నియు సమానకాలమును వ్యాపింపవు. కొన్ని పెద్దవిగను, కొన్ని చిన్నవిగను ఉండును. కొన్ని తిథులు ౬౫ గడియల కాలమును మించవచ్చును; కొన్ని ౫౩ గడియలే వ్యాపింపవచ్చును. తిథి వ్యాపించు నట్టికాలము లీక్రిందఁ జదువరుల సౌకర్యార్థమై యీయఁబడుచున్నవి: —

మధ్యమ	గడి-పల*-విపల	గంట-మి-సె
తిథి	౫౯-౩-౪౦.౨౩	౨౩-౩౭-౨౮.౦౯౨
మిక్కిలి పెద్దది	౬౫-౧౬-౦	౨౬-౬-౨౪
మిక్కిలి చిన్నది	౫౩-౫౬-౦	౨౧-౩౪-౨౪

ఇట్లు తిథి యొకసమయమందుఁ బూర్తియగునన్న నియమము లేదు. ఒకప్పుడు సూర్యోదయసమయమందు. మఱియొకప్పుడు పగలు. ఇంకొకప్పుడు రాత్రి పూర్తికావచ్చును. కాని మన పంచాంగము లందు, సూర్యోదయకాలమందు నేతిథి యుండునో దానినే చూపుదురు. అదియే యా దినమునకు వ్యవహారమునకైన తిథి. ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాదిసంచికలోని పింగళనామసంవత్సర పంచాంగమందలి సంవత్సరాది పండుగదినమున నిచ్చిన తిథి చూడుఁడి. అందు "ప్ర ౩-౪౮" అని వ్రాయఁబడియున్నది. ప్ర అనగా ప్రతిపద (...)† ఆదినము సూర్యోదయకాలమున పాడ్యమితిథి యుండె

...౯ లనగా విగడియలు.

...మి. విదియ, తదియ, చవితి, అనునవి ప్రథమా, ..., చతుర్థీ అను సంస్కృతపదములకుఁ దెలుఁగు

ననియు, అది సూర్యోదయానంతరమున ౩ గడియల ౪౮ విగడియల కాలమునకుఁ బూర్తియగుననియు దీని కర్థము. ఈ పాడ్యమితిథి తొలి దినమున సూర్యోదయానంతరమున ౮-౨౭ కే ప్రారంభమైనది. కాని ఆ దినము సూర్యోదయకాలమందు అమావాస్య యుండుటవలన నాదినమునకు వ్యవహారవిషయమై అమావాస్య యనియే పేరువచ్చెను. సంవత్సరాదిపండుగదినమున పాడ్యమి సూర్యోదయానంతరము ౩ గడియల ౪౮ విగడియల (౧ గంట ౩౧ నిమిషముల) కాలము మాత్ర మున్నను, అది సూర్యోదయ కాలమం దుండుటచే నాదినముననే (మార్చి ౨౪ వ తేది శనివారమునాడే) పాడ్యమియై సంవత్సరాదిపండుగ వచ్చెను. ఆనాఁడు "ప్ర ౩-౪౮" ఉండెననగా నేమి యర్థము? ౩-౪౯ కి విదియ ప్రారంభమైనదని, అదిఆదినమంతయు ననగా మరుఁనాడుసూర్యోదయము వఱకు ౫౬ గడియలు ౧౨ విగడియలు ఉండెను. ఇట్లు మార్చి ౨౪ వ తేదిన పాడ్యమి ౩-౪౮ కాలము మాత్ర మున్నది. విదియ ౫౬-౧౨* కాల మున్నది. అయినను సూర్యు డుదయించినపుడు పాడ్యమి యుండుటచే నాఁడు పాడ్యమియే యయ్యె. కావున ఒకానొక దినము తిథిని నిర్ణయము చేయుటలో, ఆ దిన మేతిథి యెక్కువకాలమును వ్యాపించెనని చూడ నక్కర లేదు. సూర్యోదయకాలమున నేతిథి యుండునో చూడవలెను. సూర్యుఁడుదయించిన తరువాత నాతిథి యొక విఘడియ కాలమున్నను సరే.

మార్చి ౨౫ వ తేదిని పంచాంగములో నేమి వ్రాయబడియున్నదో చూడుడు. "ద్వి ౦-౧ తృతీయా ౫౭-౧౧" దీనికర్థమేమి? ఆ దినమున సూర్యోదయకాలమందు విదియగడియ లుండెననియు, అది సూర్యుఁడుదయించిన తరువాత ఒకవిగడియకాలముండి సమాప్తమైనదనియు, తరువాత తదియవచ్చి ౫౭-౧౧ వఱకు సుండెననియు; బిదప చవితి

* గడియలను విగడియలను గంటలుగ మార్చుకొనవలెనన్న. గడియ=౨౪ మినిట్లు, విగడియ=౨౪ సెకనులు అన్న లెక్క ప్రకారము మార్చుకొనవచ్చును

ప్రవేశించెననియు నర్థము. ఇట్లాయొకదినమున ౦-౧ కాలము విదియ, ౫౯-౧౦ కాలము తదియ, ౦-౪౯ కాలము చవితి-అను మూడు తిథు లుండెను. కాని ప్రొద్దు పొడిచినప్పుడు విదియ యుండుటచే నాదినము విదియయే యనిపించుకొనును. ౨౬ వ తేదిన యేమి వ్రాయఁబడి యున్నది? "చ ౫౫-౨౬" అనగా నా దినము చవితి.

ఇట్లు ౨౫ వ తేదిన పత్రములు వ్రాసికొనిన యెడల విదియ యని వ్రాయుదురు, ౨౬ వ తేదిన పత్రముల వ్రాసిన చవితి అని వ్రాయుదురు. మధ్య తదియగతి యేమి? వ్యవహారములో నది యే దినమునకును సంబంధించినది కాకుండాఁబోవును; ఇట్టిదానినే క్షయ తిథియందురు. ఒకదినము సూర్యోదయమైనతరువాతఁ బుట్టి మఱునాడు సూర్యోదయ మగుటకుఁ బూర్వమే పూర్తియగునది క్షయతిథి. ఇట్టి క్షయతిథి ౬౦ గడియలకంటె దక్కువకాలము వ్యాపించియుండును. ఈ తదియ ౨౫ వ తేదిన ౦-౧ కుఁ ప్రారంభమై ఆదినముననే ౫౯-౧౧ కుఁ బూర్తియయ్యెను గాన దీని వ్యాప్తికాలము ౫౯-౧౦. ఇట్లే కొన్ని తిథులు వృద్ధిఁ జెందును. ఇవి ౬౦ గడియలకంటె నెక్కుడుకాల ముండును. ఇట్టిది యొకదినమున సూర్యోదయానంతరమునఁ జాల కాలమునకుఁ బ్రారంభమైన, రెండవదిన మంతయు ౬౦ గడియలును ఉండి, మూడవదినము సూర్యోదయకాలమునందుండి తరువాత కొద్ది కాలమునకుఁ బూర్తి యగును; ఇట్లది మూడుదినములను తగిలి రెండు దినములకుఁ దనపేరు నొసంగును. ఇందుకుదాహరణము.

మార్చి ౨౯ గురువారము దినమున సప్తమి ౫౭-౫౨ కుఁ బూర్తియగును. అష్టమి ప్రారంభమగును. అది ౩౦ వ తేది శుక్రవార మంతయు (౬౦ ఘడియలును) ఉండును. ౩౧ వ తేది శనివారమున సూర్యోదయానంతరము ౧-౫ కిఁ బూర్తియగును. ఇట్లీ యష్టమి గురు, శుక్ర, శనివారములన్న మూడుదినములను స్పృశించినది కావున దీనిని 'త్రిదివస్పృక్' అందురు. శుక్రశనివారముల సూర్యోదయ కాల మందు అష్టమి ఉండుటచే, వ్యవహారమునందు శుక్రవారము అష్టమి, శని

వారము ౮ మి అగును. ఇట్లు రెండుదినములకును ఒక్కటే తిథి యేర్పడుచున్నది; ఈ తిథి మొత్తముమీద ౨౩ ఘడియల ౧౩ విఘడియల కాలము వ్యాపించినది. శుక్ర, శనివారములు రెండు దినములు కూడ ౮ మి తిథియే యగును, ఇట్లే యొకప్పుడు రెండు పౌర్ణిమలును, రెండు అమావాస్యలును వచ్చును. ఈ యేట నిజభాద్రపదమునందు రెండు అమావాస్యలును, పుష్యమాసమందు రెండు పున్నములును వచ్చినవి. సూర్యోదయకాలమందలి తిథినే గ్రహింపవలసినదన్న నియమము వ్యవహారమునకే చెల్లును. తద్దినములు మొదలైన కర్మకు తిథి సూర్యోదయానంతరమునఁ బ్రారంభమైనను గ్రహించెదరు.

శుక్లపక్షమునందు సూర్యాస్తసమయమునను, కృష్ణపక్షమునందు సూర్యోదయ సమయమునను చంద్రుఁడెచ్చటనున్నది చూచి స్థూలమానమున తిథి చెప్పవచ్చును. క్షితిజము (Horizon) మొదలు ఖస్వస్తికము (Zenith) వఱకు ౯౦° (అంశములు). సూర్యుఁడస్తమించినప్పుడు చంద్రుఁడు ఖస్వస్తికమందుఁగాని యామ్యోత్తర వృత్తముపై నెచ్చటఁగాని యుండెనేని, అతఁడు సూర్యునకంటె ౯౦° ముందున్నట్లర్థము, ౧౨° కు ౧ తిథి కావున ౭ తిథులు పూర్తియై ౮ వ తిథి జరుగుచున్నదనియర్థము. సూర్యాస్త సమయమున చంద్రుఁడు ఖస్వస్తికమునకుఁ దూర్పున, ఖస్వస్తికమునకును క్షితిజమునకును నడుమ నున్న యెడల నతఁడు సూర్యుని ౧౩౫° (౯౦° + ౪౫°) వెనకకుఁ ద్రోసెనని యర్థము. కావున శుక్ల ౧౨ శి జరుగుచున్నదని యర్థము. ఈలాగున తిథులను లెక్కింపవచ్చును. కృష్ణపక్షమునందు సూర్యోదయకాలమున, చంద్రుఁడు పశ్చిమక్షితిజమునుండి ౪౫° ము లెత్తుమీద నున్నయెడల నాతఁడు సగము ఆకాశమును (౧౮౦°) మఱియు ౪౫° ను ఆక్రమించినట్టు. ౧౮౦° + ౪౫° = ౨౨౫° కావున ౧౮ తిథులు పూర్తియై కృష్ణ ౪ తి జరుగు చున్నదని భావము. చంద్రుఁడు దినదినము రమారమి రెండురెండు గడియలు (౪౮ మినిట్లు) ఆలస్యముగా నుదయించును. శుక్లపక్షమునందు, సూర్యోద

యానంతరమున తిథిసంఖ్యకంటె రెట్టింపు గడియలకు నుదయించును. అనగా శుక్లపక్షమునందు సూర్యుడుదయించిన తరువాత చంద్రుండు పాడ్యమినాఁడు ౨ గడియలకును, విదియనాడు ౪ గడియలకును, ౮మి నాఁడు ౧౬ గడియలకును, పౌర్ణిమనాఁడు ౩౦ గడియలకును మధ్యమ మానమున ఉదయించును. కృష్ణపక్షమునందు సూర్యాస్తమయము తరువాత చంద్రుఁడు కృష్ణపక్షతిథుల సంఖ్యకంటె రెట్టింపు గడియలకు నుదయించును. అనగా కృష్ణ ౪ తి నాఁడు సూర్యాస్తమయము తరువాత ౮ గడియలకు, ౮ మి దినమున ౧౬ గడియలకు నుదయించును. ఈ లెక్కలవలన రమారమిగ తిథులను కనుగొనవచ్చును.

పక్షము

సాధారణముగఁ బక్షమందు ౧౫ దినములున్నను, ఒకప్పుడు ౧౩ ౧౪, ౧౬ దినములు గల పక్షములు వచ్చును. పింగళనామ సంవత్సరములో, చైత్రబహుళ పక్షమున ౧౪ దినములును, శుక్లపక్షమున ౧౫ దినములును, వైశాఖ శుక్లపక్షమున ౧౬ దినములును కలవు. ౧౩ దినములు గల పక్షము అరుదుగ వచ్చును. ఇట్టి పక్షము వచ్చునప్పుడు గొప్ప యుత్పాతములు కలుగు ననియుఁ, ప్రజాక్షయ మగుననియు మనవారి నమ్మకము. మహాభారత యుద్ధ సమయమున నిట్టిపక్షము వచ్చెను (భీష్మపర్వము ౩-౩౨). ఇప్పుడు జరుగుచున్న ఐరోపీయ యుద్ధము ప్రారంభమైన పక్షమునందుఁ గూడ ననగా ఆనంద నామ సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధపక్షమునందు (చూఁడు ౫వ సంవత్సరాది సంచిక) ౧౩ దినములే యుండెను। కాని మనవారు కొందఱనుకొను నట్లిట్టి పక్షము వచ్చినప్పుడెల్లను ప్రజాక్షయ మగుననుట నిజముకాదు; ఇట్టిపక్షము ౧౦౦౦ సంవత్సరములకు నొకపర్యాయము వచ్చుననుటయు నిజముకాదు. పదియిరువది సంవత్సరములకు నొకసారి వచ్చుచునే యుండును.

వారము

ప్రపంచమునందున్ని దేశములలోను వారములేదే. వానినామములు కూడా సమానార్థకములే, ఏదేశమందలి నామములఁ దీసికొన్నను

వారములకు రవ్యాది సప్తగ్రహముల పేళ్లికలవు. కావున నీ వార నామము లెక్కడనో యొక్కచోటఁబుట్టి ప్రపంచమంతయు వ్యాపించి నట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఇట్లు ప్రపంచమందలి వారగణన యొక్కటి యైనను; అది ప్రారంభ మగు కాలమును గుఱించి మాత్రము ఆచారభేద మున్నది. హిందువుల యాచార ప్రకారము వారము సూర్యోదయము మొదలుకొని మఱల సూర్యోదయమువఱకు నుండును; మహమ్మదీయుల యాచారప్రకారము సూర్యాస్తమయము మొదలుకొని సూర్యాస్తమయము వఱకు నుండును. పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయప్రకారము మధ్యరాత్రి మొదలు మధ్యరాత్రివఱ కుండును.

వారక్రమ మెట్లు పుట్టినదని విచారింపఁగా మన గ్రంథకారు లిట్లు చెప్పియున్నారు. పురాతన జ్యోతిష్కుల సిద్ధాంతము ననుసరించి భూమి స్థిరముగ నుండును. దానిచుట్టును గ్రహములు తిరుగుచుండును. చివర గ్రహమునుండి వానిక్రమ మీలాగున నుండును:— శని, గురు, మంగళ సూర్య. శుక్ర, బుధ, చంద్రులు.

పై క్రమములో మొదటిది శనివారమనుకొని, తరువాత నాల్గవ గ్రహ సంబంధమైన వారము వచ్చుననుకొన్న యెడల మన వాడుకలో నున్న, శని, ఆది, సోమ, మంగళ, బుధ, గురు శుక్రవారముల క్రమము వచ్చును. శని యొద్దనుండు నాల్గవవాఁడు సూర్యుడు, కావున శని తరువాత ఆదిత్య (సూర్య) వారము వచ్చును. సూర్యుని తరువాత నాల్గవఁవాడు చంద్రుడు. కావున ఆది తరువాత సోమ (చంద్ర) వారము వచ్చును. ట్లే యితరవారములను గుఱించి యెఱుంగునది. నే దేగ్రహము వారము చ్చునో యా గ్రహమునకు నాల్గవదియైన గ్రహము పేరు తరువాత రమున కేల వచ్చునని యాలోచింప నిట్లు తెలియుచున్నది: జ్యోతి ష్కులు అహోరాత్రములను ౨౪ భాగములుగా విభాగించి యొక్కొక్క మమునకు హోర యన్న పేరు పెట్టిరి. ఈ హోరలకు సప్తగ్రహములు గముగ నొకరి తరువాత మఱియొకరు ప్రతి దినము నధిపతులుగ రు. ఇట్లు గంట కొకరుప్రకారము ప్రతిదినమును సప్తగ్రహములు

మూడుసారులు హోరాధిపత్యమును వహించిన తఱువాత(౭ X ౩=౨౧) ఇంకను ముగ్గు రధిపతులై, మఱునాఁడు సూర్యోదయము వఱకు నాల్గవ గ్రహము హోరాధిపతిగ నుండును. ఎట్లన నేఁడు సూర్యోదయకాల మందు శని హోరాధిపుఁ డనుకొనుఁడు. రేపు సూర్యోదయమువఱకు పైనిచ్చిన క్రమమున సప్తగ్రహములు మూఁడుసారులు హోరాధిపతులై, మరల శని, గురు, మంగళులు ప్రభుత్వముచేసి, సూర్యోదయకాలపు హోరకు సూర్యుడు అధిపతిగ నుండును. సూర్యోదయకాలమున హోరాధిపతిగ నెవ్వఁడుండునో వాఁడే యాదినమునకు నధిపతి. వాని పేరనే యా వారము చెల్లును. కావున రెండవదినమున ఆదివారమగును, మూడవదినము సోమవారమగును ఇట్లే యితర వారముల గుఱించి యెఱుఁగవలెను.*

పైని హోర అను పదము వచ్చినది. అది సంస్కృతపదము కాదు. దీనిని మనవారు గ్రీకుభాషలోనుండి తీసికొనినట్లు కానవచ్చు చున్నది. ఈ పదమే యింగ్లీషులో (Hour గంట) అను పదముగ మారినది. గంట యనఁగా నహోరాత్రములలో ౨౪వ పాలు గద. హోరావిభాగము మన గణితస్కంధమునందు వాడుకలో లేదు. ఫల జ్యోతిషమునందున్నది. పూర్వపు ఖాల్దియాదేశమునందు నీ విభాగమును, సప్తవారక్రమమును ఉండెననియు, నచ్చటినుండియే హిందువులు వార పద్ధతిని గ్రహించిరనియు, ఈ వారపద్ధతి మొదట హిందువులది కాద నియు జ్యోతిష్కుల యభిప్రాయము. †

---

* మందాదధః క్రమేణ స్యుశ్చతుర్థా దివసాధిపాః
హోరేశాః సూర్యతనయా దధోధః క్రమశ స్తథా.
సూర్యసిద్ధాంతము, భూగోళాధ్యాయము

† ఆర్య జ్యోతిషశాస్త్రమును జాతీయభక్తితో వ్రాసిన దేశభక్త గ్రేసరుఁడును, జ్యోతిష శిఖామణియునగు శంకర బాలకృష్ణ దీక్షితుల వారు కూడఁ జర్చించి యీ యభిప్రాయమునే యంగీకరించినారు చూఁడు భారతీయ జ్యోతిషశాస్త్రము, పుట ౧౩౭-౧౩౮.

నక్షత్రము

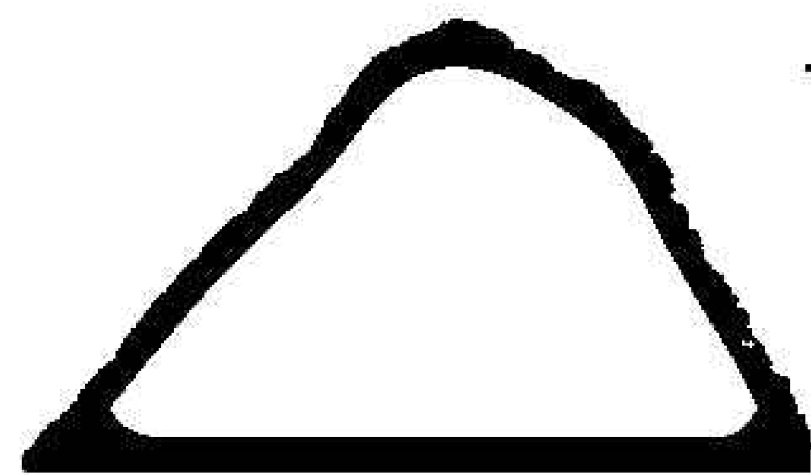
అశ్విన్యాది నక్షత్రములు ౨౭ యని యందఱకుఁ దెలిసిన విషయమే. ఆకాశమందలి చుక్కల యాకారమును అనుసరించి యీ పేళ్లు పెట్టఁబడినవి. కాని ఈనక్షత్రసూచకములగు చుక్కలు సమానాంతరములుగ లేనందున జ్యోతిషశాస్త్రమునందు నక్షత్రమనఁగ క్రాంతివృత్తము (ఆకాశచక్రము, ecliptic) యొక్క ౨౭వ వంతని యర్థము.

నక్షత్రము = ౩౬౦° / ౨౭ = ౧౩°-౨౦′

ఇట్లు నక్షత్రమనగా నాకాశమందు ౧౩° అంశములు ౨౦′ కళలు. నక్షత్రశబ్దమునకు వింకొక యర్థము కలదు. ఈ ౧౩°-౨౦′ స్థలమును చంద్రుఁ డెంతకాలములోఁ దిరుగునో యాకాలమునుగూడ నక్షత్రమని యెదరు. దీనినే దిననక్షత్రము, దినతార యందురు. దీని వ్యాప్తి వివరమీక్రింద నీయఁబడుచున్నది:—

	గ - పల - విపల	గం - మి. సెం.
మధ్యమమానము	౬౦ - ౪౨ - ౫౩.౪	౨౪ - ౧౭ - ౮.౩౬
ఎక్కువకాలము	౬౬ - ౨౧ - ౦	౨౬ - ౩౨ - ౨౪
తక్కువకాలము	౫౫ - ౫౬ - ౦	౨౨ - ౨౨ - ౨౪

మొత్తముమీద సరాసరి దినమునకుఁ జంద్రుఁ డొక్కనక్షత్రము నడుచును. కావున నక్షత్రమాసమునందు ౨౭.౩౨౧౬౬ దినములుండును. పంచాంగమునందు తిథి తరువాత నీయఁబడు నక్షత్రములు చంద్ర నక్షత్రములు. సంవత్సరాదిదినమున పంచాంగమునందు తిథి తరువాత "రే ౩౭-౪" అని వ్రాయఁబడినది. అనఁగా ఆ దినమున సూర్యుఁడుదయించినపుడు రేవతి యుండెననియు, తరువాత ౩౭ ఘడియల ౪ విఘడియలకు రేవతీనక్షత్రము పూర్తియై అశ్వని వచ్చెననియు భావము. అనఁగా చంద్రుఁడు రేవతి దాఁటి అశ్వనిలోఁ బ్రవేశించును.

తిథులవలెనే. సూర్యోదయకాలమందు నే నక్షత్రముండునో అదియే ఆ దినపు నక్షత్ర మనఁబడును. తిథులవలెనే కొన్ని నక్షత్రములు క్షయముఁ జెందును, కొన్ని వృద్ధిఁజెందును అని తెలిసికొనునది.

చంద్రునివలెనే సూర్యుఁడు, ఇతర గ్రహములును ఈ నక్షత్రములలోనుండి ప్రచారము చేయుచుండును. సూర్యుఁ డీ నక్షత్రముల నన్నిటిని నొక్కమాఱు చుట్టివచ్చుటకు రమారమి ౩౬౫ దినములు పట్టును. కావున సూర్యునకు నొక నక్షత్రమును దాటుటకు రమారమి ౧౩ ౧౪/౨౭ దినములు పట్టును. వర్ష సంబంధమైన మృగశిరాదినక్షత్రములు చంద్రసంబంధమైన దిననక్షత్రములు కావు. సూర్యసంబంధమైన నక్షత్రములు. పింగళనామ సంవత్సరమునందు జూన్ నెల ౮-వ తేదీ గురువారము విదియదినమున మృగశిరానక్షత్రము ౨౩-౨౨కిఁ బ్రవేశించినట్లు చూపఁబడినది. అనగా ఆ కాలమునకు సూర్యుఁడు ఆ నక్షత్రమందుఁ బ్రవేశించును అని యర్థము చేసికొనవలయును. ఇట్లు చంద్రుఁ డీనక్షత్రములన్నియు రమారమి ౨౭ దినములలో తిరిగివచ్చును. సూర్యుఁడు సంవత్సరములోఁ దిరిగివచ్చును. ఇట్లు దిన మీయఁబడు నక్షత్రములు చంద్రగమనసంబంధమైనవి. ఋతువులకు సంబంధమున నీయఁబడునక్షత్రప్రవేశము సూర్యగమనమునకు సంబంధించినది అనితెలిసికొనవలయును.

ఇతర గ్రహములు ఈ నక్షత్రములలోనుండి సంచారము చేయు కాలములు మఱి పంచాంగములలో విడిగ 'కుజచారః, బుధచారః' అను శీర్షికలక్రింద నీయఁబడును.

యోగము

చంద్ర సూర్యుల గమనమునకుఁ గల యంతరము తిథియని చెప్పితిమి. ఆ గమన సంయోగము (కూడిక) యోగ మనిపించుకొనును. సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు కలిసి ౧౩°-౨౦' అంతర మెంతకాలములోఁ బ్రయాణము చేయుదురో దానిని యోగమందురు. అనగా నిద్దరు జతగా జట్టీలుపట్టి నడుతురని యర్థముకాదు. సూర్యునితోవను సూర్యుఁడు

పోవుచుండును. చంద్రునితోఁబాటు చంద్రుఁడు పోవుచుండును. ఇద్దరు నడిచిన అంతరమును కలిపిన ౧౩°-౨౦' కావలెను. దానికి బట్టు కాలము:—

	ఘ. పల. విపల	గం. మి. సె. కె.
మధ్యమకాలము	౫౬ . ౨౯-౨౧.౩౫	౨౨-౩౫-౪౪.౩
ఎక్కువకాలము	౬౧-౩౧-౦	౨౪-౩౬-౨౪
తక్కువకాలము	౫౨-౧౨-౦	౨౦-౫౨-౪౮

విష్కంభము, ప్రీతి మొదలయిన పేళ్లుగలయోగములు ౨౭. ఈ ౨౭ యోగములకు ౨౫.౪౨౦౨౨ దినముల (౨౫ దినములు, ౨౫ విగడియల) కాలము పట్టును. సూర్యచంద్రాదుల క్రాంతి సమానముగ నుండునపుడు వ్యతీపాతయోగములును వైధృతియోగమును సంభవించును. వీనిని మహాపాతములు, లేక మహాయోగములు అని యందురు. ఇవి రమారమి ౧౩ దినముల యంతరమున వచ్చును. ఈ సంవత్సరాది దినమున పంచాంగములో నక్షత్రము తరువాత "బ్ర ౬-౩౭" అని యున్నది. అనగా నాఁడు బ్రహ్మయోగము సూర్యోదయానంతరము ౬-౩౭ కిఁ బూర్తియగును. సూర్యోదయసమయమున ఈ యోగ ముండెను.

కరణము

కరణమనఁగా తిథిలో సగము. అనఁగా అమావాస్యనుండి చంద్రసూర్యుల గమనభేదము ౬° అంశములగుట కెంతకాలముపట్టునో దానిని కరణమనియెదరు. సాధారణముగ తిథియనగ నొక దినము, కరణమనగ నొకపూట యని యనుకొనవచ్చును. చాంద్రమాసమందు ౩౦ తిథులును ౬౦ కరణములును ఉండును. రెండు రెండు కరణముల జతలు తీసికొన్న యెడల రెండవదాని చివర గడియలును తిథియొక్క చివర గడియలును ఒక్కటియే యగును. ప్రతిదినమును నిజముగ రెండుకరణములఁ బంచాంగములో నీయవలయును. కాని సాధారణముగ ౩౦ గడియల్లలోఁ బూర్తియగు కరణమును మాత్రము చూపెదరు.

కృష్ణపక్ష ౧౪ వ తిథియొక్క రెండవకరణము శకుని యనునది. అమావాస్య తిథియొక్క మొదటికరణము చతుష్పాత్తు. రెండవది నాగము. శుద్ధపాడ్యమి మొదటికరణము కింస్తుఘ్నము. శుద్ధపాడ్యమి రెండవకరణము మొదలుకొని, కృష్ణ ౧౪ వ మొదటికరణమువఱకు బవ, బాలవ, కౌలవ, తైతుల, గర, వణిజి, భద్రి అను ౭ కరణములు తిరిగి ౮ సారులు వచ్చును.

ఇంతవఱకుఁ బంచాంగమందలి ముఖ్యమైన అయిదు అంగములను గుఱించి చెప్పనైనది. లోకవ్యవహారమునకై యిప్పటి మన పంచాంగములందు మఱికొన్ని విషయములను ఇచ్చెదరు. అందుఁ గొన్నిటిని గుఱించిమాత్రి మిచ్చటఁ గొంచెము తెల్పెదను.

వర్జ్యము

తెనుఁగు వారికి వర్జ్యము పట్టింపు ఎక్కువగ నున్నది. హిందూదేశమునందలి ఇతరరాష్ట్రములవారికి దీనితో నంతగఁబనిలేదు. వర్జ్యమనఁగ విడువఁబడదగిన గడియ లని యర్థము. ఇవి దిననక్షత్రములలోని కొంత భాగము. అశ్వని నక్షత్రముయొక్క /౬ వంతు, భరణి నక్షత్రముయొక్క /౫, కృత్తికయొక్క /౩ భాగము, ఇట్లు ప్రతినక్షత్రమునకును కొన్ని పాళ్లు ఏర్పడియున్నవి. ఆయానక్షత్రములయొక్క ప్రారంభకాలమునుండి, ఆయా వంతుకాలమును విడఁదీసినయెడల నదియే త్యాజ్య (వర్జ్య) కాలమగును. ఈ వర్జ్యకాలము పగలు పడ్డయెడల సూర్యోదయమునుండి యెన్నిగడియలకుఁ బడినది చూపెదరు. రాత్రి పడ్డయెడల సూర్యాస్తమయమునుండి యెన్నిగడియలకుఁ బడినది చూపెదరు. ఈయేఁటి పంచాంగమునందు చైత్ర శు ౨ య (౨౫ మార్చి) దినమున "ది ౨౫-౪౮" అని వ్రాయఁబడియున్నది. అనగా 'దివి' పగలు అని యర్థము. సూర్యోదయానంతరము ౨౫-౪౮-కి వర్జ్యము. ఈ లెక్క ఎట్లు వచ్చినది ? పాడ్యమిదినమున రేవతినక్షత్రము ౩౭-౪ కుఁ బూర్తియయ్యెను. కావున అశ్విని ౩౭-౫ నుండి ప్రారంభమైనది, అది విదియదినము ౧౫-౩౪ వఱకు నున్నది. అనగా ఈ నక్షత్రము

ము త్తముమీఁద ౫౮-౩౦ గడియల కాలమున్నది. దీని ౫/౬ వంతు (అనఁగా ౬ తో భాగించి వచ్చిన లబ్ధమును ౫ తో గుణించిన వచ్చునట్టి గడియలు విగడియలు) ఈ నక్షత్రముయొక్క వర్జ్యకాలమగును. లెక్కవేయగా నట్టివంతు ౪౮-౪౫ అగుచున్నది. పాడ్యమినాఁడు ౩౭-౫ కి అశ్విని ప్రారంభమైనది గనుక అప్పటినుండి ౪౮-౪౫ కాలము లెక్కవేయ వలయును. అది విదియదినము ౨౫-౪౯ కిఁ బూర్తియగును.

పాడ్యమినాఁడు ౨౨-౫౬
విదియనాఁడు ౨౫-౪౯

మొత్తము ౪౮-౪౫

విదియదినముననే 'రా ౨౯-౧౮ త్యా' అని వ్రాయఁబడియున్నది. 'రా' అనగా రాత్రి, 'త్యా' అనగా త్యాజ్యము. ఆరాత్రి సూర్యాస్తమయము తరువాత ౨౯-౧౮ కి వర్జ్యమున్నదని యర్థము. ఇది భరణీ నక్షత్రసంబంధమైన వర్జ్యము. ఈ దినమున (౨ః మార్చి) అశ్విని ౩౫-౩౪ కిఁ బూర్తియై, భరణి ౩౫-౩౫ కిఁ బ్రారంభమై మఱు దినము ౩౫-౯ కిఁ బూర్తియైనది. రెండుదినములు కలిసి దీని వ్యాప్తి (౨౪-౨౬)+(౩౫-౯)=౫౯-౩౫. భరణియొక్క ౨/౫వ వంతు కాలమువర్జ్యము కావున (౫౯-౩౫) లో ౨/౫=౨౩-౫౦. విదియ దినము భరణి ౩౫-౩౫ కిఁ బ్రారంభమైనది గనుక ఈ కాలమప్పటినుండి లెక్కింపవలెను. (౩౫-౩౫)+(౨౩-౫౦)=౫౯-౨౫ అనఁగా విదియదినము సూర్యుఁడు గ్రుంకిన తరువాత వచ్చును. ఆనాడు సూర్యాస్తమయము ౩౦-౩ కి నున్నది గనుక (౫౯-౨౫)-(౩౦-౩)=౨౯-౧౮ కావున రాత్రి ౨౯-౧౮ కి వర్జ్యము వచ్చును.

ఇతర నక్షత్రములను గుఱించి యిట్లే తెలిసికొనవలెను ఈ నక్షత్రముయొక్క యిన్నవవంతు చివర గడియలు త్యాజ్యమన్న విషయమున వేఱువేఱు జ్యోతిష్కులు వేఱువేఱుగఁ జెప్పెదరు. హస్తానక్షత్రమునకు ౧౧/౩౦ వ వంతని కొందఱును, ౭/౨౦ వ వంతని కొందఱును చెప్పుదురు. ఇట్లే కొన్ని యితర నక్షత్రములను గురించి భిన్నాభిప్రాయములు కలవు.

సంవత్సరమునకు అధికారులు

పార్లమెంటులో పార్టీలు మారినప్పుడెల్ల మంత్రిమండలము మాఱినట్లు మన పంచాంగములలో ప్రతిసంవత్సరమును రాజు, మంత్రి మొదలగువారు మారుచుందురు. ఈయేటి యధిపతులలో ఈ క్రిందివారు ముఖ్యులు :—

రాజు—శని
మంత్రి—శుక్రుఁడు
సేనాధిపతి—గురుఁడు
మేఘాధిపతి—గురుఁడు
సస్యాధిపతి—చంద్రుఁడు
ధాన్యాధిపతి—శని

కొన్ని పంచాంగములలో నింకను పెక్కు అధికారుల పేళ్ళియఁబడును. దీనికర్థమేమి? వీరి కీయాధిపత్య మిచ్చినవా రెవరు? వీరి కీయధికార మీయేఁడు వచ్చినదని తెలిసికొనుట యెట్లు? ఇందుకు వేఱుగ లెక్కలక్కఱలేదు. చైత్రశుద్ధపాడ్యమినాఁ డనఁగా చాంద్రమాన సంవత్సరాది పండుగనాఁ డేవారమో యా గ్రహము ఆ సంవత్సరమునకు రాజు. ఈ యేఁట సంవత్సరాది శనివారమైనది కావున ఈ యేఁటి కంతకును శనియేరాజు; మేషసంక్రమణ మెన్నఁడగునో అనఁగ (అఱవవారి) సౌరసంవత్సరాదిపండుగ యేవారమునాఁడు సంభవించునో ఆవారాధిపతి మంత్రియగును. ఈయేఁడు మేషమునందు చైత్ర బ॥ ౬ శుక్రవారము (౧౯౧౭. ఏప్రియల్ ౧౩ వ తేది) నాఁడు సూర్యుఁడు ప్రవేశించినాఁడు. అదియే మేషసంక్రమణము. అదినముననే అఱవల సంవత్సరాది. చిత్తిరైనెల ౧ వ తేది. కావున శుక్రునకు ఈయేఁట మంత్రి పదము లభించెను. సింహమునందు సూర్యుఁ డేవారమునఁ బ్రవేశించునో ఆ వారాధిపతికి సేనాధిపత్యము వచ్చును. ఈ యేఁడు సింహసంక్రాంతి శ్రావణ బ॥ ౧౪ గురువారము (౧౬ ఆగస్టు) నాఁడు తటస్థించినది. కావున గురుఁడు సేనాధిపతి. ఆర్ద్రానక్షత్రమందు సూర్యుఁడు ప్రవేశించు వారమునకు నధిపతి మేఘాధిపతి యనఁబడును. ఈయేఁట

సూర్యుండు ఆర్ద్రానక్షత్రమందు ఆషాఢ శు ౨ గురువారము (జూన్ ౨౧) నాఁడు ప్రవేశించినాఁడు. కావున నీయేటికి సేనాధిపత్యముతోఁ బాటు మేఘాధిపత్యముఁగూడ గురునకుఁ బ్రాప్తించినది. ఇట్లే కర్కా-సంక్రాంతి, ధనుస్సంక్రాంతియొక్క వారాధిపులు క్రమముగ సస్యాధిపతియు, ధాన్యాధిపతియు నగుదురు. కర్కా-సంక్రాంతి సోమవారము (ఆషాఢ బ॥ ౧౩ జూలై ౧౬) నాఁడును, ధనుస్సంక్రాంతి శనివారము (మార్గశిర శు ౧, నవంబరు ౧౫) నాఁడును సంభవించినవి. కావున చంద్రుఁడు సస్యాధిపతియు, శని ధాన్యాధిపతియు నయ్యె.

పంచాంగములలోని భేదములు

ఇట్లు పంచాంగములోని తిథ్యాదులు సూర్యచంద్రుల గమనమును బట్టి యేర్పడినయెడల నన్ని పంచాంగములలోను ఒకేవిధమున నేల చూపఁబడవు? కొన్ని పంచాంగములలో ఒకవిధముగను, మఱికొన్ని పంచాంగములలో మఱికొన్ని విధములుగను ఏల చూపఁబడును? అని కొందఱడుగవచ్చును. అందుకుఁ దగినట్లు పింగళనామసంవత్సర పంచాంగములు ఆఱు ఇప్పుడు నాయొద్ద నున్నవి. ఆ యాఱింటిలోను సంవత్సరాది పండుగదినమునను, మరునాఁడును చూపఁబడిన తిథులు ఈక్రిందఁ జూపుచున్నాడను :—

	తేది వారము తిథి
ఆంధ్రపత్రిక పంచాంగము కృష్ణాజిల్లాలోని ముఖ్యాలకు గుణింపబడినది.	మార్చి ౨౪ శ. ప్ర॥ ౩-౪౮ ౨౫ ఆ. ద్వి॥ ౦-౧; తృ॥ ౫౪-౧౧
వేగాయమ్మపేట సంస్థాన పంచాంగము రాజమహేంద్రవరమునకు గుణింపఁబడినది.	మార్చి ౨౪ శ. ప్ర॥ ౪-౪౬ ౨౫ [illegible] ద్వి॥ ౦-౫౯; త

విస్సాగడ్డవారి పంచాంగము ఎచ్చటికి గుణించినది లేదు. బహుశః గుంటూరు జిల్లాలోని ఒకానొక గ్రామమునకు నై యుండును.	మార్చి ౨౪ శ. ప్ర॥ ౩-౩౮; ద్వి ౫౫-౫౦ ౨౫ ఆ. తృ॥ ౫౬-౪౪
శృంగేరి పంచాంగము బెంగుళూరుకు గుణించినట్లు కానవచ్చుచున్నది.	మార్చి ౨౪ శ. ప్ర॥ ౩-౨౪; ద్వి॥ ౫౫-౫౯ ౨౫ ఆ. తృ॥ ౫౬-౧౨
హో అండుకో వారి డైరి పంచాంగము(చెన్నపట్నము)	మార్చి ౨౪ శ. ప్ర॥ ౩-౪౦; ద్వి॥ ౫౫-౫౩ ౨౫ ఆ. తృ॥ ౫౬-౪౦
స్వామికణ్ణుగారి ౨౦౦యేండ్ల త్ర్యంగము (ఉజ్జయినికి గుణింపబడినది.)	మార్చి ౨౪ శ. ప్ర ౩-౩౦ ద్వి ౫౯-౩౦ ౨౫ ఆ. తృ॥ ౫౭-౦

ఇట్టి పంచాంగములలో నొకటి మఱియొకదానితో తిథుల ప్రారంభాంతకాలములను గుఱించి కలయుటలేదు. సూర్యచంద్రులగతి భూమి కంతకును సామాన్యము. సూర్యచంద్రాదులు ఆకాశమునందు నియమిత స్థలమును ఏకక్షణమున నాక్రమింతురేగాని రాజమహేంద్రవరము వారి కొకకొక్కసారి, గుంటూరివారికొక కింకొకసారి, బందరువారికొక కింకొకసారి యాక్రమింతురా ? యని కొందఱడుగవచ్చును. అట్లుకాదు. సూర్యచంద్రాదుల గమనమందలకును సామాన్యమే గనుక తిథు లన్ని ప్రదేశములవారికిని ఏకకాలమందే పూర్తియగును. కాని తిథుల మితి మనవారు సూర్యోదయ కాలమునుండి లెక్కవేయుచున్నందునను, సూర్యోదయ మన్నిచోట్లను ఏకకాలమునందుఁ గాదు గనుకను వేఱు వేఱు స్థలముల విషువచ్ఛాయ(రేఖాంశములు Longitudes) ల ననుసరించి లెక్కవేయగా తిథులు వేఱువేఱుగ వచ్చును. ఒకానొక స్థలమును గుర్తుగ నుంచుకొనినయెడల దానికిఁ బశ్చిమమున్న స్థలముల ఆలస్యముగ సూర్యుఁడుదయించుటయు, దానికిఁ దూర్పుననున్న స్థలములందు త్వరగ ను ... ను సంభవించును. మనవారు లంక, ఉజ్జయిని,

కురుక్షేత్రములమీదుగఁ బోవు రేఖను శూన్య విషువచ్ఛాయా: మధ్య రేఖ (°degree of Longitude) గ నెంచియుండిరి. * కావున మన జ్యోతిష్కులు మొదట ఉజ్జయినికి లెక్కవేసికొని, తరువాత తమ గ్రామము ఉజ్జయినికిఁ దూర్పున నున్న యెడల ౧° అంశమునకు 2⅔ విగడియల (౪ మినిట్లు) వంతున కల్పుదురు. పడమరనున్న తీసివేయుదురు. ఇట్లు వీలు ననుసరించి యొకప్పుడు కలిపెదరు. ఒకప్పుడు తీసివేయుదురు. ఇప్పటి పాశ్చాత్య జ్యోతిష్కులు గ్రీనిచ్ పట్టణపు విషువచ్ఛాయను ఆధారము చేసికొని లెక్కచేసెదరు; దేశ పటముల వ్రాసెదరు.

నిజముగా విచారించినయెడల గ్రామగ్రామమునకు వేఱువేఱు పంచాంగ ముండవలయును. చివరకు జిల్లాకు నొక పంచాంగమైనను ఉండవలయును. అట్లయినఁగాని శ్రాద్ధాది క్రియలయందు నమ్మకము కలవారి పిండాదులు వారివారి పూర్వులకు ముట్టనేరవు. ఒక దినము తద్దినమైన మఱియొకదినము తద్దినము పెట్టుట సంభవించును.

వేఱువేఱు పంచాంగములలో తిథులు భేదముగవచ్చుటకు, దేశ భేదముగక మఱికొన్ని కారణములుకూడఁగలవు. కొందఱు పంచాంగ కారులు సూర్యసిద్ధాంతమును అనుసరించి లెక్కలు వేయుదురు. మఱి కొందఱు ఆర్యసిద్ధాంతమునుబట్టి వేయుదురు. ఇటీవల కొందఱు దృగ్గణిత పంచాంగములని, నాటికల్ అల్మన్యాక్ (Nautical Almanack) అను దానినిబట్టి లెక్కలువేసి పంచాంగము ప్రకటింతురు. అందలి ప్రతివిషయమును దృక్ప్రత్యయమునకు సెకనుల విభేదముకూడ లేకుండగ వచ్చును.

మన పంచాంగములు గుణించు పద్ధతియేర్పడి యెన్నియో వందల సంవత్సరములయినది. దృక్ప్రత్యయమునుబట్టి దానిని అప్పటి నుండి సంస్కరించినవారు లేరు. పాశ్చాత్యజ్యోతిషశాస్త్రము, ఒక

---

* "యల్లంకోజ్జయినీ పురోపరి కురుక్షేత్రాది దేశాన్ స్పృశన్.... సామధ్యరేఖా స్మృతా" — భాస్కరాచార్యుఁడు.

సెకనులో నూరోవంతు కాలము కూడఁ దప్పకుండ నాకాశమునందు గ్రహాదికముల స్థానమును జూపునంత పరిపూర్ణావస్థకు వచ్చినది. కావున వారి శోధనలను గ్రహించి, మన పద్ధతిలో విముద్చుకొని పంచాంగాదికములు గుణించునపుడు గ్రహాదికముల స్థితులలోఁ జేయ వలసిన సంస్కారములను ఏర్పాటుచేసినఁగాని మన పంచాంగములు వ్యవహారమునకుఁ బనికివచ్చినను క్రియాకర్మలకుఁ బనికిరావని పెక్కు విద్వాంసుల, మతాభిమానుల యభిప్రాయము. వెనుకఁ గొన్ని యేండ్ల క్రింద పంచాంగశోధనమునకై పద్ధతు లేర్పఱుచుటకు పూర్వపు శ్రీ శృంగగిరి శంకరాచార్యుల వారొక సంఘమును (కమిటీని) ఏర్పాటు చేసియుండిరి. తరువాత నాసంఘమువా రింతవఱకును ఏమిచేసినది తెలియులేదు.

248

మేరు ప్రదేశము *

ఆఱు నెలలు పగలు—ఆఱు నెలలు రాత్రి

పురాణాదులలో మనము మేరుపర్వతముయొక్క వర్ణనము చదివి యున్నాము. ఇది యన్ని దేశములకును అన్ని ద్వీపములకును ఉత్తరమున నుండుననియు, దీని నెత్తిమీఁద ఆకాశమునందు ధ్రువమండలము సూటిగ నుండుననియు, సూర్యచంద్రాదులు దీనిచుట్టు ప్రదక్షిణమును చేయుచుందురనియు, అచ్చట పితృదేవతలు నివసించి యుండెదరనియు, వారికి ఆఱునెలలు పగలును ఆఱునెలలు రాత్రిగను ఉండుననియు జెప్పఁబడియుండును. ఈ వర్ణన విషయములన్నియు మానవులకుఁ గానవచ్చునవి గావనియు, అతీంద్రియములైన దేవతాలోక విషయము లన్నియుఁ గొందఱు తలంచియుందురు. కాని యందలి విషయములన్నియు మనము కాఁపురముండు ఈ భూలోకమునందలివియె. వీనిని జూచుటకై యెవరును మానవదేహమును వదల నవసరములేదు. అమానుష సామర్థ్యములను సంపాదింప నక్కఱలేదు. ఉత్సాహము, సాహసము, ఓర్పు అనుగుణము లుండినచో నేమానవుఁడైనను వీనిని జూచిరావచ్చును.

మనవారిచే మేరుపర్వత మని వర్ణింపఁబడినది ఉత్తరధ్రువ (North pole) ప్రదేశమనఁబడునది. భూగోళము గుండ్రముగా నున్నను, ఈ గుండ్రతనము అంతటను సమానముగాలేదు. ఉత్తర దక్షిణ మండలి భాగములు కొంచెము ఒత్తుడుపడినట్లును, మట్టములుగను ఉండును. ఉత్తరపువైపుననున్న యిట్టి ప్రదేశమును ఉత్తరధ్రువ మనియు దక్షిణపువైపుననున్న యిట్టి ప్రదేశమును దక్షిణధ్రువమనియు

* 'సరస్వతి' — దుందుభి, ఫాల్గుణము, రుధిరోద్గారి, చైత్రము, సం ౧, సం ౧, ౨ ౮.

అందురు. ఉత్తరధ్రువ ప్రదేశ మధ్యస్థలమునకు ఉత్తరధ్రువబిందువనియు, అట్లె దక్షిణధ్రువపు మధ్యప్రదేశమునకు దక్షిణధ్రువబిందువనియు విశేషనామములు. భూగోళములోపలిగా ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు నొక యినుపకడ్డి దూర్చినయెడల దానికి అక్షము [ఇరుసు Axis] అని పేరు. ఈ కల్పితాక్షముయొక్క ఉత్తరపుమొనయే ఉత్తరధ్రువబిందువు. దక్షిణపుమొనయే దక్షిణధ్రువబిందువు. ఈ కల్పితాక్షముచుట్టును భూగోళము ప్రతిదినమును తిరుగుచుండును. మనకు నిచ్చట మిట్టమధ్యాహ్నకాలమందు సూర్యుఁడు సరిగ తలమీఁద నున్నట్టు ఉత్తరధ్రువమున ధ్రువనక్షత్ర మెల్లప్పుడును అచ్చటివారి శిరస్సుపై నుండును.

ఉత్తరధ్రువమందు మనకు మొదటఁ గనఁబడు చమత్కార మేదియన నాకాశమునందలి గోళము లన్నియు మనతలపై నొకగొడుగువలె గుండ్రముగాఁ దిరుగుట. మన ముందు ఉష్ణసమశీతోష్ణ ప్రదేశములలో సూర్యచంద్రాదికజ్యోతులు తూర్పున ఉదయించినట్లును, పశ్చిమమున అస్తమించినట్లును కానవచ్చును. వానిలో కొన్ని మన తలమీఁదుగను, కొన్ని కొంచెము ప్రక్కగను పోవును. కాని ఉత్తరధ్రువమందలి జనుల కట్లు గానరావు. మన మొకగొడుగు పట్టుకొని గుండ్రముగా త్రిప్పుచున్నయెడల నెట్లుండునో అట్లే సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, గ్రహములు, నక్షత్రములు మొదలైనవన్నియు ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకు గుండ్రముగా తిరుగుచుండును. అచ్చటఁ బ్రతిదినమును నక్షత్రము లుదయించుట, అస్తమించుట యనునది యుండదు. కుమ్మరివాని చక్రమువలె నవి యన్నియు క్షితిజమునకు (Horizon) సమాంతర క్షేత్రములలో గుండ్రముగఁ దిరుగుచుండును. ఒక ప్రదక్షిణ మయిన వెంటనే రెండవ ప్రదక్షిణము చేయుటకు ప్రారంభించును. ఇట్లాఱు నెలల దీర్ఘరాత్రి యంతయు చేయుచుండును. సూర్యుఁ డొకతడవ నుదయించిన తర్వాత నాఱునెలలవఱకును అస్తమింపఁడు. ఇంతవఱకు నాతఁడు గిఱ్ఱుగిఱ్ఱున నాకాశముచుట్టును, గుండ్రముగాఁ దిరుగుచుండును. దిన్నదినమునకొక ప్రదక్షిణము చొప్పున ఆఱునెలలకు

రమారమి ౧౮౨ ప్రదక్షిణములు చేయును. అచ్చట నుండువారికి ధ్రువ నక్షత్రమే ఖస్వస్తికము (నెత్తిమీఁది బిందువు Zenith) కావున వారికి నుత్తరదిక్కనఁగా నూర్ధ్వదిశయే, దక్షిణదిక్కనగా నధోదిశయే, అనగా క్రిందిభాగము — క్షితిజమునకుఁ గ్రిందనున్నందున కనఁబడని భాగము. భూమి ప్రతిదినమును తన యక్షముచుట్టుఁ దిరుగుచున్నందున పూర్వపశ్చిమదిగ్బిందువులు చూచువానికి గ్రమముగ నెడమవైపునను, కుడివైపునను ఉండి, తిరుగుచున్నందున, ఆకాశస్థ జ్యోతులు ప్రతిదినమును క్షితిజముతోఁబాటు ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకుఁ దిరుగుచున్నట్లు కానవచ్చును. సూర్యుఁడు చుట్టునుదిరుగుటలో భూగోళమందలి ఇతరప్రదేశములకును ధ్రువప్రదేశమునకును భేదము గలదు. భూమధ్యరేఖ మొదలైన ప్రదేశములన్నియు దినమున కొక్కసారి సూర్యునకుఁ గానిపించి మరల గానిపింపకపోవును. కావున నచ్చట ౨౪ గంటలతో నొకరాత్రియు, నొక పగలును తప్పక యేర్పడును. భూమియొక్క అక్షము భూకక్షకు కొంచెము వంకరగా నుండి సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచున్నందున ఆయక్షపుకొనలైన ధ్రువప్రదేశములు ఆఱునెలలవఱకు సూర్యునివైపుననే యుండుటయు, మరల నాఱునెలలవఱకుఁ సూర్యునకుఁ గానఁబడకుండ నుండుటయు తటస్థించును. ఇట్లు పృథ్వియొక్క అక్షపుదిశ మారనందున ధ్రువప్రదేశమునందున్న మానవునకు నెల్లప్పుడును ఒక ఖగోళార్ధమే (ఆకాశభాగమే) కానవచ్చుచుండును. రెండవ ఖగోళార్ధమును, అందలి నక్షత్రములును కానరావు. ఆకాశముయొక్క విషువవృత్తమే (equinoctal point) అతనికి క్షితిజముగ నుండును. అచ్చటి ప్రేక్షకునకు సూర్యుఁ డుత్తరగోళార్ధమునందుఁ బ్రవేశింపఁగనే, అతఁడు దక్షిణమునుండి వచ్చునట్లు తోఁచును. మన కెంత విపరీతముగఁ దోచినను అచ్చటివారుసూర్యుఁడు దక్షిణమున నుదయించునని చెప్పినయెడల నది వస్తుస్థితియే యగుఁ గాని అలంకారము గానేరదు.

ధ్రువమునొద్ద సంవత్సరమునకు నొక్కసారిమాత్రము సూర్యోదయ మగును. ఒకసారి సూర్యోదయమైనతరువాత నాఱునెలలవఱకును

సూర్యుఁడ స్తమింపక దినమును కొంచెముకొంచెము పైకెక్కుచు, ౨౪ గంటల కొక్కసారి ఆకాశమును గుండ్రముగ చుట్టివచ్చును. ఒక్క చెట్టును గాని, మఱియొక స్థిరపదార్థమును గాని గుర్తుపెట్టికొని సూర్యుఁ డెన్నిపర్యాయములు అచ్చటికి వచ్చి పోవునో అన్ని దినములు అని. అనగా ౨౪ గంటల కాల మని ధ్రువప్రదేశమువారు కాలగణన చేసి కొనవచ్చును. సూర్యుఁడు ప్రతిదినము క్షితిజముపైకి కొంచెము ఎక్కినను మొత్తముమీఁద ౨౩ ౧/౨ం అంశములకంటె హెచ్చుపోఁడు. మనదేశమునందు సూర్యుడు ౯ం° అంశముమీఁదికి నెక్కనని చెప్పిన యెడల ధ్రువప్రదేశమున నెంత తక్కువగ ప్రొద్దెక్కునో తెలియఁ గలదు. ఈ కారణమున నచ్చట సూర్యరశ్మి మనకున్నంత తీక్ష్ణముగా నుండదు. సూర్యుఁడు మరల న స్తమించినప్పుడు దక్షిణముననే గ్రుంకును. సూర్యు డ స్తమించినతోడనే ఉత్తరఖగోళార్ధమంతయు నన్ని నక్షత్రములతోడను దృగ్గోచర మగును. మనకు ఒక నక్షత్రము క్రమముగా గానవచ్చినట్లు వారికిఁ గానరావు. అన్నియు నొక్కసారియే గానవచ్చును. ఇట్లు ఆఱునెలల రాత్రియు, ఆఱునెలలు పగలును, ఖగోళముల చక్రాకారభ్రమణమును ధ్రువప్రదేశమందలి కాలదర్శకములైన ముఖ్యవిశేషములు.

ధ్రువప్రదేశమునం దుండువారు ఆఱునెలలరాత్రి గడపవలయు నని వినినతోడనే ఈ కాలమంతయు నా ప్రదేశము చిమ్మచీఁకటిలో మునింగి యుండవచ్చునని తోపకమానదు. సంవత్సరములో నర్ధకాలము వెలుతురు లేకయు, వేడిమిలేకయు గడపవలసివచ్చుట ఘోరమైన యాపత్తని, ౬ం గడియలలో నొకరాత్రియు నొకపగలును అనుభవించుచున్న మనవా రనుకొనుట సహజము. ఇంతకాలము వెలుతురును వేడిమియు గృత్రిమోపాయము వలనఁ బుట్టించుటయు నసాధ్యమే. కాని సృష్టిలో నిందులకు దగినయేర్పాటు లేకపోలేదు. ఈ దీర్ఘరాత్రుల యంధకారమును బాఱఁదోలుటకై ధ్రువప్రదేశమున ఉత్తరారుణము (Aurora borealis) అనఁబడు రమ్యమైన విద్యుత్ప్రకాశము కలదు. అచ్చట చంద్రుఁడు నెలకు పదునైదు దినములు క్షితిజముపైనుండి తనకళల

ఆరోహణావరోహణ చమత్కారములను, ప్రకాశమును ప్రసాదించుచుండును. కాని ధ్రువప్రదేశమందలి దీర్ఘరాత్రముల యంధకార భయమును బాపు గొప్పసాధనము మఱియొకటి కలదు. అది యచ్చటి సంధి ప్రకాశము - ఉషస్సు ఇది సూర్యోదయమునకుఁ బూర్వమును, సూర్యాస్తమయమునకుఁ దరువాతను కానవచ్చును. మనదేశమందలి యుషస్సు ప్రాతఃకాలమునందు గాని, సంధ్యాకాలమునందు గాని రెండుగంటల కంటె నెక్కువకాల ముండదు. ధ్రువప్రదేశమందునో యది పెక్కు దినములవఱకును ఉండును. కొందఱమతమున నది ౪౫ దినములవఱకును, మఱికొందఱ మతమున ఇంకను నెక్కువ కాలమువఱకును ఉండును. ఉష్ణదేశములందు సూర్యుఁడు క్షితిజమునకు ౧౬° అంశములు క్రిందనుండగనే యాతని కిరణములు మొదట కనఁబడసాగును. అదియే అరుణోదయము. ఉన్నతాక్షాంశములు (High latitudes) గల ప్రదేశములలో సూర్యునికిరణములు ౨౦° యక్షాంశముల దూరము నుండియే కానవచ్చును. ఈమితి బహుశః ధ్రువప్రదేశమునకు చెల్లును. క్యాప్టన్‌పిమ్ ధ్రువప్రదేశమందలి సంవత్సరము నిట్లు వర్ణించెను:—

"అచ్చట మార్చినెల ౧౬వ తేదీన సూర్యుఁ డుదయించును. అంతకు ౬౭ దినములు పూర్వమునుండియే అనగా జనవరినెల ౨౯వ తేదీనుండి అరుణోదయము కాన్పించుచుండును. సెప్టెంబరునెల ౨౫వ తేదీకి సూర్యుఁ డస్తమించును తరువాత ౪౫ దినములు అనగా నవంబరు నెల ౧౩వ తేదివఱకు సాంధ్యరాగము కానిపించుచుండును. తరువాత ౭౬ దినములవఱకు సూర్యుఁడుగాని అరుణప్రకాశముగాని లేనందున చీఁకటి యుండును. తరువాత మరల నరుణప్రకాశమువచ్చి సూర్యుఁ డుదయించి ౧౯౪ దినములవఱకు క్షితిజముపై నుండును. అనగా ధ్రువప్రదేశమందలి సంవత్సరములో ౧౯౪ దినములు సూర్యుని వెలుతురు, ౪౮ దినములు సంధ్యారాగము, ౭౬ దినములు చీఁకటి, తరువాత ౪౭ దినములు అరుణోదయము నుండును."

కాని మఱికొందఱు విద్వాంసులు ఈ యరుణసాంధ్యరాగముల కాలమును ఇంకను కొంత పెంచి ధ్రువప్రదేశమందుఁ బూర్తిగఁ జీక

టిగనుండు కాలము ౬౦ దినములకంటె నెక్కువ యుండదని చెప్పె దరు. ఈ యరుణసాంధ్యరాగములకు గాలివలన సూర్యకిరణములకు వక్రీ భావమును (refraction) పరావర్తనమును (reflection) కలుగుటయే కారణము. గాలి కిట్టి శక్తి శీతోష్ణాదికములనుబట్టి హెచ్చుచుఁ, దగ్గుచు నుండును. ఇప్పుడక్కడిగాలి మిక్కిలి చల్లగానున్నది కాని హిమాంతర కాలము అనఁబడు మిక్కిలి పురాతనకాలమున నది మిక్కిలి సౌమ్య ముగ నుండె ననుటకు సందియము లేదు. కావునఁ బూర్వమునందు అరుణసాంధ్యరాగము లిప్పటికంటె నెక్కుడుకాలము వెలుంగుచుండె ననుటకును సందియము లేదు. అది యెట్లున్నను ఇప్పుడుకూడ ధృవ ప్రదేశమునందు సంవత్సరమునకు రెండుపర్యాయములు మాత్రము గానవచ్చెడి సాంధ్యరాగము సూర్యుఁడు క్షితిజమునకు క్రింద ౧౬౦ అంశములు దూరముగ నుండునంతవఱకును నిస్సంశయముగ గాన వచ్చును. సూర్యుఁడు ౧౬' అంశములప్రదేశము నాక్రమించుటకు నెల దినములకంటె నెక్కుడు పట్టును. ఇట్లీ సాంధ్యరాగ మచ్చటి ఆఱు నెలల చీఁకటిలోనుండి దగ్గరదగ్గర సగభాగమును తగ్గించును. కావున ధృవ ప్రదేశమునందలి యర్ధవార్షికరాత్రి అచ్చటిప్రజలు కాపురముండుటకు దగినకాలము కాదని తలచుట తప్పు. ఇంతేకాదు-అచ్చట నక్షత్రముల వలెనే ఆడుచు గుండ్రముగా దిరుగుచుండెడి దీర్ఘమైన ఉషస్సుయొక్క వింతనాట్యమును జూచుభాగ్య మచ్చటి వారికే సాధ్యముకావి యితరులకు సాధ్యము కాదు.

ఉష్ణకటిబంధమునందును (Torrid zone), సమశీతోష్ణకటి బంధములందును (Temperate zones) ఉషఃప్రకాశము కొద్దికాలమే కాన్పించును. ౨౪ గంటలలో మరల మరల వచ్చును. ఇంత స్వల్పకాల ముండునదియైనను అది మన కవుల వర్ణనలకు మనోహరవిషయ మయ్యెను. అట్టియెడ నేదేశమునందు నుషస్సు రెండునెలల యంధ కారము తరువాత వచ్చునో, వచ్చి నెలపదునైదుదినములవఱకు తనవింత వింతరూపములం జూపునో యచ్చటి ప్రజలు దానిరాక కెంతయుత్సు కతతో నెదురుచూచుచుందురో, దాని యాగమనమువలన వారి కెంత

యానందమును ఉత్సాహమును కలుగునో చదువరులే యోజించుకొనియెదరుగాక! ధ్రువపరిదేశమండలి వర్ణనీయమైన యీ యుషస్సౌందర్యమును డాక్టర్ వారన్ ఇట్లు వర్ణించియున్నాఁడు:—

"రాత్రి మొదట నాకాశమునఁ గ్రిందిభాగమున అనగా క్షితిజము నొద్ద నొకయపూర్వతేజఃపుంజము ఈషత్ దృశ్యమాన మగును. అది మొదట నక్షత్రముల తేజస్సును కొంచెము లోపింపఁజేసి క్రమక్రమముగా వృద్ధియై యింకను చీకటితో గ్రమ్మియున్న క్షితిజమును అంటి వంకరగానున్న వృత్తరూపమున నాకాశమున ప్రదక్షిణము చేయసాగును. ౨౦ గడియలలో నొక ప్రదక్షిణము ముగించి బయలుదేరిన స్థలమునకుఁ దిరిగివచ్చును. అంత వాని తేజస్సభివృద్ధియై మఱికొన్ని నక్షత్రముల నణఁచివేయును. త్వరలోనె యీ తేజోగోళము పెరిగి ముత్యపువన్నె ధరించి దేదీప్యమానమై ప్రతిక్షణమునకు వృద్ధిఁజెందుచు బయలుదేరఁగా దానిమౌక్తికశ్వేతిమ యంతకంతకు నుజ్జ్వలమై నీల, పీతవర్ణములు గలదియై చివరకు నారక్తతం జెందును. గాలియు మేఘములును ప్రకాశపరావర్తనమునకు ననుకూలముగానున్నప్పు డెక్కుడు ప్రజ్వలితమై, ప్రతికూలముగా నున్నప్పుడు నిస్తేజమగును. ఒకప్పుడు తేజమును గోల్పోయినను మరల వెనుకటికంటె నెక్కుడు తేజస్సును పొందును. ఇట్టీయుషశ్చమత్కారము సూర్యుఁడుదయాద్రి నారోహించువఱకును గానిపించుచుండును. ఈలాగున రెండునెలల వఱకును అంతరిక్షము నంతను ఉషస్సు తన దివ్యరూపములతో నింపినతర్వాత, తేజోనిధియైనసూర్యుఁడు తాను విశ్రమించుచున్న స్థలమునుండి పైకివచ్చి మానవులకుం గానిపించును. మొదట అర్ధవృత్తాకృతిగా నున్న ఉషస్సు ఒకటిరెండు ప్రదక్షిణముల తరువాత పూర్ణమై మిక్కిలి దూరమందున్న గిరిశిఖరములను గూడ ప్రసన్నములంజేసి యంతమీఁద తనకుఁ బ్రియమైన న్యాధువప్రదేశమును ఆఱు నెలలవఱకు అంధకార మావరింపలేదని తెలిసికొని తాను లోపించి విశ్వముయొక్క అక్షముచుట్టు ప్రతిబింబితమై చక్రాకారముగ భ్రమించు

చుండును. తాను కాన్పింపకుండఁ బోయినప్పుడుకూడ తను లేనప్పుడు ఒకప్పుడు ప్రజ్వలితముగను ఒకప్పుడు నిస్తేజముగను కాన్పించు సంధి ప్రకాశమును ఉంచిపోవును. ఇట్లు తనవియోగముచే దుఃఖితయైన భూమికి తాను మరల త్వరలోనే వచ్చెదనని యభయవచనమిచ్చును."

ఇట్టి యద్భుతచమత్కారములను చూచుభాగ్యము కలిగిన ధ్రువ ప్రదేశస్థుల స్మృతిపై నది శాశ్వతపరిణామము కలిగించు ననుటకు సందేహములేదు. మనపూర్వులైన యార్యులొకప్పు డీప్రదేశమునందుఁ గాపురముండుటచే నచ్చట వారు చూచిన వంకరగ ప్రదక్షిణము చేయుచు దీర్ఘకాలముండెడి ఉషస్సును గుఱించినకథలు వారిసంతతి వారైన వైదికఋషులు ఋగ్వేదాదికములలో వర్ణించియున్నారు.

పైని వర్ణింపఁబడిన చమత్కారము లన్నియు ధ్రువబిందువు నందును, దానికి చుట్టునుగల కొంతప్రదేశమునందును గానవచ్చునవి. కాని యాప్రదేశమునుండి మనము దక్షిణదిక్కునకు రా మొదలిడితి మేని ఈ చమత్కారములలోఁ గొంత మార్పు కలుగును. ధ్రువబిందువు కడ నాకాశమండలి ధ్రువనక్షత్రమే ఖస్వస్తికము (Zenith) అని యిది వఱకుఁ జెప్పియుంటిమి. అచ్చటినుండి మనము దక్షిణమునకు వచ్చిన కొలదిని ఖస్వస్తికముగూడ మారుచు దక్షిణమునకు వచ్చును. అచ్చ టచ్చటిక్షితిజము, కానవచ్చు నక్షత్రములు మారుచువచ్చును. ధ్రువ బిందువునొద్ద నక్షత్రములన్నియు నెప్పుడును గాన్పించుచుండును. దక్షిణమునకుఁ బోయినకొలఁదిని కొన్నినక్షత్రము లెప్పుడును గాన్పించుచుండును; కొన్నిమారుచుండును. కొన్నినక్షత్రము లెప్పుడును క్షితిజముపైనుండును. మఱికొన్ని కొంతకాలము క్షితిజముపైని కొంత కాలము క్షితిజము క్రిందను ఉండును. ధ్రువబిందువునొద్ద నక్షత్రములు క్షితిజమునకు సమాంతరముగను గుండ్రముగను తిరుగుచు దక్షిణమునకు వచ్చినకొలఁదిని యవి కొంతవంకరగ తిరుగును. ధ్రువనక్షత్రమునకు కొంతదూరమున నున్న నక్షత్రములు మాత్రము ఎల్లప్పుడును క్షితిజము

మీఁదనే యుండి వాని క్రిందనున్న నక్షత్రములు మనదేశమునందలి నక్షత్రములవలెనే ఉదయించుచు నస్తమించుచునుండును. ధ్రువబిందువును సమీపించిన కొలఁదిని ఇట్టి నక్షత్రములు తక్కువగ నుండును. ధ్రువబిందువునుండి మనము దూరము పోయినకొలఁదిని వీనిసంఖ్య హెచ్చును.

ధ్రువబిందువునకుక్రింద నుండువారి దినరాత్రిమానములయందును భేదములు గలుగును. దక్షిణమునకు వచ్చినకొలఁదిని దీర్ఘదివారాత్రముల ప్రమాణము మారి కొన్ని స్థలములందు అయిదునెలల రాత్రియు, అయిదునెలల పగలును, కొన్నిచోట్ల మూడునెలల రాత్రియు, మూడు నెలలపగలును ఈ ప్రకారము తగ్గుచుపోయి సమశీతోష్ణదేశమునకు రావేగమే సూర్యుఁడు ప్రతిదినమును క్షితిజముపై కొంతకాలమైన నుండుట తటస్థించును. అనగా ౨౪ గంటలలో నొకరాత్రియు, నొక పగలు నేర్పడును. ఇంకొక చమత్కారము — మూఁడునెలలు పగలు, మూఁడునెలలు రాత్రియని చెప్పినచోట సంవత్సరమునకు రెండు రాత్రులు, రెండుపగళ్ళు మాత్రమగునని తలంపఁగూడదు. మూఁడు నెలలు అయినతోడనే కొన్నిదినములవఱకు సూర్యుఁడు మనదేశము నందువలెనే ౨౪ గంటలకొకసారి ఉదయించుచు, నస్తమించుచు నుండును. తరువాత మూఁడునెలల దీర్ఘరాత్రి వచ్చును. ఈ దీర్ఘరాత్రి గడచినపిదప సూర్యుఁడు ౨౪ గంటలలో నొకసారి ఉదయించుచు, నస్తమించుచు నుండును. ఈ సంగతియే ఇంకొక యుదాహరణముం దీసికొని స్పష్టపఱచెదను. ఒక ప్రదేశము ధ్రువబిందువునకు దక్షిణమున మిక్కిలి దూరమునందున్నందున అచ్చట రెండునెలల దీర్ఘదినమును రెండునెలల దీర్ఘరాత్రియు నుండు ననుకొనుఁడు, దీర్ఘరాత్రి సమయమున సూర్యుఁడు రెండునెలలవఱకును క్షితిజమునకుఁ గ్రిందనే యుండును. ఈ రాత్రికి మధ్యకాలము దక్షిణాయనదినము అనగా సాయన మకరసంక్రమణ దివసము, ఇది సాధారణముగా డిసెంబరునెల ౨౧వ తేదీన బడును. ఈ తేది కొకనెల పూర్వమును, ఒకనెల తరు

వాతను దీర్ఘరాత్రి యుండును. అనగ రమారమి నవంబరు ౨౧వ తేది మొదలు జనవరి ౨౧వ తేదివఱకు దీర్ఘరాత్రి యుండును. అట్లే యచ్చటి దీర్ఘదివసముయొక్క మధ్యకాలము ఉత్తరాయణదినము (జూన్ ౨౧వ తేది) అనగా దీర్ఘదివసపరిమితి మే ౨౧ మొదలు ౨౧ జూలై వఱకు. నీకాలమంతయు సూర్యుఁడ స్తమింపకుండ క్షితిజముపైననే యుండి గుండ్రముగ దినమున కొకయాకాశప్రదక్షిణము చేయు చుండును. ఇట్లు సంవత్సరములోనుండి నాలుగు నెలలు పోఁగా మిగిలిన యెనిమిది నెలలును అచ్చటివారికి యెట్టి దినమానముండునో యని చదు వరులకు సంశయము కలుగవచ్చును. ఆ యెనిమిది నెలలును వారికి మన వలెనే ౨౪ గంటల యహోరాత్రములు కలిగియుండును. జనవరినెల చివరివారమునందు దీర్ఘరాత్రి ముగిసిన తోడనే వారికి ౨౪ గంటల యహోరాత్రములు ప్రారంభమగును. మొదట పగటికంటె రాత్రి పెద్ద దిగా నుండును. సూర్యుఁడు దక్షిణమునుండి యుత్తరగోళార్థమునకుఁ బోయినకొలఁదిని రాత్రికంటె పగలు హెచ్చుచుఁబోయి మే నెలలో దీర్ఘదివసము వచ్చును. జూలైనెలలో దీర్ఘదివసము అస్తమించినతోడనే ౨౪ గంటల యహోరాత్రములు మరల ప్రారంభమగును. అప్పుడు మొదట పగళ్లు రాత్రులకంటె పెద్దవిగా నుండును. సూర్యుఁడు దక్షిణ గోళార్థమునకు వచ్చినకొలది పగళ్ళకంటె రాత్రులు హెచ్చి నవంబరు నెలలో దీర్ఘరాత్రి ప్రారంభమగును. ఇట్లే మూఁడునెలల యహోరాత్రము లును, నాలుగునెలల యహోరాత్రములును, అయిదునెలల యహో రాత్రములును గల స్థలములందు స్వల్పభేదములతో జరుగునని యెఱుం గునది. ధ్రువప్రదేశమునకు పోగా దీర్ఘ అహోరాత్రులకాలము ఆఱు నెలలై నడిమి ౨౪ గంటల యహోరాత్రములు పూర్తిగ లోపించును.

పైని ఉత్తరధ్రువబిందు ప్రదేశమును గురించియు, ఉత్తరధ్రువ ప్రదేశమును గుఱించియుఁ జెప్పిన విషయము లన్నియు దక్షిణధ్రువ బిందు ప్రదేశమును గుఱించియు, దక్షిణధ్రువప్రదేశమును గుఱించియు చెప్పఁబడినవి గానే యెంచుకొనవలెను. కాని యొకభేదము గలదు. ఉత్తరధ్రువబిందు ప్రదేశమున పగలుగా నున్న యాఱునెలలును దక్షిణ

ధ్రువబిందు ప్రదేశమున రాత్రిగా నుండును; అట్లే ఉత్తరమున రాత్రిగా నున్న యాఱునెలలును దక్షిణమున పగలుగా నుండును. ఈ లాగుననే యితర విషయములును ఊహించుకొనునది. ఉత్తర ధ్రువబిందువునుండి ఉత్తర ధ్రువప్రదేశముయొక్క పరిమితి యెటుచూచినను రమారమి ౨౩½° అంశములు; అట్లే దక్షిణధ్రువబిందువునుండి దక్షిణధ్రువ ప్రదేశముయొక్క పరిమితి యెటుచూచినను రమారమి ౨౩½° అంశము లుండును. ఉత్తరమువైపునున్న యాప్రదేశమును ఉత్తరశీతప్రదేశ మనియు (North frizid zone), దక్షిణవైపు దాని దక్షిణశీతప్రదేశ మని యందురు. ఉత్తరశీతప్రదేశమునకు దక్షిణమున ఉత్తర సమశీతోష్ణ ప్రదేశమును, దక్షిణ శీతప్రదేశమున కుత్తరమున దక్షిణ సమశీతోష్ణ ప్రదేశమును ఉండును. సమశీతోష్ణప్రదేశములలో పై చమత్కారములు కానరావు.

పైని చెప్పఁబడిన విశేషములు కొంతవఱకు మనదేశమందలి పూర్వ జ్యోతిష్కులకుఁ గూడఁ దెలిసియుండె ననుటకు సందేహము లేదు. భాస్కరాచార్యులవారు 'సిద్ధాంతశిరోమణి' యను గ్రంథమునందు గోళాధ్యాయమున నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

శ్లో. సదాసమత్వంద్యువిషోర్నిరక్షే । నోన్మండలంతత్రకుదాద్యతో న్యత్॥
షడ్ షష్ఠి భాగాభ్యదికాః పలాంశా । యత్రాధి తత్రా స్త్వపరోపి శేషః॥

శ్లో. లంబాధికాక్రాంతిరుదక్ఛయావత్ । తావద్దినంస న్తత[illegible]వతత్ర
యావచ్ఛయామ్యాసకతంకమిస్రా । తతశ్చ మేరౌ సకతం సమార్ధం॥
(అధ్యా ౭. శ్లో ౬-౭)

"నిరక్షదేశమునందు అనగా భూమధ్యరేఖా (Equator) ప్రదేశ మునందు క్షితిజమును ఉన్మండలము నొకటి యైనందువలన నెల్లప్పు డును (౨౪ గంటలలో) రాత్రియు, పగలును సమానముగా నుండును. కాని యే స్థలమునందు ఉత్తర అక్షాంశములు (North latitudes) ౬౬° అంశముల (భాగల) కంటె నధికముగ నుండునో యచ్చట నొక

విశేషము కానవచ్చును. అచ్చటి లంబాంశములకంటె సూర్యుని యుత్తరక్రాంతి యెంతవఱకు అధికముగ నుండునో యంతవఱ కచ్చట నెడతెగకుండ పగలే యుండును; ఎంతవఱకు లంబాంశముల కంటె సూర్యుని దక్షిణక్రాంతి యధికముగ నుండునో యంతకాలము వఱకును ఎడతెగకుండ రాత్రియుండును. అందుచేతనే మేరువుపై (ఉత్తరధ్రువముపై) నెల్లప్పుడు నాఱునెలలు రాత్రియు ఆఱునెలలు పగలునుండును"

ఒకస్థలముయొక్క అక్షాంశము (Latitude) ౭౦° యంశము లనుకొనుఁడు. కావున నచ్చటి లంబాంశము ౯౦° అంశములలోనుండి ౭౦ అంశములు తీసివేయగా మిగిలినవి ౨౦ం అంశము లగును. సూర్యుఁడు విషువవృత్తమునకు నుత్తరపువైపు నెన్నడును ౨3½° అంశములకంటె నెక్కుడుదూరము పోఁడు. కావున సూర్యుని యుత్తరక్రాంతి 23½ం అంశములకంటె తక్కువగను, ౨౦° అంశములకంటె నెక్కువగ నున్నంతవఱకు నాప్రదేశమునందు సూర్యుఁ డస్తమింపక వెలుఁగుచునే యుండును. అలాగుననే సూర్యుఁడు దక్షిణగోళార్ధమునకు వెళ్లిన తర్వాత నంతపరిమాణమేగల దీర్ఘరాత్రి యొకటి సంభవించును.

ఇంతవఱకు జేసిన వర్ణనముఁబట్టి ధ్రువప్రదేశములందు గానవచ్చెడి యాకాశ చమత్కారములను రెండుజతలుగా విభజింపవచ్చునని చదువరు లూహించియుందురు. ఒకటి ధ్రువబిందు ప్రదేశమునకు సంబంధించినది రెండవది మిగిలిన భూప్రదేశమునకు సంబంధించినది. వాని వివరము చదువరుల సౌకర్యార్థమై మఱల నిచ్చట సంగ్రహముగాఁ జెప్పుచున్నాను.

ధ్రువబిందుప్రదేశమందలి విశేషములు.

1. సూర్యుఁడు దక్షిణదిక్కున నుదయించును.

2. నక్షత్రములు ఉదయింపవు, అస్తమింపవు. ఎప్పుడును ఆకాశమందే యుండి క్షితిజమునకు సమాంతరముగ గుండ్రముగ ౨౪ గంటల కొక పర్యాయము ప్రదక్షిణము చేయుచుండును.

3. ఉత్తరధ్రువమునొద్ద ఉత్తర ఖగోళార్ధమును, దక్షిణ ధ్రువమునొద్ద దక్షిణ ఖగోళార్ధకమును మాత్రము గానవచ్చుచుండును.

4. ఆరునెలలవఱకును అఖండమైన యొక పగలును తరువాత ఆఱునెలలవఱకును అఖండమైన రాత్రియునుండును.

5. సంవత్సరమున కొక్కసారి మాత్రము సూర్యోదయమును, నొక్కసారి మాత్రము సూర్యాస్తమయమును అయినను రెండుసంధ్యల నుషస్సుమాత్రము రెండేసి నెలలవఱకు ప్రకాశించును. ఈ సాంధ్య రాగము మనదేశమునందువలె ఉదయమున పూర్వనను, సాయంకాలమున పశ్చిమముననుమాత్రము కానరాక యాకాశముచుట్టు నంతను ౨౪ గంటల కొక్కసారి తిరుగుచుండును. సూర్యుఁడుకూడ నీలాగుననే ౨౪ గంటల కొక్కసారి గుండ్రముగా చుట్టివచ్చుచుండును.

ధ్రువమండలమందలి విశేషములు.

1. సూర్యుఁడెప్పుడును చూచువారి స్వస్తికమునకు దక్షిణమున నుండును; కాని సమశీతోష్ణ ప్రదేశమునందును ఇట్లు కానవచ్చును. గావున నిదియొక విశేషము కాదు.

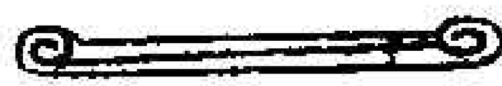
2. ఇచ్చట పెక్కునక్షత్రము లెప్పుడును అస్తమింపక ఆకాశము నందే యుండి ధ్రువునిచుట్టు తిరుగుచుండును. మరికొన్ని నక్షత్రములు సమశీతోష్ణ ప్రదేశములలో వలెనే ఉదయించును, అస్తమించును. కాని వానిమార్గము మాత్రము కొంచెము వంకరగా నుండును.

3. ఇచ్చటి సంవత్సరమును మూఁడువిధములుగ విభజింపవచ్చును. (అ) ఒక యఖండ దీర్ఘరాత్రి. ఇది మకరసంక్రమణకాలము నందు సంభవించును. ఇయ్యది ఆయాస్థలముల యక్షాంశములను (Latitudes) బట్టి ౨౪ గంటలకు హెచ్చుకాలమును ౬ నెలలకు తక్కువకాలమును పరిమితిగా గలిగియుండును. (ఆ) ఈ దీర్ఘరాత్రికి ప్రతిగా నొక దీర్ఘదివస ముండును. అది కర్కటసంక్రమణ సమయ

మున సంభవించును. (౩) దీర్ఘరాత్రమునకును, దీర్ఘదివసమునకును మధ్యకాలములందు అహోరాత్రములు గలసి ౨౪ గంటలు పరిమాణము గల దివసములుండును.

4. దీర్ఘరాత్రములతరువాత వచ్చెడియుషస్సు పెక్కుదినము లుండదు. ఆ దినముల పరిమితియు దాని తేజఃపరిమితియు ఆయాస్థలముల యక్షాంశములనుబట్టి హెచ్చు తక్కువలుగా నుండును.

5. ధ్రువబిందు ప్రదేశమందు తిరిగినట్లే సూర్యుఁడు దీర్ఘదివసమునందు ఆకాశముచుట్టు తిరుగును. కాని క్షితిజమునకు సమాంతరముగాఁ దిరుగక కొంచెము వంకరగాఁ దిరుగును. *

* ఈ వ్యాసము కేవలము భాషాంతరము గాకపోయినను, లోకమాన్య తిలకుగారి 'ఆర్టిక్ హోమ్ ఆఫ్ ది ఆర్యాన్' అను గ్రంథమందలి ౪వ అధ్యాయము ననుసరించి వ్రాయఁబడినది.

రాజరాజుకాలమునఁ దెలుఁగుదేశమందు సౌరమాన వ్యవహార ముండెనా?

రాజరాజుచే నీయఁబడిన కోరుమిల్లి శాసనమునందు[1] నాతని పట్టాభిషేక ముహూర్త మిట్లీయఁబడినది.

యోరక్షితుం వసుమతీం శకవత్సరేషు
వేదాంబురాశినిధివర్తిషు సింహగేర్కే
కృష్ణద్వితీయ దివసోత్తరభాద్రికాయాం
వారేగురోర్వణిజలగ్న వరేభిషిక్తః॥

అర్థము: [రాజరాజనరేంద్రుఁడు] భూమిని రక్షించుటకునై శా.శ. ౯౪౪వ సంవత్సరమున సూర్యుఁడు సింహరాశియందుండఁగా, బహుళ ద్వితీయా గురువారమునాఁడు ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమున, తులాలగ్నమునందు నభిషిక్తుఁ డయ్యెను.

ఇందు తిథివారాదు లన్నియుఁగలవు కాని నెల పేరులేదు మన మెఱిఁగిన నెలల పేరెచ్చటనులేదు. అనఁగా నిప్పుడు మన దేశమునందు వాడుకలోనున్న చాంద్రమానపు చైత్రాదినెలలలో నేమాసమునందు నీరాజ్యాభిషేకము జరిగెనో పైశ్లోకమునందుఁ జెప్పలేదు. అంత మాత్రమున నేమాసమును చెప్పలేదని యనుకొనఁ గూడదు. పట్టాభిషేక సమయమున సూర్యుఁడు సింహరాశి యందుండెను. అనఁగా నప్పుడు 'సింహ' మాసము. ఇది సౌరమాసము. ఈ మాసము లిప్పటికిని అరవ దేశమునందును, బంగాళమునందును నిత్య వ్యవహారమునఁ గలవు;

---

* రాజరాజ నరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక. పుట ౧౩౮.

[1] Ind. Ant. Vol. xiv p. 53.

ఇట్లు రాజరాజు సౌరమాసమును చెప్పుట అప్పుడు తెలుఁగు దేశమందు నీమాసములే లోకవ్యవహారము నందుండుటవలననే యని మనము తలఁపవలెనా? లేదా అఱవవారితో సంబంధము కలుగుటవలన వారి యాచారమును అవలంబించెనా?

ఇట్లు సౌరమాసమును జెప్పినవాఁ డితఁ డొక్కఁడే కాఁడు. ఈతని తండ్రియైన విమలాదిత్యుఁడు తానిచ్చినరణస్థిపూణ్డి శాసనము[1] నందును ఇట్లే చెప్పియున్నాఁడు.

"అనలానల రంధ్రగతే శకవర్షే వృషభమాసి సితేపక్షే యష్ట్యాం గురుపుష్యే సింహేలగ్నే ప్రసిద్ధ మభిషిక్తః [౧౩]

అర్థము;— శా. శ. ౯౩౩వ సంవత్సరమున వృషభమాసము నందు శుద్ధ ౬ గురువారమునాఁడు పుష్యమి నక్షత్రమున, సింహలగ్నమునందుఁ బ్రసిద్ధముగ నభిషిక్తుఁ డయ్యెను.

రాజనరేంద్రుఁడు పోయిన వెంటనే కులోత్తుంగునకు రాజ్యము లేకుండ హరింపవలయుననియో మఱియే హేతువుననో రాజ్యాభిషిక్తుఁ డైన రెండవ శక్తివర్మ[2]-విమలాదిత్యుని కుమారుడు-కూడ నిట్లే సౌర మాసమునే ఉదాహరించినాడు:—

గుణవసునిధిసంఖ్యే యాతి శాకాబ్దవర్షే
దిశకృతి తులాస్థే యేధ్యద్రాజ్యలక్ష్మీం
స్థిరతర మనురాధా శుక్లపక్ష ద్వితీయె
యజుసు గురువారే కుంభలగ్నేభిషిక్తః॥

అర్థము:— శా. శ. ౯౮౩వ సంవత్సరము గడచిన తరువాత సూర్యుఁడు తులారాశియందుండఁగా ఎక్కువ స్థిరమయిన అనూరాధా

---

1. Ep. Ind Vol vi, p. 347.

2. మద్రాస్ ఎపిగ్రాఫి రిపోర్టు ౧౯౧౩-౧౪ లోని ౭వ తామ్ర శాసనము ౬౩-౬౯ పంక్తులు. ఈ శాసన మింకను ప్రకటింపఁబడలేదు. ఇప్పుడు రాగిరేకులు నాయొద్దనున్నవి. త్వరలోనే ప్రకటింపఁబడును.

నక్షత్రమున శుక్లపక్ష ద్వితీయా గురువారమునాఁడు కుంభలగ్నమందు నభిషిక్తుఁ డాయెను.

ఇట్లు రాజరాజు పూర్వరాజు, రాజరాజు, అతనికిఁ దరువాతిరాజు సౌరమాసమునే ఉదాహరించి యున్నారు. ఇంకను గొంత వెనుకకుఁ బోయి చూచెదము.

మొదటి చాళుక్యభీముని శాసన మొకటి[1] నాయొద్ద నున్నది. అందు నాతని యభిషేకముహూర్త మిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

"శాకేష్వబ్దేషు యాతేష్వధమనువసుసంప్రాప్త సంఖ్యేషు మేషే
మిత్రే, చైత్రేచ మైత్రే శశిని, శశిదినే, కృష్ణపక్ష ద్వితీయే
యుగ్మ్యత్క్షన్ స్యోద్ధమేధా త్సకలజనముదే పట్ట మాచంద్రతారం
శ్రీమాన్ చాళుక్య భీమ శ్చతురుదధిలస న్మేఖలేలాతలస్య.

అర్థము:— శా. శ. ౮౧౪ సంవత్సరములు గడచిన తరువాత సూర్యుఁడు మేషమం దుండఁగా చైత్రమున చంద్రుఁడు మిత్రానక్షత్ర మందుండ, కృష్ణపక్ష ద్వితీయా (విదియ) సోమవారమునాఁడు చాళుక్య భీముఁడు నాలుగు సముద్రము లొడ్డాణము గాఁగల భూమికిఁ బట్టము కట్టుకొనెను.

ఇందు సౌరమాసపు మేషమాసమని చెప్పుటయేగాక, "చైత్ర" మనియుఁ జెప్పంబడినది. కాని "చైత్ర" మనునది చాంద్రమానమునకు వలెనే సౌరమాసమునకునుబేరు. ఇచ్చట లెక్కవేసి చూడఁగా నిందు వర్ణింపబడిన గ్రహస్థితులు సౌర చైత్రమునకే చెల్లుచున్నవి; కాని చాంద్రచైత్రమునకు చెల్లుటలేదు. ఇందున గురించి డాక్టరు స్వామి కణ్ణుపిళ్లెగా రిట్లువ్రాసిరి.

"శకము ౮౧౪ చైత్ర బ॥ విదియ సోమవారము, మైత్రమిథున శా. శ. ౮౧౪ లో చైత్ర బ॥ ౨ మేషములోఁ బడలేదు; మీనమాసము

1. ఎపిగ్రాఫి రిపోర్టు ౧౯౧౩-౧౪ లోని ౧౪-వ తామ్రశాసనము. ఇదియు నాయొద్దఁ గలదు. త్వరలోనే ప్రకటింపబడును. [ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక ౧౧-వ సంపుటములో ౨౪౧-వ పుటలో లక్ష్మణరావు పంతులుగా రీ శాసనమును బ్రకటించియున్నారు. సం.]

౨౯ వ తేదిని బడ్డది. ఆదినము ఆదివారము స్వాతినక్షత్రము అయినది. కాని (చాంద్రమానమున) వైశాఖ మాసమందు అనఁగా [సౌరమాస] మేష (చిత్రై) మాసమందు[1] ౨౫ వ తేదీన మైత్ర (అనూరాధ) నక్షత్రము సోమవారము అగుచున్నది. (క్రీ. శ. ౧౦౭౨ ఏప్రిల్ ౧౫ సోమవారము.)"

దీనిని బట్టిచూడ నీశాసనమందలి నెలగూడ సౌరమేగాని చాంద్రముగాదని నిశ్చయమగుచున్నది. చాంద్రమానపు వైశాఖమాసము ప్రారంభమైనతరువాతఁగూడ నఱవవారిచిత్తై్రనెల కొంతకాలముండును.

పూర్వకాలపు చాళుక్యశాసనములలో నింకొకదానిలో రాజ్యాభిషేకముహూర్త మీయఁబడినది. అది రెండవ అమ్మరాజునాఁటిది.

గిరిరసవసు సంఖ్యాబ్దే శకసమయే మార్గశిరమాసేస్మిన్
కృష్ణత్రయోదశిదినే భృగువారే మైత్రనక్షత్రె
ధనుషిరవౌ ఘటలగ్నె ద్వాదశవర్షేన్తు జన్మనఃపట్టం॥

శా. శ. ౮౬౫ సంవత్సరమున మార్గశిరమాసమందు కృష్ణపక్షత్రయోదశి శుక్రవారమునాఁడు మైత్ర (అనూరాధా) నక్షత్రమున సూర్యుఁడు ధనూరాశిలో నుండగా కుంభలగ్నమందు పుట్టిన పండ్రెండేండ్లకుఁ బట్టము కట్టుకొనెను.

ఇచ్చట సౌరమాన, చాంద్రమాన మాసముల పేళ్లు ముహూర్తదినమున నొక్కటియగుట తటస్థించినందున, మార్గశిరమాసము కవియొక్క యుద్దేశ ప్రకారము చాంద్రమా, సౌరమా అని నిర్ణయించుటకు వీలులేదు. ఎట్లయినను ఇందు సౌరమాసము ధనుర్మాసమని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడినది. గనుక మార్గశిరము చాంద్రమనుకొన్నను అప్పుడు సౌరమానము నెలను తెల్పుట ఆవశ్యకమని తలంచు చుండిరనుట స్పష్టము.

---

1. Ep. Rep. (S. C.) 1918, p. 120.

పై ఉదాహరణము లన్నిటిని పట్టి చూడఁగా చాళుక్యుల కాలమున తెలుఁగు దేశమునందు సౌరమానప్రభ యెక్కువగ నుండెనని మనము నిశ్చయింపవచ్చును. ఇంతమాత్రమున చాంద్రమానము లేదని కాదు.

చాంద్రమానము అధికమాసము వేదకాలమునాఁటినుండి యున్నది. సౌరమాన మున్నచోటఁ జాంద్రమానముకూడ నుండును. అరవదేశమునందు సౌరమాన ప్రభయున్నను చాంద్రమానము బొత్తిగా లేకపోలేదు. సూర్యమానవ్యాప్తి యెక్కువ. చాంద్రమానవ్యాప్తి చాల తక్కువ. ఇంతియ. వ్యవహారమునందు నిప్పుడు తేదీల వాడినను స్మార్తాది మతకృత్యములందు తిథులనే వాడెదరు. ఇట్లే పూర్వము తెలుఁగుదేశమునం దున్నట్టు తోఁచుచున్నది. సౌరమానము వ్యవహారమునందుండి తెలుఁగుదేశమున నెప్పుడు పూర్తిగాఁ బోయినదో చరిత్రకారులు కనుగొందురుగాక.

ఈ రెండు మాసములకుఁ గల భేదము.

సౌరచాంద్రమాసముల భేదము తెలియనివారి నిమిత్తము కొద్దిలో నా భేదము తెల్పుచున్నాను. సౌరమాసమనఁగా సూర్యుని గమనమును బట్టి యేర్పఱచిననెల. ఒక సంక్రాంతినుండి మఱియొక సంక్రాంతి వఱకు దీనివ్యాప్తి యుండును సూర్యుఁడొకరాసినుండి మఱియొకరాసి లోనికిఁబోవుట సంక్రాంతియనఁబడును. ఆకాశచక్రము ౧౨ రాసులుగా విభజింపబడినది. కనుక సూర్యుడొక్కొక్కరాసిలో నున్నకాల మొక నెలగా నెంచఁబడును. మేషములో నున్నకాలము మేషమాసము ఇత్యాది. ఈ మాసములకు రాసులనుఁబట్టి ౧౨ పేళ్ళేర్పడినవి. ఇదిగాక వీనికి చైత్రాది నామములును గలవు. మేషమాసమును చైత్రమనియు, వృషభమాసమును వైశాఖమనియు వ్యవహరింతురు. ఇట్లే ఇతరమాసములను గుఱించి యెఱుఁగునది. కావున మేషాదినామములు వచ్చినప్పుడవి సౌరమాసము లగుట నిశ్చయము. చైత్రాదినామములు వచ్చినప్పుడుమాత్రము సందర్భమునుబట్టి సౌరమో, చాంద్రమో కనుఁ

గొనవలయును. ఇంగ్లీషుమాసములకు తేదులున్నట్లే అఱవ దేశమందు సౌరమాసములకు తేదులుండును. కొన్నిమాసములకు ౩౦ దినములును, కొన్నిటికి ౩౧ దినములును ఉండును. ఒకేనెలకు నొకప్పుడు ౩౦ దినములును, మఱియొకప్పుడు ౩౧ దినములును వచ్చుట కలదు. ఈ తేదుల పద్ధతి ౮ వ శకాబ్దమునకుఁ బూర్వములేదు. తిథులు, నక్షత్రములను మాత్రము ఉదాహరించుచుండిరి.

చాంద్రమాసము చంద్రునిబట్టి యేర్పడినది. శుద్ధపాడ్యమి మొదలు అమావాస్యవఱకుఁగాని, బహుళ పాడ్యమి మొదలు పౌర్ణమి వఱకుగాని దీనివ్యాప్తి. మనదేశమున ఈ మానమే వ్యవహారమునఁ గలదు. సౌరమాసము సంక్రాంతితోను, చాంద్రమాసము శుద్ధపాడ్యమి తోను ప్రారంభమగును గాన ఏకనామముగల సౌర, చాంద్రమాసముల వ్యాప్తిలో భేదముండును. శుద్ధపాడ్యమినాఁడె ఎల్లప్పుడును సంక్రాంతి రాదుగదా? సాధారణముగ చాంద్రమాసము మొదట ప్రారంభమగును; ఆ మాసమునందే తరువాత నెప్పుడో ఆ పేరుగల సౌరమాసము ప్రారంభమవును. ఈ వివరము తెలియుటకై రాజరాజపట్టాభిషేకము నాఁటి సౌర, చాంద్రమాసములను గుఱించియు విచారింతము.

శా. శ. ౯౪౪ (క్రీ. శ. ౧౦౨౨) వ సంవత్సరమున సింహ సంక్రాంతి జూలై ౨౭ వ తేదీన అయినది. అనఁగా ఆనాఁటినుండి సౌరసింహ (లేక శ్రావణ) మాసము ప్రారంభమగును. కాని ఆనాఁడు చాంద్రమానము ననుసరించి శ్రావణ బహుళ ౧౧ అను తిథి అయియుండెను. ౩౧ వ జూలై దినమున చాంద్ర శ్రావణము పూర్తియయ్యెను. ౧ వ అగష్టు దినమున చాంద్ర భాద్రపదము ప్రారంభమయ్యెను. పట్టాభిషేకదినము చాంద్ర భాద్రపద బహుళ విదియ గురువారము. ఇంగ్లీషుపద్ధతిని అగషునెల ౧౬ వ తేది యగును. సౌరసింహమాసము ౨౬ వ అగష్టు దినమున పూర్తి అయెను. చాంద్ర భాద్రపదము అగష్టు ౩౦ వ తేదిన పూర్తి అయెను.

ఇఁక నిప్పుడు మనము ఉత్సవము చేయుచున్న శా. శ. ౧౮౪౪ సంవత్సరమును గుఱించి విచారింతము. ఈ యేడు సింహమాసము

ఆగష్టు ౧౭ వ తేదీన ప్రారంభమైనది. సెప్టెంబరు ౧౬ వ తేదీన పూర్తియగును. చాంద్రమానప్రకార మీ నెల శ్రావణ బ॥ ౯ నాఁడు ప్రారంభమై, భాద్రపద బ॥ ౧౦ తో పూర్తియగును. మనకుఁ గావలసిన బ॥ విదియ, ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రము సెప్టెంబరు ౮ వ తెదీన అగును. ఆనాఁడు అఱవవారి లెక్కప్రకారము ఆవణి నెల ౨౩ వ తేది. ఈ సౌరసింహ (శ్రావణ) మాసము ౩౧ దినములు కలది. కనుకనిందు బహుళ ౯ లు రెండు, బహుళ ౧౦ లు రెండు (చాంద్ర, శ్రావణ, భాద్రపద మాసములవి) కలవు. చాంద్రమాసము యొక్క వ్యాప్తి ౨౯.౫౩ దినములు మాత్రము: కావున ౩౧ దినములుగల సౌరమాసము నందు చాంద్ర తిథులు వచ్చినవే మఱల రావచ్చును.

కర్మయోగము *

"తపస్స్వాధ్యాయేశ్వర ప్రణిధానాని క్రియాయోగః".
—పాతంజలయోగదర్శనం, అ ౧. పా ౨. సూ ౧.

"ఈశ్వర ప్రణిధానం తస్మిన్ పరమగురౌ సర్వకర్మార్పణం తత్ఫల సన్న్యాసోవా" —ఇతి యోగేవ్యాసః.

కర్మకును మానవ స్వభావమునకుగల సంబంధము.

'చేయుట' యని యర్థముగల 'కృ' యను సంస్కృతధాతువు నుండి 'కర్మ' మను శబ్దము పుట్టినది. మనముచేసెడిపనులన్నియుఁ గర్మములే. కర్మముయొక్క పరిణామ మనఁగాఁ బూర్వ సంచితము. లేక ప్రారబ్ధము అని యీ కర్మశబ్దమునకు నొకపారిభాషికార్థము కలదు. అధ్యాత్మశాస్త్రమునం దొకప్పు డీశబ్దమునకుఁ గృతకర్మముయొక్క కారణమని యర్థముకలుగును. కాని 'కర్మయోగము' నం దీపదము వ్యాపారము - క్రియ - చేయుట - యను సర్వసాధారణమైన యర్థము ననే వాడఁబడును. సత్యజ్ఞానమును సంపాదించుకొనుటయే సకల మానవజాతియొక్క యితికర్తవ్యత (పరమోద్దేశము). ఈ యత్యుత్కృష్టమైన సిద్ధాంతమునె పౌర్వాత్య (తూర్పు సంబంధమైన) యధ్యాత్మశాస్త్రము మనఁగా మన హిందూ వేదాంతశాస్త్రము మనకు నుపదేశించుచున్నది. సుఖము మానవుని యితికర్తవ్యత (పరిశ్రమ పూర్వకముగ సంపాదింప వలసినదియని యర్థము) కాదు. జ్ఞానమె నిజమైన యితికర్తవ్యత. సుఖవిలాసంబులకు వినాశము గలదు. సంపాదింపవలసినవానిలో సుఖమే యతిశ్రేష్ఠమైనదని తలంచుటతప్పు. సుఖమే సర్వోత్కృష్టమైన వస్తువనియు, దానిని సంపాదించుటకై పాటుపడవలయుననియు మానవులకుగల వెట్టిభ్రమయే జగత్తులోని

---

* అముద్రితము.

సకలదుఃఖమునకు మూలమైయున్నది. కొన్నిదినములకు సుఖము కొఱకై యత్నించుటచే నిజమైన సుఖము కలుగనేరదనియు, జ్ఞానమార్గములోనే నిజమైన సుఖమున్నదనియు, సుఖదుఃఖములు రెండును మనకు మార్గదర్శకములనియు నరునకుఁ దెలియును. మేలువలన కలిగినటులనె కీడువలనఁగూడ సత్యజ్ఞానము కలుగును. కడచిన సుఖదుఃఖంబు లాత్మపైఁ జేసిన భిన్నభిన్నసంస్కారంబు లా సుఖదుఃఖంబుల ప్రతిబింబంబులపగిది నాత్మలపైఁ బ్రకాశించు. ఈ భిన్నభిన్నప్రతిబింబంబుల (సంస్కారంబు) యేకీకరణము (కూడుట) నె మానవుని యొక్క స్వభావము లేక శీలమని యందురు. ఏనరుని 'వర్తనము' (స్వభావము)ను గుఱించి విచారించినను నందు మనఃప్రవృత్తియొక్క యేకీకరణమును, మనోవికారముల సమ్మేళనమును గాన్పించును. మానవుని స్వభావము నిర్మించుటయందు సుఖదుఃఖములు రెండును బని చేయును. మనస్వభావము లేక ప్రవర్తనమునకు మంచి, చెరుపులు సమానశక్తిగల మార్గదర్శకములైనను గొన్ని యుదాహరణములలో మేలుకంటెఁ గీడువలననే యధిక సద్బోధ కలుగును. జగత్తులో నిదివఱకు గతించిన గొప్పగొప్ప పురుషుల చరిత్రల శోధించి చూడఁగా, వారిలో ననేకులు సుఖానుభవముకంటె దుఃఖానుభవమువలననే సుజ్ఞానులయిరనియు, సంపత్తికంటె విపత్తిచేతనే యధికదుర్గుణవిముక్తులయిరనియు, స్తుతులచేఁ గాక నిందాప్రహారములచేతనే వారి ప్రభావప్రకాశమధికముగా వెలువడెననియుఁ దేలుచున్నది.

మఱియు మనుష్యమాత్రుల యందు జ్ఞానము స్వయంభువుగా (తనంతట దానే పుట్టునది) నుండును. ఏజ్ఞానమును మనకు బాహ్యసృష్టివలనఁ గలుఁగదు; జ్ఞానము మనయంతరా... డును. 'నరుఁడు గుర్తెఱుఁగును.', 'మానవుఁడు తెలి... కనుఁగొనును' అవిన వాక్యములకు మానస శా... చేసినయెడల 'అంతర్జ్ఞానమును వెలిపుచ్చు... 'నేర్చుకొనుట' లేక 'జ్ఞానసంపాదన' ... యాత్మమీఁది యాచ్ఛాదనమును దీసి...

న్యూటన్‌దొర క్రొత్తగా గురుత్వాకర్షణమును (Gravitation) గని పెట్టెనని చెప్పుదురు. ఆ యాకర్షణ మదివఱకు నొక మూలఁ గూర్చుండి దొరగారి రాకకు నెదురు చూచుచుండెనా యేమి? లేదు. అది యతని మనస్సులోనే యుండెను. సంధి దొరకినతోడనే వెలువడిన దింతియ. జగత్తులోని జ్ఞానమంతయు మనస్సువలననే కలుగును. బ్రహ్మాండము లోని యనంతజ్ఞానభాండారము మనమానసమునందు నిండియున్నది. బాహ్యప్రపంచము కేవలము సూచన (లేక నిమిత్తతుల్యము). ఇది మన లను మనఃపరిశీలనమునకు మాత్రము ప్రేరేపించును. కాని పరిశీలనము (అధ్యయనము) యొక్క విషయము (subject) మాత్రము మనమునందే యుండును. చెట్టునుండి పండు పడుటవలన న్యూటనుకు ప్రేరణకలిగె; అందుపై నతఁడు తన మనసులో గొలుసువలె నొక దానితో నొకటి సంబంధముకలిగి యెడతెగకయుండు కల్పనా పరంపరల నన్నింటిని బరిశోధించిచూచెను. ఆ గొలుసులో నతనికి నొక క్రొత్త కడియము గానవచ్చెను. దానినే మనము 'గురుత్వాకర్షణ నియమ' మనియెదము. ఆ నియమ మా పడినఫలములో లేక యుండెను; పృథ్వియొక్క గర్భములో లేక యుండెను; మఱి యెందున లేక యుండెను! (న్యూటన్‌యొక్క మనస్సులోనేయుండెను.). ఐహిక పారలౌకిక జ్ఞానమంతయు మానవుని యంతరాత్మ యందుండును. అందుపై నావరణ ముండినందున ననేకపర్యాయము లది వెలువడక యచ్చటనే యడఁగియుండును. జ్ఞానముపైనున్న యీ యాచ్ఛాదనమును దిన్నతిన్నగా దొలగించుటయే మనము జ్ఞానార్జనము చేయుచున్నా మనుట. ఈ యాచ్ఛాదనమెట్టెట్టు తొలఁగుచుండునో మన మట్లట్లు అధికాధికజ్ఞాన సంపన్నుల మగుదుము. ఎవరి యంతఃకరణము మీఁది యీ పట... వాఁడు జ్ఞాని: అటులఁ దొలఁగక యెవని యంతః

... గట్టిగా నిలిచియుండునో వాడు అజ్ఞాని. ఈ

... దీసివేసినవాఁడు పూర్ణజ్ఞాని లేక సర్వజ్ఞుఁడు.

...యి పోయిరనియు, వింకను గానున్నా

...కాలచక్రమున నిట్టివారు లక్షలకొలదిఁ

బుట్టెదరు। వలుగురాతిలోని యగ్నివలె జ్ఞానము మనస్సునందు నిగూఢముగ నుండును. ఈ జ్ఞానాగ్నియొక్క మిడుఁగురులు బహిఃప్రపంచములోని సూచనలనెడి ఘర్షణ (రాయిడి) వలన వెలువడును. మన సకల మనోవికారముల యొక్కయు, మనము చేయు నన్నిపనుల యొక్కయు స్థితియిట్టిదే. మనము శాంతచిత్తులమై విచారించి చూచిన యెడల మన యానందాశ్రువులు, మన సుఖదుఃఖములు, మన హాస్యరోదనములు, మన శాపాశీర్వాదములు, మన స్తుతి నిందలు బాహ్యప్రపంచముయొక్క ప్రేరణచే, నాఘాతముచే మన మనస్సులో నుండియే పుట్టినవని స్పష్టముగాఁ గానవచ్చును. ఇప్పటి మనస్థితియంతయు నీయాఘాతముయొక్క పరిణామమే. ఈ యన్నియాఘాతముల సముచ్చయమే (కూడికయే) కర్మ-కార్యము-అనఁబడును. ఆత్మయొక్క తేజము ప్రకటమై, యందుచేఁ దత్ప్రతిభావజ్ఞానంబులు వెల్లడి యగుటకు నాత్మపై బహిఃసృష్టిచేఁ జేయఁబడి, శారీరక, మానసిక ప్రహారములలోఁ బ్రతియాఘాతమును వ్యాపకార్థమునందు గర్మయని చెప్పవచ్చును. ఇందుచే మనము జన్మమంతయుఁ గర్మ చేయుచుందుమని చెప్పవలసియున్నది. నేనిప్పుడు మీతో ముచ్చటించుట కర్మయె; మీరు వినుచుండుట కర్మయే; శ్వాసోచ్ఛ్వాసముచేయుట, నడచుట, మాటలాడుట మొదలైన వన్నియుఁ గర్మలే. మనము శరీరముచేతఁగాని మనస్సుచేతఁగాని చేయునది యంతయుఁ గర్మయే. ఈ కర్మ మనమనస్సుపై శాశ్వతమైన సంస్కారముఁజేయును.

కొన్నికర్మలు చిన్న చిన్న యనేకకర్మలయొక్క సముదాయ రూపమై యుండును. మనము సముద్రపు టొడ్డుననిలుచుండి చూచిన గొప్పగొప్పయలలు ప్రచండనాదము చేయుచు నిసుకపైఁ గూలుట కాన్పించును. ఐనను లక్షలకొలఁదిఁ జిన్న చిన్నయలలు కూడి కాని పెద్దయలకాలేదని మనకుఁ దెలిసిన విషయమే. ఆ యలలలోఁ బ్రతియలయు శబ్దముచేయుచుండునుగాని యాశబ్దములు మనకు వేర్వేరుగా వినఁబడవు. ఈచిన్నశబ్దంబులన్నియుఁగూడి ఘననాదమైనప్పుడు మనకు

వినఁబడును. ఇటులనే యతిసూక్ష్మములైన హృదయనాదములవలననే ప్రచండమైనకర్మ సముదాయమగును. అనేకకర్మలు మనకు స్పర్శము వలన వెంటనే తెలియును. కొన్నిటి ఫలములు స్పష్టముగాఁ గాన్పిం చును. కాని యివియన్నియుఁ జిన్నచిన్న కర్మలుకూడి యైనవియే (స్వతంత్ర కర్మలుకావు). మానవునియొక్క నిజమైన యాచరణము నెఱుఁగవలయుననిన నాతనిచేఁ జేయఁబడిన మహత్కృత్యములను జూచిన లాభములేదు. ప్రాణము మీదికి వచ్చినప్పుడు పిఱికి బంటు కూడ శూరుఁడు కావచ్చును. గాన మనుష్యుని సాధారణములైన నిత్య కృత్యములనే చూడవలయును. ఇటులఁ జేసిన నతని నిజమైన ప్రవ ర్తనము మీరెఱుంగఁగలరు. గొప్పప్రసంగములు వచ్చినప్పుడు అతి క్షుద్రమానవుల మనోవృత్తియు నత్యుచ్చపదమును సంపాదించుటకై యుద్దీపితయగును. గాన నెల్లప్పుడు నెవనియాచరణము శ్రేష్ఠమైనదిగ నుండునో వాఁడే శ్రేష్ఠుఁడు.

కర్మయొక ప్రచండశక్తియో యన మన ప్రవర్తనపైఁ బరిణ మించును. మానవుఁ డొకకేంద్రము లేక మధ్యబిందువు. ఇది బ్రహ్మాం డములోని సకలశక్తులను దనవైపున కాకర్షించుకొనును. ఈ శక్తు లన్నియు నాకేంద్రమునందు నేకీభవించి యచ్చటనుండి మఱల నొక ప్రచండ ప్రవాహరూపమున నిర్గమించును. ఇటుల సకల బ్రహ్మాండము నకుఁ గేంద్రమువలె నుండువాఁడే నిజమైన మానవుఁడు; వాఁడే సర్వ శక్తిమంతుఁడు; వాఁడే సర్వజ్ఞుఁడు; వాఁడే సర్వబ్రహ్మాండము నాకరించు వాఁడు. కీడు మేలు, సుఖము దుఃఖము మొదలైనవన్నియు వానియొద్దకె పోయి వానినె యాశ్రయించును. వీనియన్నిటివలన ప్రవర్తన రూపమైన యొక ప్రచండప్రవాహమును నిర్మించి దానినీవలి వదలును. ప్రతిశక్తిని నాకర్షించు సామర్థ్యమువలెనే, కార్యసిద్ధికై యావశ్యకమైనయెడల దేని నైనను దూరముగఁ బరిత్యజించు సామర్థ్యమును నాతనికిఁ గలదు.

జగత్తులో మనముచూచెడి కృత్యములన్నియు, మానవ సంఘము నందు జరుగు వ్యాపారములన్నియు, మనచుట్టు గానఁబడు కార్యము

లన్నియుఁ గేవలము మానవుని విచారశక్తియొక్క భౌతిక స్వరూపము లును(ప్రతిబింబములు), మానవేచ్ఛయొక్క ప్రతిమలును అయి యున్నవి. భౌతికయంత్రములు, శస్త్రాస్త్రములు, పట్టణములు, పడవలు, యుద్ధనౌకలు - మొదలయినవానిలోఁ బ్రతిదియు మానవుని యిచ్ఛా శక్తిచేఁ బుట్టినందున నాయిచ్ఛాకర్తృత్వముయొక్క వ్యక్తస్వరూపమై యున్నది. ఇచ్ఛకుఁ గారణము స్వభావము (ప్రకృతి): స్వభావము నకుఁ గారణము కర్మ. ఇచ్ఛయొక్క యావిష్కరణ మనఁగా బాహ్య స్వరూపము కర్మను అనుసరించియుండు. ప్రబలమైన యిచ్ఛాశక్తిగల లోకకళ్యాణాభిలాషు లనేకు లిదివఱకు జగత్తులో నయిపోయిరి. వారమి తముగాఁ గర్మాచరణముఁ జేయుచుండిరి. వీరు శరీరబలమునందు భీమునివంటివారు; వీరి ప్రబలమైన యిచ్ఛాశక్తి ముల్లోకములను దల క్రిందులు చేయునంత సామర్థ్యముగలది. ఇట్టి యిచ్ఛాశక్తి వారికి నెన్నియో యుగములు పరిశ్రమ చేసినందున ప్రాప్తమైనది. బుద్ధ క్రైస్తవులకుఁ గలిగినట్టి లోకోత్తరమైన యిచ్ఛాశక్తి యొక జన్మము నందలి కర్మవలననే కలుగునని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఏలయన వారి తండ్రులెవరో మనకుఁ దెలియును. వారితండ్రులు మానవజాతియొక్క మేలును (కళ్యాణమును) గుఱించి యొకమాటయైనను నుచ్చరించి నటుల నెవ్వరును నెఱుంగరు 'జోసెఫ్' వంటి వడ్రంగులనేకులు పూర్వమైపోయిరి. అనేకులిప్పుడున్నారు. బుద్ధునితండ్రివంటి క్షుద్రరాజు లెందఱో యైపోయిరి. వంశమునుగుఱించివచ్చిన సంస్కారమన, సేవ కులే యెవనియాజ్ఞ పాలింపుచుండిరో లేదోయని సంశయింపవలసి యున్న క్షుద్రరాజు గర్భమున నర్ధజగత్తు ఎవనిని వంద్యునిగా భావిం చునో యట్టికుమారుఁడు గలుగుటెట్లు? అసంఖ్య లోకులచేఁ బరమేశ్వ రునివలెఁ బూజింపఁబడు లోకోత్తముఁడైన క్రైస్తవునకును నతని తండ్రికిని గల మహదంతరంబునకు సమాధానమేమి? గాన దీనిని వంశజన్యగుణమని చెప్పుటకు వీలులేదు. బుద్ధక్రైస్తవు లీ జగత్తు నందు వ్యాపింపఁజేసిన ప్రబలమైన యిచ్ఛాశక్తి వారికి నెక్కడనుండి ప్రాప్తమయ్యెను? ఈశక్తి సంచయమునకు నుత్పత్తిస్థానమెద్ది? ఇది యనేక యుగములనుండి తిన్నతిన్నగాఁ గూడుచువచ్చి, ప్రచండ

మైనదియై, బుద్ధ. క్రైస్తవ రూపములతో సమాజము (సంఘము) పైఁబడెను. దీని ప్రభావము నేఁటివఱకును స్థిరముగా నున్నది.

ఇది యంతయుఁ గర్మఫలము. యత్నముచేసి సంపాదింపక యెవరికిని నేమియు దొరకనేరదు. ఇది సనాతనమును, శాశ్వతమును నైన సిద్ధాంతము. ఈ సిద్ధాంత మసత్యమైనది యని మనకుఁ గొన్ని యెడలఁ దోచుఁను. కాని దీర్ఘానుభవముచే నీ సిద్ధాంతమే నిజమైనది యని నిశ్చయముగా, మనసుకుఁ దోఁచగలదు. ఒకానొకఁడు తాను ధనవంతుఁడను కావలయు నని జన్మమంతయు యత్నించుచుండును. అనేక జనులను మోసపుచ్చును. కాని తుదకు వానికిఁ దాను ధనవంతుఁడు అగుటకుఁ బాత్రుఁడు కాఁడనియు (అనగాఁ దాను ధనవంతుఁడు కాఁజాలఁడనియుఁ), దన జన్మమంతయు నిరుపయోగ ప్రయత్నము లందును, వ్యర్థోపాధులయందునుఁ (మోసము) బోయెననియుఁ దెలిసి వచ్చును. మనము మన శారీరక భోగములకొఱకు నెన్ని పదార్థములను సంగ్రహించినను వానిలో మనచే నుపయోగింపబడిన (ఉపభుక్తము లయిన) పదార్థములు మాత్రము మనవి. ఒకానొక మూర్ఖశిరోమణి భూమిలో నుండు పుస్తకము లన్నియుఁగొని తనపుస్తకభాండాగారములో నుంచినను, నందు నే గ్రంథము చదువుటకు వానికి యోగ్యతకలదో వానినె చదువును. ఇట్టి పాత్రత కర్మవలనఁ గలుగుచున్నది. మన యోగ్యతయు, నే పదార్థములను స్వాధీనపఱచుకొనుటకు సమర్థులమై నదియుఁ గర్మవలననే నిర్ణయింపఁబడును. మనకిప్పుడు ప్రాప్తించిన స్థితికి నుత్తరవాదులము మనమే. (ఈస్థితి మనకర్మ 'క్రియ' వలననే కలిగినదియని నా తాత్పర్యము). ముందు నేస్థితికిఁ బోవలయు ననిన నాస్థితికిఁ బోవునంత సామర్థ్యము మనకుఁ గలదు. ఈజన్మ మనకుఁ బూర్వకర్మవలనఁ బ్రాప్తమైనది. ఇఁకముందు మనకుఁ గావలయునవి మనము కోరెడి స్థితి యిప్పటి కర్మలకు ఫలము కావచ్చును. గానఁ గర్మ ననుసరించు విధమును గనుఁగొనుట మనకర్తవ్యము. "ప్రతి మనుష్యుఁడు ఏదో యొకతీరునఁ గర్మ (చేయు) చున్నాఁడు గానఁ గర్మ ననుష్ఠించు విధము వేఱుగాఁ గనుఁగొనుటవలన లాభమేమి"

యని మీరడుగవచ్చును. కాని యిట్టుల విధిఁ దెలియక కర్మానుష్ఠానముఁ జేసినందున మన మానసిక శక్తి క్షయమగును. భగవద్గీతయందుఁ గర్మశాస్త్రమును ప్రతిపాదించునపుడు "కర్మ నిర్మలాంతఃకరణము తోను, సశాస్త్రముగను జేయవలయును" అని చెప్పియున్నది. కర్మ చేయు విధము నెఱింగి, కర్మచేసిన యెడల దానివలన నత్యంతోత్తమ ఫలము ప్రాప్తించును. అజ్ఞానరూపమైన గాఢనిద్రలో నున్న యాత్మను మేల్కొలుపుట యనఁగా మనస్సులో నిగూఢముగా నున్న జ్ఞానశక్తిని వెలువరించుటయే సర్వ కర్మాచరణము యొక్క మూలోద్దేశమని మనము మఱవఁగూడదు. ప్రతి మానవుని యంతఃకరణమునందును ఈ శక్తియు (సామర్థ్యము), జ్ఞానమును నుండును. మనముచేయు కర్మ లన్నియు ఈ జ్ఞానరూపుఁడైన ప్రచండపురుషుని మేలుకొలిపి, యీవలకుఁ దెచ్చుటకై చేయు ప్రహారంబులేయని చెప్పవలయును.

మానవు లనేకోద్దేశములతోఁ గర్మచేయుదురు. ఉద్దేశములేక కర్మ జరుగనేరదు. కొందఱు కీర్తిలోలురయి, తన్నిమిత్తము కర్మ చేయుదురు. కొందఱు ధనేచ్ఛగలవారై యందుకు గర్మ ననుష్ఠించె దరు. కొందఱు స్వర్గకాములై స్వర్గప్రాప్తికై యత్నించెదరు. కొందఱు అధికారమునకై ప్రయత్నించెదరు. చైనా దేశస్థులవలెఁ గొందఱు తాము గతించినపిదపఁ దమకుఁ గీర్తి కావలయునని కోరెదరు. చీనా దేశమున నెవరికిని మృతి చెందువఱకు బిరుదులు దొరకవు. మృతిఁ జెందినపదప దొరకును. మనపద్ధతికంటెఁ నీ పద్ధతియే [illegible]మేలయినది. చీనాదేశమునందు నెవఁడైన సత్కృత్యముఁ జేసినయెడల మృతుఁ డైనవాని తండ్రికో, లేక తాతకో సన్మానసూచకములైన బిరుదులు దొరకును. ఇందుకుఁగూడఁ గొందఱు కర్మచేయుచుందురు. మహమ్మ దీయపంథలోని యొకానొకశాఖవారు తాము మృతులైనయెడలఁ దమకుఁ గట్టఁబడు గోరీలు వీలయినంతవఱకు నధికాధిక విశాలముగా నుండు టకు యత్నింతురు. బాలుఁడు జన్మించినతోడనే వాని సమాధినిర్మించు పంథయొకటి నే నెఱుఁగుదును. ఇతర సమాధులకంటెఁ బెద్దదియు, విశాలమైనదియునగు సమాధి నిర్మించుటయే పురుషార్థమని వారి తాత్ప

ర్యము. వారిలో మనుష్యుని గొప్పతనము సమాధియొక్క గొప్పతనము వలననే నిర్ణయింపఁబడును. కొందఱు పుణ్యమునకై మంచికృత్యములఁ జేసెదరు. వీరు మొదట సాధారణముగా నీచకృత్యము లనేకములుచేసి పిదప నొకగుడి కట్టెదరు; లేక ధర్మగురువులకుఁ గొంత ధనము దానముచేసి స్వర్గమునకుఁబోవుటకు ననుజ్ఞాపత్రమును గొందురు. ఇట్టి పరోప (కార) కార్యములచేఁ బూర్వముచేసిన పాపములన్నియుఁ బాయుననియు, ఆ పాపములకై తాము శిక్షననుభవింప నక్కఱలేదనియు వా రనుకొనియెదరు. ఇట్లు కర్మయొక్క యుద్దేశము లనేకము లుండును.

కర్మకొఱకే కర్మచేయవలయును (అనఁగా కర్మచేయుట ఫలము కొఱకుగాదని తలఁచి ఫలాపేక్షలేక కర్మచేయుటయే కర్తవ్యమని కర్మానుష్ఠానము చేయవలయును). జీవనమునకు లవణ మత్యంతావశ్యకమైనటుల దేశక్షేమమునకు నత్యంతావశ్యకులగు సజ్జనులు ప్రతిదేశమునందును గర్మానుష్ఠానమే పరమార్థమని (కర్తవ్యమని) నిష్కామకర్మ ననుష్ఠించెదరు. వాండ్రు కీర్తిని, స్వర్గమును లక్ష్యపెట్టరు. మంచిఫలమే కలుగునని తలఁచి కర్మ ననుష్ఠించెదరు. మఱికొందఱు ఇంతకంటె నున్నతవిచారములు కలవారయి బీదలకు హితమును, మనుష్యజాతికి సహాయమును జేయుదురు. ఏలయనఁ బరోపకారమే సత్కార్యమని దృఢవిశ్వాసము కలవారుగాన సత్కార్యములయందే ప్రీతిఁగలవారై యుందురు. ఇఁకఁ గర్మప్రేరకములైన పేరుప్రతిష్ఠలను, హేతువులను గుఱించి విచారించెదము. పేరుప్రతిష్ఠలకు యత్నించెడివారికి నా ఫలములు తత్కాలమునందే యరుదుగా దొరకును. మనము కార్యములు చేసి చేసి ముసలివారమై మరణాసన్నులమైనపుడు మనకుఁ బేరు ప్రతిష్ఠలు ప్రాప్తించును. ఇది సాధారణ నియమము. నేను జన్మమంతయుఁ గీర్తికొఱకుఁ గొట్టుకొనినయెడలఁ దుదకు నాకు రవ్వంత ప్రాప్తమగును. ఆయుష్యమంతయుఁ బేరు సంపాదింపవలయునని వ్యయపఱచిన యెడల నంత్యమున నది కొంచెము సాధ్యమయినటుల భాసిల్లును. ఐహిక పదార్థములకు సంబంధించిన యిచ్ఛలన్నియు,నిటులనే దీర్ఘకాలమునకుఁ

గాని సిద్ధింపవు. సిద్ధించియు నవి యంతటితోనే యాగిపోవును. కాని యొకానొకఁడు స్వార్థబుద్ధిని ద్యజించి కర్మ చేసినయెడల వానిస్థితి యేమియగును? వాని కేమియుఁ బ్రాప్తముకాదా? వానికి నన్నియుఁ బ్రాప్తమగును. స్వార్థ త్యాగముయొక్క ఫలము అన్నిటికంటెను నధిక మైనది. నిరపేక్షబుద్ధితో వర్తించునంత ధైర్యము లోకుల కుండదు. స్వార్థత్యాగమువలన నైహికలాభమును మిగులఁగలదు. భక్తి, సత్యము, స్వార్థత్యాగము అను నీసద్గుణములు నీతినిగురించి ప్రౌఢతతోమాటలాడు టకై నిర్మించిన యర్థరహితములైన పదములు కావు. వీనివలననే మన యంతఃకరణ మత్యంతప్రగల్భతను జెందును. వానిలో నిట్టిసామర్థ్యము మూర్తిమంతముగానుండును. ఇంతయేల? ఎవఁడైన స్వార్థహేతువుల నన్నిటిని దూరముగా విడిచినవాఁడై, రాఁబోవుసంగతుల నెంతమాత్ర మును విచారింపక స్వర్గ, నరకా (దుఃఖా)దులను లక్ష్యపెట్టక యైదు రోజులు - లేక యైదునిమిషము లయినను - నిష్కామకర్మ చేయఁ గలిగెనేని వానియందు నీతియొక్క ప్రచండ విగ్రహమగు సామర్థ్యము (యోగ్యత) ఉన్నదని చెప్పవచ్చును. ఇట్లు చేయుట బహు దుస్తరము. ఐనను ఇట్లుచేసినందువలనఁ గలుగు మేలుయొక్క మాహాత్మ్యము మనయంతరాత్మకుఁ జక్కఁగాఁ దెలియును. ఈ యాత్మసంయమనము నిరోధకశక్తులలో నత్యంతప్రచండ శక్తియొక్క యావిష్కరణము. నాలుగుగుఱ్ఱములరథమునుపర్వతముపైనుండి విడిచినయెడల నదియాగక క్రిందికైనఁ బోవును లేక సారథి గుఱ్ఱములను దన సామర్థ్యమున నాపి క్రిందకిఁ బోకుండజేయును. ఈ రెండు శక్తులలో నేది గొప్పది? క్రిందికిఁబోనిచ్చునదియా? లేక పైననిలిపియుంచునదియా? పైకి నెగుర వేయఁబడిన కందుకము (బంతి) ఆకాశమునఁ గొంత దవ్వరిగి క్రిందఁ బడును. రెండవ కందుక మెగిరి గోడమీఁదఁబడిన దానిగతికి నిరోధము గలిగియుండుటచే నచ్చట నుష్ణ ముత్పన్నమగును. ఇటులనే యీ యైహికప్రేరణ లన్నియు స్వార్థబుద్ధి ననుసరించి, శీఘ్రముగనో, యాలస్యముగనో లయమైపోయి మబల మనకుఁ బ్రాప్తింపవు. కాని యాత్మనిగ్రహము చేసిన యెడల మాత్రము అంతశ్శక్తి (సామర్థ్యము)

వికాసమును బొందును, ఇట్టి నిగ్రహము చేతనే యఖండమైన యిచ్ఛా శక్తి ప్రాదుర్భవించును; ఇట్టి నిగ్రహము చేతనే బుద్ధ, క్రైస్తవులు పుట్టుదురు. ఈ గూఢా (ర్థ)ము (రహస్యము) మూర్ఖులకుఁ దెలియదు. బినను మనుష్యజాతిని దమయాజ్ఞలో నుంచుకొన విచ్ఛించెదరు. ఓపికతోఁ బ్రయత్నము చేసినయెడల సకల జగత్తుపై మన యధికారము చెల్లించుకొనఁగలమనినతత్త్వము వారికిఁ దెలియదు. కొన్ని సంవత్సరము లోపికపట్టి, యధికారము చేయవలయు ననిన మూర్ఖపు ఇచ్ఛను విరోధించి, యీ యిచ్ఛను సంపూర్ణముగ నశింపఁజేసిన మీ యిచ్ఛా కర్తృత్వశక్తి ప్రబలమై బ్రహ్మాండము నంతను స్వాధీనపఱుచుగొని దానిపై నధికారము చేయును. అల్ప ధనము సంపాదించుటకై జనులు మహాప్రయాసపడుచుందురు. అందుకై వారు సజాతీయులను మోస పుచ్చుటకును సంశయింపరు. ఇట్టివారు కొన్ని సంవత్సరములు ఆత్మ నిగ్రహము చేయుదురేని వారి స్వభావము పసి బడినయెడల లక్షలకొలది ధనము తెచ్చి యిచ్చునంత సామర్థ్యముకలది యగును. కాని దీర్ఘ దృష్టిలేని మృగములకంటె మన మందరము [illegible] సంవత్సరముల కంటె నధికకాలమును గురించి యాలోచనచేయము (మీరదృష్టిలేని వారమై సద్యఃఫలమునే చూతుము). ఈ మనజగత్తు ఒకవర్తులము (చుట్టుగీసినగీటు). (ఈవర్తులముకంటె నావల చూచుధైర్యము మ(న)కు లేదు. కనుకనే మనము నీతిభ్రష్టులమును, దుష్టులమును నగుచున్నాము. ఇదియే మ(న)కుఁగల వ్యంగము (వంక). ఇదియే మ (న)కుఁ గల దౌర్బల్యము.

అత్యంతక్షుల్లక మైన కర్మనుగూడ తిరస్కరింపఁగూడదు. విశేష జ్ఞానంలేనివానిది గిర్రికొఱకో, పేరుకొఱకో లేక ఇతర స్వార్థము కొఱకో కర్మచేయవలెను. కానికర్మచేయుటకునున్నతములయినహేతువులెవ్వియో వానిఁ దెలిసికొని, వాని ప్రకారమే మనస్సును ప్రవర్తింపఁజేయుట ప్రతిమానవుని కర్తవ్యము. కర్మాచరణము చేయుటకు మన మధికారులమేకాని దానిఫలమునకు నధికారులముకాము. కర్మఫలము లేక పరిణామమేమైనఁగావలెను. ఫలచింత మీకెందుకు ? ఒకనికి సహాయము

చేయఁ దలఁచినపుడు వాడు మనను ముందిట్లు గౌరవింపవలయు నని యోచించుట యనావశ్యకము. ఫల మేమగునో తెలిసికొనవలయు ననియు, లేక యా ఫలముయొక్క గుణావగుణములను బరీక్షింపవలయు ననియుఁ జింతింపఁగూడదు. ఘనమైన సత్కార్యము చేయఁదలఁచిన యెడల దానిపరిణామ మేమగునో యని కనుఁగొనుటకు నిసుమంతయైన ప్రయత్నము చేయవలదు.

నిష్కామకర్మమను నీకర్మచేసెడి యుత్తమపద్ధతిని గుఱించి యింకొక కఠినమైన ప్రశ్న యుత్పన్న మగుచున్నది. మనశరీరము నందు నత్యంత చపలత యుండవలెను. మన మెప్పుడు కర్మచేయు చుండవలెను. కర్మచేయకుండ మన మొకనిమిషమైన బ్రతుకఁజాలము. అని చెప్పితిరి. ఇట్లయిన మనకు నిజమైన విశ్రాంతి యెప్పుడు? రెండు చిత్రపటము లున్నవి. అందు నొకదానిలో జీవితమునకై మనము పడు పాటులును, ఆయుష్య ప్రవాహమునందు సుడిగుండమువలె మనము గిర గిర తిరుగుచున్నట్లును జిత్రింపఁబడియున్నది. (ఈపటము సంసార ములోనుండు మానవుని పాటులఁ జూపుచున్నది). రెండవపటములో శాంతతయు, సర్వసంగ పరిత్యాగమును జిత్రింపబడి యున్నది. ఇందు మనచుట్టునుండు ప్రతిపదార్థమును శాంతముగను, నిశ్శబ్దముగను. జలనము లేకుండను నున్నది. ఇందు సృష్టిసౌందర్యము, మృగములు, పుష్పములు పర్వతములు తప్ప తుఱియేమియును లేవు. (ఈరెండు చిత్రములలో నేదిమంచిది?) ఈ రెంటిలో నొకటియు నిర్దోషమైనది [illegible] ఒకానొక యనధికారి సర్వసంగ పరిత్యాగము చేసి యుత్తమ కల్పనల నను సరించి యేకాంతమున నుండఁదలఁచినవాఁడు జగత్తురూపమైన సుడి గుండములోఁ బడగానే నాశము జెందును. లోతునీటిలోనుండి చేప సముద్రము పైకి రాఁగానే తునకలై పోవునటులనే యెల్లప్పుడును నేకాంతముననుండి, పనిచేయ యత్నింపనివారు జగత్తులోనికిరాఁగానే నాశము బొందెదరు. అటులనే జగత్తులోనుండి ఎల్లప్పుడును నేదో యొకపని చేయుచుఁ దిమ్మని బ్రహ్మఁ బ్రహ్మనిఁ దిమ్మచేయువాఁడు ఏకాంతమున జీవింపఁగలఁడా? జీవించియుండెనో యున్మత్తాలయమ్ము

నకే యోగ్యుఁడగును. అత్యంత శాంతమైన నిర్జనప్రదేశము జనులచే నాక్రమింపబడి గజిబిజిగా నున్న స్థలమువలెను, అతిశయాకలకల నినాదముగల జనసమర్దస్థలము ఏకాంతస్థలముగను నెవనికిఁ దోఁచునో వాఁడే పరమ పురుషుఁడు. వానికే యాత్మనిగ్రహముయొక్క రహస్యము తెలిసెను. వాఁడే తనను దాను జయించెను. నానావిధముల జనులచే నిండి మహా రవయుక్తమైన యంగడిలో నాతనిమనసు అరణ్యములోని గుహలో నున్నంత శాంతముగనేయుండి యెడతెగక కర్మచేయు చుండును. ఇదియే కర్మయోగము యొక్కలక్షణము. ఇది మనకు సాధ్యమైన కర్మయొక్క రహస్యము మనచేతఁ జిక్కినదియె.

మనము మొదటినుండి ప్రారంభింపవలయును. మనము చేయవలసిన నానావిధములైన కర్మలఁజేయుచుఁ బ్రతిదినము క్రమక్రమముగా నధికాధిక స్వార్థత్యాగులము కావలయును, మన పాలిటికర్మ మనకుఁ జేయక తప్పదు. ఈ కర్మచేయుటకు మనలఁ బ్రేరేపించుకారణము లెవ్వియో వాని గుర్తెఱుంగవలయును. ప్రథమసంవత్సరమున నీకారణములన్నియు నపవాదము లేకుండ స్వార్థపరములైయె ఉండును, కాని నిష్కామ కర్మయొక్క యభ్యాసముచేత స్వార్థపరత తిన్న తిన్నగాఁ గరఁగి (తగ్గి) తుదకు స్వార్థత్యాగకర్మయే యెల్లప్పుడును జేయుట తటస్థించును. ఇట్లయినయెడల నాయుష్యనదిలో మునుఁగుచు దేలుచునున్న మనము పూర్ణముగా నిరిచ్ఛులమగు సుదిన మెన్నడైన రాకపోదు. ఇట్లయిన సకల సామర్థ్యములు మనలో నేకీభవించును; సత్యజ్ఞానము విమలరూపము[illegible] మనకు ప్రత్యక్ష మగును.

ఎవనికి వాఁడేపెద్ద.

సాంఖ్యదర్శనమున సృష్టిలో సత్వ, రజ, స్తమము లనఁబడు మూఁడు శక్తులున్నవని చెప్పఁబడి యున్నది. జడసృష్టిలోఁగూడ వీని రూపములు కనఁబడుచున్నవి. వానికి నాకర్షణశక్తి, ప్రతిసారక (త్రోసివేయు) శక్తి—యీ రెండింటిని గట్టుబాటులో నుంచుశక్తియనియు నామములు నిడవచ్చును. 'సత్వ' మనగాఁ నాకర్షక, ప్రతిసారక శక్తులను గట్టుబాటులో నుంచునది. 'రజ' స్సన ప్రతిసారకశక్తి; 'తమ' స్సనఁగా

సంలగ్నమై (కూడి) యుండునది. అజ్ఞానము, సోమరితనము తమో లక్షణములు. చపలత (క్రియాశక్తి) రజోలక్షణము. రాజసవృత్తియందుఁ బ్రతి పరమాణువు ఆకర్షణస్థలమునుండి దూర దూరముఁ బోవఁ బ్రయత్నించును. ఈ రెండు శక్తులను (ఆకర్షణ, ప్రతిసారక) నొకదానికంటె నొకదానిని నధికము గానీయకుండ సమానముగ నుంచునది సత్వ గుణము.

ప్రతి మానవునియందును నీమూఁడు శక్తులు వాసముచేయుచుండును. మనయం దొకప్పుడు తామసగుణము ప్రబలమై ఉండును. అప్పుడు మనము సోమరుల మగుదుము; మనకుఁ గదలుటకుఁ జేతగాక ఉండును. కొన్ని విచారములచేగాని, యలసటచేఁగాని మనము జడులమై పోవుదుము. మఱి యొకసమయమున నీసోమరితనము పోయి మనకుఁ జపలతవచ్చును. ఇంకొకప్పుడు నీరెండును సమానములయి శాంతగుణము ప్రబలి ఉండును. భిన్న ప్రకృతి కలవారియందు భిన్న గుణములు ప్రబలి ఉండును. నిరుత్సాహము, మాంద్యము, అలసట-యివియే యొకనిగుణములై ఉండును, మఱియొకనియందు నుత్సాహము, చుఱుకుదనము, సామర్థ్యము విశేషముగ నుండును. వేఱొకనికి కర్తృత్వ, నిరుద్యోగితలను (కార్యముచేయు సామర్థ్యమును, సోమరితనమును)మితిమీరనీయకసమానముగానుంచు మాధుర్య, శాంతత, నమ్రతాది సద్గుణములే ప్రధానములుగా నుండును. సమస్త ప్రాణికోటులయందును, వనస్పతులయందును, మనుష్యులయందును-సకల సృష్టియందును- ఈ త్రిగుణాత్మకములైన మూఁడు శక్తులు బహుప్రకారములుగాఁ గానవచ్చును.

'కర్మయోగము' నందు నీసృష్టియందుఁగల యీ మూఁడు శక్తులను - తత్త్వములను గుఱించియేమి..

ఇతి సంపూర్తి.

లలితకళలు*

మన పూర్వగ్రంథముల ప్రకారము కళ లఱువదినాలుగు. లోకవ్యవహారమునందుఁ జూడఁగ కళ లసంఖ్యములు. వాని నన్నిటితోను మన కిప్పుడు పనిలేదు. వాని నన్నిటికిని వన్నె తెచ్చునవియు, సర్వజనానందదాయకము లయినవియు నగు నాల్గయిదు కళలను గుఱించి యిచ్చట విచారింతము. చిత్రవిద్య, సంగీతము, కవిత్వము, నాట్యము, శిల్పము, • అనువానిని మనము విడఁదీయ వచ్చును. వీనిని పాశ్చాత్యులు 'ఫైన్ ఆర్ట్స్' అందురు. మనము వీనిని 'లలితకళ' లందము. వీనిని లావణ్యకళలు, శృంగారకళలు అనవచ్చును; కాని కవికులగురువైన † కాళిదాసుఁ డిట్టివానినిఁ 'లలితకళ' లన్నందున మన మాపేరే నిల్పెదము.

మనోహరత్వము ముఖ్య ధర్మము.

లలితకళలవిశేష మేమి? లలితములనఁగా మనోజ్ఞములు, ఆహ్లాదజనకములు. మనసునకు నానందము కలుగఁజేయుట యేయేకళల యొక్క పరమ ప్రయోజనమో యవి లలితకళలు. ఇతర లౌకికకళలు జనులకు జనులకు భోజనాది పదార్థముల నిచ్చుటవలన నుపయోగకర

---

* '[illegible]' — దుందుభి, కార్తీకము, పుష్యము; రుధిరోద్గారి, చైత్రము, వైశాఖము: సం. ౧, సం. ౪, ౬, ౯, ౧౦ లు.

• 'శిల్పము' అను పదము అనేకార్థములందుఁ బ్రయుక్తమైనను, ఇచ్చట గృహ నిర్మాణకాది కళ (Architecture) అనునర్థమందే వాడెదము.

† 'గృహిణీ సచివః సఖీ మిథః ప్రియశిష్యా లలితే కళావిధౌ' [రఘువంశము, ౮ వ సర్గము. ౬౭ శ్లోకము] "లలితే సుకుమారే కలానాం గీతాదీనాం విధౌ అనుష్ఠానవిషయే ప్రియశిష్యా" [మల్లినాథః]

ములు. లలితకళలు కేవల మానందదాయకములు. చక్కని ప్రతిమను చూచుటవలనఁగాని, రసవంతమైన కావ్యమును వినుటవలనఁ గాని, పఠించినందువలనఁ గాని కడుపు నిండదు, దప్పి తీరదు. ఎండబాధ తప్పదు. కాని యేమి జరుగును ? వీనినన్నిఁటిని మఱచునట్లు అంత రాత్మకు నిర్హేతుకమైన యానందవిశేషము కలుగును. కావున మనోహరత్వ మనునది లలిత కళలయొక్క ముఖ్యధర్మము.

పై సంగతియే యింకొకవిధముగఁ జెప్పవలయునన్న లలితకళా విషయములను చూచుటవలనఁగాని వినుటవలనగానిగల్గుఆనందం సవ్యాజముగనుండగూడదు. నిర్హేతుకముగనుండవలయును. ఆయానందమునకు స్వలాభమునకు సంబంధముండఁగూడదు. "నీకుఁగుమారుఁడు పుట్టెను; నీకు ధనమిత్తును ' అనిన మాటలు వినగనే నానందము కల్గును. కాని యది సవ్యాజము. ఆత్మలాభముతోఁ గూడుకొనినది. చిత్రపటము చూచినపుడు గల్గు ఆనందము గాని, పాట వినినపుడు గలుగుఆనందము గాని తన్ను మఱపించునది. ఆ యానందసమయమున మానవుడు తన్ను మఱచును. 'నాకది లాభకరమా, నష్టముఁ గల్గఁజేయునదియా, యన్న యాలోచన అప్పు డుండనే యుండదు. 'అహం' అనుగుర్తు అప్పుడు లోపించు నని చెప్పవచ్చును.

మనోహరత్వము : ఉపయోగత్వము.

లలితకళలు మనోహరత్వముకలిగియుండియు నితరవి[illegible]గూడ నుపయోగకరములుగ నుండవచ్చును. శిల్పకళావిజయ మనఁదగు తాజమహల్‌వంటి రమ్యహర్మ్యములు జనులకువాసయోగ్యములుకావా? కాని నివాసయోగ్యత యను గుణమువేఱు; మనోహరత్వ మను గుణమువేఱు అనినమాట మాత్రము మనము మఱవఁగూడదు. అందలి అంగణములు, శాలలు, గదులు, మంటపములు, లోపలికి గాలి వెలుతురు వచ్చుటకుఁగల వీథ్కులు, బావులు, కోనేరులు మొదలయినవి వాసయోగ్యతకు, అనగా గృహత్వమునకు సంబంధించినవి. వానికిని మనోహరత్వమునకును సంబంధములేదు. కాని యందలి వేఱు వేఱు అవయవ

ముల కూర్పు, ఒకదానికి మఱియొక దానికిని గల సంబంధము, స్తంభముల, గోడల, కమానుల (Arches) వైఖరి, ఇవన్నియు నొక విధముగా రచింపఁబడుటచే గృహమునకుగలిగిన రమ్యత యనునది శిల్పకళలోని మనోహరత్వమునకు, ఇంపునకుఁ, జక్కఁదనమునకుఁ గారణము. తాజమహ లంతయిల్లు తాజమహలుయొక్క చక్కఁదనములో నూఱవవంతు లేకుండ గట్టవచ్చును. ఆరెంటికిని గలభేదమే శిల్పకళా విశేషము. గొప్ప మందిరములలోవలెనే చిన్నగుడిసెలు కట్టుటయందుఁ గూడ శిల్పచమత్కారము చూపవచ్చును. ఇంటి గోడకు నొక చివరన ద్వారముపెట్టి వెలుపల మఱియొకచివరన అరుఁగు వేయుటకంటె నడుమ ద్వారముపెట్టి దానికి రెండువైపులను రెండు అరుఁగులు వేయుటలోను శిల్ప భేదము లేదా ? ఇట్లితరకళలలోను, కళాత్వమును, లౌకికోపయోగితను విడఁదీయవలయును, కొన్నిఁటిలో కళాత్వము అనఁగా మనోహరత్వము హెచ్చుగానుండవచ్చును; మఱికొన్నిఁటిలో దీనికి వ్యతిరేకముగ నుండవచ్చును. శివాజీపటము చక్కఁగ జిత్రింపఁబడనిది యొకటి కల దనుకొనుఁడు, మిక్కిలి చక్కఁగ వ్రాయఁబడినది నగ్నస్త్రీపటము మఱియొకటి కల దనుకొనుఁడు. మొదటిదానియందు మనోహరత్వము తక్కువ యున్నను, జనులకు స్వదేశాభిమానాదులు బోధించుట కది యెక్కువగా నుపయోగపడును. రెండవది పరిపూర్ణ కళకు గుఱియై సను[illegible]మునకు నితరవిధముగ నుపయోగకారి కాకపోవచ్చును; నష్టము చేయునదిగఁ గూడ నుండవచ్చును.

రెండును జంటగా బెరిగెను.

ఇట్లు కేవలానందజనకములగు లలితకళలకును, కేవలోపయోగకరములగు నితరకళలకును భేదమున్నను, అనాదికాలమునుండియు నీ రెండుకళలునుజంటగా నభివృద్ధియగుచున్నవేగాని వేఱువేఱుగఁబెరుఁగుట లేదు. ఒక్క చిత్రకళను దీసికొనుఁడు. ఇది నేతపని, మందిర నిర్మాణము, ఘటనిర్మాణము మొదలయిన నిత్యోపయోగకరము లయిన కళ

లతోఁబాటు పెరిగినది. మానవుఁడు మొదట చలినుండి తన దేహమును రక్షించుకొనుటకు బట్టలు నేయుట నేర్చెను. పేక పడుగు పోసి యొక గట్టిబట్ట నేసిన నతనికిఁ జాలును. కాని చక్కఁదనమునందు మానవునికిఁ గల సహజాభిలాషవలనఁ గొంతకాలమునకు నాబట్టకు నంచువేయ వలయునన్న బుద్ధి పుట్టెను. అదియే వస్త్రసంబంధమైన చిత్రకళకుఁ బ్రారంభము. క్రమముగా పట్టంచులు, జరీఅంచులు, రుద్రాక్షంచులు, పూలయంచులు, వేఱువేఱు అద్దకములు, అల్లికలు ఉద్భవించెను. వీని యన్నిఁటియందును మొదటి ముతకబట్టలోఁగల శీతనివారణత్వమను సుగుణమున్నను మనోహరత్వ మనుగుణమే యిన్నిభేదములకుఁ గారణమైనది. ఇట్లె గృహనిర్మాణమనునది మొదట మానవనివాసమునకై పుట్టి మనోహరత్వము కొఱకసంఖ్యరూపములను దాల్చినది. మతసంబంధమైన గృహాదికములలో ననఁగా గుళ్లకట్టుటలోఁ జిత్రవిద్య యభివృద్ధి చెందినట్లు అన్యవిధముగ నభివృద్ధిఁ జెందియుండలేదు. బౌద్ధయుగమునందలి చక్కని స్తూపములును, దక్షిణదేశమునందలి భవ్య దేవాలయములును, ఐరోపా దేశమందలి విఖ్యాతక్రైస్తవ ప్రార్థనా మందిరములును ఇందులకు నిదర్శనములు. ఇట్లే అచ్చవిసంగీతము మనస్సును హరించునది యైనను, శృంగారవీరభక్తిరసములతోఁ గలిసియే, అనఁగా ఆయా యుపయోగములకు లోనై యభివృద్ధిఁ జెందినది. చక్కని యాలాపమును, వీణాదికముల మంజులధ్వనులును కేవల సంగీత మని చెప్పవచ్చును. కాని మానవుని తల్లీనునిఁ [illegible]ణము సంగీతమునందుఁ గల దని యెఱిఁగి దానిని జనులు వేఱువేఱు పనులకు నుపయోగపఱుప సాగిరి. కామాతురులు దీనిని పచ్చిశృంగారమునకు సాయముగఁ దీసికొనిరి. ఇందుకు క్షేత్రియపదములును శృంగార జావళీలును దృష్టాంతములు. భక్తులు దైవభక్తిపారవశ్యకతఁ జెందుటకై సంగీతము నాశ్రయించిరి. రామదాసుకీర్తనలు, త్యాగరాయకృతులు ఇట్టివి. దక్షిణదేశమునం దిప్పుడు సంగీతశాస్త్రము నభ్యసించువారు త్యాగరాయకృతులను తప్పక నభ్యసింపవలయును గదా! ఇట్లు సంగీతము భక్తిని, భక్తి సంగీతమును పెంపుచేసెను; వీరరసోత్పత్తికిఁగూడ

సంగీతము నాశ్రయించుచున్నారు. వీరగీతములును, సైన్యసంబంధమైన బ్యాండును ఇట్టివి.

రెండవ విశేషము.

లలితకళలలోని రెండవ విశేషము అవి విశ్వజనీనములగుట— అనఁగా నందఱికిని ఆనందము కలుగఁజేయునవిగా నుండుట. ఇంకొక విశేషము. అవి ఏకకాలమందుఁ బెక్కుజనులకు నానందము కలుగఁజేయును. చక్కని మందిరములను జూచి గ్రామమందలి జనులందఱును సంతసింతురు. చక్కని పాట విని వేలకొలఁది జనులు ఏకకాలమందు తన్మయులగుదురు. హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యాపుత్రాదులను అమ్ముచున్నట్టు ఆడఁబడిన నాటకమును జూచి ప్రేక్షకు లందఱును ఏకకాలమునందుఁ గన్నీరు విడుతురు! వేఱు ఆనందముల సమాచార మిట్లుకాదు. ఒక్కనికే యాది కల్గును. గారె తినినందున గల్గు నానందము తినువానికే కల్గును. ఆయొక్కగారె పెక్కుమంది తినుటకు వీలులేదు. అందఱకు నేకపదార్థమువలన నానందము కలుగుటకును వీలు లేదు.

లలితకళలయెడఁ గల యీ విషయమువలన నింకొక చిత్రము గలుగుచున్నది. ఒక కళావిషయమును ఎంతమంది చూరఁగొన్నను అదగాని, దానివలన నితరులకు గల్గు ఆనందముగాని తగ్గదు. ధనధాన్యాదులను పెక్కుజను లనుభవించుటవలన నవి తగ్గును "నా ధనధాన్యాదులు [illegible]యున్నవే" యనినచింత యజమానునికిఁ గల్గును. ఇం దట్టి తఱుగు లేదు. కావున 'నీ కళ నాది, యితరులది కాదు', అని యెవరును అనుకొనుటకు వీలులేదు కళలు, కనులు చెవులు గలవా రందఱి సొత్తని యే చెప్పవలెను.

ఈకళలు అనుకరణములు.

లలితకళ లనుకరణములుగ నుండునేగాని మూలములుగ (అసల్లుగ) నుండవు ఒకానొకసుందరియొక్క చిత్రపటము కళావిషయ మనిపించుకొనునుగాని. ప్రత్యక్ష మా సుందరి వచ్చి నిలిచిన నది లలితకళావిషయము కాదు. బుద్ధుని విగ్రహము శిల్పకళ. కాని బుద్ధుఁడు కాఁడు.

యుద్ధముయొక్క రసవంతమైన వర్ణనము కావ్యమగునేగాని ఆయుద్ధము కావ్యము కాఁజాలదు కావుననే 'యుద్ధస్య కథా రమ్యా' అనినాఁడు; యుద్ధము రమ్యమనలేము.

భిన్నకళలలోని యనుకరణమార్గములు.

అనుకరణమునుగుఱించి చిత్రకారుఁడును, కవియు పెట్టుకొనవలసిన గుఱియొక్కటియే. సృష్టియందుఁ గానవచ్చెడు వస్తువులుగాని, మనోవికారములుగాని ప్రత్యక్షముగఁ గనులకుఁ గానవచ్చుచున్నవా యేమి యన్నట్లుభయులును వర్ణములతోఁ జిత్రింపవలయును. ఒకఁడు కజ్జలరూపవర్ణములతోడను, మఱియొకఁడు శబ్దరూపవర్ణములతోడను వ్రాయవలెను. ఇంతియ భేదము. పటమును జూచి పురుషుఁడే యన్న భ్రాంతి గలుగునట్లు చిత్రించినవాఁడు చిత్రకారుఁడు. వినుచున్న ప్రసంగము నిజమైనదియాయేమి యన్న భ్రాంతి క్షణమైనను కలుగునట్లు వర్ణించువాఁడు కవి. కవిని గుర్తింపవలసిన గుర్తులనేకము లున్నవి. అందు విది యొకటి.

చిత్రవిద్య.

చిత్రవిద్యయందలి యనుకరణమును గుఱించి యీ క్రింది కథ గమనింపఁ దగినది.

నల్గురు చిత్రకారులు పోటీకి నాల్గుపటములఁ జిత్రించిరి. వానిని రాజు చూడవచ్చెను. మొదటివాఁడు గులాబి పుష్పములను జిత్రించెను. వానిని నిజమైనవిగా భ్రమించి తుమ్మెదలు రసపానమునకై వానిపై వ్రాలెను. రెండవవాఁడు ద్రాక్షపండ్లగుత్తిని చిత్రించెను పక్షులు వానిపైఁ గూర్చుండి తినఁబోయెను. మూఁడవవాఁడు కుక్కప్రతిమను చేసెను. దానిఁజూచి మఱియొక కుక్క మొఱుఁగసాగెను; రాజు నాల్గవవానిఁ జూచి 'నీచిత్రపటమేది' యని యడుగఁగా, 'ఈతెరవెనుక నున్నది, దేవరవారే తెరఁ దొలఁగించి చూడవచ్చు' ననెను. రాజు తెరను కదిలింపఁబోయి, యది తెర కాదనియు, తెరవలె వ్రాసిన పట మనియు దెలిసికొనెను;

మొదటివాఁడు కీటకముల వంచించెను. అంతకంటె నెక్కుడు తెలివిగల పక్షులను రెండవవాఁడు మోసపుచ్చెను. అంతకంటె నధిక జ్ఞానముగల మృగమును మూడవవాఁడే మార్చెను; మానవుఁడనైన నన్నే నీవు భ్రమింపఁజేసితివి; కావున నీవే నల్గురిలో శ్రేష్ఠుఁడవు' అని రాజు చెప్పెనఁట।

నాటకమందలి యనుకరణము.

కవికంటెను, చిత్రకారుని కంటెను లోకానుకరణమునందు నటుని పని యెక్కువ కష్టసాధ్యమని తోఁచెడిని. 'అంగికాభినయమును' గుఱించి నే నిదివరకు వ్రాసినదానిలోనుండి కొంచెము భాగ మెత్తి వ్రాసెదను.*

నేత్ర ముఖ హస్త పాదాదికముల వ్యాపారములవలన మనోవ్యాపారములఁ దెలియఁజేయుట ఆంగికాభినయము. లోకమునందు జనులు కోపమువచ్చినప్పు డొకవిధముగను, ప్రేమ యధికమైనప్పు డొకవిధముగను, విషాదము కలిగినపు డొకవిధముగను ముఖవికాసమును హస్తపాదవిక్షేపములను జేయుట మనము చూచుచున్నాము. ఒకని బహిరింద్రియవ్యాపారములనుబట్టి యతని మనోవ్యాపారములను మనము కొంతవఱకుఁ గనుఁగొనఁగలము. లోకమందలి యీ శారీరక వ్యాపారములను నటులు చక్కఁగ ననుకరణముఁ జేసినఁగాని ప్రేక్షకులకు నానందము కలుగనేరదు. ఇంతియ కాదు. ఈ యంగవ్యాపారములు లోకము ననుసరించి బాలురకు, తరుణులకు, వృద్ధులకు, గొప్పవారికి, భృత్యులకు వేఱువేఱుగ నుండవలెను. గంభీరుఁడైన నాయకుఁడు దుఃఖసమయమున బాలునివలె బావురు మని యేడ్చిన బాగుండునా? ఒక్క పురుషుఁడే యొక్క భావమునే భిన్నభిన్నవ్యక్తులయెడఁ గనఁబఱుచునపుడు భిన్నాభినయములఁ జూపవలయును. ఒకానొక పురుషుఁడు ప్రేయసినిఁ బ్రేమించునప్పుడును, సోదరినిఁ బ్రేమించునప్పుడును, పుత్రునిఁ బ్రేమించునప్పుడును, ఒక్కవిధమైన యభినయమే చూపుటకు వీలు లేదుగద।

---

* ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము, ౩-వ సంపుటము.

నాటకమునందు ఆంగికాభినయ ప్రాధాన్యముఁ జూపుటకు రెండు ఉదాహరణములఁ జూపెదను. శాకుంతల ప్రథమాంకమందలి యీ క్రింది భాగము చూడుఁడు :—

శకుంతలా:— (శృంగారలజ్జాం రూపయతి)

సఖ్యౌ:— (ఉభయోరాకారం విదిత్వా జనాంతికం)
హలా! శకుంతలే! యద్యత్రాద్య తాతః సన్నిహితో భవేత్.

శకుంతలా:— (సరోషం) తతః కిం భవేత్?

సఖ్యౌ:— ఇమం జీవితసర్వస్వేనాప్యతిథివిశేషం కృతార్థం కరిష్యతి *

ఇచ్చట శకుంతల మొదట కూర్చుండియున్నది. మాటలాడుట లేదు. కాని యామె అనురాగవ్యంజకములగు "ఉర్వీలేఖన, చింతన, ముఖావనమన, నఖకర్తన, వస్త్రాంగులీయకస్పర్శాది"కము లయిన యంగచేష్టలవలన శృంగారలజ్జను అభినయించినందున సఖుల కామె భావము తెలిసెను. అట్లే నాయికా నాయకులయాకార మనఁగా పరస్పర స్నిగ్ధావలోకనమువలన వారిభావమును సఖు లెఱింగిరి. కావున దుష్యంత శకుంతల వేషములను వేసికొనినవారు వారి భావము ప్రేక్షకులకుఁ దెలియునట్లు అభినయింపవలెను. లేనియెడల నీభాగము ప్రేక్షకులకు రమ్యముగ నుండదు.

---

* చదువరుల సౌకర్యార్థమై ప్రాకృతమీయక, [redacted] ఛాయయే ఖీయఁబడినది. అర్థము :—

శకుంతల :—(శృంగారలజ్జ నభినయించుచున్నది.)

సఖులు :—(ఇరువురియాకారమునుం గని, జనాంతికము.) సఖీ శకుంతలా, నాయన యిపు డిచట నుండిన?

శకుంతల :—(రోషముతో) ఉండిన నేమి?

సఖులు :—జీవితసర్వస్వమేని యిచ్చి యీ యతిథిని కృతార్థునిఁ జేయుదురు. [వే. వెం]

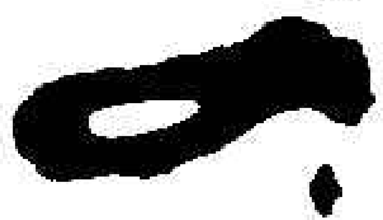
శాకుంతలమునందలి యింకొక ప్రసంగము చూడుఁడు.

శకుంతల :—అనసూయే । అభినవకుశసూచ్యా పరిక్షతం మే చరణం. కురవక శాఖాపరిలగ్నం చ వల్కలం తావత్పరిపాలయతం మాం యావదేనమ్ మోచయామి. (రాజాన మవలోకయంతీ సవ్యాజం విలంబ్యసహ సఖీభ్యాం నిష్క్రాంతా). *

ఇచ్చట శకుంతల కాలికి దర్భాంకురము గ్రుచ్చుకొనెననియు, పయ్యెద చెట్టుకొమ్మకుఁ బట్టుకొనె ననియు సాకులు కల్పించుకొని కొంతకాలయాపనము చేసి యితరులకుఁ దెలియనట్లుగ రాజును జూచును. పైనిజూపిన యభినయముకంటె నిది యెక్కుడు కష్టము. ఇచ్చట కాలికి దర్భ గ్రుచ్చుకొనినట్లును కొంగు చెట్టుకుఁ బట్టుకొనినట్లును అభినయము చేయుటయే గాక యాచేష్టలన్నియు రాజును జూచుటకై కల్పింపఁబడిన వ్యాజములు (సాకులు) అని ప్రేక్షకులకు నభినయము వలననే బోధపడునట్లు నటింపవలెను. ఇది యభినయములోని యభినయము.

ఉత్తరరామచరితమందలి యీ క్రింది ప్రసంగము చూడుఁడు:—

సీతా :—ఏతే ఖలు తత్కాలకృత గోదానమంగలా శ్చత్వారో భ్రాతరః। వివాహదీక్షితా యూయమ్.। అహో జానామి తస్మి న్నేవ ప్రదేశే తస్మిన్నేవ కాలే వర్తే॥

* అర్థము :—

శకుంతల :—అనసూయ! సూదివంటి క్రొత్తదర్భపుడక నాపాదమునం గ్రుచ్చుకొన్నది. నాచీర కురువకవృక్షముయొక్క కొమ్మం జిక్కుకొన్నది. దీనిం దీసికొనువఱకు నిలిచి నన్ను వెంటఁ గొనిపొందు. (అని మిషపెట్టి రాజుం జూచుచు నాలస్యముచేసి సఖులతో వెడలి పోవుచున్నది.) [కం. పీ.]

లక్ష్మణః :—ఇయ మార్యా । ఇయమప్యార్యా మాండవీ । ఇయం వధూః శ్రుతకీర్తిః ।

సీతా :—వత్స, ఇయమప్యపరా కా ?

లక్ష్మణః :—(సలజ్జాస్మితమ్ అపవార్య స్వగతమ్) అయే ఊర్మిళాం పృచ్ఛ త్యార్యా । భవతు। అన్యతః సంచారయామి (ప్రకాశం) ఆర్యే దృశ్యతాం ద్రష్టవ్యమేతత్ । అయంచ భగవాన్ భార్గవః*

ఇచ్చట లక్ష్మణుఁడు తమ నల్గురి యన్నదమ్ముల వివాహకాలపుఁ బటముఁ జూపుచు సీత, మాండవి, శ్రుతకీర్తులఁ బటమునఁ జూపి పేర్కొనెను. తన భార్యయైన ఊర్మిళపటమును సిగ్గుచేఁ జూపక యూరకుండెను. అంత సీత ఊర్మిళపటముఁ జూపి కేరడమునకు 'ఇదుగో యిచ్చట నింకొక యామె యున్నదే. ఈమె యెవరు?' అని యడిగెను. అంత లక్ష్మణుఁడు 'వదినెగారు ఊర్మిళను గుఱించి యడుగుచున్నా' రని మనసులో ననుకొని ముసిముసినవ్వులు నవ్వి యామాటను తప్పించి

* సీత:— నిజముగా వీరిప్పుడే గోదానమంగళ కార్యమును నెఱవేర్చిన నలుగురన్నదమ్ములు. మీరు వివాహదీక్షను గైకొనినవారు. ఆహా! ఆ ప్రదేశమునందే యాకాలమునందే నేనిప్పు డున్నట్లున్నది.

• • • •

లక్ష్మణుఁడు:—ఈమె వదినెగారు. ఈమె మాండవీ వదినెగారు. ఈమె మఱఁదలు శ్రుతకీర్తి.

సీత :—వత్సా ! ఇదిగో యింకొకతె యున్నదే ఈమె యెవరు ?

లక్ష్మణుఁడు :—(సిగ్గుపడి నవ్వుచు, మొగము త్రిప్పి, తనలో)—ఆహా! మావదినెగారు నన్ను ఊర్మిళనుగుఱించి యడుగుచున్నారు. సరే మంచిది. ఆమెను ఇంకొక వైపునకుఁ ద్రిప్పెదను (ప్రకాశముగ). ఇదుగో మీరు చూడఁదగినది చూడుఁడు. ఇతఁడు భగవంతుండగు భార్గవుఁడు.

వివాహకథలోని తరువాతి భాగమగు పరశురామగర్వభంగ ప్రకరణము నకుఁ బోవును. ఇచ్చట కేరడి మాడినప్పటి సీతముఖవికాసమును, లక్ష్మణుని మనోభావముఁ దెల్పు ముసిముసి నగవులను నటులు చూపలేక పోయినయెడల నీ కథాభాగమందలి స్వారస్యమంతయు వ్యర్థమగు ననియు, నట్టి యభినయము లేని నాటకప్రదర్శనము రసములేని పిప్పి వంటి దనియుఁ జెప్పవలసియుండును.

కళయన ననుకరణమని మరువఁగూడదు.

కళలలోని యనుకరణము మూలమును ఎంతసమీపించిన దాని యోగ్యత యంత హెచ్చు ననుమాట వాస్తవమైనను, కళను కళగ ననుభవించుటకు నయ్యది యనుకరణమన్న జ్ఞానముచూచువారికిఁగాని, వినువారికిఁగాని యత్యంతావశ్యక మనిన మాటమరచిపోఁగూడదు. లేని యెడలఁ గళవలనమనకుఁ గలుగవలసిన యానందము కలుగనేరదు. ప్రపంచమునందు ముదుసలివానిని, కృశోదరుని, గుండె బాదుకొనుచు దుఃఖించువానిని చూచిన నెవరికిని ఆనందము గలుగదు. కాని యట్టివారి పటము, చిత్రకారుఁడు సరిగ దింపి చూపినయెడల మనకొకవిధమైన సంతోషము జనించును. రవివర్మ దింపిన శకుంతలా జననమనుపటము లోని విశ్వామిత్రుని పెదమూతిఁజూచిన మన కెంతయు నానందము జనించును. నిజముగ విశ్వామిత్రుని నాయవస్థలోఁ జూచినయెడల, మనకు నానందమునకుబదులు అసూయగలిగి వానిని ఒకచెంపదెబ్బపెట్టి యుందుమేమో. [illegible]దిద, పంది మొదలయినప్రాణులు మనకు రోత పుట్టించు నవియైనను వాని పటములు మనకు నుల్లాసము కలిగించును. పటముల వలెనె కావ్యములును, అవి ప్రత్యక్షములు కావనిన జ్ఞానము మనకు గలదు గనుకనే కరుణా, భయానక, భీభత్స, రౌద్రరసాదులుగల వర్ణనములను మరలమరలఁ జదువుచున్నారము, వినుచున్నారము.* నాటకాదులలో నీవిషయము మఱింత స్పష్టపడును. నక్షత్రకుఁడు తనపని

---

*కావుననే మనసాహిత్యశాస్త్రకారులు 'కావ్యవ్యాపారము లోకోత్తర మనియు, అరమణీయములయిన శోకాదులనుగూడఁ బ్రయోగించి, అలౌకికమైన యాహ్లాదమును పుట్టించుననియు,కావ్యవ్యాపారమువలనఁ బుట్టిన

చక్కఁగఁ జేసినకొలఁదివి చప్పట్లు కొట్టుదుము. ప్రపంచములో షాహుకారుగుమాస్తా, యెవడయిన నొకగృహస్థుని నప్పుకొఱ కష్టెబాధించిన యెడల మనము వానిని కొట్టిపంపుదుమేమో! భార్యాపుత్రులను హరిశ్చంద్రుఁ డమ్మగాజూచి, సభవారు కన్నీరు పెడుదురు గాని చప్పట్లు కూడఁ గొట్టెదరు. అనఁగా నది యనుకరణమన్న జ్ఞాన మాయానందమునకు మూలమని భావము. లేనియెడల నొకసారి కన్నీరుపెట్టినవాఁ డెవఁడును ఆయాటకు మరల రాకుండ వలయును. దుఃఖాది ప్రసంగములు చక్కఁగఁ బ్రదర్శించెడి నాటకములకుఁగూడ నసంఖ్యజనులు వచ్చుటయేయిందుకు నిదర్శనము. కావునఁ జిత్రము చూచునప్పుడుగాని కావ్యాదులు వినునప్పుడుగాని వానివలన రసానుభవము గలుగుటకు. సామాజికునకు, నవియనుకరణము లన్నజ్ఞానము ఉండవలయును. అట్లే కళల యందును మూలమును సమీపించు గుణ ముండవలయును. ఈ రెంటిలోనేదితగ్గినను కళను కళగా ననుభవించుటకు వీలులేదు. ఇందుకుఁ గొన్ని యుదాహరణములఁ గైకొందము.

మన్నుతోటి సీతాఫలము, అరటిపండు మొదలయిన ఫలములు చేసి పైని రంగుపూసి యమ్మెదరు; అవి కొన్నిసమయములందుఁ జిత్రకారుని ప్రతిభవలన మూలఫలములవలెనే యుండును. పెక్కుసారులు వానిని మనము చూచి నిజమైన ఫలములేయని తలంచి తలవంచిపోవుట కలుగును. కాని యవి తలఁచికొని కృత్రిమఫలములని తెలిసినతోడనె మన కొకవిధమైన యాశ్చర్యమును, ఆనందమును కలిగి [illegible] కొంత తడవు పరీక్షించిచూచి సంతసించెదము.

స్వాదము, ఇతరరుచులకంటె విలక్షణమనియు, కవ జెప్పిరి, "అయంహి లోకోత్తరస్య కావ్యవ్యాపారస్య యోజ్యా అరమణీయా అపి శోకాదయః పదారా జనయన్తి, విలక్షణోహి కమనీయః కావ్యవ్యా[illegible] దాన్తరజా దనుభవాత్"

[పండితరాయల రసగంగాధరమ్. ౧ వ

పగటిభాగవతులనువారు క్రొత్తగ నొకగ్రామమునకు వచ్చినప్పుడు గొల్లవానివేషమో, బైరాగివేషమో వేసికొనివచ్చి, ఆవేషమునకుఁ దగిన కథ నల్లికొని మాటలుచెప్పి గ్రామస్థులను కొంతకాలమే మార్చెదరు. కొంతకాలమునకు తరువాత వాఁడు పగటిభాగవతుఁడని తెలియును. అప్పుడు వాని పనితనము మెచ్చఁబడును. నిజము తెలియకపూర్వము కొందఱు వానియొద్దకుఁగూడ రారు. అట్టివారే వాఁడు మారువేషగాఁడని తెలిసినతోడనే వానిఁ జుట్టుకొని వానిప్రతిమాటకును సంతసించుచుందురు.

ఒకసారి బొంబాయిపట్టణమున నొకనాటకము చూచుటకు నేను వెళ్ళియుంటిని. అందొక యద్భుతమైన తెర కలదు. అందు బొంబాయిలోని యొకవీధి చిత్రింపఁబడినది. చిత్రకారుని యప్రతిమకౌశల మెట్టిదియో గాని, ఆతెర మొదట దింపినప్పుడును, మరలఁ బైకిలేపినప్పుడును మాత్రము దానిని తెర యనుకొంటిమేగాని మిగిలినయరగంటకాల మొకవీధిని చూచుచున్నామనియే సభాసదులు తలంచిరి. ఇంకొక విశేషము తెరవాలినప్పుడు చూచితిమి. గాన, మనస్సు అది తెరయేయని చెప్పును. కాని కనులు మాత్రము అది వీధియనియె గ్రహించును. ఇట్లు కనులకును మనసునకును అరగంటసేపు వాదము జరిగెను. ఆ కాలమున నా చిత్రకళానైపుణ్యమును మేము చూరఁగొన్నట్లు మఱి యే కాలమునందును అనుభవింపలేదు.

పశుపక్ష్యాదులవలె ధ్వనులఁ చేయువారు కలరు. వారొకప్పుడు కుక్కవలె మొరుగుదురు. అందుపైఁ గుక్కలెన్నియో మొరగ
...కులవలె నరవగనె కాకులన్నియు కావుకావు అనుచు
కూడి వచ్చును. మనమందఱము పొట్టవిరుగునట్లు నవ్వుదుము.
...కుక్కలు, కాకులు గ్రహించినవి, మనము గ్రహించి
...క్కలును, కాకులును మూలములుగ గ్రహించినవి,
...హించితిమి. అందువలననె మనకు ఆనందమును
... మన మెచ్చుటనో యుండి ధ్వనిమాత్రము విని
...యను అనియు భ్రమపడియున్న యెడల
...యుండదు.

లలితకళలను జూపునపుడుగాని వినునపుడుగాని, భావోద్రేకముచే మనస్సును స్వాధీనమునం దుంచుకొనలేకపోయినయెడల నవి యానందము నిచ్చుటకు మారుగా దుఃఖకోపాదులకుఁ గారణమగును. కావునఁ గళల యంతరార్థమును తెలిసికొనఁ గోరు రసికుఁ డెప్పుడును మనోనిగ్రహము గలవాఁడుగ నుండవలయును; ఒకగొల్లవాని కథ యిందుకు దృష్టాంతముగఁ దీసికొనవచ్చును. ఒకచోట వీధినాటక మాడుచుండిరి. భామవచ్చి కృష్ణుని నెంతకాలమో వేడుకొనుచుండెను. కథాకలాప సంప్రదాయము ననుసరించి కృష్ణుఁడు పెడమూతి పెట్టుకొని యెంతసేపటికి నామె మాట వినకుండెను. ఈ సమాచారమంతయు నొక గొల్లవాఁడు చూచిచూచి దిగ్గునలేచి, కృష్ణునియొద్దకుఁ బోయి "అయమ్మ జాము సేపటినుండి బ్రతిమాలుచుండ మొద్దువలెఁ గూర్చుండెదవేల? లేచి వెళ్లతావా? దుడ్డుకర్రతో వీపు మెత్తచేతునా?" అని యరచెనఁట! ఇట్లే రాజమహేంద్రమున నొక నాయుఁడుగారుండిరి. వారికి శివునిపై భక్తి, విష్ణువుపైఁగోపము మెండు. ఒకసారి గయోపాఖ్యాన మను నాటక మాడుచుండిరి. అర్జునుఁడు కృష్ణుని నిందించు కథాభాగము వచ్చినప్పుడు నాయుఁడుగా రాత్మస్వరూపమును మరిచి సామాజికులలోనుండి లేచి "అట్లేతిట్టు నల్లవానిని. నీకు వీఁడేమి ఉపకారము చేసినాడు. శివుఁడు పాశుపతమిచ్చి కాచినాఁడు కాని వీఁడు వట్టిమాటలుచెప్పి కాలము గడిపినాఁడు" మొదలైన మాటలు పెద్దగ నావేశముతోఁ జెప్పిరఁట. ఇట్లు జరుగుటకుఁ గారణమేమి? భావోద్రేకమువలన నిది [redacted] గొల్లవాడును, నాయుఁడుగారును మరచుటయె. అందువలన వారు నాటకమును ఒకకళగా ననుభవింప లేకపోయిరి. వాస్తవ ప్రపంచమేయని భ్రమపడిరి. భావోద్రేక మనేక కారణములవలనఁ గలుగును. కొంతకాలము క్రిందటనె పుత్రునిఁ గోలుపోయినవాఁడు కావ్యములలోని పుత్రదుఃఖవర్ణనములను ఇతరులవలెఁ గేవల కావ్యరసాస్వాదనపరుండై వినజాలఁడు. అతనికి దుఃఖము పొరలివచ్చి, కొంతసే పాతఁడు కావ్యవిషయమును మరచిపోవును. ఇట్లె వ్యభిచారాది దుర్గుణప్రవృత్తిగలవాఁడు నాయికవిషయమైన శృంగారాదివర్ణనలను, తననాయికయందె

యారోపించుకొని యున్మత్తుఁడు కావచ్చును. కావుననే శృంగారాతిరేకముగల కావ్యాదులు తరుణవయస్కులచేతఁబడినందునఁ బెక్కు పర్యాయములు సంఘమునకు నష్టము వాటిల్లుచున్నది. ఇందువలననే లలిత కళలకుఁ గర్తలైన కవి, చిత్రకారాదులకును తద్భోక్తలైన రసికులకును మనశ్శాంతి అనగా మనోనిగ్రహము, ఇంద్రియనిగ్రహము అను గుణము లత్యంతావశ్యకములు. 'కవి' లక్షణము చెప్పునప్పుడు ఇతర లక్షణములతోఁ బాటు అప్పకవి 'ప్రశాంతుడు' 'శుచి' 'కరుణామతి'గా నున్నవాఁడే కవియని చెప్పియున్నాఁడు [1-147]. కవి రసికుఁడుగ నుండవలెననియు, రసికుఁ డనగా వ్యభిచారియనియు నిటీవలివారు విపరీతార్థములను కల్పించుకొనుట యెంతయు శోచనీయము.

అనుకరణమునకు మితి

మానవుఁ డెంత బుద్ధికుశలత కలవాఁడైనను సృష్టిసౌందర్యమును సంపూర్తిగ నెన్నఁడును అనుకరింపనేరఁ డనినమాట మనము మరువఁగూడదు. అట్లుగాకున్నచో త్రిభువనవిధాతయైన బ్రహ్మదేవునకును, కుండలఁ జేయు కుమ్మరివానికిని పోటీ ఎప్పుడో వచ్చియుండును. సృష్టిలోని వస్తుజాలమును మనము పంచేంద్రియములచేత గ్రహింతుము; మనస్సుచేత భావింతుము. చిత్రకారాదులు తమకౌశలమునుజూపి యొక్కొక్క యింద్రియమునే మోసపుచ్చఁ గలుగుదురు గాని [redacted]కిని నేకసమయాపచ్ఛేదమున మోహముఁ బట్టింపనేరరు. మనము మామిడిపండు స్వరూపమును రూపరసగంధస్పర్శములను నాలుగు విషయముల ద్వారమునఁ దెలిసికొందుము. చిత్రకారుఁడు రూపమునుమాత్రముం జూపి కనులకుఁ గొంతకాలముమాత్రము భ్రమ గలిగింపవచ్చును. కాని మిగిలిన యింద్రియముల నెట్లు సంతృప్తి చేయగలఁడు? గ్రుడ్డివాఁడొకఁడు మన్నుతోఁ జేయబడిన మామిడిపండును చేతితోఁ దాకి యది మామిడిపండని భ్రమపడునా? సృష్టితోఁ బోటీ పెట్టుకొనుటకుఁ జిత్రకారాదులకుఁ బెక్కు ఇబ్బందులు కలవు. ప్రపంచములో మనకుఁ గనఁబడువస్తువులెల్లను స్థూలములు. ఎత్తు, వెడల్పు,

లావు ఉబ్బు అను వివిధప్రమాణములచే నవి మనకుఁ గానిపించును. కాగితముమీఁదగాని బట్టమీఁదగాని పటములను దింపువారందు నొక కొల్తను లేక రెండుకొల్తలను పొడుగు వెడల్పును చూపఁగలరు. కాని లావుగనున్న మనుష్యునియొక్క స్థూలతయను మూడవకొల్త యెట్లు చూపఁగలరు? ఇంటిపటము దింపునపుడు ఒకవైపు భాగమునే చూపఁ గలరు గాని మిగిలినవైపుల భాగముల నెట్లుచూపఁగలరు? కవులు కవి సమయముల నేర్పఱచు కొనినట్లు, వీనినన్నిటినిఁ జూపుటకు చిత్ర కారులుగూడ కొన్నిసమయముల నేర్పఱచుకొని, కొంతవఱ కీలోపము లను తొలగించుచున్నా రనుమాట వాస్తవమే. కాని యట్టిసమయము లన్నియు స్వాభావికములని చెప్పుటకు వీలులేదు. మన్నుతోడను, శిలల తోడను, ధాతువులతోడను విగ్రహముల నిర్మించువారు పటములు వ్రాయువారికంటె సృష్టిని ఎక్కువగ ననుకరింపవచ్చును. కాని వారై నను పూర్తిగ ననుకరింపలేరు. మన్నుతో మనుష్యుని పోలిన విగ్రహ మొకటి పరిపూర్ణమైనది, చేయఁబడియె ననుకొందము. అందు ఒడ్డు పొడుగు లావు ఎత్తు అనునవి యన్నియు మనుష్యున కుండవలసినవి సరిగా నున్నను, దానిని జేతతాకినతోడనె యది మనుష్యశరీరముగాదని పిల్లవాండ్రుగూడ గ్రహింపఁగలరు. ఇందింకొక విశేషము కలదు. అనుకరణము మూలమును ఎంతసమీపించునో అనుకరణక్షేత్ర మంత తగ్గును. పటములమీఁది బొమ్మలకన్న శిలాది విగ్రహములు మూల మును ఎక్కుడుగ సమీపించునుగద? కాని పటముపై [illegible] సృష్టిలోని యెన్నివింతలను చిత్రింప వచ్చునో యన్నివింతలను మన్నుతో [illegible]గాని, శిలాలోహాదులతోగాని చూపుటకు వీలులేదు. శిలాలోహాదులతో మనుష్య మృగపక్ష్యాదుల రూపములను మాత్రము చూపవచ్చును. సూర్యాస్తమయ మందలి ఆకాశపుశోభ, ఉద్యానసౌందర్యము, సముద్రతరంగముల యుల్లాసము మొదలైన వానిని పటములలోఁ జూపినట్లు శిలాదులలోఁ జూపుటకు వీలులేదు. ముఖవికాసాది చమత్కారములును అట్లే. శిల్ప చాతుర్యమెంతది యైనను సృష్టితోఁ బోలనేరదని చూపుకథ యొకటి పాశ్చాత్యులలోఁ గలదు. సైప్రస్ దేశమున పిగ్మేలియన్ అను చిత్ర

కర్మ నిపుణుఁ డొక డుండెను. అతఁ డతిసుందరమైన స్త్రీ విగ్రహ మొకటి సృష్టించెను. దానిచక్కదనమునకు నాతఁడే యాశ్చర్యపడి దానిని మోహించెను. కాని ప్రాణములేని శిలను మోహించి ప్రయోజన మేమి? అందుకాతఁ డావిగ్రహమునకుఁ బ్రాణముఁ బోయవలసినదిగా వీనస్ అనఁబడు రతీదేవినిఁ గోరెను. వీనస్‌దేవత యా విగ్రహము నకుఁ బ్రాణముఁబోయగా నాతఁడు దానినిపెండ్లియాడెనఁట. ఎంత సౌందర్యముగ కళలను నిర్మించినను అది సృష్టికంటెఁ దక్కువదిగ నుండును గనుకఁ దత్కర్తకు సంతుష్టియుండనేరదనియు, అంత కంటెను జక్కనికళను నిర్మింపవలె ననుకోరిక కలుగుచుండుననుట కును నీకథ దృష్టాంతము.

తమతమ ప్రియలయొక్కగాని, ప్రియులయొక్కగాని పటము లనుజూచి, ప్రేమోద్రేకముచేత వానిని నిజమైన స్త్రీలుగను పురుషులుగను ఎంచి భ్రమపడినట్లు మనకవులును, పాశ్చాత్య కవులును పెక్కుతావుల వర్ణించియున్నారు కాని కవిశేఖరుఁడైన షేక్సుపియ రొకనాటకమున నిజమైనస్త్రీని ఆమె ప్రతిమగఁ జూపి యద్భుతమైన కథానకమును కల్పించినాఁడు. ఒకరాజు నిష్కారణముగఁ దనభార్యయెడల సంశయము కలవాఁడై, యామెను చంపుమని తనమంత్రిని ఆజ్ఞాపించెను. ఆమంత్రి దూరదృష్టికలవాఁ డగుటచే నామెను దాచియుంచి చంపితినని రాజుతోఁజెప్పెను. కొంత కాలమునకు రాజు పశ్చాత్తప్తుఁడై భార్యకై విలపింపసాగెను. అంత నామంత్రి తనయింట రాణిగారి ప్రతిమ యొకటి యత్యద్భుతమైనది కల దని చెప్పి రాణి నొకగద్దెమీదఁ బ్రతిమవలె నిలువఁబెట్టి, రాజునకుఁ జూపెను. అప్పుడె దానికి రంగు వేయఁబడినందున నంటిన రంగు తగులునని రాజును సమీపమునకు మొదటఁ బోనీయలేదు: రాజు 'ఈప్రతిమకుఁ బ్రాణమున్న నెంత బాగుగనుండు' నని యనగాఁ దాను ఆప్రతిమను నడిపింపఁగలననియు, మాటలాడునట్లు చేయఁగలననియుఁ జెప్పి, మంత్రి యామెచే నట్లుచేయించి, క్రమక్రమముగా నామెరాణియే యనిరాజునకుఁదెల్పి వారిరువురినిఁ గల్పెను. ప్రత్యక్షముగ మానవునిఁ

జూచి, యది ప్రతిమయనుకొనుట యసంభవమని కొందఱు అనుకొన వచ్చును. కాని యిది యసంభవముకాదని ప్రత్యక్షానుభవమువలనఁ జెప్పవచ్చును. స్యాండోయను నింగ్లీషుమల్లుఁడీదేశమునకు వచ్చి తన కౌశలముఁ జూపునప్పుడు నేనొకసారి చూడ వెళ్ళితిని. స్యాండో పంచ ప్రాణములను బిగించుకొని శరీరములోని కండలన్నిఁటిని ఉబ్బించి, ఒకచిన్న గుండ్రని బల్లమీద నిలిచియుండగా తెరయెత్తఁబడెను. అందుఁ జలన మెంత మాత్రమును లేదు. అది విగ్రహమా మనుష్యుఁడా యన్న సంశయము సామాజికులకుఁ గలిగెను. తరువాతఁ గ్రిందిబల్ల మాత్రము తిరిగి వీపువైపుభాగము సామాజకుల వైపునకువచ్చెను. అంతటితో నది విగ్రహమేయనియు, బల్ల యంత్రముతోఁ ద్రిప్పఁబడు చున్నదనియు, అందుచే విగ్రహముయొక్క ముందుభాగము, వెనుక భాగము మనవైపునకు దిరుగుచున్నవనియు సామాజికులు నిశ్చయ పఱచుకొనిరి. ఇంతలో మరల బల్ల తిరిగి ముఖాదికములు గలభాగము మావైపునకు వచ్చెను. అంత స్యాండో ఊపిరిని బిగబట్టుటమాని, కండల యుబ్బుతగ్గించి, మానవునివలె నకస్మాత్తుగనై మాకెంతయు నాశ్చర్యముఁ గలిగించెను కావున మానవునిఁజూచి బొమ్మయనుకొను టయుఁ గొన్ని సమయములందుఁ బొసఁగును.

పై కథానకములవలనఁ జిత్రకారాదులు నేర్చుకొనవలసిన విషయ మొకటియు, రసికులును కళావిమర్శకులును తెలిసికొనవలసిన విషయ మొకటియు గలవు. చిత్రకారులకు, కవులకుఁ ద[illegible]యుండఁ గూడదు. సృష్ట్యనుకరణమును ఎక్కుడెక్కుడుగఁ జేయుటకు [illegible] యత్నింపవలెను. అట్లయినఁగాని కళలు పరమావధిఁ జెందనేరవు. రసికులు వీనిని కళలని, అనుకరణములని, శిల్పుల నేర్పరితనమని వానిని అనుభవింపవలెను. సహృదయత, తన్మయత్వము కొంతవఱకు నుండవలసినదే. అదిలేనిదే యే కళాసౌందర్యమును మనము గ్రహింప నేరము. కాని కళయొక్క కళాత్వము లోపించునంత తన్మయత్వముఁ జెందిన యెడలఁ గొన్నియెడలఁ నాభాసమునకుఁ గారణమగునని మాత్రము మరువరాదు.

సంగీతమున ననుకరణ మప్రధానము

ఇంతవఱకు ననుకరణమునుగుఱించి యీయఁబడిన యుదాహరణములలోఁ జిత్ర విద్యకును, కవిత్వమునకును సంబంధించినవే కలవు. కాని సంగీతమునకుసంబంధించిన యుదాహరణములు లేవని చదువరులు గమనించియుందురు. సంగీతమునందు వితరకళలకంటె సృష్ట్యనుకరణము మిక్కిలి తక్కువ. కోకిలాదిపక్షులవలె మధురధ్వని కొందఱు గాయకులకుఁ గల్గినను, అందఱు గాయకులయొక్క మనోహరధ్వనులును వీణాదికముల మంజులధ్వనులును సృష్టిలోని మధురధ్వనుల యనుకరణమని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఏధ్వనికాధ్వనియె స్వతంత్రమనియు, విశిష్ట మాధుర్యము కలదియనియుఁ జెప్పవలయును. వేఱు వేఱు మానవుల ముఖవర్చస్సు లెట్లు వేఱు వేఱో యట్లె గాయకుల గాత్రములును వేఱువేఱు దేని మాధుర్యము దానిదేయగును; గాని యన్యధ్వనియొక్క యనుకరణ మనుటకు వీలుండదు. అన్నదమ్ముల ముఖములలోఁ గొంతపోలిక యున్నను భేదముకూడ నున్నట్లు, కొందఱు గాయకుల ధ్వనులలో సామ్యమున్నను వైశిష్ట్యముగూడ నుండును. కావునఁ గొందఱు పాశ్చాత్యులు లలితకళలను అనుకరణప్రధానకళలు, అననుకరణప్రధానకళలు అని రెండుభాగములుగ విభాగించి, సంగీతమును రెండవ వర్గములోఁ జేర్చిరి. కాని పాశ్చాత్య విమర్శకుల కందఱకును మూలపురుషుఁడని చెప్పఁదగిన అరిస్టాటల్ మా[redacted]సంగీతమునుగూడ అనుకరణ ప్రధానకళలలోనె చేర్చెను. ఉల్లాసము, విచారము, ఔత్సుక్యము, క్రోధము, రోషము మొదలైన అనుభావములను మనస్సునందుఁ బుట్టించుటకు నావశ్యకమైన ధ్వనిని అనుకరించి యట్టిభావములను సంగీతము మానవుల మనస్సునందుఁ బుట్టించును గావున నీ కళయందుఁగూడ ననుకరణము కలదని యాతని భావముగఁ గానవచ్చుచున్నది. ఈ యీస్వరమేళనము,ఈ యీరాగము, ఈ యీతాళము ఈయీ భావోద్బోధనకును, భావోద్రేకములకును అనుకూలములని సంగీతమందలి యుద్గ్రంథములు చెప్పవచ్చును; శిష్యులు గురువుల ననుసరించి యాయారాగాలాపముల నేర్చుకొనవచ్చును; వాని

సాయమున సామాజికులలో నాయాభావములను పుట్టింపవచ్చును. కాని యదియంతయు సృష్టిలో నెచ్చటనో యున్న ధ్వనుల యనుకరణమని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఇందువలన సంగీతమునందును గానమునందును సృష్ట్యనుకరణము ప్రధానముకాదని తాత్పర్యము.

మఱియొక విభాగము

మఱికొందఱు దృశ్యములు శ్రావ్యములు అని లలితకళలను ద్వివిధముగ విభజించిరి. కనులతోఁజూడ సంతోషముఁ గలిగించునవి దృశ్యకళలు. శిల్పము, చిత్రవిద్య, ప్రతిమానిర్మాణము అనునవి యిట్టివి. సంగీతము, కవిత్వము శ్రావ్యకళలు: విని సంతోషింపవలసినవి. నాట్యకళ యీరెంటికిని సంబంధించినది. అది కొంతవఱకు దృశ్యకళ, కొంతవఱకు శ్రావ్యకళ. దృశ్యకళకును శ్రావ్యకళకునుగల ముఖ్యభేదము దృశ్యకళా విషయమునంతను ఏకసమయావచ్ఛేదముగ (ఒక్కపెట్టున)ననుభవింపవచ్చును. ఒకానొక రమ్యమందిరమునుగాని, చక్కని పువుచ్చేరి బొమ్మనుగాని, రవివర్మ పటమునుగాని, అంతయు నేకకాలమునందుఁ జూచి సంతసింపవచ్చును. శ్రావ్యకళావిషయముల్లను ఒక్కసారి వినుటకు వీలులేదు. క్రమముగా నొకభాగము తరువాత మఱియొక భాగమును విని యానందింపవలెను. అంతయు నొకసారి గ్రహించి యానందించుట యసంభవము. కావున వీనిని కాలమునకు సంబంధించిన కళలనియు. పూర్వపువానిని స్థలమునకు (ఆకాశమునకు Space) సంబంధించిన కళలనియుఁ జెప్పవచ్చును.

ప్రతిభయె కారణము

లలితకళావిర్భావమునకుఁ గర్తయొక్క ప్రతిభావిశేషమే ముఖ్యహేతువు. అన్నికళలకును గురుబోధ, శాస్త్రాభ్యాసము, అనుభవము ఆవశ్యకములయినను అవి యితరకళలకు ముఖ్యహేతువులు; లలితకళలకు సహకారహేతువులని చెప్పవలెను. మొదటఁ గర్తకు నొకానొక కళయెడల నైసర్గికప్రేమ యుండవలయును. శాస్త్రాభ్యాసాదులు దానిని అభివృద్ధిచేయునేగాని, లేనిప్రతిభను పుట్టింపనేరవు. రంగులు కలుపుట నేర్చుకొనినందున చిత్రకారుఁడు కాఁడు; వృత్తలక్షణములు తెలిసి

కొన్నందున కవి కాఁడు. ఈ లలితకళావిషయము లెంతెంత యసామాన్యములుగను, అనన్యసాధ్య విషయములుగను ఉండునో వాని కంతంత ఘనత, యోగ్యత యెక్కువ. గౌహర్‌జాన్‌పాట కా మనోహరత్వమేమి? ఇతరులు నేర్చిన సంగీత విద్య యామెయే నేర్చెను గదా? రవివర్మపటమున కాచక్కఁదనమేల? ఆయననేర్చిన చిత్రవిద్య అందఱు నేర్చునదే. కాళిదాసు కవిత్వమున నంతరస మెందుకు నుండవలె? ఆయన నేర్చిన ఛంద స్సందఱు నేర్చునదే. ఆయా కళలలోని యాధిక్యతకు నాయా గ్రంథకర్తల ప్రతిభావిశేషములే కారణములు. ఆ ప్రతిభావిశేషముయొక్క రూపము ఇట్టిదని ఆయాగ్రంథకర్తలకే తెలియదు. వారు దానిని ఇతరులకు నేర్పఁజాలరు.

ఇట్లు లలితకళల కర్తలకు నాయాకళలు ప్రదర్శించుటయందుఁ జాలవఱకు స్వాతంత్ర్య ముండవలెను. శాస్త్రనియమము లన్న శృంఖలలను గట్టిపఱిచి కిరాజ్ఞునికి స్వాతంత్ర్య మీయనియెడల ప్రతిభాయుతము లగు కళలు అభివృద్ధిఁ జెందనేరవు. శాస్త్రములెప్పుడును దిగ్దర్శకములుగ నుండునేగాని ప్రతిభచేయుపనిఁ జేయఁజాలవు. కావున వానినే ప్రధానములుగఁ జేసి కర్తప్రతిభకు స్వాతంత్ర్యము లేకుండ జేసిన యెడల, నూతనకళావిశేషము లావిర్భవింపనేరవు. చిత్రకళయందు ఈరంగే ఉపయోగింపవలెను, కా లింతపొడుగే వేయవలయును; రాజు చేతులో గోడుపంకపిట్టే ఉండవలయును అనిన నిర్బంధములఁ బెట్టి పట[redacted]ంపుమని చిత్రకారునితోనన్న వాఁడేమి చేయఁగలఁడు? అయ్యవారుకు బదులు కోతినిచేసిపెట్టును. అట్లే కవిత్వమునందును జూడుఁడు. కవికి స్వాతంత్ర్యము ఈయక ఇన్ని వర్ణనము లున్న గాని కవిత్వముకాదు. స్త్రీముఖము ఇట్లే వర్ణింపవలెను, సముద్రమును అట్లె వర్ణింపవలెను అను నియమముల బలపఱచినయెడల, క్రొత్తకావ్యము పేరిట ప్రాతకావ్యముల క్రొత్తకూర్పులు బయల్పడును. క్రమక్రమముగా నిజమైన కవిత్వము చచ్చి, అనుకరణములు హెచ్చును. మన దేశమునందు శిలాలోహప్రతిమలు చేయువిద్య యొకప్పుడు అభివృద్ధిగ నుండి క్రమముగా క్షీణించుటకు నిదియే కారణము. విష్ణువిగ్రహము

చేయవలెనవిన కాళ్లు ఇంతపెద్దవి, ముక్కు ఇంతపెద్దది, చేతులింత పొడుగువి - అవి అందఱు దేవతలకు, మనుష్యులకు, పశువులకు పక్షులకు - కొలతలు వేసి అందుకు భేదముగాఁ జేసినయెడల దోషము; పనికిరాదు అన్నందున ఆవిద్య అంతవఱకే నిల్చియుండుట తటస్థించినది. ఇట్లే యితరకళలను గుఱించియని యెఱుఁగునది.

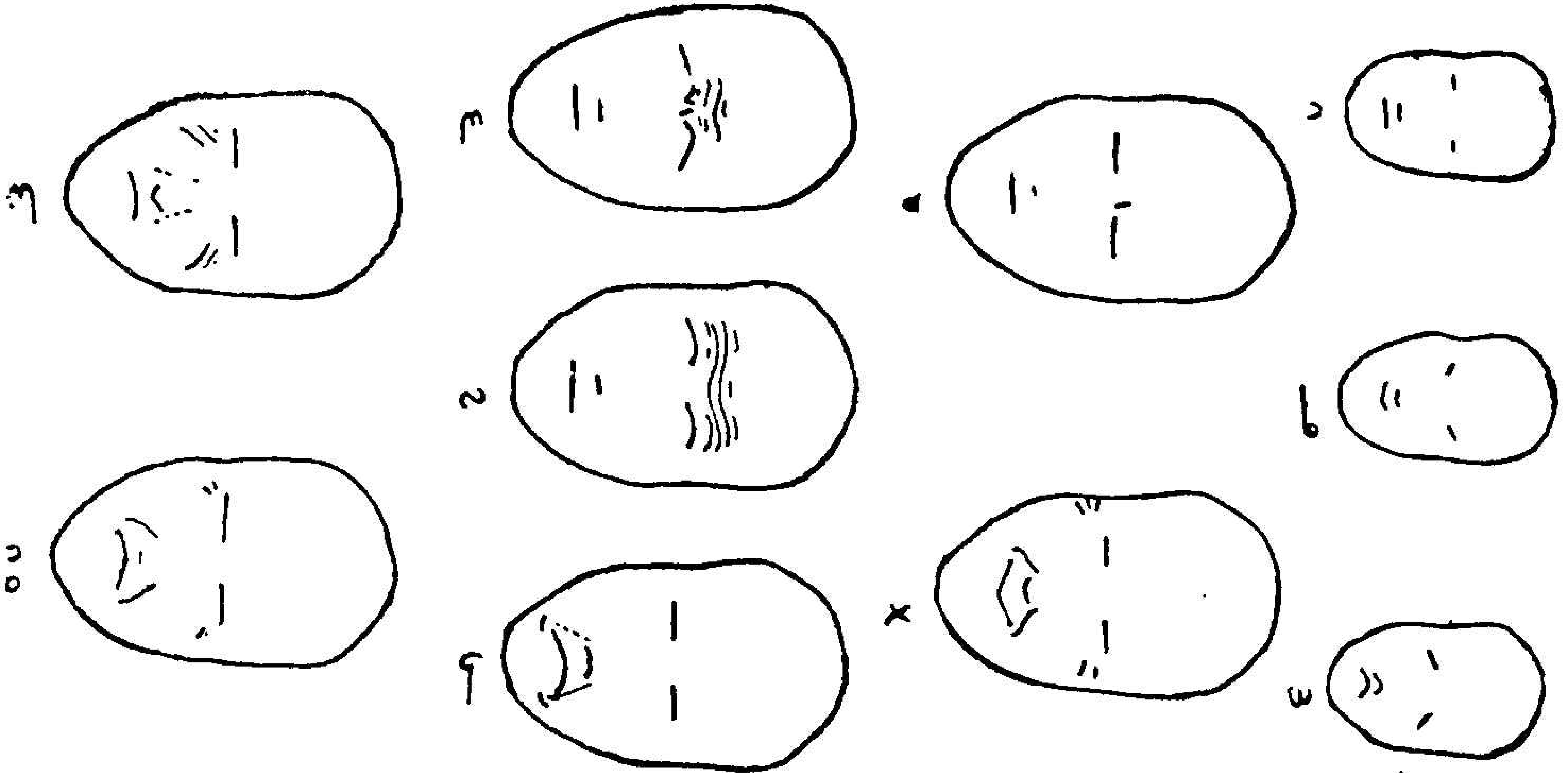
భావానుకరణము

ఇదివఱకుఁ జిత్రకారునకు నావశ్యకమైన రూపానుకరణమును గుఱించి మాత్రము ఎక్కువగా జెప్పఁబడినది. కాని చిత్రకారుఁడు రూపానుకరణమునుమాత్రము చేసినఁజాలదు. అతఁడు భావానుకరణముఁ గూడఁ జేయవలయును. చిత్రకారునకేమి కవికేమి శరీరమును చిత్రించుట యెంతయావశ్యకమో మనసును చిత్రించుటయు నంతకంటె నావశ్యకము, కఠినమైనపని. మానవుండనగా కేవల శరీరవిశిష్టుఁడు కాఁడు. మనశ్శరీరసంయోగమున్నఁగాని సంపూర్ణమానవత్వము సిద్ధింపదు. పూర్ణమానవునిఁ జిత్రింపవలయునన్న నాతని శరీరమువలెనే యాతనిమనస్సును, అనగా భావములు, గుణములు, శీలము మొదలయిన వానినిగూడఁ జిత్రింపవలెను. రూపములేని భావాదుల నెట్లుచిత్రింపవచ్చునని చదువరు లడుగవచ్చును. కాని శరీరము మనసునకును, మనస్సు శరీరమునకును బింబప్రతిబింబసదృశము. అట్లే మనమాటలును మనహృద్గతము దెలుపును. కావునఁ జిత్రకారునకును కవికిని మనస్సును జిత్రించుట యొకకష్టమైన పనికాదు. హర్ష, [redacted]గ్లాని, వ్రీడా, మోహ, ధృతి, దైన్య, చింతా, గర్వ, త్రాస, వితర్క, అసూయాది చిత్తవృత్తులలో నొక్కొక్కటి యొక్కొక్కవిధముగా మానవశరీరముపైఁ బ్రతిబింబించును. కోపముతోనున్నవానిని, చింతాక్రాంతుని, సంశయగ్రస్తుని, మనముచూడగనే గుర్తింపలేమా? దేనివలన గుర్తింపగలము? ఆతనిశరీరేంద్రియస్థితినిబట్టియు; ముఖవికారములనుబట్టియు, ఒక్కొక్క వికారమునకు ముఖమొక్కొక్కవిధముగ మారును. చిత్రకారుఁడీభేదముల నన్నిటిని స్వానుభవమువలన లోకములోఁజూచి నేర్చుకొని, తనచిత్రకర్మమందు వీనిని అనుసరించి మనసులోని

భావములను ముఖముపైఁ గనఁబఱుపవలెను. చిత్రముయొక్క ముఖమును మనస్సునకు నద్దముగఁ జేయవలయును. చిత్రకారునికౌశలము గానవచ్చునది యీభావానుకరణమునందే. తెలివిగల చిత్రకారుఁడు ఒక రెండుగీట్లు కూర్చుటవలననే వేఱు వేఱు భావములను చిత్రముఖముపైఁ జూపఁగలఁడు. ఇచ్చట నటునకును చిత్రకారునకును పోటీగలదు. నటుఁడు మనోవికారములను ప్రత్యక్షముగ దనముఖమునందుఁ జూపవలయును. చిత్రకారుఁడు చిత్రమునందు రేఖలతోఁ జూపవలయును. శ్రీయుత బళ్లారి రాఘవాచార్యులుగారు చంద్రహాసనాటకమునందు దుష్టబుద్ధి వేషమును, విజయనగరపతన నాటకమునందు పఠాన్ రుస్తుం వేషమునువేసి, మనస్సులోనికి దుర్మార్గపు టాలోచనలు వచ్చినప్పుడు నటించెడి కనుల చూపునకుఁ బ్రేక్షకు లంతయానందమునేల పొందెదరు? ఆచూపు మనస్సుయొక్క ప్రతిబింబముగనుక, అట్లే పటములనుగుఱించి యెఱుంగునది. పటములలో నీభేదము చూడవలయునన్న రవివర్మచేఁ *

* మృతప్రాయమైయున్న హైందవచిత్రకళకుఁ బ్రాణముపోసి యది దేశమునందు నింటింటను ప్రవేశించునట్లు చేసిన రాజా రవివర్మ పటముల పేరెత్తగనే మొగము చిట్లించుకొనుటయు, అందుఁ జిత్రకళానైపుణి లేదనుటయు, బంగాళీవారు గీసినవి యెట్టిపిచ్చిగీట్లయినను అందుఁ జిత్రవిద్య ప్రతిభయున్నదని మెచ్చుకొనుటయుఁ గొందఱు యువకుల [redacted] ఫ్యాషన్' అయినట్లు కానఁబడుచున్నది. కాని యిది పెడత్రోవ; రవివర్మయొక్క యన్నిపటములును చిత్రవిద్యయొక్క యత్యున్నతదశను జూపునవి కావనుట యెంతనిజమో, వానిలోఁ గొన్ని చిత్రవిద్యాపరమావధినిఁ జూపుననుటయు నంతే నిజము. రవివర్మపటములఁ జూడవలయునన్న నచ్చుపడి వచ్చువానిఁ జూచిన బ్రయోజనములేదు. ఇంకెఁ బెక్కులాతని పటములఁ జూచి యితరులు వ్రాసినవి. కొన్ని యాతఁడు వ్రాసినవి యున్నను, లక్షలకొలఁది ప్రతులు ఒక్క రాతిమీద నుండియే యచ్చుపడినందునఁ బ్రతులలో మూలములోని సౌందర్య మందలి నూఱవవంతయినను రాదు; ఈ యాధునికచిత్రవిద్యా విశార

301 r 4

౧. శాంతము. ౨. ఉల్లాసము. ౩. విచారము. ౪ ఆలోచన ౫. నవ్వు. ౬. వ్యసనము. ౭. ఆశ్చర్యము. ౮. తిరస్కారము-అతృప్తి. ౯. దుఃఖము. ౧౦. దుఃఖము-భయము.

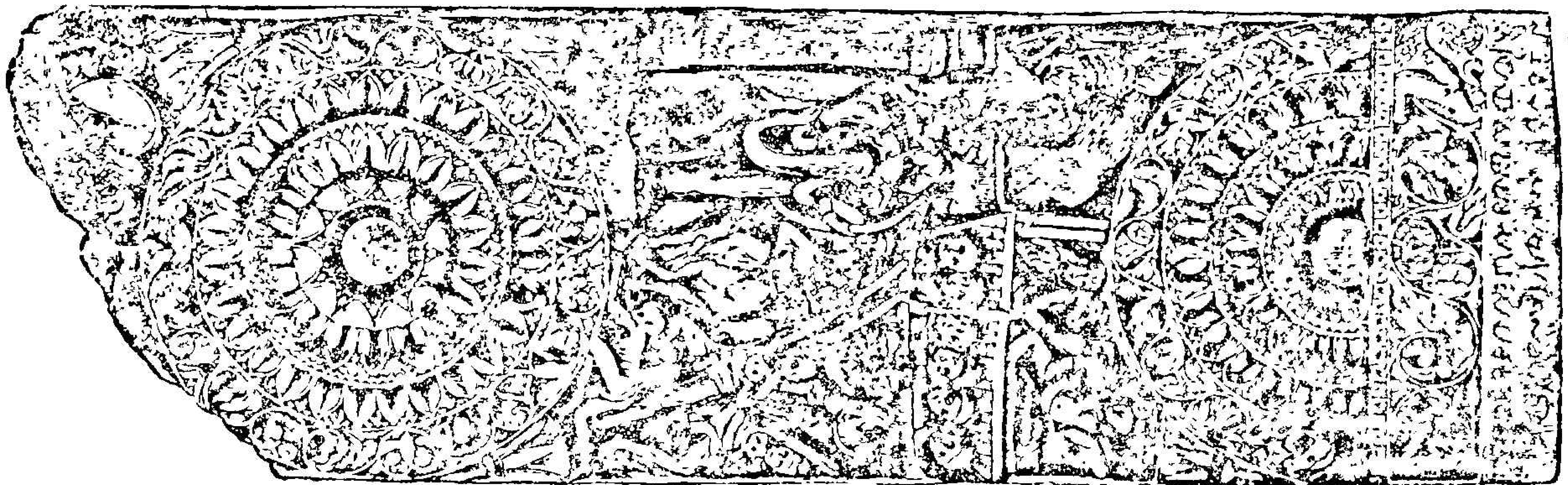
"తెలివిగల చిత్రకార[illegible]ు ఒకటిరెండుగీట్లు కూర్చుటవలననే వేఱువేఱుభావములను చిత్రముపైఁ జూపగలఁడు"

[చూడు పుట ౩౦౦]

[ఈపటముల దిమ్మల నిచ్చిన శ్రీయుత పా. వే. రాజమన్నారుగారికి వందనములు.—సం.]

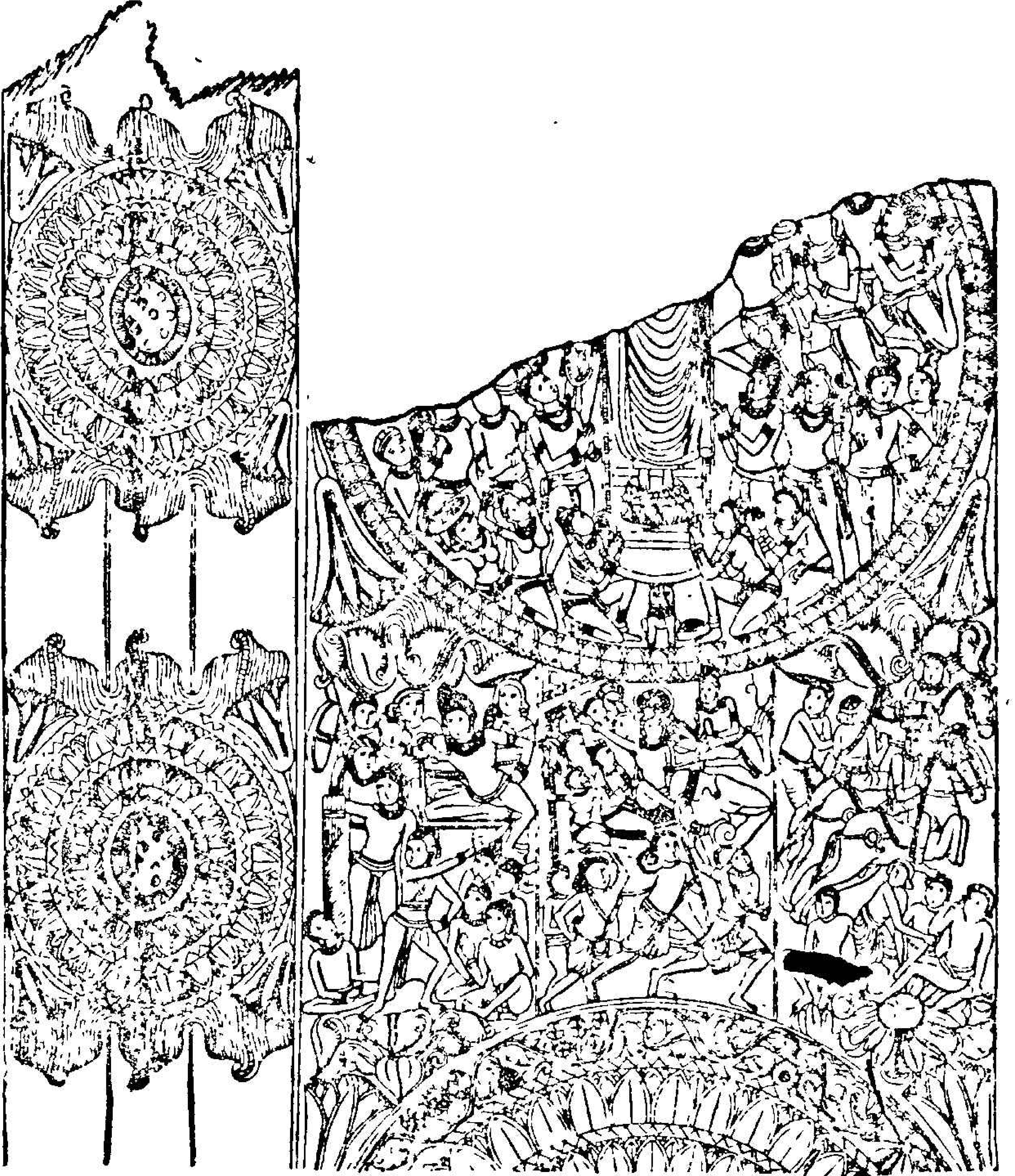
302. B.

[ఈ పటముల దిమ్మ[illegible]నిచ్చిన శ్రీయుత పా. వే. రాజమన్నారుగారికి వందనములు—సం.]

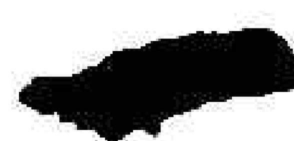
అమరావతిస్తూపము, పటము-౧.

303 C

అమరావతిస్తూపము. ౨-వ పటము. [చూడు పుట ౩౦౩]

30ꭓ D

జిత్రింపఁబడిన 'వినయము' 'గర్వము' అను స్త్రీలపటములఁ జూడనగు. రెండుపటములును చక్కని స్త్రీలవే. కాన భేదమంతయు ముఖవికాసములలోనె యున్నది. 'గర్వము' అను స్త్రీయొక్క ముఖమునందు

దుని చిత్రనైపుణిఁ జూడవలయునన్న బరోడానగరమునందు గాయక్వారు మహారాజుయొక్క సౌధమునందును ట్రావెన్కోరు రాజమందిరమందును, మఱి యితర రాజమందిరములందును ఉన్న చిత్రకారునిచేతి అసలు పటములఁజూడవలెను. బరోడాలోని చిత్రములఁ జూచుభాగ్యము నాకు లభించినందున నందుఁగొన్ని యప్రతీకములని నొక్కిచెప్పగలను. నేను నా వ్యాసమునందుఁ దరుచుగ రవివర్మపటములనే యుదాహరించుటకుఁ గారణము నేను ఉదాహరించినవన్నియు నుత్తమోత్తమములని కాదు. మనదేశమునందు నిప్పుడు సాధారణముగాఁ బ్రతివానికిని లభ్యమైనవి యీపటములు. కావున నిష్టమున్న చదువరు లాయాపటములఁ జూడవచ్చును. గనుక వీనినే ఉదాహరించెదను. ఇట్లే బంగాళీచిత్రకారుల పటములలోఁగొన్ని, భావాద్యను కరణమునకు మంచి యుదాహరణములనుటకు సందేహములేదు. కాని వారువ్రాసెడి పిచ్చిగీట్లును పెక్కులు గలవు. వాని నన్నిటిని 'ఆహాహా!' యని పొగడుటయు, రవివర్మాదుల మంచిపటముల నిందించుటయు బంగాళీవారిలోఁగొందఱు కంకణము కట్టుకొని చేసెడిపని. బంగాళీవారిలో నొక సద్గుణమును, ఒక దుర్గుణమును కలవు. అవి బంగాళీవారియందభిమానము, ఇతరులయెడ నసూయ-అనునవి. తమవా రెట్టి పిచ్చిపుస్తకము వ్రాసినను దానిని కొని[illegible]ట, తమవా రెట్టి బొమ్మదింపనను దానిని కొండసుచేయుట, ఇతరు లాపనులను చేసినను వెక్కిరించుట వారియందు బాగుగఁ గానవచ్చును. ఇందుకొఱకై కొన్నిపత్రికలుగూడఁ బుట్టినవి. వ్రాతలనుబట్టి చూడ మాడర్నురివ్యూ కూడ నిట్టిదే యని చెప్పవలెను కావున బంగాళీవారి వ్రాతలఁ జూచి మనవారు భ్రమపడుట తప్పు. బంగాళీల పటములేమి, రవివర్మ పటములేమి వానివాని యోగ్యతనుబట్టి మంచిచెడ్డలనిర్ణయింపక రవివర్మ పటములన్ని చెడ్డవి, బంగాళీవారి గీట్లన్ని మంచివి అని తలంచుట, పక్షాభిమానమగును గాని, కళాభిమానము కాదు.

నాకంటె నెక్కుడు చక్కనివారున్నారా ? యన్నభావము స్పష్టముగ గోచరమగును. వినయము అను స్త్రీ ముఖము అణకువను, సౌశీల్యమును తోపఁజేయును. ఈపటములలోఁ గేవలరూపానుకరణమునకును, రూపానుకరణమూలముననే చూపఁబడిన భావానుకరణమునకును గల భేదమును కనుఁగొనవచ్చును.

ఒక ముఖవికాసమేగాక హస్తపాదాదివిన్యాసమువలనఁ గూడ భావానుకరణముఁ జూపవచ్చును. తలనెత్తుట, మెడవంకరఁబెట్టుట, తర్జని జూపుట మొదలయిన పెక్కుఅవస్థాభేదములవలన నెన్నియో మనోభావములఁ జూపవచ్చును. ఇట్లే గుణానుకరణమును క్రియానుకరణమును, రూపానుకరణము ననుసరించి చేయవచ్చును. రవివర్మదింపినది మోహినీపట మొకటికలదు. అందు మోహిని ఉయ్యాల యూగుచున్నట్టు చూపఁబడినది. చిత్రపటమునందు నూగుక్రియఁ జూపుటయెట్లు? అందువలన నామె పయిటయు, వెంట్రుకలును ఎక్కువగా నెగురుచున్నట్టు చూపబడినది. అందుమూలముగా నామె వెనుకకు ముందునకు నెక్కువవేగముతో నూగుచున్నట్లు సూచింపఁబడినది.

శాంతుడు, భక్తియుతుఁడు, దుష్టభావముగలవాడు, కామాతురుఁడు మొదలయిన గుణవిశిష్టపురుషుల భేదములను కావ్యములందు వలెనే పటములందును చిత్రింపవచ్చును. అట్లే నిశ్చలుఁడగువానిని, పరుగెత్తుచున్నవానిని, మాటలాడుచున్నవానిని, శాపముపెట్టుచున్నవానిని వీడీయా క్రియలఁ జేయుచున్నఁడని తెలియునట్లుగఁ జిత్రింపవచ్చును. ఇవన్నియు నొకవిధములైన భావానుకరణములే. ఇట్లు భావములను చక్కఁగ ననుకరింపగనేర్చిన చిత్రకారుఁడు, ఒకవ్యక్తి మనోభావమునే గాక తన చిత్రకౌశలముచేఁ గవి చెప్పఁగలిగినన్ని కథలు, చరిత్రలు చిత్రముల మూలమునఁ జెప్పఁగలడు; కవి పుట్టించు భావములన్నియు రసములన్నియుఁ బుట్టింపఁగలఁడు. ఇందునకు నుదాహరణము లొకటిరెండు మన పూర్వచిత్రములలోనుండి యిచ్చెదను.

అమరావతిస్తూపమున శిలలమీదను, అజంతలో శిలలమీదను గోడలమీదరంగులతోను హిందూబౌద్ధపురాణములలోని కథ లనేకములు

గూర్చుండినట్లును, ఒక యువకుడు భూమిమీఁద నాసనమువేసికొని కూర్చుండినట్లును, ఒక వీరుఁడు తన కేదియో చూపి వీరావేశ సంభాషణము కావించుచున్నట్లును, రాజు ఈసంభాషణము వినుచున్నటును జూపఁబడినది. రెండవగడిలో ఈసంభాషణముయొక్క ఫలము చూపఁబడినది. రాజొక ఏనుఁగునెక్కి తొందరగా శత్రువులమీదికిఁ బోవుచున్నాడు. అతనివెంట నిద్దఱుస్త్రీలుమాత్ర మున్నారు శస్త్రములుకూడ లేవు. అతనివెంట సైన్యము వచ్చుచున్నది. ఆకాశమునుండి దేవ గంధర్వులు పుష్పమాలలు వేయుచున్నారు. మూడవగడిలో వాయువేగమున పరుగిడుచున్న యశ్వముల నెక్కి శత్రువులు పాఱిపోవుచున్నట్లు చూపఁబడినది. *"

ఈప్రకారముగాఁ జిత్రకారుఁడు రూపలేఖనముచేతనే, శరీరవ్యాపారములు, మానసికవ్యాపారములు, ఆధ్యాత్మికతత్త్వములు, భారతములు, భాగవతములు వర్ణించి చెప్పఁగలఁడు. ఆహా! రూపానుకరణ ప్రభావము!

కావ్యము, చిత్రము

రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశబ్ద మెట్లుకావ్యమగునో, అట్లే రమణీయార్థ ప్రతిపాదకరూపము చిత్రమగును. రమణీయార్థప్రతిపాదకత్వము రెంటికిని సామాన్యమే. అయినను రమణీయార్థము మాత్రము కావ్యమగును, తత్సాధనమైన శబ్దము కావ్యమున కక్కఱలేదని చెప్పుటకు వీలులేదు.[illegible]పుననే దండి మొదలయిన వారలు శబ్దార్థములు రెండును కావ్య మన్నారు దానినే పండితరాయ జగన్నాథులు రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమైన శబ్దము కావ్యమన్నారు. కావ్యము వలయునన్న శబ్దము తప్పదు. అట్లే చిత్రము కావలయునన్న రమణీయార్థ ప్రతిపాదక రూపము తప్పదు. చిత్రమునందు రూపసామ్య మక్కఱలేదు. రమ్యార్థమే కావలెననియు, సంగీతమునందు నాదమక్కఱలేదు. రమ్యార్థమే కావలెననియు చెప్పుట అసంభవమైన కోరికనిగోరుట. నాదౌచిత్యమునువిడిచి సంగీతానందములేదు; రూపౌచిత్యమునుఁ

* ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము. సంపుటము ౩. పుట ౧౪౨౨.

కనులకు గట్టినట్లు చిత్రింపఁబడినవి. అందు నమరావతిస్తూపమునందలి యొక చిన్న స్థంభముమీదఁ జెక్కఁబడిన కథయొక్కపట మీసంచికలో నీయఁబడినది. స్తంభమునకుఁ బైని యొక శాసనమును, దానిక్రింద మకరతోరణమును, దానిక్రింద కమలమును, దానిక్రింద గథయు, దాని క్రింద మరలఁ బద్మమును చెక్కఁబడియున్నవి. క్రిందిభాగము కొంత పగిలిపోయినది. రెండుకమలముల మధ్య గల కథ యెద్దియని మనము పరీక్షింపగా నందలి ప్రతిమల హావభావాదికముల వలన నీకథ గోచరించును:—

"పైభాగమున నొకరాజు సింహాసనముమీద నాసీనుఁడై యున్నాఁడు. చారుఁడొకఁడు చేతులుజోడించుకొని యేదియోవార్త చెప్పుచున్నాఁడు. అతనియెదుటి భాగమునందు సైనికులు కోటను సంరక్షణ చేయుచున్నట్లున్నారు. అంతకుఁ గ్రిందిభాగమునఁ గోటద్వారములో నుండి సైనికులు లోపలికిఁ జొఱఁబడుచున్నట్లున్నది. అందు నేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, పదాతులుగూడ నున్నారు. క్రింద నొకఁడు శత్రుఁడుకాఁబోలును సాష్టాంగముపడి శరణుఁజొచ్చినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఈవార్తయె పైని చారుఁడు రాజుతోఁ జెప్పుచుండెఁ గాబోలు. స్తంభము యొక్క క్రిందిభాగము పగులకున్న యెడల నీ కథయొక్క తదుపరి వృత్తాంతము మనకుఁ దెలిసియుండును." *

ఇంకొకపటముఁ జూడుఁడు. ఇదియు నమరావతిలోనిదే. ఈ బండపైభాగము కొంత పగిలినది. ఆపగిలిపోయిన వృత్తమునందు "ఒక బౌద్ధబోధకుడు స్త్రీపురుషుల కేదియో బోధించుచున్నట్లును, వారందఱును భక్తిశ్రద్ధలతో వినుచున్నట్లును, వారిపైని దేవగంధర్వులు పూజాద్రవ్యములు గొనివచ్చి యర్పించుచున్నట్లును గానవచ్చుచున్నది. బోధకుని తల లేనందున నీతఁడు బుద్ధుఁడో, బోధిసత్త్వుఁడో మఱియెవ్వఁడో తెలిసికొనుటకు వీలు లేకుండనున్నది. పైవృత్తమునకును క్రింది కమలమునకును నడుమనున్న పటములు మూఁడుగళ్లుగా విభజింపఁబడి యున్నవి. మొదటిగడిలో నొకరాజు సింహాసనముమీదఁ

* విజ్ఞానసర్వస్వము, ౩-వ సంపుటము ౧౪౧౧-వ పుట.

విడిచి చిత్రవిద్యలేదు; శబ్దౌచిత్యమును విడిచి కావ్యములేదు. దీనికి వేఱుప్రమాణ మక్కఱలేదు. చెవిటివానికి సంగీతము, గ్రుడ్డివానికి చిత్రము, పిచ్చివానికిఁ గావ్యము సున్న అని చెప్పినఁ జాలును.

రూపానుకరణము చిత్రలేఖనమునందును, శబ్దానుకరణము కావ్యమునందును ముఖ్యసాధనములనుటకు మనుచరిత్రమునుండి యొక యుదాహరణము నిచ్చెదను. పెద్దన వరూధినిరూప మిట్లు వర్ణించెను:—

సీ. తతనితంబాభోగధవళాంశుకములోని
యంగపట్టపుహావిరంగువలన
శశికాంతమణిపీఠి జాజువాఱఁగఁ గాయ
యుత్తుంగకుచపాళి నత్తమిల్లఁ
దరుణాంగుళీధూతతంత్రీస్వనంబుతో
జిలిబిలి పాట ముద్దులు నటింప
నాలాపగతిఁ జొక్కి సరమోడ్పు కనుదోయి
రతివారపశ్యవిభ్రమముఁ దెలుప
తే. బ్రౌఢిఁ బలికించు గీతప్రబంధములకుఁ
గ్రమకరపంకరుహారత్నకటకఝణఝ
ణధ్వనిస్ఫూర్తి తాళమానములఁ జెఱుప
నింపు దళుకొత్త వీణ వాయింపుచుండె.

మను. ఆ. [redacted]ప. ౩౧.

ఇఁక ప్రవరాఖ్యుని శీలమును పవిత్రప్రవర్తనమును కవి యీలాగు చిత్రించియున్నాఁడు.

శా. ప్రాంచద్భూషణబాహుమూలరుచితోఁ బాలిండ్లు పొంగారఁ బై
యంచుల్ మోవఁగఁ గౌఁగిలించి యధరం బాసింప హా శ్రీహరీ
యంచున్ బ్రాహ్మణుఁ డోరమోమిడి తదీయాంసద్వయంబంటి ప్రా
మ్మంచుం ద్రోచెఁ గలంచునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్.

[మను. ఆ. ౨. ప. ౮౬.]

ఒకానొక పురుషునియొక్క పరస్త్రీపరాఙ్ముఖత యింతకంటె నెక్కుడుగఁ గనులకుగట్టునట్టు ఎవరైనను వర్ణింతురని తోపదు. ఒక యనూయికుఁడైన శుద్ధశ్రోత్రియ పవిత్రబ్రాహ్మణుండు, లోకమునందు మనమచ్చటచ్చట నరుదుగఁ జూచునట్టివాఁడు, కనుల యెదుటఁగట్టినట్టు కానవచ్చుచున్నాఁడు.

ఈపద్యమందలి 'శ్రీహరీ' యను పదము శబ్దానుకరణములో శబ్దానుకరణము. మనవారు దుఃఖ మతిశయించినప్పుడును, అన్యాయ కార్యము జరిగినప్పుడును 'హరిః హరీః శివః శివాః యనుట సర్వవిదితమే.

ఇఁక నీరూపమును ఈశీలమును మనకు బోధించుటకునై చిత్ర కారుఁ డేమిచేయునో చూడుఁడు. పైని వరూధినిని వర్ణించిన పద్యము వలన మన మనస్సులో నుద్భవించు నూహలే సరిగ నుద్భవింపఁజేయ వలయు నన్న చిత్రకారుఁ డాపద్యమందలి వర్ణనమును తూచాతప్పకుండ ననుకరించి పటముఁ వ్రాయవలెను.

లేఁతమామిడిచెట్టుక్రింద నున్న చంద్రకాంతపీఠము, దానిమీఁదఁ గూర్చున్న కిన్నరస్త్రీ, ఆమె కోనంగట్టిన యెఱ్ఱనిపావడ, పైనిగట్టిన తెల్లసెల్లా, వీణ, ఆమె యుత్తుంగకుచపాళిని నత్తమిల్లువీణబుర్రకాయలు, తరుణాంగుళీధూతతంత్రి, అరమోడ్పుకనుదోయి చక్కఁగఁ జిత్రించి నఁగావి పద్యార్థమును చిత్రార్థమును ఒక్కటి గానేరవు: ఇంతియగాదు. పైవర్ణనమునందలి వరూధిని లోపలగట్టిన పావడయొక్క యెఱ్ఱతన మధి కముగ నుండెననియు, పైని గట్టిన తెల్లశాలువ మిక్కిలి సన్నగనుండె ననియు, అందుచే బావడయెరుపురంగువలనఁ దెల్లనిచంద్రకాంతశిల కొంత జాజువారెననియు గోచరించునట్లు పట ముండవలెను. ఇందు దేని యనుకరణము తక్కువయైనను పద్యమునకు సమానమైన చిత్ర మని చెప్పుటకు వీలులేదు.

ఇఁక ప్రవరుని వైరాగ్యముఁ దెల్పు రెండవపద్యమునందలి భావము బోధించుటకు చిత్రకారుఁడు వ్రాయు పటముఁగూడ నందలివర్ణనము లకు సరిపోవునదిగ నుండవలెను. వరూధిని "ప్రాంచద్భూషణబాహు

మూలరుచితోఁ బాలిండ్లు పొంగఁగాఁ గౌఁగలించి యధరంబానించు టయుఁ, ప్రవరుఁడు 'ఓకమ్మ యిది ...అంసద్వయంబంటి పొమ్మనుచుం' ద్రోచుటయుఁ గనులకుఁ గట్టినట్లు లిఖింప వలదా? 'శ్రీహరీ' యను మాటలుగూడ మనకువినిపించునట్లు చిత్రమును వ్రాయవలెను. అనఁగా నట్టిమనఃస్థితిలోనుండు మానవుని ముఖాదివికాసములను,హస్తాదివిక్షేపము లను సరిగ ననుసరించి చిత్తరువు వ్రాయవలెను. లోకానుకరణ మెంత మాత్రము తప్పినను, ఉద్దిష్టమనోభావములు గోచరింపవు, ఔచిత్యాభాస మైనదని రసికులు మెచ్చరు.

నూతన సంప్రదాయము.

ఇట్లు సారూప్యప్రభావ మెచ్చట జూచినను చిత్రవిద్యలోఁ గాన వచ్చుచుండ, పౌరస్త్యపాశ్చాత్యపండితు లొప్పుకొనియుండఁ బశ్చిమ దేశమునందుఁ జిత్రవిద్యనుగుఱించి యొకక్రొత్త సంప్రదాయము బయలుదేరినది. వీరు చిత్రరచనయందు ననుకరణము అముఖ్యమం దురు. భావానుకరణమును అనుకరణము అనఁగూడ దందురు. దానిని సత్యము (truth) అనవలెనందురు. చిత్రీకరణము అనుకరణము (imitation) కాదు, ఇది ప్రతిసృష్టి (recreation) లేక ప్రాతినిధ్యము (representation) అని యేమేమో చెప్పుదురు. వీరు చెప్పువానిలోఁ గొంతసత్యము లేకపోలేదు. కాని యా సత్యము రూపసామ్యసిద్ధాంతము నకుఁ వ్యతిరేకమైనది కాదు. వీరి సిద్ధాంతములోనుండి మన హైందవ చిత్రకారులు గ్రహింపవలసిన విషయములను మఱియొకసారి చర్చించె దను. ప్రస్తుతము రూపసామ్యము చిత్రమున కక్కఱలేదనిన వాదమును మాత్రము కొంత ఖండించెదను.

మనదేశమందలి కొందఱు యువకులు పాశ్చాత్యులలోని యీ నూతన సిద్ధాంతములను గ్రహించి అవి నూతనముగా దాము గ్రహించిన వనిచెప్పక, ఈసిద్ధాంతములే మన హిందువుల గ్రంథములలోని సిద్ధాం తములని చెప్పుచున్నారు. ఆ విషయము నిజముకాదని మన గ్రంథము లలోని కొన్నిప్రమాణములనుగూడ జూపెదను.

312

అనుకరణము సున్నయేని చిత్రము సున్న.

చిత్రకళకు ననుకరణము (సాదృశ్యము, సామ్యము, సారూప్యము, రూపౌచిత్యము) అక్కరలేదనువారి యర్థమేమి? జాత్యనుకరణ మక్కరలేదనియా? వ్యక్త్యనుకరణ మక్కరలేదనియా? జాత్యనుకరణ మక్కరలేదను నెడ, ఆవుబొమ్మ దింపుమని యడుగగా గేదెపటము వ్రాసినను, సింహపటము వ్రాయఁబోయి శునకపటము దింపినను, అయ్యవారిని చేయఁబోయి కోతిని జేసినను తప్పనిచెప్పరాదు. ఆ వ్రాసిన పటమునందుఁ జిత్రకారునకు నీపోలికలు తప్ప యింక నేవియైన విశేషములు, భావములు తట్టిన నవి యాతఁడు పటమునందు జూపించినఁ జాలునని వీరు చెప్పగలరా? అప్పుడు చచ్చుటకు సిద్ధముగనున్నవానిని వ్రాసి దుస్ససేనునితోఁ బోరాడివచ్చిన భీముఁడనుకొనుమనిన వీ రొప్పెదరా? రావణుని ధిక్కరించుచున్న సీత చక్కని అలంకారములు ధరించినట్లుగాని, పకపక నవ్వుచున్నట్లుగాని చూపవచ్చునా? కూడనియెడలఁ బటములు ప్రపంచములోని పదార్థములకు ఆచారములకు ననుకరణములు కావనుటయందు నర్థమేమి? ప్రతికృతిశబ్దమునకు సంస్కృతమున ప్రతిబింబము అని యర్థమున్నందున అనుసరణము, అనుకరణము అను పదములఁదీసి ప్రతికృతి అనుపదముఁ బెట్టిన ప్రయోజనములేదు. ఇఁక వ్యక్త్యనుకరణము వలదందురేని ఔరంగజేబుపటము వ్రాసి శివాజీ అనినను, క్లైవు పటము వ్రాసి క్రిందకృష్ణరాయలు అని పేరువ్రాసినను వీరు ఒప్పుకొనవలసినదే. లోకములో తండ్రిపోలిక కుమారునియందుఁ గానవచ్చును. అంతపోలికమూలమునకును చిత్రపటమునకును ఉండినఁ జాలునా? అదియుఁజాలదు. అట్లయినఁ దండ్రిపటముఁజూపి కొడుకని చెప్పుట తటస్థించునే? ఆపోలికఁ జూపుచు నిద్దరికిఁగలభేదముఁ జూపుట చిత్రకారుని కౌశల్యలక్షణమని భాగవతమందలి ఉషాపరిణయకథాభాగము వలన స్పష్టమగుచున్నది. ప్రద్యుమ్నునిఁ జూచి ఉష మొదట యితఁడేనా యని సంశయించినదఁట. తరువాత ననిరుద్ధునిఁ జూచి యితఁడే యని నిశ్చయించినదఁట. అనగాఁ బితాపుత్రులకుఁగల సామ్యము, భేదము రెంటును చిత్రమునందుఁ జూపబడినవని భావము. కావునఁ జిత్ర

కళయందు జాత్యనుకరణముఁ బూర్తిగనుండవలెను. వ్యక్త్యనుకరణము బూర్తిగనుండవలెను. తద్ముఖ్యాలమున భావాదికముల ననుకరింపవలెను.

రూపము ప్రధానముగాక, బోధయే, మతబోధయే ప్రధానమైన చిత్రములలోఁగూడ సాధ్యమైనంతవరకు రూపసామ్యము సాధింప వలెను. లేనియెడలఁ జిత్రకారుని యుద్దేశము చూపరులకు బోధపడ నేరదు. హిందువుల యభిప్రాయప్రకారము గోవు మిక్కిలి పవిత్రమైన జంతువు. వారిమతమున ముప్పదిమూడుకోట్లదేవతలు దానిశరీరము నందు వాసముచేయుదురు. ఈభావము బోధించుటకునై ఆవు పట మొకటి చిత్రించి విక్రయించెదరు. చదువరులు చూచియుందురు. ఇందు రూపము ప్రధానముకాదుగదా, దానిపవిత్రత యను భావముఁ జెప్పుటయే ప్రధానముగదా యని తలచి, ఆవురూపమును, ఆవో లేడియో యని సంశయము కలుగునట్లు ఆవుపటమును, దేవతలో రాక్షసులో యన్నట్లు దేవతలపటములను దింపినయెడలఁ జిత్రకారుని యుద్దేశము సఫలమగునా? కావున రూపానుకరణము చిత్రలేఖనము నకు ముఖ్యము.

ప్రాతినిధ్యము

చిత్రములు మూలములకు ప్రతినిధులే (representatives) కాని పోలికలుకావు, అనుకరణములు కావు అని కొందఱు చెప్పెదరు. వీరి మతమునఁ జిత్రీకరణమనినఁ బ్రాతినిధ్యము (represen[illegible]tion); కాని యీమతమును సరియైనదిగాదు. ప్రాతినిధ్యమునకు (అనఁగా నేర్పఱచు కొనిన గుర్తునకును) సామ్యమునకును గలభేదము తెల్పెదను. అ ఆ ఇ ఈ ఉ అనునవి కొన్నిధ్వనులకు గుర్తులుగ నేర్పఱుపఁబడినవి. ఇవి కొన్నికలిసి శబ్దములకు దానియర్థమునకు గుర్తుగ నేర్పడును. ఈ యక్షరములకును వానికిసంబంధించిన ధ్వనులకుగాని అర్థమునకు గాని ఏవిధమయిన పోలికలేదు. చదువవచ్చినవారు 'కృష్ణుడు' అనునక్షరములు కాగితముమీఁదఁ జూచినతోడనే వారికి ఆధ్వనియు, దానికి సంబంధించిన యర్థమును స్ఫురించును. ఇట్లు అక్షరము ధ్వనికిని, ధ్వని అర్థము నకును ప్రతినిధులు, గుర్తులు, పట మట్టిదికాదు, 'కృష్ణుఁడు' అను

నక్షరములఁ జదివినఁ గల్గు నానందమును, కృష్ణునిపటముఁ జూచి నందునఁ గల్గు నానందమును ఒక్కటియేయని యెవరైన చెప్పఁ గలరా? దూరదేశమునఁ గుమారుఁడున్నపుడు తండ్రికి, కుమారునిపేరు వ్రాసి చూపించినను కుమారుని పటము చూపినను ఒకటే ఆనందము గలుగునా? ఇదియుఁగాక పెట్టుకొనిన గుర్తులకును పటమునకును పెద్ద భేదముకలదు. పటములోనిభాష సార్వజనీనము. ప్రపంచమందలి యందఱకుఁ దెలియునది. అక్షరములు (మన మేర్పఱచుకొనిన గుర్తులు గాన) వానివి నేర్చుకొనువారికే తెలియును. భాషయు నట్టిదే. 'ఆవు'అని తెనుఁగులో వ్రాసినయెడలఁ జదువురాని పిల్లవానికిఁ దెలియదు, తెలుఁగు రానివానికిఁదెలియదు. అదే ఒకఆవుపటము వ్రాసి చూపినయెడలనందఱకుఁ జెప్పకయేబోధపడును! చూచితిరా? ప్రతినిధికిని, అనుకరణమునకును గలభేదము! కావుననే యిటీవలఁ బిల్లలకు వ్రాతకు నక్షరజ్ఞానముసులభము గను, సహజముగను కలుగునట్లయినని పటములమూలమున నక్షరములు నేర్పెదరు. 'ఆ' నేర్పవలయునన్న 'ఆవు' పటము వ్రాసి దాని క్రింద 'ఆ' వ్రాసెదరు! ఇట్టి ప్రథమపాఠపుస్తకములె సారూప్యములకును, ప్రాతినిధ్యమునకును గల భేదముఁ దెల్పుచున్నవి. నూఱు మాటలతో వర్ణించిన దానికంటె నొక చిన్నపటము వ్రాసిన నెక్కుడు బోధ కలుగుట అందఱకు ననుభవమెగదా?

ప్రతిసృష్టి

చిత్రవిద్య అనుకరణముకాదు, ప్రతిసృష్టి, పునస్సృష్టి, అని యొకవాదము కలదు. ఈమాటలు (recreation) అను శబ్దమునకు మక్కికిమక్కి భాషాంతరమై యుండవచ్చును. కాని వీనియర్థమేమొ గోచరముగాకయున్నది. ప్రతిసృష్టియనగా మూలమునకంటె భిన్నమైన పదార్థమని యర్థమగునేని అది యందఱు నొప్పుకొనవలసిన విషయమే. పటము మూలవస్తువును బోలినదని యనుచున్నాము కాని మూలమును, దానిపటమును ఏకద్రవ్యమని యెవరును అనుటలేదు కాని 'పునఃసృష్టి' శబ్దమువలన మూలముతో నెట్టిపోలికయు లేవిధి యని వీరి యర్థమగు

నేని యది యనుభవవిరుద్ధము. అట్లయిన గుఱ్ఱము గాడిదల ప్రతిమలకు గుఱ్ఱము గాడిదలతోఁ బోలిక యుండవు; గుఱ్ఱము, గాడిద యొక్కటియే యగును! కావున కవితాసృష్టి, కవిబ్రహ్మ ఇత్యాదిశబ్దములు అలంకారికభాషగా గ్రహింపవలయునేగాని, యౌగికార్థముగా గ్రహింపఁ గూడదు. అట్లు గ్రహించిన శబ్దముల కర్థమే లేకుండ ననర్థము ప్రాప్తించును

భౌతికరూపము, ఆధ్యాత్మికరూపము

మనకుఁ గనఁబడు రూపము భౌతికముకాదు, ఆధ్యాత్మికము; కావున రూపసామ్య మక్కఱలేదని యొకమాటచెప్పెదరు. రూపము యొక్క యీ విభజనయు ననర్థావహమే. కాని యిది తత్త్వజ్ఞానవిషయము. దీనివిషయమై చర్చింపవలెనన్న యొకగ్రంథము వ్రాయవలెను. వాదమునకై చిత్రవిద్యలో, భౌతికాధ్యాత్మికరూపభేదములను అంగీకరించినను, చిత్రకారుఁడు చూపు ఆధ్యాత్మికరూపము నిజమైన ఆధ్యాత్మికరూపమునైనను పూర్తిగాఁ బోలియుండవలెనా? అదియు నక్కఱలేదా? ఉండవలెనందురా, ఆధ్యాత్మికరూపములోఁగూడ ననుకరణమును ఒప్పుకొనినవారై, దానిని భౌతికరూపమునకు దింపెదరు. అక్కఱలేదందురా యే చిత్రమువలననైనను ఏ ఆధ్యాత్మికరూపజ్ఞానమైనను కలుగవచ్చును. ఒకచిత్రము వలన నొక్కవిధమైన యాధ్యాత్మికజ్ఞానమే యుద్భవించు నన్న నియమ ముండదు. మారునిపటముఁజూచిన బుద్ధుని యాధ్యాత్మికరూపముతోఁ పవలెను, పందినిఁజూచిన నందియొక్క యాధ్యాత్మికస్వరూపముతోఁపవలెను. ఇదియ నవస్థాప్రసంగమునకుఁ బెద్దత్రోవ.

చిత్రవిద్యలో భౌతికరూపము, ఆధ్యాత్మికరూపము అని విభేదముచేయుట యెంత యసంగతమో వీరి యాధ్యాత్మికరూపమును గట్టిగా నొక్కిచూచినఁ దెలియఁగలదు. వీరు 'ఆధ్యాత్మికరూపము' అనునది, అనుకరణవాదులకు జవాబుచెప్పుటకుఁ దెచ్చిపెట్టుకొనిన యర్థములేనిమాటయని స్పష్టపడఁగలదు. ఆధ్యాత్మికరూపము ఆత్మస్వరూపము (బ్రహ్మస్వరూపము) తప్ప మఱియొక్కటెట్లగును?

అది యొక్కటియె. అందు సజాతీయ, విజాతీయ స్వగతభేదము లుండఁగలవా? యజ్ఞదత్తుని ఆధ్యాత్మికరూపము వేఱుగను, దేవదత్తుని యాధ్యాత్మికరూపము వేఱుగను ఉండునా? అట్లున్నయెడల నది యాధ్యాత్మిక మగునా? ఇట్టి ఏకాకారమైన, అనిర్వచనీయమైన యాధ్యాత్మిక రూపమునకుఁ బట మెందుకు? దానికి బట మెట్లుండును? కావునఁ బటమునందుఁ జూపెడి, చూచెడి ముఖరూపము భౌతికమే. అవి యెన్నియో భౌతిక, మానసిక, ఆధ్యాత్మికములు అయిన యూహలను పుట్టించును అవి యనిన - అది సరియైన మాట యగును. పటమునందలిది భౌతికరూపముగాదు, ఆధ్యాత్మికరూపము అనుట అర్థములేని వాక్యము.

ఇదియుఁగాక యాధ్యాత్మికస్వరూపము బోధపడుట యెట్టి మహనీయునకు? ఎట్టి యాత్మజ్ఞానికి? అట్టి మహనీయునకుఁ బట మెందుకు? ఘట మెందుకు? చిత్రకారులందఱును తత్త్వవేత్తలు. భౌతికశరీరము పోగాఁ గొడుకు చచ్చెనని యేడ్చి, కొడుకు పటముఁ జూచి దుఃఖోపశమనముఁ జేసికొనిన పామరుఁడైన తండ్రి తత్త్వజ్ఞానియనియు, ఆత్మస్వరూపజ్ఞానియనియుఁ జెప్పుట ఆధ్యాత్మికవిద్యను పరిహసించుట కాదా? తాత్పర్యమేమనగా నాధ్యాత్మస్వరూపమొకటి భౌతికస్వరూపమునకంటె భిన్నమైనది కలదనువారు, అది యింద్రియ విషయము గాదు, కేవల పరిపూర్ణజ్ఞానవిషయ మన్నమాట మరువఁగూడదు.

ఇం[redacted]కమాట. భౌతికరూపము, ఆధ్యాత్మికరూపము - అని భేదముచేయువారు భౌతికరూప మనగాఁ వేఱైనది యని తలంచుచున్నట్టు కానవచ్చుచున్నది. ఇట్టిభావము బైరాగులకుండిన నుండవచ్చునేమో గాని చిత్రకారులకుగాని, మఱియేవిద్య నభ్యసించువారికిఁ గాని ఉండఁదగదు. ఏలయన మనకుగల్గు ప్రత్యక్షజ్ఞానములో సూటిగఁ బొందబడి వస్తువులు కనుల మూలమున, అనగా తద్విషయమైన రూపములమూలమునఁ గలుగును. అందుచే రూపమును ధిక్కరించుట యనగా మన జ్ఞానమును నిందించుటయే. భౌతికరూపమునందు హేయోపాదేయత్వములు లేవు. అవి మనస్సునందే కలవు. ఒకఁడు భోగముదానిరూపము

నందుఁ జిక్కుకొని యధోగతి పొందును; మఱియొకఁడు విఠలేశ్వరుని రూపమునందె తగులుకొని తుకారామ్ అగును. ఒకఁడు నగ్న చిత్రములందె దృష్టినిల్పి నీతిభగ్నుఁడగును; మఱియొకడు శివాజి కృష్ణరాయాది మహామహుల రూపములందే మనస్సునిల్పి దేశ భక్తుఁడగును; రూపము అగ్నివంటిదే. ఒకఁడు దానితో నన్నాదులు సిద్ధపరచి భూతతృప్తి కలిగించును; మఱియొకఁడు కొంపలు తగులబెట్టి భూతబాధ కలిగించును. దోష మెందున్నది.? భౌతికరూపమును నిందించువారు జనులందఱును కనులు పెరికివైచుకొని గ్రుడ్డివారు కావలయునని బోధచేయుట యుక్తముకదా? అట్లెవరును చేయుచున్నట్లు కానరాదు.

నాకొకచెట్టు, నీకొకచెట్టు.

రూపము చెట్టులో లేదు, చూచువానిలో నున్నది; అది అందఱకు నొకవిధముగఁ గానరాదు; చిత్రకారునకు నొక విధముగను, ఇతరులకు నొక విధముగను గానవచ్చును: కావునఁ జిత్రకారుఁడు దింపినది చెట్టు రూపముకాదు. అతని కది కనబడ్డ విధము - అని యొక వింతవాదము కలదు. * కానిదీనిని అంగీకరించినయెడలఁ జిత్రకళయే వినాశముఁ

* రూపము వస్తుగతమా (Objective) లేక చూచువాని మనోగతమా (Subjective) అనితత్వశాస్త్రమునందుఁ బెద్ద తగాదా కలదు. బహిః ప్రపంచము సత్యమా, కేవలమాయయా యన్న ప్రశ్నము దీనికి సంబంధించినదే. మనకుఁ బ్రపంచమందుఁ గలుగు జ్ఞానమంతయు సాపేక్షము (Relative), నిరపేక్షము (Absolute) కాదు. అనునదియు నిట్టిదే. ఈ వాదము లింకను వేదాంతములలోనే తెగలేదు. పాశ్చాత్య. పౌరస్త్యతత్వజ్ఞులలో దీనిని గుఱించి యెన్నెన్నియో పరస్పరవిరుద్ధాభిప్రాయములు కలవు. పాశ్చాత్య. పౌరస్త్యతత్వజ్ఞానచరిత్రము (History of Philosophy) తెలియనివారు, పాశ్చాత్యులు భౌతికసృష్టిని సత్యమనియెదరు, మనవారు అసత్యమనియెదరని చెప్పుచుందురు. ఇది సత్యమైన విషయము కాదు. పాశ్చాత్యులలో బహిఃప్రపంచమును భ్రమగాఁ దలఁచువారు పూర్వకాలమునుండి నేఁటివఱకును బెక్కురు గలరు:

జెందును: చూడుడు. నాకునెదుట నొక మామిడిచెట్టు కనఁబడు చున్నది. దానిపటము వ్రాయుమని చిత్రకారుని నడిగితిని. కాని వీరి సిద్ధాంతము ననుసరించి యది చిత్రాకారునకు చెట్టుగాఁగనఁబడక గుఱ్ఱముగా గానఁబడ వచ్చును. అతఁడు గుఱ్ఱపటము వ్రాసితెచ్చును: ఇట్లు చిత్రకళ లోపించు టయే గాక సకల ప్రపంచవ్యవహారమును ఆగిపోవును. నాకు గుఱ్ఱగ మన్నది యింకొకనికి బట్టగను; మఱియొకనికి విల్లుగనున్నది నాకు నడవిగను గాన్పించిన వ్యవహార మెట్లు సాగగలదు? భిన్నమానవులకు వస్తువు లింతభేదముగ గానరావు. కొంచెము భేద ముండును; చెట్టు గుఱ్ఱగఁ గానరాదు; అందఱికిఁ జెట్టుగనె కనిపించును. * కాని ఒకనికి నొక సౌందర్యముతోను, ఇంకొకనికి నింకొక సౌందర్యముతోను కాన వచ్చును అని వీరు బదులు చెప్పవచ్చును. ఈభేదముకూడఁ జిత్రవిద్య యందు నొప్పుకొనుటకు వీలులేదు. ఏల? మామిడిచెట్టులో నాకు గానఁ బడని చక్కఁదనము చిత్రకారునకుఁ గనఁబడిన దనుకొనుఁడు. అది యాతఁడు, చిత్రమునఁజూపును. కాని యీ పటముగూడఁ జెట్టువలెనే భౌతికరూప విశిష్టవస్తువు గనుక, అందఱకు నొక్క రీతిగా నెట్లు కాన వచ్చును? కావునఁ జిత్రకారుఁ డెట్లది కనఁబడవలయునని వ్రాసెనో యట్లే అందఱకుఁ గానవచ్చుచున్న - నమ్మిక మేది? పరమేశ్వరుఁడు

హిందూదేశమునందు బహిఃప్రపంచమును సత్యమని తలంచు వారును పెక్కురుకలరు. బౌద్ధులలో బహిఃసృష్టి అసత్యమనువారు కలరు; సత్య మనువారు కలరు. హిందువులలో నట్లే శంకరాచార్యుఁడు మిధ్యయనును; రామానుజ, మధ్వాచార్యులు సత్యమందురు; ఇట్లు మహామహాయోగీశ్వ రులు భిన్నాభిప్రాయులై యున్న విషయమును, వ్యావహారికమైన చిత్ర కళలోనికి దింపుట యెంత హాస్యాస్పదము?

* అందఱకుఁ జెట్టుగనె కనఁబడునని యొప్పుకొనిన తోడనె వృక్షత్వ విశిష్టరూపము వృక్షగతమే, ద్రష్టగతము కాదని స్పష్టపడి వీరి వాద మెగిరిపోవునని మాత్రము చదువరులు మరువఁ గూడదు.

సృష్టించిన వృక్షమే యందఱకు నొకవిధముగఁ గానఁబడునప్పుడు, మానవుఁడు వ్రాసినరూప మొక్కవిధముగాఁ గానవచ్చునా? చిత్రకారుని యుద్దేశ్యము వ్యర్థమగును. కావున 'నాకొకచెట్టు, నీకొకచెట్టు అనిన వాదము' చిత్రవిద్యలోఁ బనికిరాదు. ఒకే రూప మొకవిధముగనె యందఱకుఁ దోఁచుననినఁగాని చిత్రవిద్య సాగనే సాగదు.

ఒకే వస్తువువలనఁ జిత్తవృత్తులను బట్టి యొకప్పుడు సంతోషమును, ఒకప్పుడు విషాదమును, ఒకప్పు డసూయయుఁ గల్గుట కలదు. కాని యా వికారములన్నియు నొక్క వస్తువువలననే కల్గినవన్నమాట మాత్రము మఱువరాదు. ఈభిన్నవికారములు వస్తువు మారుటవలనఁ గల్గినవి. మనస్సు ననుసరించి వస్తువులయెడ వేఱువేఱు భావము లుద్భవించుననుట వేఱు. ఇంతియకాదు. రూపమొక్కటి యనిన నిశ్చయబుద్ధి కలదు గనుకనే భావాదికములు మారుటకుఁ గారణమగుచున్నది; ఎట్లన, ఒకపురుషునితో నాకు మైత్రియున్న కాలమున, నాతనిపటముఁ జూచిన నానందము కలుగుచున్నది; అతనితో వైరమువచ్చినతరువాత నాపటమే కోపమును కలిగించుచున్నది. ఏల? ఆ పురుషుని పటమె యని నేను నిశ్చయభావము కలవాఁడను గనుక. అది మరియొకపురుషుని పటమువలెఁ గానవచ్చినయెడఁ గోప మేల వచ్చును?

ఆర్యచిత్ర కళాసంప్రదాయము : రూపానుకరణము

పైని ఖండింపఁబడిన యూహలన్నియుఁ గ్రొత్తగాఁ బశ్చిమదేశమునఁ బుట్టినవి. ఆధునికులయిన కొందఱు చిత్రకారులపక్ష మవలంబించి, వారిపటములను ఇతరు లాక్షేపింపగా వారిని భూషించుటకునై రస్కిన్ అనువాఁ డీసంప్రదాయమును మొదటఁ బుట్టించెను. ఆధునిక చిత్రవిద్యను గుఱించి యీ పండిత రసికవర్యుఁడు పెక్కు గ్రంథరాజములను వ్రాసి, చిత్రకారుల కెన్నియో నూతన మార్గములను జూపెను. ఈతని గ్రంథములను, ఈతని సంప్రదాయము వారు వ్రాసిన గ్రంథములను, చిత్రకళ నభ్యసించువారును, చిత్రకళల గుణావగుణములను జర్చింపఁగోరు రసికులును తప్పక చదువ వలసినదే. అందు

మనవారు నేర్చుకొనవలసిన విషయములు పెక్కులు గలవు. అంత మాత్రమున నీసంప్రదాయమువారు చెప్పెడి మాటలన్నియు మనము ఒప్పుకొన నక్కరలేదు. ముఖ్యముగ ననుకరణమును గుఱించి వీరు చెప్పుమాటలు కష్టప్రధానములుగను. పరస్పర విరుద్ధములుగను ఉండును. అది యట్లుండె.

మనవారు కొందఱు రస్కిన్ మొదలయినవారు వ్రాసినవ్రాతలు చక్కగఁ గానవచ్చినంతమన వానికి భ్రమసి ఈ సంప్రదాయములోని నూతన సిద్ధాంతములన్నియు మనపూర్వులు చిత్రవిద్యలో నున్నట్లు చెప్పమొదలిడిరి. పాశ్చాత్యులు నూతనముగఁ గనిపెట్టిన రైలుబండి' టెలిగ్రాము. ఎక్సురేస్ మొదలయినవన్నియు మనపూర్వు లెఱుగుదురని కొందఱు చెప్ప యత్నించునట్టి యత్నమే యిది. ఈ నూతన సిద్ధాంతములు పాశ్చాత్యులలోను. పూర్వములేవు. మనలోను పూర్వములేవు. ప్రాచీనగ్రీకును యభిప్రాయముఁ జూడవలయుననిన అరిష్టాటల్ వ్రాతలు చూచినను. మనదేశమందలి పురాతనకాలపు వారియభిప్రాయములఁ జూచినను చిత్రవిద్యకు మూలపదార్థ సారూప్యమె ప్రధానాంశమని వారి యభిప్రాయమైనట్లు స్పష్టముగాఁ దెలియఁగలదు. ఈయంశమును మన వాఙ్మయములోని కొన్నియుదాహరణముల నిచ్చి చూపెదను.

భారతము

మనవారు లలితకళలలో ననుకరణమునకు నిచ్చిన యున్నతస్థలమును గుఱించి తెలిసికొనవలయునన్న మహాభారతమునందలి మయసభావర్ణనమును చూడవలయును. శిల్పకళలోఁ జిత్రకళవలె ననుకరణమునకు నంతగఁ బ్రసక్తి లేకపోయినను అందుగూడఁ బోలికవలనఁ గలుగు భ్రాంతిని వర్ణించుటవలనఁ గవి హృద్గతము స్పష్టమగును. మయుఁ డాసభలో జలమున్నచోట స్థలమున్నట్లును స్థలమున్నచోట జలమున్నట్లును. త్రోవయున్నచోట ద్రోవలేనట్లును లేనిచోటనున్నట్లును గానవచ్చునట్లు దానివినిర్మించెనఁట. దుర్యోధనుఁడు నీళ్లున్నచోట లేవనుకొనిపోయి కట్టినపుట్టము తడుపుకొనుటయు. లేనిచోట నున్నదనుకొని ధోవతి పైకి నెత్తుకొనుట్లయుఁజూచి ద్రౌపదినవ్వెను. అనవ్వే

భారతరణమునకు బీజాంకురమయ్యెను. ఈవర్ణనములవలనఁ గవియొక్క యాశయము తేటతెల్లముగ దెలియుట లేదా? ఇందున గుఱించి నన్నయ భారతములోని కొన్ని పద్యములను, కృష్ణభారతములోని కొన్నిపద్యములను ఎత్తివ్రాయుచున్నాను. సంస్కృతమూలములోని శ్లోకములను విస్తరభీతిచే నిచ్చుట లేదు.

భారతము

సీ. సురుచిర హరినీల కిరణజాలంబులఁ బద్మరాగారుణ పద్మములను
రాజితరాజీవరాజహంసావళి విమలసౌవర్ణకూర్మములను
గమనీయ వైడూర్యకుముదంబులను వజ్రమీనమౌక్తికనవ ఫేనములను
మరకతశైవలోత్కరముల విలసిల్లఁ గొలనని సన్మణిస్థలము సూచి

ఆ. పలుఁగురాల కుడ్యముల రుచుల్ గప్పిన
జలము లున్నయెడలు వెలయఁజూచి
యననుపస్థలంబులని జను లెఱుఁగక
యుండునట్లుగా మయుండు సేసె.

[నన్నయ. భా. ౨. ౧. ౧౨]

వ. అట దుర్యోధనుండు శకునియుం దానును విభావిభవంబుఁ జూచు వేడుక నందు గొన్ని దినంబులుండి యొక్కనాడు దాని యపూర్వ రమణీయతకు విస్మితుఁడగుచు నయ్యాయి ప్రదేశంబుల గ్రుమ్మరు వాఁడు వివృతంబైన ద్వారదేశంబు సంవృతంబుగా వగచి చొరనొల్లక సంవృతంబైన దాని వివృతంబుగా వగచి చొరంబోయి లలాటఘటిత గృహద్వారుం డయి సమప్రదేశం బున్నతంబుగా వగచియొక్క సమకట్టి, నీలాశ్మరశ్మిస్థగితంబైన విమలమణిస్థలంబు జలాశయంబుగా వగచి పరిధానం బెగఁద్రోచికొని స్ఫటికదీప్తిజాలపరివృతంబైన జలాశయంబు స్థలంబుగా వగచి కట్టినపుట్టంబు దడియంజొచ్చి క్రమ్మఱిన వానింజూచి పాంచాలియుఁ బాండుకుమారులును నగిరంత.

[నన్నయ, భా. ౨-౨-౧౬.]

క. మయ నీకుఁ బ్రియమ యేనిన్
నయవిదుఁడగు ధర్మరాజునకు శిల్పకళో
దయమునఁ జేయము త్రిజగ
త్ప్రియము నపూర్వంబు గాఁగ వెస నొక్కసభన్.

క. అది చూచి యెల్లమర్త్యులు
నిది దివ్యవిమానమనుచు నెంతయు వేడ్కన్
మదిగొంచు భ్రమసి చూడఁగఁ
బొదవింపుము దాని నీదు పోఁడిమి మెఱయన్.

[కృష్ణ. భా. ౨-౧-౮-౯]

భాగవతము

ఇఁక భాగవతముఁ జూతము. చిత్రకళనుగుఱించి మనవారి యభిప్రాయము భాగవతమందలి ఉషాపరిణయాఖ్యానమునందుఁ జూపఁ బడినది. ఉషాకన్య స్వప్నమునందు ననిరుద్ధుని గనును. ఆమె సఖి యైన చిత్రరేఖ ముల్లోకములందుఁగల దేవదానవగంధర్వయక్షరాక్షస రాజులయొక్కయు, నీలోకమందలి చప్పన్నదేశముల రాజుల యొక్కయుఁ బటములను చిత్రించును. వానిలోనుండి ఉష అనిరుద్ధుని గుర్తింపఁ గలిగెను! రూపానుకరణమహిమ యింతకంటె నెక్కుడుగ వర్ణించుటకు వీలుండునా? చిత్రరేఖయనునది చిత్రలేఖనముయొక్క యపరావతారమనియే కవియొక్క హృద్గతము.

కాళిదాసుఁడు

ఇఁకఁ దరువాతి కవుల యభిప్రాయము గందము. కవికులగురు వయిన కాళిదాసుని యభిప్రాయ మేమి? మూలమునకుఁ జిత్ర మెంత సదృశముగ నుండునో చిత్రకారునికిఁ జిత్రవిద్యయందంత యెక్కుడు నిపుణతకలదని యీకవి యభిప్రాయ మైనట్లు శకుంతలాదినాటకముల వలన స్పష్టమగుచున్నది. అభిజ్ఞానశాకుంతలమున నాఱవయంకము నందు రాజుచేఁ జిత్రింపఁబడిన శకుంతలయొక్క చిత్రఫలక మొకటి రంగము మీదికి వచ్చును. రాజునకుఁ గానఁబడకుండ నుండి రాజు

చర్యలను చూచుచున్న యొకయప్సర (శకుంతలకు సఖి) ఆపటముఁ జూచి యిట్లనును :—

అహో ఏషారాజర్షేర్ని పుణతా జానే సఖ్యగ్రతోవర్తతే

ఏమి? యీరాజర్షియొక్క [చిత్రకళా] నైపుణ్యము! నాసఖి నాయెదుట నున్నట్టె యున్నదే?

రఘువంశమునందు ౧౬వ సర్గమున పాడుపడిన సాకేతము నిట్లు వర్ణించియున్నాడు.

శ్లో. చిత్రద్విపాః పద్మవనవతీర్ణాః, కరేణుభిర్దత్త మృణాలభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః,సంరబ్దసింహప్రహృతంవహంతి.

తాత్పర్యమేమనగా, గోడలమీఁద నేనుఁగులు పద్మవనములో నున్నట్టును, ఆడుఏనుఁగులు మగయేనుగులకు మృణాళము లందించు చున్నట్టును పటములు వ్రాయఁబడియుండెను. ఇప్పు డామందిరముల చుట్టు అరణ్యములు పెరిగినందున సింహములు వచ్చి ఆపటములోని ఏనుఁగులు నిజమైనవియే యని భ్రమపడి వాని కుంభస్థలములను విదారించుచున్నవి! కాళిదాసుని యభిప్రాయమునకై యింతకంటె వేఱు ప్రమాణము కావలెనా?

ఇంకొకవిశేషముకలదు. భావము కాళిదాసునకును గావలసినదే యైనను అది రూపానుకరణమునలననే చిత్రములలో సిద్ధించునని యీ మహాకవిమతము. కావుననే యీతఁడు శాకుంతలమునందుఁ బైని చూపఁబడిన ప్రసంగమున నాపటమును గుఱించియే విదూషకునిచే నిట్లుచెప్పించెను.

విదూషక :— సాధు మధురావవయస్యస్థాన దర్శనయో భావాను ప్రదేశః స్ఖలతీవ మేదృష్టి ర్నిమ్నోన్నతప్రదేశేషు॥ *

---

* మేలు! మిత్రుడా! మేలు! ఈభావానులేఖనము రమణీయ స్థితిచేత దర్శనీయముగా నున్నది. నిమ్నోన్నత ప్రదేశములందు నాదృష్టి జారుచు లేచుచున్నట్లున్నది. [కం. వీ]

దీనిపై రాఘవభట్టిట్లు టీక వ్రాసెను. "మధురం సుందరం యదవస్థానమాకృతిస్తయా దర్శనయో హృద్యో భావస్యానుప్రవేశో భ్యంతరీకరణం సుందరాకారతయా భావావిర్భావోరమ్యతర ఇత్యర్థః। స్ఖలతీవ దృష్టిర్నిన్నోన్నతప్రదేశేషు। అనేన మధురాకృతిత్వ మేవోక్తమ్। యథా ప్రత్యక్ష దృష్టాయామాకృతౌ నిమ్నోన్నతేషు దృష్టిఃస్ఖలతి లేఖాచిత్రేపేతి మహదాలేఖ్య కౌశల మితిభావః। కిం బహునా సత్యాసు ప్రవేశం కథాలావణ్యం కౌతూహలం మే జనయతి."

కాళిదాసుని మాలవికాగ్నిమిత్ర నాటకమునకుఁ జిత్రసాదృశ్యమే మూలము. మాళవికయొక్క పటమును దేవివ్రాయించును. రాజున కది కానరాకుండ నుంచవలయునని యామె కోరిక యైనను రాజకస్మాత్తుగ దానిని జూచును. పటముఁ జూచియే మోహించును. తరువాత నైదవ యంకమందు మాళవిక రాజుపటముఁ జూచి నిజముగా రాజే యను కొనును. ఇత్యాది ప్రసంగములి నానాటకమునందు వెనుకముందు సందర్భములతోఁ జదివిన నెంతయు వినోదముగనుండి. చిత్రములు మూలమున నెంత సమీపించిన నవి యంత శ్రేష్ఠకళాబోధకములని కాళిదాసుని యభిప్రాయమైనట్లు స్పష్టపడఁగలదు.

భవభూతి

కాళిదాసుని తరువాతఁ గాళిదాసంతవాఁడు భవభూతి. చిత్రమును జూచి మూలమాయని భ్రమపడునంత సాదృశ్యముగల చిత్రమే కళా శ్రేష్ఠతకు నిదర్శనమని యీ మహాకవియొక్క యభిప్రాయమైనట్లు ఉత్తర రామచరిత్రమువలనఁ గానవచ్చుచున్నది. ఈ నాటక రాజము యొక్క ప్రథమాంకమున, రామచరిత్రమంతయు నర్జునుఁడను చిత్ర కారునిచేతఁ బటములుగా వ్రాయించిన ప్రసంగము వచ్చును. ఆ పటము లను లక్ష్మణుఁడు తెచ్చి సీతారాములకుఁ జూపును. ఆ పటములను జూచుచు, నలుగురి వివాహపరిసంగమునకు వచ్చినప్పుడు,

సీతా — ఏ తేఖలు తత్కాలకృత గోదాన మంగలాశ్చత్వారో భ్రాతరః వివాహ దీక్షితాః యూయమ్। అహో జానామి తస్మిన్నేవ ప్రదేశే తస్మిన్నే వకాలే వర్తే. *

రామః — ఏవమ్.

కాలము స్థలములను గుఱించిగూడ భ్రమపుట్టునట్లు చిత్రమును చిత్రించిన చిత్రకారుఁ డెట్టివాఁడో?

తరువాత రాముని నెమరించుటకుఁ బరశురాముఁడు వచ్చు నప్పుడు :—

† లక్ష్మణః అయం భగవాన్ భార్గవః

సీతా (ససంభ్రమం) - కంపితాస్మి.

తరువాతఁ గొన్నిచిత్రములు చూపి,

‡ లక్ష్మణః — ఏషా పంచవట్యాం శూర్పణఖా

సీతా — ఆర్యపుత్ర ! ఏతావ త్తేదర్శనమ్.

రామ — అయివిప్రయోగస్తే. చిత్రమేతత్

---

* సీత - ఇప్పుడే గోదానమంగళ కార్యమును నెఱవేర్చిన నలుగురన్నదమ్ములదుగో మీరు విజముగా వివాహ దీక్షను గైకొనిన మీరే. అహా! ఆ ప్రదేశమునందే ఆ సమయమునందే నే నిప్పు డున్నట్లున్నది.

• రామ — అగును. అట్లే.

† లక్ష్మణుఁడు - ఇతఁడు భగవంతుఁ డైన భార్గవుఁడు.

సీత (భయముతో) — వణుకు బుట్టుచున్నది.

‡ లక్ష్మ — పంచవటిలో నిదిగో చుప్పనాతి.

సీత — ఆర్యపుత్ర ! మీదర్శన మింతవఱకె.

రా — ఓసీ. నియెడబాటా ! ఇదిపటము.

పైవాక్యములే భవభూతి యభిప్రాయమును తెల్పుచున్నవి; గనుక నిందునగుఱించి భాష్యమక్కఱలేదు.

హేమచంద్రుఁడు

కాళిదాసభవభూతులకాలమునకుఁ దరువాతి కాలమువారును ఇట్లే తలంచుచుండిరి. పంద్రెండవశతాబ్దపువాఁడయిన హేమచంద్రుడు 'స్థవిరావలి చరితమ్' అను నొకకావ్యము వ్రాసియున్నాఁడు. అందలి పరిశిష్ట పర్వమునందు నొకకథ కలదు. ఒక రాజు పెద్దకుమారునకు రాజ్యము కట్టి వనమునకుఁ బోయి భార్యతోఁ గాపుర ముండెను. అప్పుట నతనికి నొకకుమారుఁడు కలిగెను. తనకుఁ దమ్ముడు పుట్టెనని తెలియగా రాజ్యముచేయుచున్న పెద్దకుమారుఁడు చిత్రకారులను బంపి, తమ్ముని ప్రతిమ వ్రాసి తెప్పించెను. ఆప్రతిమ పిల్లవాఁడెట్లుండెనో అట్లే, అద్దములోని ప్రతిబింబమువలె నుండెను. అన్న తరువాత నాపిల్లవానిని మోసముచేఁ దీసికొని రమ్మనుమని వారకామినులను ఋషివేషమువేసి పంపును ఆపిల్లవాఁడు ఋష్యశృంగునివలె స్త్రీ పురుష విభేదము లెఱుగనివాఁడుకావున వారివెంట దవిలి పట్టణమునకుఁ బయలుదేరును. మధ్య కొంత చిత్రకథ జరిగి రాజపుత్రుఁడును, వారకాంతలును మాఱుపడుదురు. తరువాత నారాజపుత్రుఁడెట్లయిన నేమి తన యన్నరాజధానికి వచ్చిచేరును. పటసాదృశ్యమువలన అన్న యాతని గుర్తించును.

ఈ క్రిందిశ్లోకములు చూడనగును :—

శ్లో. పితృపాదాబ్జహంసస్య మదీయస్యానుజన్మనః
వనే నివసతో రూపమాలిఖ్యానయతే ద్రుతమ్.

ప్రమాణమాదేశ ఇతి ప్రోచ్య చిత్రకరా అపి
యయు స్తత్రవనే పుణ్యే కృతే వల్కలచారిణో
తే విశ్వకర్మణో మూర్త్యన్తరాణీవాతికౌశలాత్.

తమాలిఖన్యథాపస్థమాదర్శ ప్రతిబింబవత్
ఆనీయ దర్శయామాస రూపం నల్కాలచిత్రిణః.
తే చిత్రకారిణో రాజ్ఞః సుధావర్తినిభం దృష్టోః
దధ్యౌన్నృపతిరాకృత్యా మత్పితుర్నైష హీయతే
ఆత్మావై జాయతే పుత్రః ప్రతివేషాహి నాన్యథా.

[౧౩-౨-౬]

పై శ్లోకములలోని 'యథావస్థమాదర్శ ప్రతిబింబవత్' [ఉన్న వానిని ఉన్నట్లు. అద్దములోని ప్రతిబింబమువలె] అనుమాటలవలనం జిత్రకౌశలము విషయమై పూర్వపండితుల అభిప్రాయము యెట్టిదో చెప్పకయే తెలియుచున్నది.

ఇంకను నాలుగైదు వందల తరువాతి కాలమువాని పేరును డిరో చూతము. అక్బరు కాలపువాఁడైన అబూఫజల్ అప్పటి చిత్రకారులను గురించి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

"The minuteness in detail, the general finish, the boldness of execution &c. now observed in pictures are incomparable; *even inanimate objects look as if they had life* .... This is especially true of Hindus, their pictures surpass our conceptions of things. Few, indeed in the whole world are found equal to them."

[Aini Akbari vol 1, P. 107.]

ఇందువలన నిర్జీవపదార్థములను సజీవములుగ గనఁబరుపయత్నించుట దోషమని యప్పటి హిందూచిత్రకారులుగాని, రసికులుగాని తలంచుటలేదు, అది యొక భూషణమే యని తలఁచుచుండిరి అనుట నిజము.

కావున నేకాలపు హైందవ వాఙ్మయముఁ దీసికొన్నను చిత్రకళలో మూలపదార్థానుకరణము భూషణముగ నెంచినట్లు గానవచ్చుచున్నది గాని దూషణముగా లేదు; ఇంతియగాదు, ఈ యనుకరణ మెంత యెక్కువయో అంత చిత్రకారుఁడు తన కర్మయం దెక్కుడు కుశలుఁడని తలంచుచుండిరనుట విస్పష్టము.

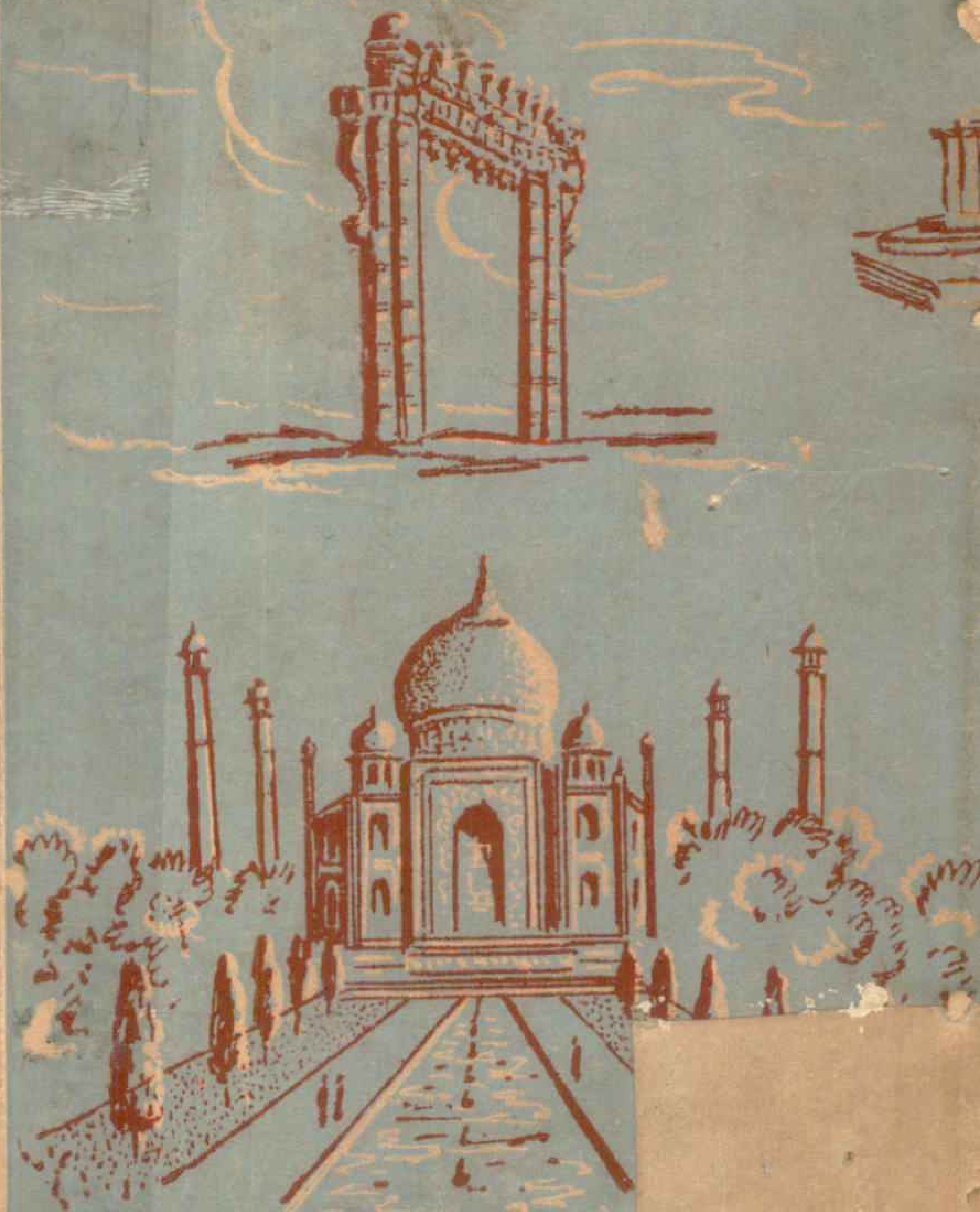
దేవతాదుల పటములు

దేవతాదుల చిత్రములును, విగ్రహములును మానవపటవిగ్రహములవలె నుండక, కొంతభేదముగ నుండుట చూచి, పాశ్చాత్యుల కొందఱు హిందువులకుఁ జిత్రవిద్యయందుఁ జక్కఁగఁ బ్రవేశము లేదని వ్రాసిరి. దానిని ఖండించుటకునై హవెల్ మొదలయినవారు హిందువుల చిత్రవిద్య యాధ్యాత్మికము, భౌతికముకాదు, వారికి మూలముతోఁ బోలిక యక్కఱలేదు - ఇత్యాది వ్రాసిరి. దానినే మనవారు అనువదించి హిందూదేశమందలి చిత్రవిద్య నంతటిని గుఱించి యిట్టి మాటలు పలుకుచున్నారు. కాని మనచిత్రవిద్యను లౌకికచిత్రవిద్య, ఆగమికచిత్రవిద్య యని రెండు శాఖలు చేయవలెను. మనుష్యులు, పశుపక్ష్యాదులు, వృక్షములు, పర్వతాదులు మొదలయిన వ్యావహారిక పదార్థముల చిత్రములు లౌకిక చిత్రవిద్యకు విషయములు. వీనిలో మూలమాయని భ్రాంతి కలిగించుటయే చిత్రవిద్యాపరమావధి. దేవతలు రాక్షసాదులు మొదలయిన పౌరాణిక అమానుషుల ప్రతిమలు ఆగమచిత్రవిద్యకు విషయములు. ఇవి మతసంబంధమైనవి. మతగ్రంథములలో వీనివర్ణన లెట్లెట్లుండునో యట్లట్లు వానిని చిత్రకారుఁడు రచించుట సహజము. అవి మనుష్యాకృతికి ననుకరణములు కావని, హిందువులకుఁ జిత్రవిద్యయందు ననుకరణ మక్కఱలేదని చెప్పుట సాహసము. జగన్నాథుని ప్రతిమ వికారముగ నుండును. ఆప్రతిమ అట్లె యుండవలయునని శాస్త్రము [illegible]. దానినిబట్టి పండ్రెండేండ్లకొకసారి తయారుచేసెదరు. ఆ ప్రతిమనుబట్టియా హిందూదేశపు చిత్రకళాసిద్ధాంతములను నిర్ణయించుట? హనుమంతునిఁ గోతివలె దింపుదురు. కావున మానవులను కోతివలె వ్రాయుట హిందూచిత్రకారుల సంప్రదాయము, మానవుని పోలిక మానవవిగ్రహములో నుండుట వారి మతమునఁ దప్పు అని చెప్పిన నెట్లుండును? దేవతలు మానవులకంటెఁ బొడుగుగ నుందురని నమ్మకముగలవా రగుటచే, ఆగమకారులు మానవుల ప్రతిమలకంటె దేవతాప్రతిమలు ఎత్తుగ నుండవలెనని నియమించిరి. ఆవర్ణన లన్నిటికిని సరిపోవునట్లు ప్రతిమలఁ జేయుట అనుకరణముగాదా?

వేమన … తెలప్రోలు … భాలయ్య … కృష్ణ

BCV

LAKSHMANARAYA VYASAVALI

ADARSA GRANDHA MANDALI

VIJAYAWADA-2

Wrapper Printed at
Swatantra Art Printers,
Vijayawada - 4

 మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA122B103
పుస్తకం పేరు	లక్ష్మణరామ వ్యాసావళి 01
తారీఖు	28/10/24
ముందు అట్ట	Yes
వెనుక అట్ట	Yes
మొత్తం పేజీలు	337
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	CF, 30M0, BCF
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Soumya
పేజీలు విడదీసినది	Soumya
స్కాన్ చేసినది	Haseema
పరీక్ష చేసినది	THASIN
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good